

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

На правах рукопису

ВОЛОШИНА ВІТА АНАТОЛІЇВНА

УДК 347.991+347.964

**НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

**Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор
Яновська Олександра Григорівна

Київ – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ГАНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	12
1.1. Верховний Суд України в судовій системі України: загальна характеристика повноважень	12
1.2. Поняття та зміст науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України	41
1.3. Мета, принципи, функції та гарантії системи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України	62
Висновки до розділу 1	91
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	96
2.1. Правовий статус суб'єктів Науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України	96
2.1.1. Правовий статус наукових консультантів у Верховному Суді України	96
2.1.2. Науково-консультативна рада при Верховному Суді України як колегіальний консультативний орган	117
2.2. Форми науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України	138
Висновки до розділу 2	155
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	159
3.1. Адміністрування системи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України	159
3.2. Інформаційне забезпечення функціонування аналітичних підрозділів Верховного Суду України	185
Висновки до розділу 3	206
ВИСНОВКИ	209
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	213
ДОДАТКИ	238

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВССУ – Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ

ВСУ – Верховний Суд України

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗУ – Закон України

НКЗ – Науково-консультативне забезпечення

НКР – Науково-консультативна рада

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

УНР – Українська Народна Республіка

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

абз. – абзац

п. – пункт

р. – рік

ст. – стаття

ч. – частина

ВСТУП

Актуальність теми. Забезпечення законності і правопорядку, захист прав і свобод людини і громадянина, охорона інтересів держави і суспільства - це функції правової демократичної держави, котрі визначають основне призначення повсякденної діяльності органів державної влади, в тому числі, й судової влади, яка діє як самостійна і незалежна гілка державної влади. Ефективне функціонування судової гілки державної влади є неможливим без належного врегулювання діяльності системи допоміжних служб інформаційного, матеріально-технічного та науково-консультативного забезпечення (далі – НКЗ), основним завданням яких має бути створення належних умов для реалізації тих функцій, що здійснюються суто органами судової влади – судами та суддями.

Особливу роль в судовій системі країни відіграє найвищий судовий орган – Верховний Суд України (далі – ВСУ), який є гарантом ефективного функціонування всієї судової системи, що обумовлює його надзвичайну важливість для України та її громадян. Забезпечення стабільного та ефективного виконання функцій ВСУ є одним із найскладніших завдань сучасної судової реформи в Україні. Реалізація функціональних завдань ВСУ потребує не лише нормативного врегулювання. Великою мірою виконання ВСУ своєї ролі найвищого судового органу країни забезпечується значними організаційними зусиллями, адже чітка та злагоджена робота апарату суду та служб забезпечення впливають на якість виконуваних ВСУ завдань. Здійснення правосуддя та забезпечення єдності судової практики стає можливим лише за наявності належних матеріальних і інформаційних ресурсів, своєчасне та професійне залучення яких здійснюється за принципом взаємної відповідальності всіх суб'єктів, покликаних здійснювати забезпечення діяльності ВСУ.

Окремим питанням організації та діяльності судової влади в умовах становлення правової держави й громадянського суспільства присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених як С. В. Бобровник, Т.В. Варфоломеєвої, М.Й. Вільгушинського, С.В. Глуценко, В. Г. Гончаренка, В.В. Городовенка,

О. В. Зайчука, О.В. Капліної, В. С. Ковальського, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, В. В. Копейчикова, О. М. Костенка, М. В. Костицького, В. В. Костицького, О. Л. Копиленка, О.Ю. Костюченко, М.В. Косюти, І.І. Котюка, І. О. Кресіної, Р.О. Куйбіди, О.П. Кучинської, Л. А. Луць, Б.В. Малишева, В.Т. Маляренка, Л.М. Москвич, В.Т. Нора, Н. М. Оніщенко, М.А. Погорецького, В. Ф. Погорілка, С.В. Прилуцького, Ю.Д. Притики, П. М. Рабіновича, М.В. Руденка, В.В. Сердюка, Н.П. Сизої, О. Ф. Скакун, О.З. Хотинської-Нор, В. Я. Тація, Г. П. Тимченка, М. І. Хавронюка, М.Є. Шумила, Ю. С. Шемшученка, О. І. Ющика, О. Н. Ярмиша, О.Г. Яновської та ін.

Водночас, недостатньо дослідженими є питання, пов'язані із науковим забезпеченням діяльності як судових органів загалом, так і ВСУ зокрема. Водночас результати проведеного нами опитування свідчать, що переважна кількість опитаних суддів (73 %) відчуває потребу в науково-консультативній підтримці при здійсненні ними повноважень судді. Однак, лише 54 % опитаних суддів вважають функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ ефективним. Необхідність дослідження НКЗ ефективного функціонування ВСУ також обумовлена фрагментарністю і епізодичністю існуючих наукових пошуків вирішення актуальних проблем наукового забезпечення діяльності судових органів. Представлена робота частково усуває цю прогалину та має на меті здійснити аналіз ролі та значення НКЗ ефективного функціонування ВСУ, що і обумовлює актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконане відповідно до Постанови НАН України від 20.12.2013 р. № 179 “Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014-2018 роки” (далі – Пріоритетні наукові напрями досліджень) та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами досліджень (п. 3.4. Політико-правові науки); в межах НДР Львівського університету бізнесу та права “Судоустрій, прокуратура та адвокатура в євроінтеграційному вимірі”. Тему

дисертації було затверджено Вченою радою Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (витяг з протоколу № 10 від 25 квітня 2014 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є вирішення наукового завдання щодо дослідження теоретичних, правових та праксеологічних засад науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України, в тому числі шляхом вироблення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства України з метою підвищення ефективності функціонування вищого судового органу країни.

Досягнення поставленої мети зумовлює потребу у вирішенні таких *задач*:

- визначити місце ВСУ в судовій системі України, охарактеризувати його повноваження та фактори ефективності їх реалізації;
- сформулювати поняття НКЗ діяльності ВСУ та визначити його зміст;
- виокремити мету, функції, принципи та гарантії системи НКЗ діяльності ВСУ;
- встановити зміст та характерні риси правового статусу наукових консультантів як суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ;
- надати змістовну характеристику Науково-консультативної ради (далі – НКР) при ВСУ як колегіального консультативного органу;
- сформулювати поняття та визначити види форм НКЗ діяльності ВСУ;
- виділити характерні риси адміністрування системи НКЗ діяльності ВСУ;
- визначити поняття інформаційного забезпечення функціонування аналітичних підрозділів ВСУ та запропонувати шляхи його удосконалення;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства України, які регламентують функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин, що виникають у зв'язку з організацією діяльності Верховного Суду України.

Предметом дослідження є науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України.

Методи дослідження обрані з урахуванням його мети, задач, об'єкта і предмета. В роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку для отримання об'єктивних та достовірних результатів. Методологічною основою дослідження є діалектичне положення щодо співвідношення загального, окремого та особливого. За допомогою використання *історико-правового методу* було надано загальну характеристику основних етапів становлення та розвитку ВСУ (підрозділ 1.1). *Порівняльно-правовий метод* був використаний при співставленні положень чинного законодавства України, законопроектних норм з відповідними положеннями законодавства зарубіжних країн (підрозділи 1.2, 2.2). *Метод системного аналізу* дозволив виявити елементи системи НКЗ діяльності ВСУ та надати їх характеристику (підрозділ 1.3) та дослідити особливості адміністрування цієї системи (підрозділ 3.1). У нашому дослідженні застосовано *принцип діалектичного заперечення*, що надав можливість критично враховувати особливості правового статусу суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ (підрозділ 2.2). За допомогою *системно-структурного, формально-юридичного* методів проаналізовано поняття НКЗ діяльності ВСУ та елементи його механізму (підрозділи 1.2, розділ 2). У процесі дослідження застосовувались також *формально-логічний, структурно-функціональний, комплексний, моделювання, логічний та інші методи* (підрозділи 1.3, 2.2, 3.2), які надали змогу комплексно та всебічно дослідити проблемні питання організації та функціонування системи науково-консультативної підтримки вищого судового органу країни.

Науково-теоретичною основою дослідження є праці вчених у галузях судоустрою та судочинства, історії держави і права, конституційного права та інших правових дисциплін, а також роботи з теорії управління, філософії, інформатики, соціології та психології.

Нормативно-правовою базою дослідження є Конституція України, інші нормативно-правові акти України й окремих іноземних держав. Окрема увага приділена Закону України «Про судоустрій і статус суддів», іншим нормативним актам, що врегульовують діяльність ВСУ, законодавству зарубіжних держав про судоустрій і статус суддів.

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнень судової практики ВСУ, які стосуються цивільних, господарських та адміністративних справ і кримінальних проваджень, статистичні дані ВСУ України, судова практика Європейського суду з прав людини, результати анкетування суддів ВСУ та вищих спеціалізованих судів. Автором використано особистий досвід роботи в апараті ВСУ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота є першим в Україні монографічним дослідженням у вітчизняній правовій науці, яке присвячено дослідженню теоретичних, правових та праксеологічних засад науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України, зокрема:

вперше:

- сформульовано поняття «науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України», яке має такий зміст – це комплексна діяльність, направлена на створення необхідних умов для ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень, яка являє собою сукупність консультативних, організаційних та інформаційних заходів, що реалізуються на постійній основі спеціально визначеними суб'єктами;
- встановлено, що принципами НКЗ діяльності ВСУ є законність, професійність, системність, оперативність, повнота та об'єктивність;
- виокремлені функції НКЗ діяльності ВСУ, а саме: консультативна, аналітична, інформаційна, статистична та нормотворча;
- визначені гарантії НКЗ діяльності ВСУ, до яких можна віднести правову форму закріплення НКЗ діяльності ВСУ, правовий статус суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ, адміністрування системи НКЗ діяльності ВСУ та систему матеріально-технічної підтримки НКЗ діяльності ВСУ;
- сформульовано поняття правового статусу наукового консультанта судової палати ВСУ, під яким варто розуміти систему професійних прав, обов'язків та відповідальності, передбачених нормативними правовими актами, що визначають особливу соціальну роль наукового консультанта судової палати ВСУ як державного службовця, котра полягає у здійсненні консультативних, організаційних

та інформаційних заходів, направлених на створення необхідних умов для ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень;

- сформульовано поняття форм НКЗ діяльності ВСУ, під яким варто розуміти зовнішній вираз діяльності суб'єктів НКЗ щодо забезпечення ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів;

- надано визначення поняття «інформаційне забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ», яке являє собою процеси накопичення, обробки, очищення, систематизації та корегування функціонально важливої правової інформації суб'єктами НКЗ діяльності ВСУ, результатом яких є створення інформаційно-аналітичних даних, що можуть бути використані з метою ефективної реалізації ВСУ своїх повноважень;

- сформульовано низку пропозицій щодо удосконалення норм чинного законодавства України, які регламентують функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ;

удосконалено:

- посадову інструкцію наукового консультанта судової палати ВСУ;
- змістовну характеристику правового статусу державного службовця;
- порядок призначення членів НКР при ВСУ;
- перелік видів форм НКЗ діяльності ВСУ;
- поняття правової інформації, як такої, що стосується діючого законодавства, прав людини, будь-якого юридичного аспекту діяльності кожної людини окремо чи людських утворень;

набули подальшого розвитку:

- наукові підходи щодо співвідношення повноважень та функцій ВСУ;
- положення щодо змісту правового статусу державного органу, який повинен містити наступні елементи: нормативність; порядок формування; завдання та цілі; компетенцію; процедури діяльності органів та відповідальність;

- пропозиції щодо запровадження оплати за здійснення науково-консультативної діяльності членів НКР;

- наукові положення щодо визначення механізму адміністрування у ВСУ в цілому та системою НКЗ зокрема.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у:

- *науково-практичній* діяльності – сформульовані та викладені положення, узагальнення і рекомендації матимуть як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для науки та практики застосування правових норм, які регламентують НКЗ діяльності ВСУ. Крім того, вони можуть стати основою для подальших наукових розробок (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в практичну діяльність ВСУ від 27 січня 2016 р.);

- *правотворчій* діяльності – висновки та пропозиції, що сформульовані у дисертації, використовуватимуться при удосконаленні та підготовці інших законопроектів, нормативних актів, які регулюють діяльність вищих судових органів в Україні (лист Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України № 04-29/18-717 від 18 лютого 2016 р.);

- *навчально-методичній роботі* – узагальнені і викладені в дисертації положення можуть використовуватись при підготовці навчальних та навчально-методичних посібників, при викладанні в навчальних закладах таких дисциплін, як «Судоустрій України», «Актуальні проблеми судоустрою України», «Адміністрування в суді» та інші (акти про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в навчальний та науково-дослідний процеси: 1) юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 02 березня 2016 р.; 2) Національного університету «Одеська юридична академія» від 21 січня 2016 р.; 3) Національної школи суддів України від 19 лютого 2016 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й теоретичні висновки дисертаційної роботи доповідались на засіданні кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень»

(м. Київ, 2015); «Юридична наука в XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень» (м. Запоріжжя, 2015); «Малиновські читання» (м. Острог, 2015); «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Ужгород, 2015); «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 2016).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 11 наукових публікаціях, з яких 5 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у фаховому науковому виданні іноземної країни, 5 – у збірниках тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

1.1. Верховний Суд України в судовій системі України: загальна характеристика повноважень

На сучасному етапі розвитку державотворення Україна потребує зміни шляхів розвитку і модернізації суспільних інститутів. Еталонною моделлю держави у сучасній цивілізаційній парадигмі виступає правова держава. Правова держава – це підсумок світового досвіду розвитку цивілізації, це концептуально новий рівень у становленні і розвитку державності. Правову державу не можна проголосити – вона повинна скластися як результат реформ економічних, політичних, державних і правових інститутів, реальної зміни характеру взаємовідносини між громадянським суспільством, державою і особистістю.

Одною із основних ідей правової держави є розділення влади на три гілки: законодавчу, виконавчу, судову. Існування в державі трьох гілок влади зумовлюється необхідністю відповідності держави вимогам сучасного суспільного устрою. Аналізуючи природу єдності державної влади, М. Розін вважав, що «влади», про поділ яких стверджував Ш.Л. Монтеск'є, виступають не чим іншим, як окремими формами, в яких виражається єдина державна воля, тобто різними функціями державної влади чи різними компетенціями її окремих органів. Будучи самостійними у межах своїх законних компетенцій та представляючи у цих рамках державну владу, всі ці органи, тим не менш, об'єднуються в єдину державну владу, неподільну за своєю природою [177, с. 65].

Мета нашого наукового дослідження, що полягає в здійсненні аналізу науково-консультативного забезпечення Верховного Суду України обумовлює необхідність надання загальної характеристики судової влади як елементу

державної влади задля створення передумов для більш глибокого вивчення місця та ролі Верховного Суду України в системі органів судової влади.

Сучасна наукова думка не має єдиного та безспірного визначення поняття «судова влада», що дає підстави звернутись до наявних наукових підходів розуміння даного терміну. Так, О.М. Альохіна зазначає, що судова влада є однією з гілок державної влади, яка наділена здатністю та можливістю впливати на поведінку людей, та яка володіє певними повноваженнями, що закріплені у законі, та здійснюється через державні органи – суди [4, с. 172].

Не можна не відмітити слушну, на наш погляд, думку І.Є. Марочкина, який писав, що судова влада – це специфічна гілка єдиної державної влади, яка має власну виключну компетенцію щодо розгляду юридично значущих справ, що мають правові наслідки, і яка реалізується виключно конституційними органами в межах закону та спеціальних процедур [210, с. 17].

В.В. Сердюк звертає увагу на те, що судова влада реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства. При цьому правосуддя в Україні здійснюється виключно судами (частина 1 статті 124 Конституції України) [187, с. 124].

Водночас, варто відмітити, що, виділяючи судову владу лише як одну з гілок державної влади, яка спроможна, завдяки покладеним на неї повноваженням, захищати права і інтереси громадян у передбачений законом спосіб, ми певною мірою втрачаємо розуміння повноти саморегуляції судової влади. На нашу думку, цікавим в даному контексті є визначення судової влади запропоноване І. В. Назаровим, який вказує, що хоча правосуддя – це головна складова судової влади, серцевина, без якої вона неможлива, але треба зазначити, що судова влада не повинна асоціюватися лише із судовою системою, а суди – це не єдині органи судової влади. Автор зауважує, що судова влада здійснює не тільки функцію правосуддя, тому до її складу мають входити як уся судова система й суддівський корпус, так і апарат судів, будинки, в яких суди розміщуються, елементи суб'єктів

організаційного та ресурсного забезпечення та повинна вона реалізовуватися не тільки через правосуддя, а й через інші форми [114, с. 11].

Подібний, широкий, підхід щодо визначення судової влади підтримує і В.Л. Павловський, який відзначає, що судова влада – самостійна гілка державної влади, здійснювана незалежним судом у співпраці з іншими інститутами держави і суспільства у встановленій законом формі задля реалізації наданих повноважень з метою забезпечення охорони конституційного ладу, захисту прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів суспільства і держави, шляхом відправлення правосуддя та вирішення справ про адміністративні правопорушення, конституційного контролю та судового контролю за законністю дій і рішень органів і посадових осіб публічної влади, забезпечення виконання вироків та інших судових актів, участі в діяльності суддівських спільнот, організаційного забезпечення діяльності судів та участі у вдосконаленні законодавства з використанням права законодавчої ініціативи [128, с. 29].

Професором В.І. Борденюком зазначається, що “судова влада являє собою цілісну систему органів державної влади, до якої належать суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України, а факторами такої цілісності є єдність цілей, функцій і завдань органів судової влади, принципів їх організації та діяльності” [21, с. 151].

Окремі науковці пропонують розглядати термін «судова влада» лише через її соціальний аспект, відмічаючи, що судова влада регулює взаємовідносини між людьми, громадськими та державно-правовими інститутами, тому сучасне суспільство і держава відчують потребу в існуванні судової влади, незалежної від політичних пристрастей і інших гілок влади [175, с. 18]. На наш погляд, визнання лише суто соціальних першопричин функціонування судової влади дещо звужує загальне бачення ролі цієї гілки державної влади в загальному державному механізмі.

Вважаємо за доцільне підкреслити, що, на нашу думку, одним із найповніших визначень терміну судова влада є визначення І.Є. Марочкина, який виділив два підходи до розуміння цього поняття. Організаційний підхід: судову владу визначають як сукупність судових установ, тобто як владу державного органу –

суду. Функціональний підхід: судову владу визначають як сукупність повноважень суду з відправлення правосуддя, тобто діяльність суду з розгляду й вирішення у визначеній законом процесуальній формі справ, що мають юридичні наслідки. Організаційно-функціональний підхід визначає судову владу як систему створених згідно із законом органів, наділених виключними повноваженнями з розгляду юридично значущих справ, що мають юридичні наслідки, із застосуванням спеціальних процедур [210, с. 11].

Не зважаючи на різноманітність підходів до розуміння поняття судової влади, в більшості випадків наукові погляди збігаються у визнанні незалежності судової влади як однієї з найважливіших складових цього поняття. Так, В. Стефанюк зазначає, що незалежність суду – не самоціль, а лише найперша і необхідна умова гідного виконання судом покладеної на нього функції [204, с. 21]. Очевидно, як слушно відмічає О.В. Безлепкіна, що наявність незалежної судової влади є одним із принципів правової держави, гарантією захисту конституційних прав особистості [11, с. 114].

Характерна ознака незалежності судової влади від виконавчої та законодавчої полягає і в тому, підкреслює Р. Рзаєв, що контроль за діяльністю судів може мати тільки правовий характер, тобто полягати в перевірці законності судових рішень і дотримання судами процесуальних та правових норм вищими судовими органами [174, с. 102].

На нашу думку, саме незалежність відрізняє суддівську владу від законодавчої та виконавчої влади. Виконавча влада є підзвітною законодавчій владі, яка, в свою чергу, підзвітна всенародним волевиявленням таким як вибори та референдуми. Неупереджена та справедлива судова влада існує тільки за умови гарантування її незалежності від тимчасових факторів суб'єктивного впливу з боку суспільства і парламенту. І саме незалежність судової влади забезпечує авторитет суду і ефективність виконання ним визначених на конституційному рівні завдань.

Незалежність судової влади повинна забезпечуватися побудовою ієрархічної системи судів в країні. Суди в Україні утворюють судову систему, для якої, як і для кожної системи, характерні певні зв'язки і відносини між окремими її елементами (судами), а також притаманні такі властивості як ієрархічність, багаторівневність,

структурованість. На слушну думку В.Е. Теліпка та В.В. Молдована, судова система України, уособлюючи організаційний аспект судової влади, віддзеркалює особливості організації цієї влади у нашій державі, відповідає рівню соціально-економічного розвитку, пануючим у суспільстві поглядам на місце суду в системі механізмів державної влади, накопиченому досвіду і певним традиціям [215, с. 278].

І.В. Назаров також підкреслює організаційний аспект судової системи, зазначаючи, що це система спеціальних державних органів – судів, які є носіями судової влади, створені для задоволення потреб в розгляді та вирішенні виникаючих правових суперечок, мають загальні завдання, принципи організації та діяльності, відповідають рівню соціально-економічного розвитку суспільства [115, с. 13].

Окремо хотілось би зазначити, що ефективне функціонування судової гілки державної влади є неможливим без належного врегулювання діяльності системи допоміжних служб забезпечення, основним завданням яких має бути створення належних умов для реалізації тих функцій, що здійснюються суто органами судової влади – судами та суддями. Судова система в Україні існує та функціонує за допомогою державних служб забезпечення, які здійснюють свою діяльність у сферах інформаційного, матеріально-технічного та науково-консультативного забезпечення. Як слушно зазначає Л.М. Москвич, за такого підходу якість судової системи визначатиметься тим, наскільки судовий процес відповідатиме суспільним потребам та очікуванням клієнта – учасника судочинства. Разом із тим оцінка якості судового процесу не може ґрунтуватися лише на задоволенні клієнта, особливо з урахуванням того, що в окремих видах проваджень є так звані «примусові користувачі» (наприклад, підсудні в кримінальному процесі) [113, с. 250].

Разом з тим, порядок організації та діяльності судової влади прямо впливає на правову систему країни, її розвиток та стабільність. На незалежний суд у правовій державі покладається контроль за дотриманням законності в усіх без винятку сферах суспільного життя. Зокрема, суд має захищати основи конституційного ладу в державі, законність створення та діяльності політичних партій, проведення виборів, гарантувати дотримання основних прав та свобод людини і громадянина. Саме тому осмислення судової влади як самостійного правового явища потребує

консолідованого теоретико-методологічного підходу.

У вивченні цієї теми можна виділити кілька основних напрямків. Частина вітчизняних дослідників розглядала історію становлення радянських судових органів, основний акцент роблячи на функціонування системи революційних трибуналів, органів позасудової репресії. Тут ми можемо виділити роботи В.П. Портнова, М.М. Славіна, Ю.П. Титова, В.В. Шимановського, І.А. Ушакова. Інші автори основну увагу приділяли становленню радянської судової системи, починаючи з 1918 року. Це роботи Н.А. Антонової, М.В. Кожевникова, Н.В. Криленка, Д.І. Курського, Е.А. Скрипільова.

Зокрема, окремим питанням організації та діяльності судової влади в умовах становлення правової держави й громадянського суспільства присвячені наукові праці вітчизняних вчених: О. В. Батанова, С. В. Бобровник, М.Й. Вільгушинського, М. І. Гаврилова, С.В. Глущенко, В. Г. Гончаренка, В. П. Горбатенка, В.В. Городовенка, О. В. Зайчука, В. С. Ковальського, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, В. В. Копейчикова, О. М. Костенка, М. В. Костицького, В. В. Костицького, О. Л. Копиленка, Е. Б. Кубка, І. О. Кресіної, Л. А. Луць, О. М. Мироненка, Л.М. Москвич, О. Г. Мурашина, В. П. Нагребельного, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришина, М.А. Погорецького, В. Ф. Погорілка, С.В. Прилуцького, П. М. Рабіновича, О.Д.Святоцького, В.В. Сердюка, В. Ф. Сіренка, О. Ф. Скакун, О. В. Скрипнюка, В. Є. Скоморохи, І. Б. Усенка, М. В. Цвіка, В. В. Цветкова, В. М. Шаповала, В. Я. Тація, Г. П. Тимченка, М. І. Хавронюка, Ю. С. Шемшученка, О. І. Ющика, О. Н. Ярмиша, О.Г. Яновської та ін.

Отже, судову систему України утворюють Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції. Останні у свою чергу складаються з загальних та спеціалізованих судів. До загальних належать районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди, апеляційні суди областей, міст Києва та Севастополя, апеляційний суд Автономної Республіки Крим. Спеціалізованими судами є господарські суди областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, апеляційні господарські суди та Вищий господарський суд України, а також окружні адміністративні суди, апеляційні адміністративні суди та Вищий

адміністративний суд України. До спеціалізованих судів також належить Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ. Очолює систему судів загальної юрисдикції Верховний Суд України.

Верховний Суд України - найвищий судовий орган та, як справедливо відмічає В. Сіренко, його найвище конституційне положення перш за все полягає в тому, що, на відміну від спеціалізованих судів, які займаються галузевими справами, його юрисдикція розповсюджується на будь-які правовідносини, які виникають у державі [190, с. 30 -31]. За влучним висловом О.З. Хотинської-Нор, Верховний Суд і система судів, яка за ним стоїть, є природними держателями інформації про недоліки та достоїнства права, оскільки вони повсякденно його застосовують [233, с. 11].

Верховний Суд України з 1991 року є правонаступником Верховного Суду УРСР, а він відповідно Верховного Суду УСРР, який функціонував з 1923 року. Протягом часу здійснення діяльності Верховними Суди України, УРСР і УСРР своїх повноважень, завдання, які ставилися на виконання Верховних судів, змінювалися в залежності від політичної та правової ситуації на території України. правонаступник Верховних судів УРСР і УСРР повинен відповідати вимогам сучасності, а саме модернізуватися та вдосконалюватися із урахуванням сучасних реалій. Відповідно до ст. 125 Конституції України [85], ч. 3 ст. 17, ч. 1 ст. 38 Закону України від 7 липня 2010 року «Про судоустрій і статус суддів» [164] Верховний Суд України як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції є четвертою ланкою в судовій системі України (місцеві, апеляційні, вищі спеціалізовані, Верховний Суд України). Верховний Суд України, як і суди першої, апеляційної, касаційної інстанцій, діє для забезпечення кожному права на судовий захист його прав, свобод та законних інтересів незалежним і безстороннім судом, справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки, встановлені законом. Розгляд справ Верховним Судом України є засобом реалізації права учасників судового процесу та інших осіб на перегляд судового рішення у випадках і порядку, встановлених процесуальним законом.

Верховний Суд України тільки у процесуальному відношенні виступає найвищою судовою інстанцією, оскільки територіальний принцип побудови судової

системи означає, що юрисдикція окремих її ланок поширюється на певні території, які можуть збігатися або не збігатися з адміністративно-територіальними одиницями [116, с. 75]. Відповідна система побудови судової системи створює унікальне місце для Верховного Суду України. Таке положення Верховного Суду України є унікальним за своєю природою, зокрема тому, слушно зауважує М. Сірий, що завдяки Верховному Суду України обслуговується вся судова та правова система одночасно. Найвищий суд країни має бути єдиним авторитетним орієнтиром у сфері правозастосування [191, с. 61].

Мета існування будь-якого державного інституту виражається у відповідних завданнях та повноваженнях. Здійснення своїх спеціальних завдань Верховним Судом України виступає гарантом ефективного функціонування всієї судової системи, що обумовлює його надзвичайну важливість для України та її громадян.

Для ґрунтовного аналізу завдань Верховного Суду України доцільним буде охарактеризувати та визначити цей термін. Відповідно до Словника української мови, завданням є наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і т. ін. [197, с. 40]. При цьому, справедливо зауважує О.Ю. Оболенський, основними завданнями державної служби є: захист прав, свобод і законних інтересів громадян; комплектування персоналу органів державної влади висококваліфікованими фахівцями, здатними професійно виконувати свої посадові обов'язки; забезпечення дії принципу прозорості в діяльності державних службовців і державного апарату, дотримання законності, викорінення бюрократизму, протекціонізму, корупції та інших негативних явищ у державній службі; створення соціальних, інформаційних, матеріально-фінансових та інших умов, необхідних для діяльності персоналу органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема, створення і підтримання сприятливих міжособистісних відносин, які б забезпечували розвиток позитивних особистих якостей працівників, їхніх здібностей та ефективність управлінської праці [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 109].

Необхідно відмітити, що науковці мають різні погляди на поняття завдань Верховного Суду України. Розділяються думки авторів відповідно за об'єктом, який

повинен бути проконтрольований чи за яким повинен здійснюватися нагляд Верховним Судом України.

На нашу думку, найбільш глибоке визначення завдання Верховного Суду України було слушно запропоновано В.В. Сердюком, а саме: «Завдання Верховного Суду України – це захист гарантованих Конституцією і законами України прав та свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави шляхом здійснення правосуддя найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції на основі верховенства права на підставі реалізації передбачених законом процесуальних повноважень. У такому розумінні визначальна роль Верховного Суду України як найвищого судового органу полягає в досягненні однакового застосування законодавства всіма судами загальної юрисдикції» [187, с. 133].

Визначивши зміст завдання Верховного Суду України, доцільним буде дослідити зміст повноважень Верховного Суду України та надати їх загальну характеристику. Адже саме зміст повноважень Верховного Суду України визначає обсяг, функціональне навантаження та форми науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного суду України.

В цілому, під поняттям «повноваження» розуміють певне право, надане кому-небудь для здійснення чогось; офіційно надане кому-небудь право певної діяльності, ведення справ [198, с. 684]. Етимологічно термін «повноваження» має єдиний корінь і змістовне наповнення, проте залежно від носія таких повноважень їх суть і значення можуть докорінно різнитися.

Повноваження є одночасно і правом, і обов'язком. Особа, що володіє повноваженнями, має певні додаткові можливості, проте не може використовувати їх на свій розсуд, а тільки у формально визначений спосіб. Тому справедливо буде сказати, що повноваження є обов'язком здійснити (реалізувати, застосувати) конкретне суб'єктивне право.

У свою чергу, владні повноваження представлені сукупністю нормативно закріплених прав і обов'язків суб'єкта, які здійснюються ним під час своєї професійної діяльності у визначеній сфері публічно-правових відносин [101, с. 20].

Особливість повноважень Верховного Суду України визначає його керівне місце в системі судів загальної юрисдикції. Місце Верховного Суду України визначається як його фактичним знаходженням «над» усіма судами в країні, так і змістом його повноважень. Але вказане аж ніяк не означає, що Верховний Суд України може впливати на будь-яке рішення нижчого суду в процесі здійснення правосуддя, а лише те, що, за влучним висловом В.В. Сердюка, йому належить виключне право ставити останню «крапку» в конкретному правовому конфлікті [186, с. 139].

Вважаємо за потрібне зазначити, що повноваження Верховного Суду України відповідають його завданням, які покладені на нього чинним законодавством. За для коректного та ґрунтовного дослідження повноважень Верховного Суду України необхідним є виділити та розмежувати основні повноваження Верховного Суду України.

У цьому контексті найчастіше виділяють такі повноваження Верховного Суду України: 1) перегляд справ з підстав неоднакового застосування судами касаційної інстанції однієї і тієї самої норми права у подібних правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законодавством; 2) перегляд справ в разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом; 3) надання висновку про наявність чи відсутність у діяннях, в яких обвинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; внесення за зверненням Верховної Ради України письмового подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я; 4) звернення до Конституційного Суду України з питаннями щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; 5) здійснення інших повноважень відповідно до закону [211, с. 256].

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» ВСУ є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції України, який забезпечує єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. Верховний Суд України: 1) здійснює правосуддя в порядку, встановленому

процесуальним законом; 2) здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики; 3) надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України; 4) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я; 5) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; 6) забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом; 7) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Таким чином, можливо охарактеризувати повноваження ВСУ, зазначивши, що відповідними повноваженнями є правомочності суду, встановленні законом з метою реалізації завдань, що ставляться перед найвищим судовим органом країни.

Нами вважається за доцільне зазначити думку вчених, які альтернативно розкривають поняття повноважень Верховного Суду України, відносячи до них такі: 1) *здійснення правосуддя* – вирішення юридично значущих справ у передбачених процесуальним законодавством видах проваджень; 2) *забезпечення єдності судової практики* – реалізується шляхом підготовки і прийняття постанов Пленуму, визнання нечинними роз'яснень пленумів вищих спеціалізованих судів. Реалізація цього передбачає здійснення методичної діяльності, що полягає в аналізі судової практики і судової статистики; 3) *забезпечення принципу верховенства права* – реалізується шляхом звернення до Конституційного Суду України у випадках виникнення у судів загальної юрисдикції при здійсненні ними правосуддя сумнівів щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів; 4) *контроль за законністю діяльності інших складових влади* – виявляється у дачі висновку щодо наявності чи відсутності в діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або

іншого злочину, а також наданні за зверненням Верховної Ради України письмового подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я; 5) *представницька функція* – реалізується шляхом представництва судів загальної юрисдикції у зносинах із судами інших держав та іншими органами державної влади, вирішення питань, що впливають з міжнародних договорів України, підготовки і подання у встановленому законом порядку до Верховної Ради України законопроектів щодо судоустрою, статусу суддів та удосконалення процесуального законодавства [187, с. 142].

Слушною в цьому контексті буде думка М. Козюбри, який зазначав про наявність лише двох специфічних повноважень Верховного Суду України, які стосуються його статусу як найвищого судового органу та органу правосуддя взагалі. Це, по-перше, перегляд справ з підстав не однакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законом. По-друге, перегляд справ у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Здається цілком переконливим висновок М. Козюбри про те, що решта повноважень ВСУ - надання висновку про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; внесення письмового подання за зверненням Верховної Ради України про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я; звернення до КСУ щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України - не є такими, що впливають зі статусу ВСУ як найвищого судового органу. У різних країнах ці питання вирішуються по різному, часто без участі верховних судів [81, с. 18-19].

У контексті нашого дослідження більш глибокому аналізу, на наш погляд, доцільним буде піддати лише ті повноваження Верховного Суду України, які потребують системного та кваліфікованого науково-консультативного забезпечення, а саме: 1) здійснення правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом; 2) здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики; 3) надання

висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України; 4) звернення до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; 5) забезпечення однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Очевидним є те, що серед усіх повноважень ВСУ особливе місце посідають визначені процесуальним законом провтомочності найвищого судового органу щодо здійснення процесу правосуддя на засадах верховенства права в рамках відповідних судових процедур з метою захисту від посягання прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Поділяючи цю точку зору, М. Погорецький і О. Костюченко зазначають, що змістом реалізації Верховним Судом України, як найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, конституційної функції судочинства (правосуддя) повинен бути перегляд судових рішень на предмет однакового застосування судами всіх ланок та інстанцій як норм матеріального, так і норм процесуального права [132, с. 39].

Перегляд Верховним Судом України судових рішень є однією з процесуального форм перевірки судових рішень, винесених нижчестоящими судами, що вже набрали законної сили [234, с. 379]. Дійсно, перегляд судових рішень Верховним Судом України – це надзвичайний спосіб їх перевірки, який дає додаткові, порівняно з апеляцією та касацією, можливості для заінтересованих осіб домогтися виправлення судових помилок, відстояти свої права і в кінцевому підсумку отримати справедливе судове рішення [211, с. 253]. При цьому варто підкреслити, що суд при виконанні ним процедури здійснення правосуддя втілює в собі державу, виступає від її імені, що слугує підтвердженням виняткової юридичної сили судових рішень як актів правосуддя.

Загалом, наприклад, І. Шицький визначає правосуддя, як легальну процедуру здійснення органами судової влади функції захисту прав і свобод учасників відповідних правовідносин шляхом розгляду і остаточного вирішення у процесуальному порядку справ судової юрисдикції відповідно до Конституції та законів України [243, с. 120].

В.В. Сердюк в цьому аспекті зазначає, що правосуддя визначається як безпосередня юрисдикційна діяльність суду, діяльність судів з розгляду і вирішення судових справ. Захист прав і свобод людини і громадянина, прав та охоронюваних законом інтересів юридичних осіб реалізується судовою системою передусім шляхом здійснення функції правосуддя [187, с. 143].

Однак, варто зауважити, що здійснення правосуддя Верховним Судом України має свої специфічні завдання, а саме: забезпечити належний рівень захищеності прав учасників судового процесу і виправити судові помилки, які були допущені. Слушною в цьому контексті є думка О.Г. Яновської, що система правосуддя повинна бути ефективною не тільки тому, що від неї залежить законне, обґрунтоване та справедливе вирішення судових спорів, а й тому, що саме від цієї системи залежить захист ідеалів та свобод людини, демократії, законності та справедливості, забезпечується побудова правової держави та громадянського суспільства [251, с. 36].

Вважаємо за доцільне розділення повноважень ВСУ у здійсненні правосуддя на 4 категорії: 1) неоднакове застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми матеріального права у подібних правовідносинах, що зумовило ухвалення різних за змістом судових рішень; 2) неоднакове застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми процесуального права, що зумовило ухвалення різних за змістом судових рішень; 3) невідповідності судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм права; 4) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Ці ж підстави за своєю правовою природою із відповідними редакційними відмінностями закріплюються у Кримінальному процесуальному кодексі України (стаття 445) [93], Господарському процесуальному кодексі України (стаття 111-16) [47], Цивільному процесуальному кодексі України (стаття 355) [235] та у Кодексі адміністративного судочинства України (стаття 237) [80] як підстави для подання заяви про перегляд судових рішень до ВСУ. Варто відзначити, що окремі процесуальні кодифіковані акти мають певні відмінності. Так, якщо в ЦПК України, ГПК України та у КАС України однією з підстав перегляду судового рішення ВСУ є невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права, то в КПК України ця підстава для перегляду судового рішення ВСУ не обмежується лише нормами матеріального права, але передбачає можливість такого перегляду у випадку невідповідності судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм як матеріального, так і процесуального права. Крім того, положення КАС України також передбачають таку окрему підставу для перегляду судового рішення ВСУ як порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення Вищим адміністративним судом України незаконного судового рішення з питань, передбачених ст. 171-1 КАС України, що обумовлюється специфічними повноваженнями ВАСУ щодо здійснення судового розгляду як суду першої інстанції у випадку оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів. Зазначені особливості обумовлені специфікою окремих видів судочинства та в цілому не впливають на загальну оцінку повноважень ВСУ при здійсненні правосуддя.

Відповідний процес здійснення правосуддя Верховним Судом України доповнює систему захисту прав людини і громадянина у судах загальної юрисдикції. Такий спосіб захисту прав громадян дозволяє запобігти прийняттю суддівських помилок і виконанню неправомірних рішень. У механізмі забезпечення

законності судова діяльність Верховного Суду України посідає особливе місце, оскільки полягає у перевірці законності й обґрунтованості судових рішень, постановлених судами нижчих інстанцій [187, с. 157].

Варто відзначити, що одним з повноважень Верховного Суду України також є здійснення аналізу судової статистики та узагальнення судової практики. В ст. 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що судові палати Верховного Суду України аналізують судову статистику та вивчають судову практику, здійснюють узагальнення судової практики. Водночас, нам видається слушною думка О.Г. Яновської, що елементарне порівняння дає підстави стверджувати, що повноваження аналітичного, не організаційного чи процесуального, характеру здебільшого сконцентровані саме у вищих спеціалізованих судах. Адже стаття 32 вказаного Закону серед повноважень вищого спеціалізованого суду зазначає такі напрями аналітичної роботи, як аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики; надання методичної допомоги судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; надання спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції. При цьому, як зазначає авторка, до аналітичних напрямів роботи навіть не Верховного Суду України, а його Пленуму віднесено лише надання висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судової системи та діяльності Верховного Суду України. Таке вузьке розуміння повноважень Верховного Суду України саме щодо здійснення науково-аналітичної та консультативно-дорадчої роботи не співпадає навіть з тими процесуальними повноваженнями, якими наділений найвищий судовий орган у країні [251, с. 37]. Так, як відомо, Верховний Суд України має право переглядати судові рішення з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї ж норми права у подібних правовідносинах, рішення Верховного Суду України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм права щодо

подібних правовідносин, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності зазначену норму закону, та для всіх судів України. Таким чином, і процес прийняття подібних рішень Верховним Судом України, і наслідки їхнього прийняття потребують надання Верховному Суду України широкого переліку повноважень, спрямованих на забезпечення діяльності вищої судової інстанції ґрунтовною аналітичною підтримкою з метою надання саме цим судовим органом консультативної допомоги судам нижчого рівня.

Важливість повноважень ВСУ, пов'язаних із здійсненням аналізу судової статистики та узагальненням судової практики безсумнівна. Адже узагальнення судової практики й аналіз судової статистики - дві взаємодоповнюючі сторони аналітичної роботи, без якої неможливе правильне формування судової практики і належне функціонування судів [152]. За допомогою професійно виконаних узагальнень судової практики та аналізу судової статистики з'ясовується реальний стан здійснення правосуддя загальними судами, додержання цими судами вимог Конституції України та чинного законодавства України.

Правильно організований і проведений аналіз судової практики дозволяє перевірити дотримання норм матеріального та процесуального закону при розгляді справ і виконанні судових рішень; з'ясувати спірні, проблемні питання, які виникають під час розгляду різних категорій судових справ, виконання вимог закону щодо виявлення причин злочинів і правопорушень, умов, які сприяли їх вчиненню, внесення подань про усунення зазначених причин та умов. Одержані в ході вивчення та узагальнення судової практики матеріали мають бути основою для підготовки рекомендацій щодо правильного застосування судами законодавства при вирішенні справ, усунення порушень законності у діяльності судів, підвищення кваліфікації і професійного рівня суддів, поширення досвіду, підготовки пропозицій про внесення змін і доповнень до постанов Пленуму ВСУ.

Наприклад, у Вінницькому апеляційному адміністративному суді наступним чином визначають завдання відділу узагальнення судової практики та аналітично-

статистичної роботи: - здійснення аналітичної роботи за основними напрямками розгляду апеляційних адміністративних справ; - участь у підготовці рекомендацій і роз'яснень з питань застосування законодавства; – участь у підготовці узагальнень судової практики згідно з планом роботи суду, вищих судових органів, за дорученням керівництва; – моніторинг правових позицій Верховного Суду України та рішень Вищого адміністративного суду України, доведення до відома суддів Вінницького апеляційного адміністративного округу інформаційних та оглядових листів вищих судових інстанцій; – узагальнення та інформування суддів про практику розгляду Вінницьким апеляційним адміністративним судом та Вищим адміністративним судом України справ, віднесених до юрисдикції адміністративних судів; – складання та направлення до ДСА України, ВАСУ статистичної звітності щодо результатів процесуальної діяльності суду; – підготовка статистичних таблиць, довідок для використання у діяльності суду, забезпечення інформування голови суду, суддів, керівника апарату щодо статистичних даних розгляду справ судом; – участь у підготовці та проведенні нарад, семінарів за участю суддів та працівників апарату суду; – підготовка інформації щодо процесуальної діяльності суду для веб-сайту суду та ЗМІ; – формування бібліотечних фондів, ведення кодифікаційно-довідкової роботи [127]. Цей перелік свідчить про великий обсяг надзвичайно важливої та кропіткої аналітично-статичної роботи, що має бути проведена навіть на рівні апеляційної ланки судової системи. Я. Романюк справедливо зауважує, що повернення Верховному суду повноважень узагальнення судової практики також можна вважати позитивом, оскільки основним обов'язком Верховного суду як найвищої судової установи є забезпечення єдності судової практики в державі. Адже, якщо суд відірваний від системи, не володіє ситуацією в середині системи, не знає про тенденції розвитку практики - виконувати таку функцію неможливо [178]. Вважаємо за доцільне суттєво розширити повноваження ВСУ щодо надання методичної та консультативної допомоги судам всіх рівнів, в тому числі, шляхом посилення науково-консультативного забезпечення здійснення повноважень ВСУ щодо здійснення аналізу судової статистики та узагальнення судової практики.

Важливою аналітичною функцією ВСУ є надання висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України. Відповідне повноваження ВСУ є важливою складовою системи забезпечення балансу гілок державної влади в Україні. Про це йдеться як у міжнародних документах, так і в національному законодавстві. Зокрема, у п. 12 ч. I висновку №11 (2008) Консультативної ради європейських суддів увагу Комітету міністрів РЄ звернено на те, що будь-який законопроект, який стосується здійснення правосуддя та процесуального законодавства, повинен бути предметом розгляду ради судової влади або еквівалентного органу перед тим, як почнеться його обговорення в парламенті [34]. У п. 11 висновку №1(2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів також зазначено, що судова влада забезпечує відповідальність урядів та органів державного управління за свої дії, а також бере участь у процесі виконання прийнятих законів і певною мірою забезпечує відповідність цих законів усім положенням Конституції чи права більш високого рівня (наприклад, права Європейського Союзу) [33].

Також до повноважень ВСУ Законом України «Про судоустрій і статус суддів» віднесено право звернення до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України. Відповідно до ст. 13, 40, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» [157] ВСУ включений в перелік суб'єктів права на конституційне подання з питань дачі висновків Конституційним Судом України щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України та з питань прийняття рішень Конституційним Судом України щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Одними з найяскравіших прикладів реалізації зазначеного повноваження ВСУ є постанова Пленуму ВСУ від 09.11.2015 р. № 21 «Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності

(конституційності) пунктів 6 і 7 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про забезпечення права на справедливий суд" у частині відсторонення суддів від здійснення правосуддя та звільнення їх за порушення присяги за результатами оцінювання положенням частини другої статті 19, частини першої та пункту 5 частини п'ятої статті 126, пункту 3 частини першої статті 131 Конституції України» [154] та постанова Пленуму ВСУ від 16.03.2015 № 3 «Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) частини третьої статті 1, пунктів 7, 8, 9 частини першої, пункту 4 частини другої статті 3, пункту 2 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII "Про очищення влади" положенням частини третьої статті 22, статей 38, 58, частини другої статті 61, частини першої статті 62, частини першої статті 64 Конституції України» [155].

При цьому, варто зважати, що процедура проходження законопроекту через парламент є політичною й не виключає необхідності пошуку компромісів з політичними силами заради прийняття того чи іншого рішення. Це означає, що ВСУ як ініціатор законопроекту потенційно може бути втягнутий у політичні процеси, а його законодавчим ініціативам буде надано політичного забарвлення. На нашу думку, це неприпустимо, адже в такому разі виникає безпосередня загроза незалежності судової влади. Такої ж позиції притримується і Ю. Галаєвський, який зазначає, що ВСУ, як і будь-який інший судовий орган, повинен бути поза політикою [38].

Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) частини третьої статті 1, пунктів 7, 8, 9 частини першої, пункту 4 частини другої статті 3, пункту 2 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII "Про очищення влади" положенням частини третьої статті 22, статей 38, 58, частини другої статті 61, частини першої статті 62, частини першої статті 64 Конституції України» [155].

Одним з найважливіших повноважень Верховного Суду України є забезпечення єдності судової практики. Будучи найвищим судовим органом у

системі судів загальної юрисдикції, Верховний Суд України зобов'язаний забезпечити законність – єдність судової практики (правозастосування) в діяльності всіх інших судів, які здійснюють судочинство в Україні, крім Конституційного Суду України. Зміст соціального аспекту єдності судової влади полягає в гармонізації судової практики, забезпеченні правової визначеності, єдиному стандарті захисту прав та законних інтересів людини і громадянина, а отже, у запобіганні виникненню в суспільстві соціальних суперечностей та правових конфліктів. Це, зокрема, виявляється в досягненні загальних цілей та завдань судової влади, реалізується через досягнення єдності судової практики, гарантування стабільності судового рішення, рівності всіх перед законом і судом [210, с. 106].

Схожу ідею виголошує В. Валанчус, якій зазначає, що уніфікованість судової практики сприяє рівності осіб; єдина судова практика сприяє стабільності правової системи, а стабільність, у свою чергу, породжує передбачуваність і в той же час, забезпечує правову певність для людей, які звертаються до судів за захистом своїх прав; постановляючи рішення у справах, суди не просто застосовують правові норми, але й приймають рішення етичного характеру і такі, що стосуються суспільних цінностей. Єдина судова практика показує, яким суспільним цінностям суди віддають перевагу і які суспільні інтереси вважаються найважливішими [27, с. 137].

Необхідно наголосити, що єдність судової практики є однією з фундаментальних засад здійснення судочинства. У провідних демократичних державах її утвердженню та засобам забезпечення надається пріоритетне значення. Як наголошував колишній Голова Європейського суду з прав людини, професор Л. Вільдхабер, вирішення аналогічних справ по-різному може призвести до порушення законних очікувань осіб, які звертаються за судовим захистом. На його думку, саме єдність судової практики найкращим чином відповідає вимогам передбачуваності, верховенству права й ефективному захисту прав людини [32, с. 8].

Ми вважаємо обґрунтованою позицію І. Бічковічс, у якій зазначається про необхідність дотримання судової практики, яка забезпечує правову безпеку та прогнозованість у суспільстві, а також зміцнює необхідну в правовому суспільстві можливість справедливого суду [18, с. 185].

А. Грищенко справедливо вказує, що судові роз'яснення повинні надаватися з метою не просто однакового застосування законодавства, це викликано необхідністю забезпечувати верховенство правового закону, що є складовою існуючого механізму забезпечення здійснення правосуддя в Україні [49, с. 7].

Необхідність забезпечення єдності судової практики також нерозривно пов'язана з фундаментальним принципом рівності всіх перед законом і судом, який є одним із основоположних здобутків демократичного суспільства. Натомість, як справедливо зауважують Я. Романюк та І. Бейцун, формування судами неоднакових підходів до застосування законів може призвести до того, що судові рішення, ухвалені в аналогічних справах, будуть різними залежно від суб'єктного складу учасників процесу [179, с. 124 - 125].

Опоненти вищезазначеної думки аргументовано вказують, що завдання правотворчості суддів знаходиться лише у юридичному полі. А. В. Терєбков запропонував своє бачення конкретизації норм права: - це об'єктивно обумовлена, спрямована на підвищення точності і визначеності правового регулювання, закономірна діяльність державних та інших уповноважених органів з трактування абстрактного змісту юридичних норм на більш конкретний рівень за допомогою операції обмеження понять (зменшення обсягу понять на основі розширення їх змісту), результати якої фіксуються в правових актах [218, с. 28].

Поділяючи зазначену думку С. Прилуцький зазначає, що унаслідок недосконалості законодавства та неоднакового його тлумачення в судовій системі об'єктивно виникає конкуренція судових рішень, що завжди може перерости в глобальну проблему невизначеності у праві. Саме для її подолання та забезпечення однакового застосування правових норм усіма без винятку судами країни й утворюється верховний суд як єдина касаційна інстанція, як суд, що своїми рішеннями закріплює єдину для всіх інших судів нижчого рівня логіку застосування правових норм, єдину логіку розгляду відповідних категорій справ [147, с. 46-47].

Слід погодитися з думкою М. Сірого, який слушно зауважує, що орієнтувати весь судовий корпус на законність, обґрунтованість та правову визначеність у кожному судовому рішенні є прямим обов'язком суду найвищої інстанції [191, с. 56].

Схожу за суттю позицію виголошує М. Кліменко: «Верховний суд України має забезпечувати єдність всієї судової практики, що будується на демократичних принципах верховенства права, рівності, правової визначеності, передбачуваності судових рішень, довіри до права та «обґрунтованих сподівань» суб'єктів права на те, що в аналогічних справах та за схожих фактичних обставин норми матеріального та процесуального права будуть застосовуватися однаково всіма судами держави і вони будуть зрозумілими не тільки учасникам конкретного судового процесу, а й іншим особам, які опиняться в подібних правових ситуаціях» [77, с. 105]

Нами видається слушною думка і Р. Рзаєва, який обґрунтовано вважає, що Верховний Суд, узагальнюючи судову практику, допомагає виявляти помилки в судових рішеннях нижчестоящих судових органів у сфері застосування як процесуальних, так і матеріальних норм права, а також виявляє причини тих або інших злочинів і правопорушень, тенденції зростання їх кількості. За результатами узагальнень Верховний Суд надає свої рекомендації щодо запобігання новим подібним порушенням закону, а також, виявляючи ті або інші прогалини та суперечності в законодавстві, виступає із законодавчою ініціативою для їх усунення [174, с. 102].

Механізмом здійснення Верховним Судом України функції забезпечення єдності судової практики виступає судове тлумачення чи судова уніфікація і кодифікація.

Загалом, судове тлумачення – це правотворчість креативного (творчого) характеру, результат якої попередньо практично ніколи невизначений. Наприклад, О.М. Ригіна вказує, що «Конституція – це найвідкритіший «позитивний текст», який повинен бути роз'яснений у процесі правозастосування. Вона містить велику кількість приписів та оціночних понять, покликана забезпечувати баланс у суспільстві, тому конституційне тлумачення – це «мистецтво, яке відкриває зміст конституції» [242, с. 218, 220, 222].

Дослідник С. Шевчук наголошує, що «суди повинні застосовувати законодавство, створене іншими інститутами, не створюючи нового права. Однак цього практично повністю неможливо досягти, оскільки під час розгляду справ виникають питання, вирішити які неможливо тільки на підставі тлумачення

конституції чи законів; тому судді приховано чи відкрито створюють нове право, діючи як законодавці» [242, с. 212].

Я. Романюк і І. Бейцун справедливо вказують, що правозастосовна діяльність Верховного Суду України щодо формування правових висновків про правильне застосування норм матеріального права є відмінною від нормотворчості. Зазначений вид тлумачення здійснюється лише з метою правильного й однакового застосування норм законів, а не з метою їх коригування. При цьому не змінюються сформульовані законодавцем елементи правового регулювання [179, с. 127].

На нашу думку, створення судами нового права за допомогою конкретизування та уніфікації судової практики є допустимим і бажаним в рамках, дозволених законом. Подібна тенденція існує у таких країнах як Великобританія, США, Російська Федерація і країни Європейського союзу. Корисність таких тенденцій підтверджується існуючим правовим кліматом в відповідних державах.

Водночас, К.Ф. Гуценко справедливо виокремлює правотворчість Верховного Суду США, яка здійснюється ним у процесі розгляду справ, і правотворчість, не пов'язану з розглядом, коли суд є автором відповідних нормативних актів [51, с. 28-29].

Окремо варто згадати про таку форму правової творчості верховних судів як створення судового прецеденту. Досліджуючи питання сутності судового прецеденту як джерела права, Л.А. Луць справедливо розглядає його у аспекті нормативно-правової природи і визначає як письмовий юридичний акт суду, що містить принципи чи норми права і є загальнообов'язковим при вирішенні аналогічних справ [100, с. 14].

Верховні суди є судами останньої інстанції, на які покладається завдання щодо забезпечення цілісності та єдності судової практики. Це твердження поширюється і на Республіку Угорщина, де згідно зі ст. 47 Конституції Верховний Суд — найвища судова інстанція, яка забезпечує однакове застосування правових норм [223, с. 186].

При цьому небезпідставно Т. Маркерт вважає, що Верховний Суд має повноваження в міру можливості тлумачити закони так, щоб вони були сумісні з фундаментальними правами, гарантованими Конституцією [103, с. 208].

Тенденція до правотворення присутня і у Верховному Суді Російської Федерації, який також зобов'язаний вивчати і узагальнювати судову практику шляхом витребування справ і матеріалів та ознайомлення в судах з практикою застосування федерального законодавства. А.В. Терєбков зазначає, що роз'яснення Верховного Суду РФ – це заснований на правилах логіки, узагальненні, потребах і прогнозі судової практики централізований спосіб нормативно-направляючого роз'яснення, який націлений на подолання у формі постанов Верховного Суду РФ неточностей та інших труднощів, дефектів, що виникають у судовій практиці при застосуванні федеральних законів та інших нормативних правових актів, за допомогою тлумачення їх сенсу і додання визначеності багатозначного, неясного, суперечливого або проблемного змісту законів та інших правових актів. Можливим є зазначити, що кодифікація у Верховному Суді РФ виконується у трьох формах: - 1) підзаконній правотворчій конкретизації; 2) підзаконній нормативній роз'яснюючій конкретизації; 3) правозастосовчій конкретизації [218, с. 35-42].

Забезпечення єдності судової практики є важливою функцією Верховного Суду України, але у чинному судоустрійному та процесуальному законодавстві України виникла проблема асиметрії повноважень Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів. Така асиметрія повноважень у забезпеченні єдності судової практики може мати відчутні наслідки, які, перш за все, будуть впливати на якість правосуддя в Україні.

У цьому контексті В. Сіренко вказує, що у найвищого органу судової системи не може бути менше повноважень, ніж у її елемента, це суперечить ієрархічному принципу побудови системи і навіть здоровому глузду. За такого підходу Верховний Суд не може виконати покладену на нього Конституцією України і діючими законами координуючу, методологічну, об'єднуючу та контрольну-наглядову функції для забезпечення якості законності і правопорядку в країні [190, с. 31].

Поділяючи цю точку зору О. Б. Прокопенко пише, що роль і місце Верховного Суду України в системі судів загальної юрисдикції вимагає для Верховного Суду України дієві інструменти, за допомогою яких можна було б оперативно і ефективно впливати на правозастосовчу діяльність судів з метою забезпечення однакового

застосування ними законодавства, саме через повернення Верховному Суду України повноважень суду касаційної інстанції, що логічно впливає з триланкової побудови судової системи [166, с. 87-88].

Наприклад, В.В. Калініченко взагалі пропонує всі вищі спеціалізовані суди реформувати, передавши їх повноваження, в тому числі й щодо касаційного перегляду судових рішень, узагальнення судової практики тощо, ВСУ, що відповідатиме міжнародним стандартам здійснення ефективного судочинства [72, с. 10]. До того, на наш погляд слушно, автор доводить, що повноваження аналітичного характеру сконцентровані безпосередньо в повноваженнях вищих спеціалізованих судів та їх Пленумів. Водночас законодавець штучно звужив повноваження ВСУ стосовно здійснення науково-аналітичної та консультативно-дорадчої роботи, оскільки таке вузьке розуміння повноважень ВСУ не співпадає навіть з тими процесуальними повноваженнями, якими наділений ВСУ як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції.

Вважаємо за необхідне суттєво розширити повноваження ВСУ щодо здійснення науково-аналітичної та консультативно-дорадчої роботи, аби ВСУ, реалізуючи свій конституційний статус вищого судового органу у системі судів загальної юрисдикції, міг виступити гарантом єдності судової практики з метою забезпечення дієвого та ефективного правосуддя в Україні. Доречним також було б внесення змін до ст. 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з метою надання права Пленуму Верховного Суду України скасовувати постанови Пленуму Вищих спеціалізованих судів щодо узагальнення судової практики з мотивів їх невідповідності Постановам Пленуму Верховного Суду України або невідповідності їх чинному законодавству.

В цьому аспекті досить радикальною, але обґрунтованою є позиція С. Прилуцького, який вважає, що судова система України на конституційному рівні має відмовитися від вищих спеціалізованих судів. Зберігаючи принцип спеціалізації в системі судів загальної юрисдикції (ст. 125 Конституції України), провадження у місцевих та апеляційних спеціалізованих судах інстанційно мають завершуватися у Верховному Суді України як єдиній касаційній інстанції республіки [147, с. 50].

Здається цілком переконливим висновок Л. Луць, що законодавство України потребує вдосконалення, особливо у частині розширення повноважень Верховного Суду України та його Пленуму щодо забезпечення уніфікації судової практики; законодавчого закріплення потребують і визначення поняття «судова практика» чи «прецедентні судові рішення» та формалізація форм їх об'єктивації, а також визначення поняття «однотипне застосування права» [99, с. 149].

В контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне дослідити повноваження Верховних Судів окремих демократичних держав. Так, Верховний Суд Литовської Республіки розглядає справи лише в аспекті застосування права, тобто спираючись на встановлені судами нижчих інстанцій фактичні обставини. Завдання Верховного Суду Литовської Республіки як касаційної інстанції полягає в тому, щоб за допомогою прецедентів, сформованих у касаційних ухвалах, забезпечити в державі єдину практику судів загальної юрисдикції. Таким чином, не всі без винятку касаційні ухвали Верховного Суду, тобто всі сформовані касаційним судом прецеденти є єдиними обов'язковими чинниками формування судової практики. Особливо важливим інструментом в Литві, що роз'яснив і позначив місце, значення і принципи застосування судової практики як джерела права, стала конституційна судова практика [92, с. 106].

Заслужовує на увагу і досвід Грузії, де основне завдання Верховного Суду Грузії — це визначення законності рішень, прийнятих судами нижчих інстанцій, у чому й полягає головний принцип роботи цього органу. Ще один аспект діяльності Верховного Суду Грузії полягає у вивченні того, чи дотримуються норм процесуального права суди нижчих інстанцій. При цьому, зазначає В. Рунішвілі, порушення процесуальних норм веде до скасування судового рішення тільки у тому випадку, якщо воно впливає на остаточний результат розгляду справи [182, с. 119]. У випадку Верховного Суду Грузії ми можемо бачити більш широкі, порівняно з Литвою чи Словенією, повноваження у скасуванні рішень нижчестоящих судів.

Згадуючи особливості функціонування Верховного Суду Республіки Словенія, варто зауважити, що його провідна роль полягає в ухваленні рішень про застосування звичайних і виняткових правових засобів. При цьому Закон про суди

встановлює, що Верховний Суд веде облік рішень, які ухвалюють суди Республіки Словенія, і відстежує судову практику міжнародних судів. Згідно із законодавством Верховний Суд відповідає за формування загальної судової практики. Формування Верховним Судом загальної судової практики є втіленням принципу однакового застосування законодавчих норм і остаточним тлумаченням норми закону, керівництвом для судів нижчої інстанції, яким реалізується принцип універсального застосування законодавства [13, с. 190].

Цікавим є досвід функціонування вищого судового органу в Бельгії. Касаційний суд Бельгії — найвища її судова інстанція. Згідно зі ст. 147 Конституції у Бельгії існує один Верховний (Касаційний) Суд, і він не вирішує спорів як таких. У цьому суть завдань Верховного Суду. Це означає, що Верховний Суд Бельгії не уповноважений аналізувати факти тієї або іншої судової справи, а лише має право досліджувати правові питання, пов'язані з вже прийнятим щодо цього позову рішенням, яке оскаржується у Верховному Суді. Таким чином, Верховний Суд не є третьою інстанцією, де справа розглядається повністю. Цю процедуру, як зазначає П. Маффей, також не можна назвати «переглядом», як у Німеччині. Верховний Суд не розглядає справу наново, правильно застосовуючи правові норми і ґрунтуючись на фактах. Він лише дає правильну інтерпретацію закону і контролює, чи правильно закон був застосований. Обмежені повноваження Верховного Суду не свідчать про відсутність у нього влади, а інтерпретуючи закон, суд сприяє збереженню єдності системи прецедентного права. Ця єдність повинна забезпечити стабільність і прогнозованість правових норм, застосовуваних судами країни. У демократичному суспільстві, де діє верховенство права, це має первинне значення [106, с. 110-111]. В Україні, як і в Бельгії та Литві, велике соціальне значення надається судовій практиці як соціальному інституту, який створений для забезпечення стабільного та гнучкого правового поля в країні.

Одним з найкращих прикладів функціонування системи правосуддя є система судів США. При цьому, первісну і виключну юрисдикцію Верховного суду США складають: 1) спори між штатами; 2) справи, які порушуються проти послів та інших дипломатичних представників іноземних держав. Верховний суд також має

первісну, але не виключну юрисдикцію у таких випадках: 1) справи, розпочаті послами та іншими дипломатичними представниками іноземних держав, або справи, де однією із сторін виступають консули (віце-консули); 2) спори, які виникають між Сполученими Штатами і окремим штатом; 3) справи, які порушуються штатом проти громадян іншого штату або іноземців [187, с. 78].

Загалом, відповідно до статті 3 Конституції США, федеральній судовій владі підвідомчі всі справи, які виникли на підставі норм права та справедливості, Конституції, законів і міжнародних договорів США, що укладені чи будуть укладені; всі справи послів, інших офіційних представників; справи «адміралтейської» та «морської» юрисдикції; справи, в яких стороною є США, два чи більше штатів [256, с. 12-13, 23].

Специфічні функції має Верховний суд Канади, у якого своя спеціальна юрисдикція. Зокрема, Генерал-губернатор може передавати на слухання або розгляд важливі питання законів чи фактів, які стосуються: а) тлумачення конституційних актів; б) конституційності або тлумачення будь-якого федерального законодавства чи законодавства провінцій; в) юрисдикції з апеляцій; г) повноважень Парламенту Канади або законодавчої влади провінцій та відповідних урядів. Крім того, Генерал-губернатор може звернутися до суду з проханням розглянути важливі питання закону або факту стосовно будь-якої справи, незважаючи на те, чи збігаються ці питання, на думку суду, з пунктами, щодо яких губернатор вважає за потрібне подати запит [255]. Велика кількість завдань, які можуть бути покладені на Верховний Суд Канади, на слушну думку В.В. Сердюка, є доказом високого рівня довіри до відповідного відомства у країні.

Справедливим буде зазначити, що Верховний Суд України і служби забезпечення його діяльності якісно виконують покладені на них обов'язки. Водночас існування в вітчизняному законодавстві великої кількості колізій та прогалин перешкоджають підвищенню ефективності функціонування судової системи в цілому, в тому числі і Верховного Суду України. На нашу думку, модернізація та регуляція діяльності Верховного Суду України повинна бути проведена через зміни та доповнення вітчизняного законодавства, при цьому,

відповідні зміни повинні урахувати не тільки рекомендації вітчизняної академічної думки, а також й міжнародний досвід реалізації судової влади в державі. Використання іноземного досвіду функціонування вищих судових органів країни та систем забезпечення їх діяльності, Україна має змогу створити таку систему правосуддя, яка буде відповідати сучасним реаліям і потребам європейського суспільства.

Дослідження місця та ролі ВСУ в судовій системі України, аналіз основних повноважень цього найвищого судового органу дає підстави стверджувати, що кінцевою метою НКЗ юрисдикційної діяльності ВСУ на сучасному етапі має стати гарантування стабільного та ефективного функціонування вищого судового органу країни. Актуальність цієї теми навряд чи можна заперечувати, адже, на нашу думку, в основу системи наукового забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду України мають бути покладені сучасні фундаментальні наукові знання, які дали б можливість змінити парадигму юрисдикційної діяльності найвищого судового органу від традиційної моделі до інноваційної. Таким чином, проблематику наукового забезпечення функціонування Верховного Суду України можна визначити як одну з ключових в загальній системі гарантування ефективної діяльності судової гілки влади.

1.2. Поняття та зміст науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України

Стабільне та ефективне виконання функцій Верховного Суду України є одним із найскладніших завдань сучасної судової реформи в Україні. Реалізація функціональних завдань Верховним Судом України потребує не лише нормативного врегулювання. Великою мірою виконання Верховним Судом України своєї ролі найвищого судового органу країни забезпечується великими організаційними зусиллями багатьох спеціалістів, адже чітка та злагоджена робота апарату суду та служб забезпечення впливають на якість виконуваних Верховним Судом України завдань. Здійснення правосуддя та забезпечення єдності судової практики стає

можливим лише за наявності великої кількості матеріальних і інформаційних ресурсів, своєчасне та професійне залучення яких здійснюється за принципом взаємної відповідальності всіх суб'єктів, покликаних здійснювати забезпечення діяльності Верховного Суду України.

Загалом, термін забезпечення не має чіткого визначення, що сприяє злиттю із схожими поняттями і термінами. Нам вважається за доцільне охарактеризувати та уточнити відповідний термін за для цілей нашої роботи.

Юридична література поняття «забезпечення» визначає опосередковано, шляхом тлумачення похідних категорій «забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні», «забезпечення виконання зобов'язань», «забезпечення доказів», «забезпечення позову». Так, під першим поняттям розуміється здійснення правоохоронними органами правових, організаційних, технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для відправлення правосуддя. У свою чергу, друге визначення цього поняття включає в себе спеціальні заходи майнового характеру, які спонукають сторони до неухильного і реального виконання зобов'язань. В інших двох випадках «забезпечення» охоплює вжиття відповідними суб'єктами, зокрема судом, заходів (необхідних, термінових, конкретно визначених законом), направлених на досягнення певної мети (наприклад, для закріплення у встановленому законом порядку фактичних даних та їх використання під час розгляду справи; з метою охорони матеріально-правових інтересів особи та гарантування позитивного прийняття рішення). Виходячи з наведених дефініцій, С.В. Глущенко було справедливо виокремлено декілька спільних рис, які характеризують поняття «забезпечення». По-перше, це сукупність заходів різного спрямування, по-друге – створення умов (гарантій) для здійснення тієї чи іншої діяльності, по-третє – досягнення певної мети, виконання завдань [42, с. 289].

Н.В. Глинська, зазначає, що слово «забезпечити» в російській та в українській мовах має чотири змістових значення, з яких у правовій площині можливо застосувати лише три, а саме: 1) постачати щось у достатній кількості, задовольнити

кого-, що-небудь з приводу якихось потреб; 2) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; 3) захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки. Логічно обґрунтоване доктринальне бачення поняття «забезпечення» дозволяє зробити висновок, що забезпечення як напрям правової діяльності має комплексний та системний характер, оскільки передбачає застосування сукупності і різнопланових, взаємопов'язаних між собою засобів-дій, реалізація яких дозволяє отримати необхідний результат у вигляді забезпечення прав та свобод чи законності [41, с. 501, 505].

Нам представляється за можливе зазначити, що кожна галузь життєдіяльності людини, у якому існує забезпечення, має свій тип забезпечення та його особливі характеристики. Забезпечення діяльності Верховного Суду України не є виключенням з такого переліку. Одним з найважливіших видів забезпечення Верховного Суду України є процес науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України.

Доцільним є розкриття терміну науково-консультативного забезпечення за допомогою схожих за змістом понять, серед яких вирізняють: інформаційно-аналітичне забезпечення, інформаційно-консультативне забезпечення, науково-методичне забезпечення.

Наприклад, інформаційно-аналітичне забезпечення є базою, на якій будується управлінська діяльність усього державного апарату. Так, А.О. Дегтяр розглядає інформацію як певну сукупність різних повідомлень, зведень, даних про відповідні предмети, явища, процеси, відносини, які будучи зібраними, систематизованими і перетвореними на придатну для використання форму, відіграють у процесі прийняття й реалізації державно-управлінських рішень виняткову роль [54, с. 91].

Невід'ємною частиною інформаційно-консультативного забезпечення є наукове забезпечення, яке, на думку А.В. Іщенка, може здійснюватись у трьох формах: науково-технічне (пошук, вибір, пристосування та використання досягнень науково-технічного прогресу), науково-методичне забезпечення (розроблення рекомендацій і створення необхідних умов для сприйняття цих рекомендацій) та інформаційне [71, с. 76]. Класифікація форм інформаційно-консультативного

забезпечення надає змогу відрізнити певні їх риси та особливості, що визначає найбільш ефективну форму для відповідних цілей.

Відомі вітчизняні криміналісти В. П. Бахін та В. К. Лисиченко розкривають питання науково-методичного забезпечення розслідування злочинів та слідчої діяльності і розуміють таке забезпечення як створення умов для запровадження досягнень науки й техніки в практику, що охоплює апробацію, уточнення умов і порядку застосування, розроблення методичних рекомендацій чи інструкцій, підготовку користувачів тощо [8, с. 84-86]. Відповідно науково-методичне забезпечення є формою створення передумов для реалізації наукових досягнень на практиці, що сприяє використанню практикою найновіших досягнень науки.

Необхідним для здійснення процесу науково-консультативного забезпечення та інших процесів інформаційного забезпечення є визначення суб'єктів процесу консультування, якими в державному секторі виступають особливі служби та організації. Питання створення служб інформаційно-консультативного забезпечення у державному секторі є новою потребою для України, але в країнах західного партнерства науково-консультативне забезпечення в державних організаціях є постійною необхідністю. Прикладом таких країн є Франція, Німеччина, Великобританія, Литва, Латвія, Польща, Сполучені Штати Америки і Канада. Всі ці країни використовують консалтинг не тільки в сферах дії державної влади, інформаційно-консультативне забезпечення присутнє і на рівні діяльності органів місцевої, муніципальної влади.

Рівень ефективності державних організацій і управлінь в відповідних країнах є доказом того, що витрати на інформаційно-консультативне забезпечення є необхідним для якісної реалізації державою своїх функцій.

Наприклад, у Литві у середині 2001 року було створено Комітет з питань розвитку інформаційного суспільства, який об'єднав науковців, урядовців, представників приватного сектору та провідних бізнесменів. Головним завданням даної структури було визначено здійснення управління політикою розвитку інформаційних процесів в країні [79, с. 87].

У Польщі 23 січня 2001 року, Міністр науки на виконання доручення Ради Міністрів, започаткував Форум Інформаційного Суспільства, у склад якого входять представники адміністрації уряду, місцеві органи самоврядування, бізнес сектор та наукові установи і організації, що працюють в інформаційній сфері. 28 березня 2001 року Комітет з Європейської Інтеграції створив Групу “Europe+”, у яку ввійшли представники Державного Комітету Наукових Досліджень, Міністерство пошти та телекомунікацій, Міністерство економіки, Центральний статистичний орган, Міністерство внутрішніх справ та адміністрація, Міністерство зовнішніх справ, Міністерство фінансів, Міністерство охорони здоров'я та Міністерство аграрного розвитку [79, с. 87].

В.Т. Білоус наводить досвід Німеччини, в якій основи інформаційного забезпечення правоохоронних органів були визначені урядовим положенням “Основні напрямки співробітництва BFF, BND, MAD, поліції і виконавчих органів у сфері захисту держави (напрями співробітництва)” ще у 1970 році. Угода передбачала порядок обміну інформацією між спецслужбами, а також проведення нарад у координатора спецслужб у відомстві федерального канцлера для обговорення оперативної обстановки або робочих зустрічей представників спецслужб на різних рівнях [16, с. 288].

Як показує досвід інших країн, справедливо відмічає Т. Проценко, інформатизація сприяє забезпеченню національних інтересів, розвитку наукомістких виробництв та високих технологій, підвищенню продуктивності праці, вдосконаленню управління економікою, соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя та подальшій демократизації суспільства [167, с. 342].

Нами вважається влучним відмітити, що державні органи західних партнерів залучають до участі в консультуванні державних служб не тільки науковців і представників державних адміністрацій, бізнесмени та учасники приватного сектору також приймають участь у створенні якісного інформаційного середовища у державному секторі. Саме приватний сектор, який існує завдяки попиту і пропозиції, може надати державним службам консультацію в практичних питаннях, які залишаються закритими для державних службовців. Українському законотворцю

потрібно брати приклад з західних держав не тільки у питаннях формування законодавства і бюджету. Україні надзвичайно необхідні консультанти, які знайомі з практичними аспектами і різних галузях знань. При цьому, саме представники приватного сектору можуть надати українським держслужбовцям ті консультації, які дадуть можливість Україні відповідати вимогам сучасної європейської держави.

Наводячи приклади міжнародного досвіду використання консультативної допомоги, варто відмітити і такий дорадчий міжнародний суддівський орган як Консультативна рада європейських суддів Ради Європи, яка відіграє важливу роль у діяльності зі встановлення стандартів. Консультативна рада європейських суддів — це консультативно дорадчий орган при Комітеті Міністрів Ради Європи. Вона була заснована у 2000 р. і до її складу входять лише судді. Кожна з 47 держав—членів представлена досвідченим практикуючим суддею, який не залежить від інструкцій виконавчої чи законодавчої влади держави. Консультативна рада європейських суддів виконує два основні завдання: 1) щороку вона розробляє висновок стосовно центральної проблеми системи правосуддя, який потім передає Комітету Міністрів; 2) подібно до Венеціанської комісії надає консультації на запити інших органів Ради Європи, держав—членів, органів держав—членів або асоціацій суддів міжнародної науково-практичної конференції [170, с. 2]. Консультативна рада є дорадчим органом Ради Європи. Вона обговорює питання, що належать до її компетенції, визначеної Статутом Ради Європи, та надсилає Комітету міністрів свої висновки у формі рекомендацій. Консультативна рада може обговорювати будь-яке питання та виносити рекомендації щодо будь-якого питання, яке відповідає меті і компетенції Ради Європи. Вона також обговорює будь-яке питання та може виносити рекомендації щодо будь-якого питання, яке Комітет міністрів надсилає їй для підготовки висновку. Консультативна рада може утворювати комітети або комісії, які розглядають будь-які питання, що входять до її компетенції і подають їй відповідні доповіді, розглядають і проробляють питання, внесені до її порядку денного, а також консультують з усіх процедурних питань.

Справедливим буде зазначити, що, хоча проблема створення інформаційно-консультативних органів у державному секторі є новою проблематикою для

України, інформаційно-консультативні служби вже сьогодні існують у складі державних установ і виконують покладені на них завдання. Доказом того є організація науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України, яке має свій зміст та характерні риси. Безсумнівно особливостями цього виду науково-консультативного забезпечення є специфічна категорія його суб'єктів, а саме: наукові консультанти та науково-консультативна рада при Верховному Суді України. Також характерною рисою науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України є його постійний характер, обумовлений безперервним процесом відправлення правосуддя та нормативно визначеною потребою у своєчасному формуванні усталеної єдиної судової практики.

Виходячи з особливостей та характерних рис науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України, на нашу думку, поняття «науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України» має такий зміст – це комплексна діяльність, направлена на створення необхідних умов для ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень, яка являє собою сукупність консультативних, організаційних та інформаційних заходів, що реалізуються на постійній основі спеціально визначеними суб'єктами.

На нашу думку, основним процесом в науково-консультативному забезпеченні є процес консультування. Тож для повного та ґрунтовного розгляду понять та особливих рис науково-консультативного забезпечення ВСУ є необхідним дослідити поняття консультування, визначити його види та встановити окремі етапи процесу консультування загалом та в межах здійснення НКЗ діяльності ВСУ зокрема. Поняття консультування є різностороннім та багатоманітним, доказом чого є велика кількість наукових підходів до визначення відповідного поняття.

Відповідний підхід розглядає консультування як особливу професійну діяльність і виділяє ряд характеристик, які йому притаманні. Згідно з концепцією Леррі Грейнеру (L.Grainer) і Роберта Метцгера (R.Metzger) “консультування – це консультативна служба, яка працює за контрактом і надає послуги організаціям через спеціально навчених і кваліфікованих осіб, які допомагають організації-замовнику виявити

управлінські проблеми, проаналізувати їх, дають рекомендації щодо вирішенням цих проблем і сприяють, при необхідності, виконанню рішень” [90, с. 26].

В літературі досить часто використовується термін «консалтинг». Зміст поняття “консалтинг” (з англійської - консультування), що увійшов до нашої мови як спеціальний термін, означає здійснення економічного консультування будь-якого масштабу [30, с. 15].

Слід погодитись з визначенням А.О. Блінова, Г.Н. Бутиріна, Є.В. Добренькова, відповідно до якого консалтинг – це комплекс знань, які пов’язані з науковим пошуком, проведенням досліджень та експериментів з метою розширення знань, що існують, або набуття нових, перевірка наукових гіпотез, встановлення закономірностей, наукових узагальнень та обґрунтування проектів для успішного розвитку організацій. Консалтинг опирається на наукову організацію праці, системний аналіз, науково обґрунтовані методи прийняття рішень [19, с. 58].

З.О. Румянцева зазначає, що консалтинг – це комплекс знань, пов’язаних з науковим пошуком, проведенням досліджень, постановкою експериментів в цілях розширення наявних і здобуття нових знань, перевірки наукових гіпотез, встановлення закономірностей, наукових узагальнень, наукового обґрунтування проектів для успішного розвитку організації. Основним завданням управлінського консультування є допомога керівникам у вирішенні управлінських проблем [181, с. 79].

Зазначена вище різноманітність підходів до розуміння поняття консультування (консалтингу) породжує зовсім неакадемічне бачення відповідного процесу. Переконливо доводиться наявність звуженого переліку об’єктів консультування, тобто переліку осіб чи організацій, які потребують консультування для здійснення своїх завдань та функцій.

Деякі автори наголошують, що об’єктами консультування та консалтингу є лише промислові та господарські організації. Консультаційна діяльність полягає у наданні професійної допомоги у вирішенні різних проблем діяльності промислового підприємства, яка здійснюється або за ініціативи, або за безпосередньої активної участі керівництва і спеціалістів підприємства [230, с. 18].

На думку А. Посадського та С. Хайниша, консалтинг – це професійна допомога з боку спеціалістів з управління господарським керівникам та управлінському персоналу різних організацій (клієнту) в аналізі і вирішенні проблем їх функціонування та розвитку, яка здійснюється у формі порад, рекомендацій і рішень, вироблених спільно з клієнтом [144, с. 102]. Варто відмітити, що відповідні автори виділяють окремі об'єкти консультування лише за їх корисливою метою, що на нашу думку, є недопустимим звуженням. Адже консультування також потребують державні інститути, завданням яких є виконання важливих соціальних обов'язків, а не прибуток. Підтвердженням цьому є позиція О.Ю. Осадько, яка справедливо зазначає, що консультування – це діяльність, яка здійснюється професійними консультантами і направлена на обслуговування потреб комерційних і некомерційних організацій, фізичних осіб в консультаціях, навчанні, дослідницьких роботах по проблемах їх функціонування і розвитку [123, с. 67].

Але звуження поняття консультування здійснюється не тільки за переліком об'єктів, нігілізації також підданий процес постійного консалтингу. Наприклад, О. Горбановська визначає, що консалтинг – це інтенсивна професійна допомога клієнтові на тимчасовій основі, яка здійснюється консультантом у формі порад і рекомендацій [45, с. 33]. Однак, варто зауважити, що завдання, виконувани соціальними інститутами в Україні мають постійний характер. Водночас, обставини та критерії ефективності виконання таких завдань постійно змінюються в процесі модернізації та реорганізації держави та суспільства в цілому. Саме тому варто досліджувати особливості здійснення консультування на постійній основі, яке надає змогу державним органам ефективно функціонувати із урахуванням сучасних реалій.

Визначення консультування також існує і в нормативній базі України. У Законі України «Про інформацію» від 02.10.1992 року наводиться поняття інформаційної діяльності, яке визначається як сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави. Зазначено, що з метою задоволення цих потреб органи державної влади та органи місцевого і регіонального самоврядування створюють інформаційні служби, системи, мережі, бази і банки даних [156].

Нами вважається за потрібне зазначити, що за допомогою наукових класифікацій консультування можна виділити основні типи консультування державних органів. Адже різні за своєю природою види консультування мають різну мету, засоби реалізації та витрати на таке консультування. Кожний з таких видів необхідний у своїй специфічній галузі. Сфери такого консультування пов'язані з життєдіяльністю людини, соціальними інститутами та процесом модернізації сучасного суспільства.

Першою складовою державного консультування є управлінський консалтинг. Узагальнюючи досвід вчених, можна визначити, що управлінське консультування – це вид управлінської діяльності з надання кваліфікованих консультацій суб'єктам управління, що передбачає використання різнопланового інтелектуального потенціалу персоналу організацій –консультантів [44, с. 2]. Головною метою управлінського консалтингу є підвищення ефективності організації в цілому та покращення консолідації працівників з керівником. Наприклад, О.К. Трофімова відносить до цього виду стратегічне планування, реструктуризацію, управління організаційними змінами, антикризове управління. Щодо державного управління, то в перспективі, що уже практикується у приватному секторі, можливе використання аутсорсингу (outsourcing), як різновиду консультування, заснованого на повній або частковій передачі рутинних функцій (бухгалтерські розрахунки, управління персоналом, розрахунки податків) консалтинговій фірмі з метою зосередження власних зусиль на вирішенні ключових стратегічних питань [221, с. 21].

Другою складовою державного консультування є політичний консалтинг або політичний аналіз. Під політичним аналізом визначають пошук шляхів оптимальної реалізації інтересів суб'єктів політичної дії [28, с. 11]. Ширше розкриваючи поняття політичного аналізу можна зазначити, що основною метою такого консультування є вироблення оптимальних рішень чи моделей поведінки для розв'язання проблем, з якими стикаються органи державної влади й суб'єкти політики під час виконання покладених на них завдань.

Варто відзначити, що зазначені типи державного консалтингу досить часто супроводжують один інший. Про неможливість розгляду державного консалтингу

без урахування політичного впливу пише В.В. Токовенко [220, с. 265]. Цікавим, на її думку, є поєднання політичного консалтингу з управлінським, що є передумовою удосконалення взаємодії політичного діяча й державного службовця, а саме: удосконалення системи рекрутації персоналу на політичні й адміністративні посади в державному апараті; профілактика й корекція професійних деформацій особистості державних службовців та політичних діячів; удосконалення професійно-комунікативної компетентності політиків та державних службовців, навичок побудови конструктивних ділових відносин; формування конструктивніших традицій взаємодії політиків та чиновників; удосконалення адміністративної та правової регламентації, розмежування політичних та адміністративних функцій у системі органів державної влади.

Особливістю поєднання управлінського та політичного консалтингу є їх спільна мета, а саме вдосконалення роботи державних органів та підвищення показників ефективності відповідно. Взаємодоповнюючий та взаємоіснуючий такий симбіоз є корисним і для третіх осіб. Третіми особами у цьому випадку виступають громадяни України, саме вони можуть оцінювати підвищення результативності функціонування державних установ із урахуванням їх консультативного забезпечення на постійній чи тимчасовій основі суб'єктами консультування.

Влучним буде зазначити про присутність в державному консультуванні такого елемента як муніципальний консалтинг, який забезпечує вироблення моделей поведінки державних органів безпосередньо у сфері реалізації повноважень органами муніципального самоврядування. О.В. Молодцов зазначає, що муніципальний консалтинг - професійна діяльність, предметом якої є консультації з вирішення різноманітних питань, що виникають у сфері реалізації повноважень органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів муніципальної сфери діяльності [112, с. 180]. Автор відмічає, що формування муніципального консалтингу є масштабним процесом, який має охоплювати комплекс питань, пов'язаних з проведенням системних реформ на місцевому рівні – адміністративної, адміністративно-територіальної, муніципальної, а також удосконалення державної регіональної політики.

Щодо фінансового консультування, то в державному управлінні найбільш доцільно говорити про системи бюджетування, бухгалтерського обліку, аналізу господарської діяльності тощо, впровадження яких дає змогу узгодити діяльності державних органів всіх рівнів з формування і використання коштів державного й місцевих бюджетів [90, с.113].

Варто водночас відмітити, що потребу у створенні апаратів управлінського, політичного та муніципального консалтингу особливо гостро відчувають державні організації, які здійснюють свою діяльність у вузько направлених галузях державного управління. Наприклад, І.Г. Сурай, досліджуючи консультування державного управління в аграрному секторі України, відмічає, що перехід до нової моделі системи реалізації функцій державного управління аграрним сектором економіки України, є неможливим без запровадження державної системи належного інформаційно-консультаційного забезпечення [212, с. 40].

Хотілось би відзначити, що рівень консультування у сучасній Україні не набув необхідних масштабів, а наукова розробка питання консультування у державному секторі є недостатньо ґрунтовною та повною. Однак, відсутність належної консультативної, інформаційної, наукової та методичної підтримки функціонування органів державної влади найчастіше призводить до криз функціонування державних служб та хаотичних процесів їх модернізації.

Вітчизняна практика показує, що до послуг консультантів звертаються лише тоді, коли управлінська ситуація безнадійно запущена і вихід з кризи є вкрай проблематичним [184, с. 135]. Хоча, саме консультування, як вид інтелектуальної діяльності, метою якої є напрацювання та систематизація засобів та методів стабілізації та реорганізації державного сектору управління, може надати державі необхідне інформаційно-консультативне забезпечення для подолання кризи управління в Україні.

Показовою, на нашу думку, є тенденція використання потенціалу консультування приватними особами та організаціями для задоволення своїх потреб. Багатоманітність та змінюваність видів консультування у приватному секторі створює невичерпну кількість форм такого консультування і методів їх

застосування. Варто визнати, що приватний сектор є більш мобільним порівняно з державним, що надає змогу приватним об'єктам консультування більш ефективно визначати потрібну їм форму консультативно-інформаційного забезпечення. Завдяки науковому аналізу та розробці даного питання можливим є виділення основних типів приватного консультування, які в майбутньому піддаються змішуванню та модернізації, таким чином пристосовуючись до потреб приватного споживача.

Одним з найпоширеніших видів консалтингу, що використовується приватним сектором є бізнес-консалтинг – забезпечення клієнта спеціалізованим досвідом, методологією, технікою поведінки, професійними навичкам або іншими ресурсами, що допомагають йому в оптимізації фінансово-економічного стану підприємства (організації) в рамках діючої нормативно-законодавчої бази.

Водночас приватним сектором досить широко використовуються й інші види консультування (консалтингу). Так, консалтинг з управління кадрами, створює критерії відбору співробітників на керівні посади, регулює систему оплати праці, процеси підвищення кваліфікації та стажування, пропонує заходи з охорони праці і створення позитивної психологічної атмосфери в колективі. Консультанти з маркетингу надають вихідні дані для створення стратегії функціонування підприємства, що діє в умовах ринкової конкуренції. Консалтинг з організації виробництва дає змогу оптимізувати та модернізувати процеси виробництва товару або надання послуг [90, с. 32]. Консультанти з інформаційних технологій розробляють рекомендації щодо впровадження систем автоматизованого проектування (САПР) і автоматизованих систем управління (АСУ), інформаційно-пошукових систем, застосування комп'ютерів у бухгалтерському обліку та використання інших кількісних методів оцінки діяльності підприємств. Консультації у сфері безпеки допомагають створювати умови, за яких правопорушення є неможливими або такими, що не залишаються без уваги.

Можна визначити і такий вид консультування як педагогічне консультування, яке допомагає навчатися новій поведінці, сприяє розвитку особистості.

Слушну думку про те, що процесу консультування державних установ притаманні певні особливості, яка поділяється нами, висловила А.О. Краснейчук. Вона виділила такі особливі риси консультування державних установ: консультування не завжди має позитивний економічний ефект, як це передбачене бізнес-консультуванням, зокрема соціально-орієнтовані зміни можуть включати економічні витрати, а не прибутки; консультування відбувається в складніших умовах зовнішнього середовища порівняно з аналогічним процесом у сфері підприємництва, що зумовлює необхідність врахування багатьох динамічних чинників – політичних, економічних, фінансових, юридичних, соціально-психологічних тощо; консультування у більшості випадків спрямоване на створення докорінно нової ситуації, а не виправлення або удосконалення існуючої [90, с. 60-61].

Дослідивши окремі види консультування, що використовуються як в державному, так і в приватному секторах, можемо перейти до визначення видів консультування, що є основними при здійсненні НКЗ діяльності ВСУ. Безсумнівно, що діяльність ВСУ є поліфункціональною, що і було нами досліджено в першому підрозділі цього розділу. Відповідно, і консультування, що є основним змістовним наповненням процесу НКЗ діяльності ВСУ, не може бути однорідним. Із урахуванням функціональних потреб вищого судового органу країни – ВСУ – ми можемо виділити такі види консультування, що є застосовними в діяльності ВСУ:

а) наукове консультування. Даний вид консультування прямо передбачений як основоположний метод взаємодії об'єктів консультування (суддів ВСУ) та суб'єктів консультування, спеціально уповноважених законом. Наукове консультування – є різновидом НКЗ діяльності ВСУ, яке полягає в наданні науково обґрунтованих висновків з питань застосування та/або тлумачення норм національного та/або міжнародного права, що ґрунтуються на аналітичних умовиводах фахівців в галузі права;

б) інформаційне консультування. Забезпечення актуальною та узагальненою інформацією є запорукою прийняття законних, обґрунтованих судових рішень в розумні строки. Саме тому використання даного виду консультування безумовно має бути визнано одним з різновидів НКЗ діяльності ВСУ, яке полягає в підборі,

аналізі та узагальненні актуальних фактичних даних, відомостей, оперування якими забезпечує ефективну реалізацію функціональних повноважень ВСУ;

в) методичне консультування. Володіння інформаційними потоками та аналітичними висновками може бути належним чином використано в діяльності ВСУ лише за умови дотримання певних методик використання цих даних. Тож, методичне консультування - це різновид НКЗ діяльності ВСУ, яке полягає у забезпеченні суддівського корпусу ВСУ належною сукупністю методичних рекомендацій щодо застосування інформаційно-аналітичних даних та способів і методів розповсюдження позитивного досвіду їх застосування всіма суб'єктами реалізації судової влади в Україні.

Варто відмітити, що в будь-якому консультуванні акцентується відповідальність клієнта, тобто консультант створює умови для прийняття клієнтом самостійних рішень, адже основою консультування є "консультативна взаємодія" між консультантом та клієнтом, яка заснована на філософії "клієнт-центрованої" терапії [17, с. 12].

Існування великої кількості типів і форм консультування (консалтингу) обумовлює необхідність їх класифікації та систематизації.

Деякі фахівці в галузі консультування - зокрема, М. Кубр - виділяють "консультантів по ресурсах" і "консультантів по процесу". Сенс такого поділу полягає в тому, що діяльність першого типу консультантів в основному пов'язана з наданням спеціалізованої інформації, діагностикою ситуації, висуванням пропозицій і зауважень до плану керівництва, та інше. Такий тип консультування застосовується тоді, коли керівник хоче скористатися знаннями фахівця, але не бажає, щоб той визначав організаційні зміни в його підрозділі. Водночас "консультант по процесу" не тільки постачає спеціалізовану інформацію, а й сам намагається здійснити в житті ті чи інші структурні зміни в цій організації, тобто виступає в якості певного суб'єктивного фактору внутрішніх змін [125].

Класифікація консалтингу за рівнем залучення консультантів та спеціалістів надаватиме змогу визначити, який саме тип консультанта буде необхідний для ефективного здійснення поставлених завдань.

Виділення необхідного рівня масштабності консалтингових послуг дозволяє витратити на консультування лише необхідні ресурси і рекомендувати для кожного процесу найбільш відповідний рівень такої консультації. За рівнем масштабності консалтингові послуги П.Г. Щедровицький пропонує поділити на 4 види, а саме: рамочний, організаційний, політичний, інфраструктурний або регіональний [247, с. 46].

Потреба у поліпшенні результатів процесу виконання державними інститутами своїх функцій потребує різного рівня втручання консалтингу у діяльність відповідних інститутів. Для здійснення ефективного консалтингу, клієнтам консультування потрібно розуміти рівень консалтингу, на якому вони бажають отримати вихідні дані та почати модернізацію чи реорганізацію такого процесу.

Багато авторів, як відмічає А.О. Краснейчук, визначають окремих суб'єктів консультаційної діяльності, на підставі чого і здійснюється певна класифікація. Так, зауважує авторка, виокремлюють таких основних виробників консалтингового продукту, тобто суб'єктів консультаційного впливу: консалтингові транснаціональні корпорації, які мають розгалужену мережу регіональних представництв, об'єднаних єдиною корпоративною стратегією та культурою; великі багатофункціональні фірми, в яких працює близько сотні професіональних консультантів, котрі спеціалізуються на обслуговуванні великих компаній та пропонують увесь спектр послуг у вирішенні найскладніших проблем. Як правило, такі фірми займаються також і дослідницькою діяльністю, що дозволяє їм постійно удосконалювати пропонований продукт; вузькоспеціалізовані фірми, які зазвичай надають консалтингові послуги дрібним і середнім фірмам. Вони пропонують свої послуги в обмеженому секторі консультування в певному територіальному просторі, що дозволяє досягти високої якості обслуговування; університети, навчальні центри, які, проводячи базову підготовку спеціалістів, здійснюють тренінги, заохочуючи до отримання консалтингових знань та їх подальшого використання; окремі консультанти – висококваліфіковані спеціалісти, які мають досвід роботи і, як правило, виступають

або в ролі експертів з будь-яких проблем, або постійних консультантів невеликих фірм [90, с. 14].

Відповідна класифікація розмежовує суб'єктів консалтингу за їхньою потужністю і можливістю виконувати необхідні завдання. Чітке розуміння масштабу та спеціалізації суб'єкта консультування необхідне для розуміння об'єму завдань, які можуть бути виконані таким суб'єктом. В кожному окремому випадку є потреба у своєму суб'єктові консультування, який підходить до відповідного завдання. У державній сфері є майже неможливою корекція суб'єкта консультування. Така характеристика пов'язана з особливостями матеріального забезпечення державних організацій і кількістю державних організацій, які потребують консультування. Така нагальна потреба у консультуванні детермінується соціальними зобов'язаннями держави перед громадянським суспільством, що полягають в обов'язку держави створювати умови, за яких реалізація прав громадян стає ефективною.

Принципи і засади здійснення консалтингу залежать не тільки від виду консультування. Географічне знаходження суб'єкту і об'єкту консультування також відіграють свою роль у процесі консультування, доказом чого є думка дослідниці О.К. Трофімової, яка дотримується ідеї, що в західних країнах здійснюється переважно процесне й експертно-процесне консультування, тоді як в Україні найбільш розповсюдженим є експертно-навчальне консультування. Це підтверджується тим, що консультаційні послуги в державному управлінні України надаються саме у вигляді проведення експертизи, оцінки і наданням з цього приводу висновків і рекомендацій [222].

Поділяючи точку зору вітчизняних вчених, вважаємо за доцільне навести розроблену цілісну систему класифікації видів консультування. Так, відповідно до кількісних характеристик цілеспрямування застосовуваних видів консультування виділяють консультування цільове та багатоцільове. За завданнями, які визначаються для здійснення консультування можна виділити оперативне, стратегічне, організаційне та направлене на розвиток консультування. Із урахуванням місця розташування суб'єкта консультування можна розрізнити

зовнішні та внутрішні його види. Беручи до уваги вже об'єкт консультування найчастіше виділяють консультування державних підприємств, великих приватизованих підприємств, середніх та малих підприємств. За методом консультування можна визначити діагностику, розробку, документування, інформування, навчання. Відповідно до функцій консультанта вирізняють такі консультативні ролі: діагностик, експерт, аудитор, розробник, ідеолог, викладач, тренер. І, нарешті, за типом консультант-клієнтських відносин можна виділити консультування, направлене на вирішення проблем та на напрацювання нових методів спільного вирішення проблем [90, с. 39].

В цілях, поставлених перед нашим дослідженням, доречним буде навести узагальнюючу характеристику консультування як невід'ємної та основної змістовної складової НКЗ діяльності ВСУ. Така характеристика відрізняється від схожих характеристик інших видів консультування завдяки особливостям об'єкта консультування.

Перш за все, варто охарактеризувати консультування в межах здійснення НКЗ діяльності ВСУ як таке, що здійснюється на постійній основі. По-друге, таке консультування, як вже нами відмічалось, може бути декількох видів, а саме: наукове, інформаційне та методичне. По-третє, консультування як основний змістовний елемент НКЗ діяльності ВСУ безсумнівно є багатоцільовим, тобто може бути охарактеризоване як поліфункціональне, що буде більш детально нами досліджено в підрозділі 1.3 даної роботи. Також, по-четверте, варто відмітити, що таке консультування може мати ознаки як консультування із стратегічною метою (наприклад, формування ВСУ єдиної судової практики), так і мати суто оперативне значення, обумовлене необхідністю вирішення певних ситуативних завдань, визначених специфікою діяльності ВСУ (наприклад, прийняття рішення в конкретній справі). В п'яте, хотілось би відзначити, що урахувавши спосіб залучення до консультування суб'єктів консультування, ми можемо виділити консультування, що здійснюється внутрішніми резервами ВСУ, та таке, що залучає зовнішні джерела консультування. Метод консультування, і це вже шоста його характерна риса, яке використовується в межах НКЗ діяльності ВСУ, може бути

визначений і як метод діагностики, і інформування, і навчання, і аналізу та узагальнення. Попередня характеристика обумовлює і цьому ознаку: стандартні ролі суб'єктів консультування: діагностик, аналітик, експерт, тренер. І, нарешті, остання, восьма характерна риса консультування в межах здійснення НКЗ діяльності ВСУ визначає специфіку консультант-клієнтських відносин, а саме відносин між суб'єктами консультування та суддями ВСУ, які завжди побудовані на повній самостійності останніх в прийнятті рішень, обумовлених виконанням суддівських функцій. Водночас, не можна не відмітити можливі паритетні засади при запровадженні окремих методичних форм консультування суддів ВСУ.

Визначивши поняття НКЗ діяльності ВСУ, види та характерні ознаки консультування як основної змістовної складової НКЗ діяльності ВСУ, на нашу думку доцільним є дослідити окремі етапи процесу консультування.

Варто зазначити, що саме поняття процесу консультування є не менш спірним ніж поняття самого консультування. Науковою думкою виділялося багато визначень поняття процесу консультування, при цьому деякі з них зазначають лише основні принципи здійснення процесу консультування. Інші детально описують кожен крок консультанта у такому процесі. Але, в цілому, можна зазначити, що кожному виду консультування належить свій тип процесу консультування, який враховуючи особливості даного виду консультування виробляє найдоцільніші принципи і методи консультування у процесі консалтингу.

Особливості кожного виду консалтингу впливають не тільки на основні методи роботи консультанта, підбору і модернізації підлягають також окремі кроки і дії, які повинні бути виконанні консультантом в процесі надання консультації.

Слушною в цьому контексті є думка В.А. Коростильова, який справедливо визначає консалтинговий цикл як складний багатоступінчатий процес, який можна уявити як своєрідне “консалтингове колесо”, основними кроками якого є: початковий контакт з клієнтом; первинна пропозиція; укладення контракту; збирання необхідної інформації; аналіз інформації; альтернативи й рекомендації; організація зв'язків та звітності; стадія впровадження [89, с. 14].

Нам видається слушною думка, що виділення окремих етапів процесу консультування є корисним для приватного консультування або бізнес-консалтингу. У випадку з постійним консультуванням суб'єктів державної влади такі стадії як початковий контакт з клієнтом, укладення контракту і стадія впровадження досить часто відсутні. Організації, які надають консультування державним органам, з самого початку мають налагоджену систему зв'язку та звітності з державними органами. Також, у випадку з консультуванням державних органів, консультанти майже ніколи не відповідають за процес впровадження рекомендованих змін.

За словами професора Юксыярова Р.Х., технологія роботи консультантів у процесі розробки пропозицій – це багатоетапна діяльність, яка багато в чому залежить від типу наявної проблеми, ситуації в організації-клієнта, компетентності консультантів [249, с. 38]. Така позиція вченого визначає підхід, відповідно до якого визначення процесу консультування повинно містити лише основні принципи роботи консультанта, а детальний план дій у відповідних випадках є зайвим.

Хайниш С.В. та Гіттик Ю.А. включають у повний цикл процесу консультування три фази: консультування з проведення діагностики і виявлення проблемних ситуацій; консультування з вироблення (проектування) рішень; консультування з реалізації (впровадження) рішень [230, с. 54].

Однак можна зазначити, що єдиною спільною рисою, яка присутня у всіх наукових позиціях, є те, що процес консультування передбачає роботу консультанта суворо в науковому стилі, але результати його роботи повинні бути придатними до втілення на практиці.

Звісно, процес консультування суддів Верховного Суду України має свої особливості порівняно з приватним і загально-державним процесом консультування. Водночас, можна погодитись і з тим, що процес консультування як основна змістовна складова НКЗ діяльності ВСУ проходить поступово такі етапи:

- формулювання проблеми та/або завдання. Ініціатива початку консультативного процесу виходить від об'єктів консультування – суддів ВСУ. Водночас, в окремих випадках початок здійснення таких видів консультування як

інформаційне або методичне, визначається посадовими обов'язками суб'єктів консультування чи врегульовується нормативними та підзаконними актами;

- збирання необхідної інформації. Цей етап процесу консультування відмічається досить великою залежністю від того виду консультування, яке застосовується в тому чи іншому випадку. При здійсненні наукового консультування збирання необхідної інформації полягає у вивченні необхідних даних на теоретичному, нормативному та емпіричному рівнях. Консультантами зазвичай використовується широкий масив спеціальних наукових джерел з досліджуваних питань, обробляється наявна національна та міжнародна нормативна база, вивчається належна судова практика. Інформаційне консультування, так само як і методичне, також передбачають ознайомлення із наявними базами даних, які містять відповідну емпірику та здатні забезпечити проведення наступного аналізу та узагальнення отриманих відомостей;

- аналіз інформації. На цьому етапі консультування відбувається аналітична обробка отриманої інформації, що являє собою суто розумову діяльність суб'єкта консультування. Не виключним є і проведення серії обговорень із окремими об'єктами консультування, що мають на меті здійснити уточнення або корекцію поставлених перед консультантом завдань із урахуванням наявних даних;

- надання пропозицій і рекомендації. Остаточне формування позиції суб'єктів консультування являє собою суть даного етапу консультування;

- організація зв'язків та звітності. Особливістю цього етапу є визначення повноти виконання поставленого перед консультантами завдання та усунення, за необхідності, допущених неточностей чи прогалин в консультативному процесі. Обов'язковим елементом цього етапу консультування вважаємо наявність зворотнього зв'язку із об'єктами консультування, суддями ВСУ, що дозволяє уникати неповного чи не коректного використання результатів процесу консультування;

- етап впровадження. На цьому етапі об'єкти консультування використовують в своїй діяльності результати проведеного процесу консультування.

Важливим є отримання позитивного ефекту як від окремих консультативних процедур, так і в цілому від всієї системи НКЗ діяльності ВСУ.

Підсумовуючи, варто зазначити, що ефективність НКЗ діяльності ВСУ в цілому та процесу консультування суддів ВСУ зокрема можна забезпечити лише за умови високого кваліфікаційного рівня суб'єктів НКЗ. Не можна не враховувати той факт, що збитки від неправильного рішення консультантів можуть мати суттєві наслідки для правової системи України. Хоча, і не завжди є можливість одразу оцінити результат використання рекомендацій і висновків, запропонованих консультантами, варто завжди враховувати основу мету НКЗ діяльності ВСУ, яка полягає в створенні ефективної та дієздатної системи заходів, що сприятиме перетворенню ВСУ із суду формального права на суд права реального.

1.3. Мета, принципи, функції та гарантії системи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України

Відповідно до системного підходу, кожен об'єкт дослідження може розглядатись як сукупність взаємозв'язаних елементів (компонентів). Системний підхід має можливість застосовувати в процесі пізнання діалектичні методи дослідження процесів, що відбуваються в природі, суспільстві, мисленні. Але найголовніше, системний підхід створює інструменти, які дозволяють розглянути кожен об'єкт у процесі його дослідження як велику і складну систему і, одночасно, як елемент загальнішої системи. Такий підхід, на нашу думку, цілком може бути застосований і в нашому дослідженні НКЗ діяльності ВСУ, яке, так само, може бути представлено в системно-елементному аспекті. НКЗ діяльності ВСУ безумовно утворює систему, яка має свою структуру, функціональне навантаження та ресурсну підтримку.

Перш за все, варто визначити структурні компоненти системи НКЗ діяльності ВСУ. Загалом, структурний аспект будь-якої системи відображає компоненти і елементи, внутрішні зв'язки і залежності між елементами даної системи, що дозволяє отримати уявлення про внутрішню організацію (будову) досліджуваної

системи. Варто зауважити, що визначальним при вивченні будь-якої системи є необхідність наукового визначення завдань і підзавдань системи, їхніх взаємних зв'язків між собою. Тобто, досліджуючи систему НКЗ діяльності ВСУ, важливим є визначення мети (цільового завдання) функціонування цієї системи.

Вивчення засадничих положень, відповідно до яких відбувається функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ, обумовлено потребою у визначенні найбільш важливих, концептуальних принципів здійснення науково-консультативної підтримки реалізації ВСУ своїх повноважень. Системно-функціональний підхід надасть нам можливість виявити функції, для виконання яких створена і існує система НКЗ діяльності ВСУ. І, нарешті, необхідним представляється виявлення тих ресурсних умов, або, інакше, гарантій, які б створювали належну нормативну, організаційну та інформаційну підтримку при реалізації мети, що поставлена перед системою НКЗ діяльності ВСУ.

Таким чином, вважаємо, що для повного та неупередженого дослідження інституту науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України необхідним є дослідити його складові елементи, а саме: мету, засади, функції та гарантії системи НКЗ діяльності ВСУ. Відповідні категорії майже не знайшли свого відображення в законодавчій базі чи в наукових працях. Тому нами буде застосований порівняльний аналіз відповідних складових науково-консультативного забезпечення з схожими елементами в інших інститутах держави.

Метою діяльності буд-якого інституту є конкретна ціль чи декілька цілей, які можуть різнитися за своїм змістом, направленістю, обсягом, засобами виконання, необхідними для цього ресурсами і багатьма іншими ознаками. Загалом, мета – це те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти [199].

Наприклад, як визначає Н. Янюк, метою державної служби є соціальні, правові, організаційні та психологічні аспекти, які водночас притаманні всьому процесу держслужби і цільовим особливостям кожної з її складових частин. Однак, вважає автор, головна мета і критерій функціонування держслужби – її ефективність і економічність. Більшість адміністративних реформ у розвинених краях підпорядковані досягненню саме цієї найважливішої мети [252, с. 124]. Однак, варто

зауважити, що ефективність і економічність не можуть повною мірою слугувати критеріями оцінки роботи системи НКЗ діяльності ВСУ. Така особливість притаманна системі НКЗ завдяки особливості завдань, покладених на ВСУ.

Корисним буде розглянути мету функціонування інших інституцій. Так, метою діяльності поліції в Україні є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (ст. 2) [161].

Водночас, є визначені досить широко цілі діяльності, наприклад, органів місцевого самоврядування, а саме: зміцнення засад конституційного ладу України; забезпечення реалізації конституційних прав людини і громадянина; створення умов для забезпечення життєво важливих потреб та законних інтересів населення; розвиток місцевої демократії [160].

Можна звернутись до визначення змісту інформаційно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, наданого А.В. Дюковим, під яким пропонується розуміти діяльність по забезпеченню потреб керівників і співробітників підрозділів органів внутрішніх справ в правовій інформації, необхідній для прийняття ефективного управлінського рішення і реалізації керівного впливу, спрямованого на зміцнення законності і правопорядку [63, с. 49]. Близьким за змістом є визначення, запропоноване А.В. Абрамовим щодо інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності керівників органів попереднього слідства, під яким, на думку автора, слід розуміти пізнавальну, творчу роботу керівників як організаторів, відповідних посадових осіб, фахівців, спрямовану на збір, обробку та видачу інформації для потреб управління, виявлення науковими методами позитивних і негативних тенденцій в стані громадського порядку та правоохоронної діяльності, встановлення причинних зв'язків їх появи, передбачення розвитку злочинних проявів з метою вироблення ефективних рішень по здійсненню керівних впливів на органи і підрозділи

попереднього слідства при вирішенні завдань щодо профілактики, розкриття і розслідування злочинів [1, с. 43-44].

Проаналізувавши мету окремих державних і суспільних інституцій, ми можемо зазначити, що НКЗ діяльності ВСУ має подібну форму нормативного закріплення поставлених завдань, але не їх зміст. Так, завдання НКР при ВСУ визначені на нормативному рівні, однак загальної мети всієї системи НКЗ діяльності ВСУ не сформульовано. Виходячи з поняття НКЗ діяльності ВСУ, запропоноване нами у підрозділі 1.2 цієї роботи, вважаємо за можливе визначити метою НКЗ діяльності ВСУ створення необхідних умов для ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень за допомогою запровадження сукупності консультативних, організаційних та інформаційних заходів.

Однією із основних умов досягнення мети є дотримання завчасно узгоджених принципів, основоположних засад. Загалом, принцип - це особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось [199]. Принцип (від лат. *principium*) за загальноприйнятим визначенням також означає початковий пункт, першооснову, першочергове, основоположне теоретичне знання, що не є ні доказовим, ні таким, що вимагає доказу. Принцип виступає вихідним положенням будь-якої теорії, вчення, науки [189, с. 24].

На нашу думку, для визначення принципів здійснення науково-консультативної діяльності доцільним буде звернутись до принципів консультування у інших видах діяльності людини. Наприклад, Т.А. Колтунович до основних принципів психологічного консультування відносить: 1. Принцип надійності - повага до довіри, покладеної на спеціаліста; 2. Принцип автономії - повага до права клієнта на самоуправління; 3. Принцип корисності - зобов'язання сприяти благополуччю клієнтів; 4. Принцип не нанесення шкоди - зобов'язання уникати нанесення шкоди клієнтам; 5. Принцип справедливості - правильне, об'єктивне і неупереджене обслуговування всіх клієнтів та надання адекватних послуг; 6. Принцип самоповаги - заохочення самопізнання та турботи про спеціалістів [82, с. 104]. Принципами здійснення соціального консультування Т.С. Гаміна визначає такі: 1. Принцип компетентності та професіоналізму, який

передбачає наявність у консультанта необхідних знань, умінь та навичок, які він „надає” у розпорядження клієнту; 2. Принцип довірливості та співпраці, реалізація якого на практиці дозволяє створити атмосферу взаємної довіри між консультантом та клієнтом; 3. Принцип конфіденційності гарантує, що отримана консультантом у процесі консультації інформація про клієнта не буде розповсюджена без згоди і дозволу останнього; 4. Принцип результативності спрямований на те, щоб зусилля консультанта або допомогли клієнту вирішити проблему, яка в нього виникла, або створили для цього необхідні умови [39, с. 126-127].

Очевидно, що НКЗ діяльності ВСУ хоч і має окремі подібні риси з наведеними видами консультування, в цілому характеризується своїми особливостями, які, в свою чергу вимагають напрацювання і низки специфічних засад здійснення саме цього виду діяльності.

Враховуючи, що предметом нашого дослідження є НКЗ діяльності ВСУ, на наш погляд, доцільним є проаналізувати принципи державної служби, ознаками якої великою мірою наділена діяльність окремих суб'єктів НКЗ. Державна служба також є державним інститутом та специфічним видом діяльності людини. Як і будь-яка діяльність вона має відповідні принципи, на яких ґрунтується діяльність державних органів.

У чинному законодавстві України відсутнє визначення поняття державної служби, однак міститься перелік її основних принципів. Так, відповідно до статті 3 Закону України «Про державну службу» [151], державна служба ґрунтується на таких основних принципах: служіння народу України; демократизму і законності; гуманізму і соціальної справедливості; пріоритету прав людини і громадянина; професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі; персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни; дотримання прав та законних інтересів органів місцевого і регіонального самоврядування; дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян.

Разом з тим, даний перелік не є вичерпним. Наприклад, Н. Янюк [252, с.122] та Т.А. Пузанова [168, с. 53-54] виходячи з аналізу наявних напрацювань у галузі

державної служби, всі принципи організації і діяльності державної служби в Україні розподіляють на конституційні та функціонально-організаційні.

На слушну думку Г.М. Атаманчука, принципи державного управління — це закономірності, відносини, взаємозв'язки, керівні засади, на яких ґрунтуються його організація та здійснення і які можуть бути сформульовані в певні правила. При цьому, принципи не повинні сприймати як постулати [5, с. 191]. На кожному етапі розвитку суспільства і держави постає потреба виокремлення та визначення принципів державного управління, оскільки очевидно, що не всі його закономірності, відносини і взаємозв'язки пізнано й описано через принципи. Практичне значення і дія принципів державного управління не залежать від них самих, а повністю визначаються ставленням до них людей.

Напевно, що процес установаження і обґрунтування принципів державного управління має відповідати таким вимогам: відображати тільки найбільш суттєві, головні, об'єктивно необхідні закономірності, відносини і взаємозв'язки державного управління; характеризувати стійкі закономірності, відносини і взаємозв'язки в державному управлінні; охоплювати переважно закономірності, відносини і взаємозв'язки, притаманні державному управлінню як цілісному соціальному явищу, тобто які мають загальний характер; відображати специфіку державного управління, його відмінності від інших видів управління.

Разом з тим, Д.М. Бахрах заперечував проти широкого підходу до системи принципів державної служби. У зв'язку з цим, науковець запропонував виділяти лише найзагальніші з них, а саме: 1) демократизм, що включає: повну і постійну відповідність до діяльності службовців інтересам громадян, суспільства; загальну доступність державної і муніципальної служби; змінність службовців як одного з виявів політичної демократії; підзвітність і відповідальність службовців); 2) професіоналізм, що включає: компетентність працівника; систематичне, регулярне виконання функцій, операцій, службових відносин; регулярне отримання оплати за свою працю; відповідальність за діяльність; 3) соціально-правовий захист службовців [9, с. 102-109].

До основних принципів державної служби О.Ф. Скакун слушно відносить: 1) пріоритет прав і свобод людини; 2) єдність і поділ влади; 3) верховенство права; 4) законність; 5) ієрархічність - підлеглість по вертикалі; 6) організаційно-правова зв'язаність діяльності державних органів і посадових осіб; 7) поєднання виборності і призначуваності; 8) демократизм методів і стилю роботи; 9) змінюваність; 10) поєднання колегіальності та єдиноначальності; 11) гласність і урахування громадської думки; 12) професійна компетентність; 13) економічність, програмування, науковість; 14) право рівного доступу до державної служби [193, с. 245].

Проаналізувавши принципи надання інших видів консультування та принципи державної служби України ми вважаємо за можливе визначити, що принципами НКЗ діяльності ВСУ є законність, професійність, системність, оперативність, повнота та об'єктивність. Розглянемо їх докладніше.

Законність - це загально правовий конституційний принцип, який лежить в основі всієї публічної діяльності. Принцип законності закріплено у ст.8 Основного Закону, яка містить положення про норми Конституції як норми прямої дії. Крім того у п.1 ч.2 ст.129 Конституції України серед основних засад судочинства першою зазначається засада законності. У відповідності до ст.19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Тобто, під ним розуміють неухильне дотримання і виконання Конституції, законів та інших нормативних актів всіма державними та недержавними установами, організаціями, посадовими особами та громадянами. Ця вимога безсумнівно стосується і всіх суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ.

Принцип законності НКЗ діяльності ВСУ можна визначити як вимогу нормативного характеру, що зобов'язує всіх осіб, що беруть участь у системі НКЗ діяльності ВСУ, застосовувати норми Конституції, законодавства, яке не повинно суперечити Основному Закону. Крім того, слід мати на увазі, що відповідно до ч.1 ст.9 Конституції України частиною національного законодавства є також міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою

України. Як справедливо зауважують науковці, основним змістом принципу законності є: - загальність права, тобто регулювання громадських стосунків нормативними правовими актами, а не начальницьким розсудом, не примхою або свавіллям»; - верховенство закону, а не диктат підзаконних нормативних актів, не спроба посадовців стояти над законами та нехтувати будь-які начала законності; - рівність всіх перед законом і судом; - наявність правових та соціальних механізмів, які забезпечують реалізацію права; - правильність застосування норм права; - боротьба з правопорушеннями; - невідворотність відповідальності; - гарантований правопорядок [211, с. 78].

Система НКЗ діяльності ВСУ покликана сприяти реалізації ВСУ своїх повноважень. Водночас, керуючись принципом законності, суб'єкти НКЗ не мають права втручатись безпосередньо в процес відправлення правосуддя. В тому числі, необхідно враховувати вимоги закону щодо незалежності суддів та заборони втручання в їх діяльність. Тож, надаючи консультативну, інформаційну допомогу суддям в здійсненні їх професійних обов'язків щодо відправлення правосуддя, суб'єкти НКЗ діяльності ВСУ не мають права перебирати на себе суддівські повноваження. Так, наприклад, висновки Науково-консультативної ради при ВСУ мають лише рекомендаційний характер для суддів. Такі висновки за своєю правовою природою не тотожні, наприклад, постановам Пленуму Верховного Суду України. Дотримання принципу законності при функціонуванні системи НКЗ діяльності ВСУ сприятиме ефективному виконанню останнім його повноважень та запобігатиме втручанням в процес здійснення судочинства ВСУ.

Професійність як принцип, на нашу думку, є передумовою ефективності всієї системи НКЗ діяльності ВСУ. Саме тому, досліджуючи основні засади НКЗ, ми не можемо залишити поза увагою питання, пов'язані з досягненням належного рівня професіоналізму суб'єктами цієї системи. Загалом більшість учених (Б.Г. Анан'єв, А.А. Бодалєв, А.А. Деркач, Н.В. Кузьміна) схиляється до думки, що професіоналізм є найвищим ступенем у розвитку людини як суб'єкта пізнання, праці, спілкування. Критерієм рівня професіоналізму є ступінь відповідності знань, умінь та навичок фахівця сучасним досягненням науки та практики в певній галузі, вважає А.В.

Кириченко [74, с. 24]. Водночас, як слушно зауважує О.Г. Яновська, якщо розглядати соціальні сфери діяльності, то ефективність у них залежить насамперед від наявності відповідних знань, рівня сформованості вмінь та навичок будувати взаємовідносини з іншими людьми, справляти на них цілеспрямований вплив з метою спонукання до певних дій чи рішень [250, с. 164].

Найчастіше поняття професіоналізму пов'язують з професією, під якою розуміють працю, що потребує певної підготовки і є зазвичай джерелом існування [195, с. 338], або тривалий і відносно широкий вид трудової діяльності, що передбачає певну сукупність теоретичних знань, практичного досвіду і трудових навичок [225, с. 7]. Не можна не погодитись із вченими, які відмічають, що «професіонал» - це людина, яка перетворила професію на кредо свого життя, а компоненти системи цього терміна мають політичний, морально-етичний та психолого-педагогічний характер, а також охоплюють ерудицію, творчість, справедливість, принциповість і сумлінність [130, с. 20].

Діяльність суб'єктів НКЗ врегульована численними нормами та усталеними стандартами, адже певні вимоги до різних сфер людської діяльності дають змогу не тільки визначати рівень відповідності тієї чи іншої професійної активності вимогам, що висуваються до неї, а й визначати ступінь відповідальності особи при порушенні загальних вимог до результатів чи процесу спеціалізованої діяльності. Так, рівень професіоналізму суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ визначаються як вимогами до освітнього рівня працівників ВСУ та членів НКР при ВСУ, так і наявністю особливих професійних, наукових досягнень тих, хто призначається на посади наукових консультантів та членів НКР. На жаль, здебільшого поняття професіоналізму розглядаються у контексті питань, пов'язаних із досягненням високої ефективності діяльності, її оптимізацією, розробленням нових способів та алгоритмів розв'язання професійних завдань. Однак, ми вважаємо, що варто досліджувати професіоналізм не тільки в діяльнісному аспекті, а й у контексті особистісного розвитку професіонала, адже в процесі становлення професіоналізму діяльності особистість теж обов'язково розвивається. Тож, можна зробити висновок, що професійність як принцип функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ означає

високий професійний рівень суб'єктів системи НКЗ, а також виконання функцій НКЗ на високому професійному рівні.

Системність НКЗ діяльності ВСУ виступає запорукою досягнення поставлених цілей. Для успішного функціонування системи НКЗ за сучасних умов її діяльність та дії керівництва ВСУ не можуть зводитися лише до реагування на зміни, що відбуваються. Все ширше визнається необхідність свідомого управління цими змінами на базі науково обґрунтованих процедур, їх передбачення, регулювання, пристосування до цілей НКЗ, мінливих зовнішніх умов. З іншого боку, система НКЗ має адекватно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, що певною мірою має забезпечуватись оперативними заходами. Однак, безсумнівно є те, що ефективність системного підходу до НКЗ діяльності ВСУ залежить від характеру застосовуваних загальносистемних закономірностей, що встановлюють зв'язок між системними параметрами окремих елементів НКЗ.

Вважаємо, що принцип системності в НКЗ діяльності ВСУ має забезпечувати цілісність підходів до наукового забезпечення судової діяльності, що дозволить розглядати систему НКЗ одночасно і як єдине ціле, і як підсистему в межах функціонування ВСУ. Системний підхід до НКЗ діяльності ВСУ також має передбачати розуміння ієрархічної побудови системи НКЗ, тобто наявності множини елементів, які розташовані на основі підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня. Реалізація цього принципу добре простежується на прикладі структури НКР при ВСУ. Так, в складі НКР є члени НКР, вчений секретар та голова НКР, що свідчить про певну ієрархічну побудову такого складового елемента НКЗ діяльності ВСУ як НКР при ВСУ. Водночас, варто відмітити, що така ієрархічна побудова НКР має свою специфіку, адже члени НКР не є підпорядкованими Голові НКР з точки зору трудових правовідносин. Однак, керівна роль Голови НКР щодо питань організації роботи самої НКР безсумнівно, що лише підкреслює загальний підхід щодо наявності ознак системності в побудові та функціонуванні системи НКЗ діяльності ВСУ. В цілому, варто відмітити, що системний принцип НКЗ діяльності ВСУ обумовлює створення нового, єдиного і більш оптимального підходу до наукового обґрунтування діяльності вищого

судового органу країни з гарантованою метою отримати найбільш ефективну реалізацію повноважень ВСУ.

Принцип оперативності НКЗ діяльності ВСУ означає вміння чітко та швидко проводити аналіз проблем, які виникли при реалізації ВСУ своїх повноважень, та приймати відповідні рішення. Принцип оперативності визначається значенням своєчасної інформації та необхідністю її аналізу для прийняття відповідних рішень [78, с. 115]. Графік виконання аналітичних робіт має передбачати надзвичайно стислі терміни, бо чим більш оперативний аналіз, тим більш ефективно можна використати його результати. Своєчасна та доречна інформація дає можливість оперативно оцінити минулі, теперішні чи майбутні події та вжити необхідних заходів для виправлення ситуації або її поліпшення. Дані аналізу мають не просто констатувати наявність певних нормотворчих проблем та давати їм оцінку, а, насамперед, служити інформацією для прогнозування ускладнень в правозастовчій практиці, потреб в роз'ясненні чи тлумаченні норм закону, у формуванні єдиних підходів до судової практики при певних законодавчих прогалинах чи колізіях.

Дотримання принципу оперативності у функціонуванні системи НКЗ діяльності ВСУ дає можливість уникнути незаконних та несправедливих судових рішень цього судового органу. Сутність полягає у своєчасному вивченні наявних проблем при застосуванні тих чи інших законодавчих норм з метою запобігання неправильному застосуванню їх судами нижчих судових ланок. Варто зауважити, що одним з основних інструментів, який забезпечує ефективне здійснення принципу оперативності НКЗ, є комп'ютеризовані аналітичні системи.

Велике значення для дотримання принципу оперативності НКЗ діяльності ВСУ мають терміни проведення необхідних заходів, адже, чим раніше надходить повідомлення про формування неправильної судової практики, тим скоріше ВСУ за допомогою визначених законодавчо інструментів може вплинути на певні правозастосовчі проблеми. Звісно, об'єктивні причини, обумовлені організацією судової системи в Україні, не завжди дають можливість реагувати дійсно оперативно на запити судової практики. Однак, ефективна реалізація повноважень ВСУ щодо узагальнення судової практики та статистичних даних, за умови

оперативного функціонування всієї системи НКЗ, може забезпечити вчасне реагування на окремі проблемні аспекти здійснення судочинства в Україні.

Повнота та об'єктивність також є вихідними засадами, на яких має ґрунтуватись НКЗ діяльності ВСУ. Основний зміст цих принципів полягає у тому, щоб наукове консультування враховувало не лише правові аспекти функціонування ВСУ, але взаємозв'язки і взаємодію найвищого судового органу з іншими суспільними інститутами. Мова йде про багатоаспектність у наукових підходах до забезпечення діяльності ВСУ, адже коли наука зосереджує увагу лише на певних ознаках або властивостях явища та ігнорує інші як нібито несуттєві і побічні, то вона неодмінно потрапляє у глухий кут. Таких ситуацій можна уникнути при плюралістичному підході, завдяки якому враховуються не тільки суперечливі погляди на одне і те саме державне чи правове явище, а й неоднакові уявлення щодо їх походження, сутності, соціальної спрямованості, структури, шляхів розвитку. Завдяки всебічності і плюралістичності у підходах до НКЗ діяльності ВСУ може бути створений найбільш оптимальний підхід до вирішення тих чи інших нормотворчих, правозастосовчих та наукових проблем, у якому будуть віддзеркалюватись об'єктивні дані про реальну дійсність.

Однобічний підхід при НКЗ може призвести до неповних чи невірних консультативних рішень, які не зможуть пояснити дійсну сутність проблемних явищ і визначити їх практичне вирішення. Хибне бачення причинно-наслідкових зв'язків здатне спричинити помилковість висновків [52, с. 39]. Тому вкрай необхідно точно встановити різні чинники, класифікувати їх й узагальнити їхній подальший вплив на сферу прав і свобод. Такі методологічні розробки мають передусім спрямовуватися на сам предмет дослідження, дозволяючи об'єктивно підійти до проблеми та знайти шляхи її розв'язання.

Принцип повноти та об'єктивності НКЗ діяльності ВСУ зумовлює необхідність врахування вимог об'єктивних закономірностей та реальних можливостей ВСУ як найвищого судового органу в судовій системі країни. Цей принцип містить вимогу урахування при НКЗ діяльності ВСУ таких аспектів як суспільні, законодавчо визначені цілі ВСУ, які поставлені та вирішуються в певний

історичний відрізок часу; характер, рівень розвитку і закономірності правової системи суспільства, перш за все тих її компонентів, що виступають як керовані об'єкти; наявних засобів і ресурсів, що підлягають залученню в межах НКЗ діяльності ВСУ; внутрішні закономірності функціонування ВСУ як певного системного суспільного інституту.

Наступним структурним елементом системи НКЗ діяльності ВСУ є функції цієї системи. Нам представляється за доцільне для охарактеризування функцій НКЗ розглянути саме поняття функцій. Функція - це термін, який запозичений із латині (function) і означає виконання, здійснення, а також діяльність, обов'язок, роботу, призначення [196, с. 727]. Під функцією ми здебільшого розуміємо роботу когось, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось [200]. Узагальнивши можна сказати, що поняття «функція» використовується для характеристики певної діяльності якого-небудь органу чи особи.

Перш за все, необхідним буде розглянути специфіку функцій державної служби. Функції державної служби — це основні напрями діяльності державної служби щодо її кадрового, нормативно-правового та наукового забезпечення, а також забезпечення реалізації загальних напрямів політики у сфері державної служби [118, с. 111].

В.І. Бурдяк пропонує функції державної служби умовно розділяти на два рівні, зокрема функції які відображають роль держслужби у суспільстві та функції які виконуються безпосередньо системою держслужби [25, с. 144].

Функції першого рівня відображають роль держслужби у суспільстві: забезпечення ефективного функціонування органів влади; реалізація інтересів, прав і свобод громадян; забезпечення реалізації державної політики в управлінні суспільними процесами; створення умов для залучення на держслужбу найбільш професійних та відданих справі кадрів [60, с. 120].

Функції другого рівня виконуються безпосередньо системою держслужби: відпрацювання кваліфікаційних вимог до посад персоналу держслужби; максимально об'єктивний і відкритий відбір, прийом та просування кадрів на основі їх ділових та професійних якостей; статистичний облік кадрів за категоріями і

рангами; оцінка раціональності й ефективності затрат на апарат; складання кадрового резерву і побудова кар'єри держслужбовців; відповідне матеріально-технічне і технологічне забезпечення виконання держслужбовцями їх функцій; організація професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу держслужби; здійснення ефективного управління держслужбою; розробка форм публічної відповідальності апарату [53, с. 121].

Ю.П. Битяк підтримуючи погляд щодо поділу функцій державної служби на загальні, спеціальні (специфічні) і допоміжні, вважає, що загальні функції в свою чергу поділяються на ті, що пов'язані з виконанням функцій державного органу, і ті, що спрямовані на вирішення кадрового забезпечення державних органів та їх апарату [15, с. 29-30]. Такий підхід дозволяє до функцій державної служби, що пов'язані з виконанням завдань управління, віднести: регулювання, планування, прогнозування, координацію, організацію, облік, контроль, примус. Інші функції державної служби зводяться до практичного виконання завдань державного управління.

До системи загальних функцій, спрямованих на кадрове забезпечення державних органів та їх апарату, на думку автора, можна віднести: здійснення державної кадрової політики та встановлення законодавчих основ функціонування державної служби; комплектування персоналу державних органів та їх апарату на основі професійних, особистих та моральних якостей; розробку та затвердження Державного реєстру службовців центральних та місцевих органів виконавчої влади та реєстру посад державних службовців; створення організаційних, соціальних, матеріальних та правових умов, необхідних для діяльності державного апарату; організацію управління державною службою; прогнозування та планування кадрового забезпечення державної служби, упорядкування переліку спеціальностей, за якими необхідно здійснювати підготовку державних службовців; організацію та впровадження чіткої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців; контроль за діяльністю державних службовців, аналіз стану і ефективності державної служби в органах державної влади; вирішення питань забезпечення належних умов оплати праці державних службовців та їх соціального захисту; координацію та здійснення робіт з нормативно-правового забезпечення

державної служби; проведення цілеспрямованої діяльності по формуванню кадрового резерву та роботу з ним; організацію розробки та контролю за виконанням стандартів державної служби, в тому числі етичних вимог до державних службовців; визначення пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва та створення системи міжнародного співробітництва з кадрових питань; формування сучасної інформаційно-аналітичної мережі державної служби; адаптацію законодавства про державну службу в Україні до законодавства Європейського Союзу.

Враховуючи функції державної служби, вважаємо за потрібне відмітити власну специфіку функцій судів загальної юрисдикції, яка зумовлена особливим місцем судів в суспільстві і праві України. Так, С.Г. Штогун слушно здійснює класифікацію функцій судів за видовою ознакою, характеризуючи їх таким чином: правосуддя, конституційний контроль, контрольна, дозвільна, організаційна, кадрова, інформаційно-статистична, роз'яснювальна, обрання міри запобіжного заходу у вигляді арешту, звільнення від покарання і направлення для відбуття покарання; звернення судових рішень до виконання і контроль за їх виконанням [245, с. 28].

О.В. Городецький, в свою чергу, зазначив, що основними функціями судів загальної юрисдикції є охорона від посягань на конституційний лад, соціально-економічні, політичні й особисті права і свободи громадян, права та законні інтереси юридичних осіб [84, с. 583].

На думку В.Ф. Мелашенка, суди здійснюють свої функції у формі конституційного, цивільного, кримінального та адміністративного судочинства [108, с. 122].

В цьому аспекті М.М. Попович зауважує, що ураховуючи специфіку судової влади, під функціями Верховного Суду України слід розуміти основні напрями і види впливу на суди нижчих інстанцій з метою забезпечення єдності судової практики, здійснення ефективного та дієвого правосуддя, належного перегляду рішень судів за виключними підставами відповідно до засад верховенства права і вимог належної правової процедури [139, с. 100].

В.А. Ржевський і Н.М. Чепурнова функціями Верховного Суду України визначають правосуддя, нагляд за судовою діяльністю вищими судовими органами,

судове управління, судовий контроль у сфері виконавчої влади та судовий конституційний контроль, називаючи їх формами здійснення судової влади [173, с. 117; 172, с. 11-17].

Отже, функції ВСУ як напрями діяльності є більш широкою категорією, ніж реалізація конкретного типу повноважень, розглянутих нами у підрозділі 1.1 даного дослідження, які у своїй сукупності складають один із напрямів діяльності суду. При цьому, функції науково-консультативного забезпечення тісно пов'язані з роботою Верховного Суду України. Ми безспідставно вважаємо, що функції системи науково-консультативного забезпечення напряму пов'язанні з повноваженнями виконуваними Верховним Судом України.

Сформульована нами мета НКЗ діяльності ВСУ та проведене дослідження поняття функцій державних органів, в тому числі судових, а також визначені нормативно повноваження Верховного Суду України, дають підстави для визначення таких функцій НКЗ діяльності ВСУ: консультативна, аналітична, інформаційна, статистична та нормотворча. Вважаємо за доцільне розглянути зміст кожної з визначених функцій НКЗ діяльності ВСУ.

Як вже зазначалось в підрозділі 1.2. даного дослідження, основним процесом в науково-консультативному забезпеченні є процес консультування. Тож, консультативна функція, виконувана за допомогою усієї сукупності заходів, що утворюють систему НКЗ діяльності ВСУ, може бути визначена як основний напрям діяльності всіх суб'єктів НКЗ. Нами вже було докладно проаналізовано зміст, види та окремі етапи процесу консультування як одного з напрямів функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ. Варто лише додатково зазначити, що консультативне функціональне навантаження суб'єктів НКЗ прямо передбачено в нормативних та підзаконних актах, якими врегульовується діяльність таких суб'єктів НКЗ як наукові консультанти та НКР при ВСУ. Так, п. 8 Положення про НКР передбачено, що за результатами розгляду науково-консультаційних питань НКР більшістю голосів присутніх на засіданні приймає мотивовані рекомендації. Рекомендації ці можуть бути надані з будь-яких питань діяльності ВСУ, підготовка яких потребує наукового забезпечення. Так само, звернувшись до Посадової інструкції наукового

консультанта відділу організаційного забезпечення управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах Верховного Суду України, можна побачити серед функціональних обов'язків наукового консультанта зобов'язання здійснювати науково-експертну діяльність та консультиувати суддів Судової палати з метою постановлення законного та обґрунтованого судового рішення в окремих складних судових справах. Аналогічні обов'язки визначені і в посадових інструкціях наукових консультантів інших Судових палат ВСУ.

Аналітична функція НКЗ діяльності ВСУ тісно пов'язана із процесом консультиування. Більше того, аналітична робота завжди передує консультиуванню, яке має базуватись на вже проведеному аналітичному дослідженні наявної інформації щодо проблемних питань. Для визначення суті аналітичної функції розглянемо більш детально поняття аналізу. З одного боку, аналіз - це процес розчленування цілого на частини (дійсні чи уявні) й вивчення, дослідження окремих частин з метою подальшого об'єднання частин в одне ціле для розуміння того, як працює ціле. Об'єднання відбувається завдяки процесу синтезу. Процеси аналізу та синтезу характерні для пізнання та мислення. Мислення людини полягає у відображенні у свідомості, на основі знань, окремих проявів навколишнього світу в одне ціле завдяки розумінню процесів, що відбуваються довкола нас. З іншого боку, ми розглядатимемо аналіз (грец. – *analysis*) як метод дослідження, суть якого полягає в мисленому або практичному розчленуванні об'єкта дослідження на складові частини.

Звісно, успішна реалізація даної функції НКЗ залежить великою мірою від підготовленості кадрів, які її реалізують, від наявності у них аналітичних здібностей та навичок. У психолого-педагогічній літературі під аналітичними здібностями розуміють наявність у людини схильності виявляти суттєві зв'язки та відношення між різними елементами інформації, здатності на основі аналізу конкретної ситуації будувати її цілісний образ. Більшість учених визначають аналітичне мислення як таке, що здійснюється за допомогою логічних операцій, відповідно до яких явища та предмети розглядаються за окремими та спільними ознаками [241, с. 152].

Загалом, аналітична функція НКЗ полягає у накопиченні, вивченні, систематизації даних судової практики, наукових пошуків та зарубіжного досвіду з актуальних питань діяльності ВСУ. Ця функція НКЗ дозволяє аналізувати та оцінювати діяльність всіх елементів організації судової системи, а її результатом є судження та висловлювання, що стверджують або заперечують будь - що про поставлені на розгляд питання. Аналітична функція робить можливим перехід від спостереження наявних проблем нормотворення або правозастосування до виявлення їх причин. Так, Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення управління забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України зобов'язує наукового консультанта збирати та аналізувати інформацію для проведення узагальнень судової практики; за дорученням заступника Голови ВСУ – секретаря Судової палати у кримінальних справах, начальника управління, керівника апарату ВСУ брати участь у проведенні узагальнень судової практики з питань застосування законодавства; готувати необхідні довідки та аналітичні матеріали для представлення позиції ВСУ в комітетах Верховної Ради України та Конституційному Суді України з питань матеріального та процесуального права, тощо. Завдяки реалізації аналітичної функції НКЗ діяльності ВСУ утворюється можливість зібрати дані про ті проблеми нормотворення або правового тлумачення в загальну картину, і спрогнозувати на перспективу актуальні проблеми правозастосування.

З аналітичною функцією НКЗ діяльності ВСУ тісно переплітається його інформаційна функція. Адже, не володіючи достатньою інформацією, неможливо врахувати всі наслідки тих рекомендацій, які можуть бути надані суб'єктами НКЗ. Проведення складного аналізу потребує великої кількості високоякісних оперативних даних, які необхідно зібрати, відфільтрувати [135, с. 84]. Наприклад, В.К. Кіптенко вважає, що жодні заходи чи дії, що відбуваються в організації, неможливо реалізувати без інформації. Інформація є основою управлінських дій як на стадії прийняття рішення, так і на стадії його реалізації [75].

Водночас, оброблення зібраних даних неможливе без впровадження аналітичних технологій, зокрема, необхідне потужне апаратне та програмне

забезпечення, яке в поєднанні з аналітичною майстерністю фахівців дасть змогу реагувати на внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на ефективність реалізації своїх повноважень ВСУ. Під аналізом інформації ми маємо розуміти емпіричне дослідження, результатами якого є оціночні висновки про ситуацію, що склалася. Інструментами такого дослідження є загальні та спеціальні наукові методи, які дають змогу сформулювати репрезентативні й достовірні висновки, а у випадку, коли не вдається зібрати повну інформацію про ситуацію, — гіпотетичні. Звернувшись до Посадової інструкції наукового консультанта відділу організаційного забезпечення управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України, варто відзначити такі функціональні обов'язки наукового консультанта, які безпосередньо відображають реалізацію саме інформаційної функції, а саме: науковий консультант здійснює своєчасне забезпечення суддів необхідною та повною інформацією щодо вітчизняного та зарубіжного досвіду, робіт провідних учених із метою постановлення законного та обґрунтованого судового рішення в окремих складних судових справах; збирає, систематизує, вивчає та оцінює результати проведення наукових розробок, аналогів думок учених для проведення кваліфікованих консультацій; вивчає, аналізує судову практику та створює банк даних спірних питань, які виникають при розгляді цивільних справ, готує відповідні пропозиції; використовує при виконанні цієї роботи комп'ютер та іншу офісну техніку.

Варто відмітити як позитивний досвід прийняття ВССУ рішення від 24.06.2011 р. № 8 «Про затвердження Положення про організацію і методику узагальнення судової практики» (далі – Положення про узагальнення судової практики) **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**, яким певною мірою врегульовуються окремі спірні питання отримання та обробки інформації з метою проведення узагальнення судової практики. Так, даним Положенням про узагальнення судової практики передбачено, що для одержання об'єктивних даних про практику застосування судами законодавства, крім безпосереднього вивчення справ певної категорії, слід використовувати й інші канали надходження різної інформації з

досліджуваної теми. Наприклад, для одержання об'єктивних даних слід витребувати у судів нижчого рівня довідки за підсумками раніше проведених узагальнень із відповідної теми, а також направити таким судам завдання у зв'язку з вивченням судової практики. Такі завдання необхідно спрямовувати в ті суди, чия практика із досліджуваних питань найбільш велика, або в регіони, в яких припускають найбільше помилок у застосуванні законодавства. Для правильного визначення цілей і завдань узагальнення, досягнення належної глибини аналізу застосування судами законодавства й одержання повної та достовірної інформації про стан здійснення правосуддя необхідно забезпечити системний і науковий підходи до дослідження визначеної теми, а також максимальне використання наявних матеріалів при розробленні основних положень програми. Окрема увага звертається в цьому Положенні і на узагальнення судової практики в окремих категоріях справ. Так, зазначається, що при проведенні узагальнення судової практики у кримінальних справах бажано одержувати від науково-дослідних установ пропозиції щодо вдосконалення законодавства, судової практики з досліджуваного питання, витребувати з правоохоронних та інших зацікавлених установ і відомств матеріали, які доцільно використати при проведенні узагальнення, вивчати справи в судах нижчого рівня, проводити анкетування та опитування суддів. Одержані при проведенні узагальнення дані необхідно правильно систематизувати та аналізувати. При проведенні узагальнення досліджується, насамперед, те, як суди застосовують законодавство на практиці. Для цього відбираються та вивчаються аналогічні справи, що дозволяє виявити як правильне застосування конкретних правових норм при розгляді справ, так і наявні помилки й недоліки. Окремо має бути викладено всі випадки неоднакового підходу до вирішення того або іншого питання застосування правової норми.

Таким чином, можна визначити, що інформаційна функція НКЗ діяльності ВСУ реалізується шляхом оцінки ефективності запропонованої для використання системи інформаційних ресурсів, позитивних та негативних аспектів кожного компоненту системи інформаційних ресурсів, інформаційних потоків, отриманих від кожного компоненту інформаційної системи; а також шляхом аналітичного

співставлення інформаційних потоків, що виходять від кожного компонента системи інформаційних ресурсів, та формулювання на основі отриманої інформації комплексних аналітичних висновків.

На нашу думку, варто окремо вирізнити статистичну функцію як напрям НКЗ діяльності ВСУ. Такий підхід обумовлений тим, що в ч.2 ст. 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» окремо виділені такі повноваження ВСУ як здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики. Як вірно вказується в Положенні про узагальнення судової практики, узагальнення судової практики й аналіз судової статистики - дві взаємодоповнюючі сторони аналітичної роботи, без якої неможливе правильне формування судової практики і належне функціонування судів. За допомогою професійно виконаних узагальнень судової практики та аналізу судової статистики з'ясовується реальний стан здійснення правосуддя загальними судами, додержання цими судами вимог Конституції та чинного законодавства України.

Варто зауважити, що судова статистика має прикладний характер. Вона дозволяє виявити закономірності та характерні тенденції, які складаються у діяльності судів щодо вирішення по суті справ певної категорії. При опрацюванні статистичних даних за відповідний період доцільно порівнювати їх зі статистичними даними за аналогічний період минулих років. Цю інформацію бажано формувати у вигляді порівняльних таблиць. При плануванні аналітичної роботи, зазначається в Положенні про узагальнення судової практики, слід враховувати статистичні дані щодо розгляду справ, відомості про помилки, допущені при їх розгляді та виявлені при перегляді судових рішень в апеляційному та касаційному порядку, при ознайомленні з роботою суддів на місцях, при розгляді заяв і скарг громадян, що свідчать про недоліки в роботі судів.

У вказаному Положенні містяться доречні рекомендації щодо взаємодії судів із іншими органами судової системи з метою реалізації окремих функцій. Так, вказується, що при аналізі судової статистики бажано скоординувати роботу апеляційних судів із роботою Державної судової адміністрації (далі - ДСА України) та її територіальних управлінь з метою уникнення дублювання статистичних даних,

а також для запобігання наданню неузгоджених і суперечливих висновків. Узагальнення судової статистики бажано проводити спільно. При проведенні такої роботи варто розробляти єдину програму, визначати виконавців від судів і ДСА України, погоджувати коло питань, за вирішення яких відповідатимуть конкретні виконавці. Одержані в результаті аналізу судової статистики та узагальнення судової практики дані мають стати підґрунтям для виправлення помилок, допущених при розгляді справ, зразком правильного й однакового застосування судами чинного законодавства України, а також (за необхідності) - підставою для внесення до нього змін.

На жаль, подібного Положення не розроблено на рівні функціонування ВСУ, що значно зменшує ефективність статичної функції НКЗ діяльності ВСУ. Тим більше, не врегулювання даного питання є прикритим із огляду на те, що ВСУ має стати центром формування єдиної судової практики в Україні. Адже саме статичні показники та проведені узагальнення судової практики дають змогу проаналізувати та спрогнозувати ті правозастосовчі проблеми, які виникають при здійсненні судочинства та, здебільшого, призводять до суттєвого порушення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, так званих споживачів судових послуг. Фактично, відсутність науково обґрунтованих підходів, методик та алгоритмів обробки статистичної інформації, яка надходить з нищих судових ланок, та неналежно проведені узагальнення існуючої судової практики, впливають і на потенційну успішність участі ВСУ в нормотворчій діяльності, в законопроектній роботі, яка, в свою чергу, обумовлює належне нормативне врегулювання всієї судової діяльності. Вважаємо за необхідне розробити та затвердити відповідне Положення про порядок статичного аналізу та проведення узагальнення судової практики в ВСУ.

Дещо окремо в переліку функцій НКЗ діяльності ВСУ міститься нормотворча функція. Загалом, нормотворчість — це врегульована законодавством діяльність уповноважених державних органів щодо розробки та прийняття нормативно-правових актів, які містять загальні правила поведінки (норми права). Основним призначенням цього процесу є надання формальної визначеності певним правилам

поведінки, вдосконалення їх редакції, видання, зміна та скасування нормативних актів з метою формування внутрішньо узгодженої системи законодавства [64, с. 486]. Відповідно до ч. 2 ст. 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ВСУ має повноваження надавати висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України, а також може звертатись до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України. Тож, безпосередньо правом законодавчої ініціативи Верховний Суд України не наділений, однак може опосередковано, через надання висновків щодо проектів законодавчих актів, які пов'язані із функціонуванням судової системи України, впливати на процес законотворення. Крім того, зазначені вище повноваження ВСУ щодо права на звернення до Конституційного Суду України щодо конституційності законів та інших правових актів, також надають можливість вищому судовому органу країни впливати на процес нормотворчості в Україні.

Безсумнівно, що зазначені повноваження ВСУ повинні мати ґрунтовну науково-консультативну підтримку. Так, відповідно до п. 1 Положення про НКР при ВСУ, до повноважень НКР належать, в тому числі, – підготовка наукових висновків щодо відповідної норми права; – попередній розгляд проектів висновків Пленуму Суду щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України; – попередній розгляд проектів конституційних подань Суду до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України. Тобто, на нормативному рівні врегульовані повноваження одного з суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ, а саме НКР при ВСУ, щодо здійснення науково-консультативної підтримки нормотворчої діяльності ВСУ. Варто також зазначити, що в Посадовій інструкції наукового консультанта відділу організаційного забезпечення управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах Верховного Суду України, як і в посадових

інструкціях наукових консультантів інших Судових палат ВСУ, визначено обов'язком наукового консультанта підготовка пропозицій щодо удосконалення законодавства України.

Таким чином, нормотворча функція НКЗ діяльності ВСУ може бути реалізована різними шляхами, в тому числі, наданням пропозицій щодо первинного регулювання суспільних відносин, яка має місце тоді, коли певні суспільні відносини вперше набувають формальної визначеності, внаслідок чого виникає потреба у первинному врегулюванні суспільних відносин; пропозиціями щодо оновлення правового матеріалу, яке передбачає зміну або скасування тих нормативно-правових актів, що застаріли і не відповідають потребам суспільного розвитку та сучасному стану законодавства, або інших проявів правової форми; наданням висновків щодо наявності прогалин у праві та надання рекомендацій щодо їх часткового або повного усунення шляхом формулювання тих правил поведінки, яких бракує; а також за допомогою пропозицій відносно кодифікації нормативно-правового матеріалу через впорядкування, об'єднання та доповнення нормативних актів, створення єдиного, зручного для користування, побудованого на наукових засадах нормативного кодифікованого акта.

Результати проведеного нами опитування свідчать, що позиції проанкетованих суддів розділились щодо того, яку функцію системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ вважати найбільш важливою (43 % – вважають, що консультативну, 46 % - аналітичну) майже порівну. Відповідно інформаційну функцію НКЗ виділили 7 % суддів, статистичну – лише 1 % та нормопроектну – 3 % опитаних.

Визначивши мету, засади і функції НКЗ діяльності ВСУ, ми можемо зазначити, що науково-консультативна підтримка виступає своєрідною гарантією ефективної реалізації ВСУ своїх повноважень. Водночас, сама система НКЗ діяльності ВСУ потребує створення низки гарантій, що обумовлювали б належне її функціонування. Для висвітлення гарантій системи НКЗ діяльності необхідним є визначення терміну «гарантії» та проведення порівняльного аналізу гарантій у інших державних інституціях.

Під терміном «гарантія» розуміється умова, що забезпечує успіх в чомусь [194, с. 300]. Як і функції чи принципи гарантії мають свою специфіку, залежну від складу інституції і її окремих елементів.

Відповідно, правові гарантії, як зазначає В.Ф. Погорілко, це встановлені законом засоби забезпечення використання, дотримання, виконання і застосування норм права [133, с. 555]. До юридичних гарантій науковці відносять здебільшого діяльність правоохоронних органів держави, створених зі спеціальною метою вести боротьбу з порушеннями законності та правопорядку, охороняти інтереси суспільства, права і свободи громадян, а також припиняти інтереси суспільства, права і свободи громадян а також припиняти а попереджати правопорушення [216, с. 382]. Хоча, на думку М.Н. Марченка, юридичні гарантії – це сукупність юридичних засобів і умов, що забезпечують реалізацію демократичних принципів, ідей, прав і свобод громадян [104, с. 737]. А.В. Міцкевич вважає, що під юридичними гарантіями слід розуміти засоби охорони прав громадян від яких би то не було посягань [111, с. 26]. В свою чергу, під гарантіями прав і свобод людини і громадянина розуміють умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення і охорону прав та свобод особи [133, с. 555].

Проаналізувавши авторські визначення терміну «гарантії», «правові гарантії» і «юридичні гарантії» ми можемо зазначити, що гарантії можуть мати дуже різну суть та форму. Форма гарантій може мати місце як загальна діяльність певного органу, так і у вигляді певних заборон і дозволів наданих посадовим особам. За своїм змістовним наповненням гарантії різняться ще більше, починаючи з повної заборони певної діяльності, забезпечуючи таку заборону державним примусом, закінчуючи заохочуванням до певного виду діяльності, наприклад дотації аграрному сектору. Звісно, гарантії відрізняються і за таким критерієм, як спосіб закріплення. Так, гарантії закріпленні у законні є більш потужними, ніж гарантії закріпленні у інструкціях чи постановах Кабінету Міністрів України.

Таким чином, проаналізувавши гарантії різних інституцій держави і суспільства України, ми маємо можливість зазначити, що гарантії різняться як за

формою, так і за своєю суттю, але мають одну спільну рису, а саме: всі гарантії покликані забезпечити виконання мети діяльності органу чи посадової особи.

Загальна мета НКЗ діяльності ВСУ та проведений аналіз поняття гарантій як засобів та умов досягнення певної мети, дає підстави стверджувати, що до гарантій НКЗ діяльності ВСУ можна віднести правову форму закріплення НКЗ діяльності ВСУ, правовий статус суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ, адміністрування системи НКЗ діяльності ВСУ та систему матеріально-технічної підтримки НКЗ діяльності ВСУ.

Перш за все, варто зазначити, що НКЗ діяльності ВСУ як комплексна система заходів має бути визначена на нормативному рівні. Загалом, має відбутись законодавчо-правове закріплення гарантій НКЗ діяльності ВСУ. Законодавче закріплення цих гарантій повинно пройти на всіх рівнях національного законодавства України. Частково таке нормативне врегулювання отримав такий суб'єкт НКЗ як НКР при ВСУ. Існування цього колегіального консультативного органу прямо передбачено в ст. 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Подальше нормативне врегулювання правового статусу НКР при ВСУ відбулось із затвердженням Положення про НКР при ВСУ. Посадові інструкції наукових консультантів при Судових палатах ВСУ також певною мірою являють собою правову форму закріплення правового статусу суб'єкта НКЗ діяльності ВСУ. Водночас, в жодному нормативному акті не визначено комплексне поняття системи НКЗ діяльності ВСУ, його основоположні засади, мета та функції. Із урахуванням зазначеного, вважаємо за доцільне викласти ст. 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в наступній редакції:

«Стаття 47. Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України

1. Діяльність Верховного Суду України забезпечується сукупністю науково-консультативних заходів, що реалізуються на постійній основі з метою здійснення Верховним Судом України правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом, та формування ним єдиної судової практики.

2. Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України здійснюється на засадах законності, професійності, системності, оперативності, повноти та об'єктивності.

3. Заходи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України здійснюються науковими консультантами Судових палат Верховного Суду України та колегіальним консультативним органом – Науково-консультативною радою при Верховному Суді України.

4. Порядок організації та діяльності Науково-консультативної ради визначається положенням, що затверджується Пленумом Верховного Суду України.

5. Верховний Суд України має офіційний друкований орган, в якому публікуються матеріали судової практики Верховного Суду України та інших судів загальної юрисдикції, матеріали з питань організації діяльності судів загальної юрисдикції та інші матеріали. Офіційний друкований орган може видаватися в електронному вигляді».

Механізм гарантування НКЗ діяльності ВСУ передбачає існування чітко визначених законодавчо суб'єктів його реалізації, а також встановленої законом системи практичних дій цих суб'єктів у зв'язку з реалізацією цих гарантій. У перелік згаданих суб'єктів повинні бути включені всі юридичні та фізичні особи, які можуть надати допомогу в реалізації тих чи інших функцій НКЗ з метою здійснення ВСУ своїх повноважень. Винятком у даному випадку не повинна бути навіть держава в цілому, адже саме держава забезпечує як нормативне закріплення тих чи інших гарантій НКЗ діяльності ВСУ, так і фінансування функціонування всієї системи НКЗ. Водночас, основними суб'єктами НКЗ діяльності ВСУ ми маємо визначити наукових консультантів та НКР при ВСУ. Згадані суб'єкти повинні мати певне коло обов'язків щодо здійснення НКЗ діяльності ВСУ, який розраховуватиме на певні обов'язки цих суб'єктів щодо нього. Встановлений на нормативному рівні правовий статус суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ забезпечить системність наукових, консультативних, інформаційних та організаційних заходів та належний рівень відповідальності цих суб'єктів. Докладно правовий статус наукових консультантів

та НКР як колегіального консультативного органу при ВСУ буде проаналізовано в другому розділі цього дослідження.

Адмініструванню системи НКЗ діяльності ВСУ буде приділена окрема увага в підрозділі 3.1 даного дослідження. Водночас, хотілось би зауважити, що адміністрування НКЗ діяльності ВСУ, так само, як і адміністрування загалом функціонування ВСУ, створює необхідні умови для ефективної реалізації останнім своїх повноважень як вищого судового органу країни. Успішне адміністрування НКЗ дає можливість визначати стратегічні та тактичні цілі системи НКЗ та розробляти ефективну організаційну структуру системи НКЗ діяльності ВСУ, яка, в свою чергу, передбачає запровадження належного моніторингу та контролю за діяльністю суб'єктів НКЗ. Ефективне адміністрування системи НКЗ також має результатом визначення масштабів та причин відхилень фактичних показників результативності функціонування системи НКЗ від планових; використання професійно-профільованих знань й практичних навичок суб'єктів НКЗ з метою реалізації нормативно визначених функцій ВСУ.

Важливою гарантією ефективного функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ є також і належна матеріально-технічна підтримка. Матеріально-технічні заходи підтримки НКЗ діяльності ВСУ складаються з широкого кола правових інструментів, в тому числі прав та обов'язків суб'єктів владних повноважень, які здійснюють матеріально-технічні заходи НКЗ діяльності ВСУ; правовідносин, які виникають у сфері здійснення матеріально-технічних заходів НКЗ діяльності ВСУ; нормативно-правових актів відповідних суб'єктів владних повноважень, тощо. Безсумнівно, що матеріально-технічна підтримка системи НКЗ діяльності ВСУ відбувається на загальних засадах, відповідно до яких здійснюється забезпечення функціонування судової влади. Так, ст. 143 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів відповідно до Конституції України. Забезпечення функціонування судової влади передбачає окреме визначення у Державному бюджеті України видатків на фінансування судів не нижче рівня, що забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя відповідно до

закону та законодавче гарантування повного і своєчасного фінансування судів. В ч. 2 ст. 145 цього Закону ВСУ визначено головним розпорядником коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності цього органу. Видатки на утримання ВСУ у Державному бюджеті України визначаються окремим рядком. Згідно ст. 148 цього Закону, Державна судова адміністрація України (далі – ДСА України) є органом у системі судової влади, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом. Тож, саме ДСА України: 1) забезпечує належні умови діяльності ВСУ в межах повноважень, визначених Законом; 2) готує матеріали для формування пропозицій щодо бюджету суду; 3) організовує комп'ютеризацію суду для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування автоматизованої системи документообігу в суді; забезпечує ВСУ необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України; 4) здійснює матеріальне і соціальне забезпечення працівників апарату ВСУ; 5) організовує та фінансує будівництво, ремонт будинків і приміщень ВСУ, забезпечує їх технічне оснащення; 6) здійснює внутрішній контроль за використанням бюджетних коштів і матеріальних ресурсів у ВСУ. Перелічені повноваження ДСА України прямо свідчать про те, що і матеріально-технічна підтримка системи НКЗ діяльності ВСУ великою мірою здійснюється за участю ДСА України. Водночас, враховуючи той факт, що ВСУ є безпосереднім розпорядником фінансових ресурсів, визначених Державним бюджетом України для функціонування цього судового органу, важливо розуміти, що саме від належного адміністрування в ВСУ залежить вчасна, повна та цільова матеріально-технічна підтримка системи НКЗ діяльності ВСУ.

Результати проведеного нами опитування свідчать, що, на думку суддів, причинами недостатньо ефективного функціонування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ є недосконале нормативне врегулювання науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ (16 %); погане організаційне забезпечення науково-консультативної підтримки діяльності

ВСУ (18 %); недостатнє фінансово-матеріальне забезпечення науково-консультативної підтримки діяльності ВСУ (43 %) та недосконале кадрове забезпечення науково-консультативної підтримки діяльності ВСУ (51 %). Підсумовуючи, варто зазначити, що всі структурні елементи системи НКЗ діяльності ВСУ підпорядковані меті функціонування цієї системи та утворюють надійний механізм забезпечення ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень шляхом проведення комплексу наукових, аналітичних, статистичних, консультативних, інформаційних та методичних заходів.

Висновки до розділу 1

У даному розділі визначено місце ВСУ в судовій системі України, охарактеризовані його повноваження та фактори ефективності їх реалізації. Зміст повноважень Верховного Суду України визначає обсяг, функціональне навантаження та форми науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного суду України.

У контексті дослідження більш глибокому аналізу були піддані лише ті повноваження Верховного Суду України, які потребують системного та кваліфікованого науково-консультативного забезпечення, а саме: 1) здійснення правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом; 2) здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики; 3) надання висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України; 4) звернення до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; 5) забезпечення однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Доцільним є суттєво розширити повноваження ВСУ щодо надання методичної та консультативної допомоги судам всіх рівнів, в тому числі, шляхом посилення

науково-консультативного забезпечення реалізації повноважень ВСУ щодо здійснення аналізу судової статистики та узагальнення судової практики. Адже забезпечення єдності судової практики є важливою функцією Верховного Суду України, але у чинному судоустрійному та процесуальному законодавстві України виникла проблема асиметрії повноважень Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів.

Доречним також було б внесення змін до ст.46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з метою надання права Пленуму Верховного Суду України скасовувати постанови Пленуму Вищих спеціалізованих судів щодо узагальнення судової практики з мотивів їх невідповідності Постановам Пленуму Верховного Суду України або невідповідності їх чинному законодавству.

Дослідження місця та ролі ВСУ в судовій системі України, аналіз основних повноважень цього найвищого судового органу дає підстави стверджувати, що кінцевою метою наукового забезпечення юрисдикційної діяльності Верховного Суду України на сучасному етапі фактично є формування стабільної та ефективної системи цього забезпечення. В основу системи наукового забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду України мають бути покладені сучасні фундаментальні наукові знання, які дали б можливість змінити парадигму юрисдикційної діяльності найвищого судового органу від традиційної моделі до інноваційної.

Основним процесом в науково-консультативному забезпеченні є процес консультування. Із урахуванням функціональних потреб вищого судового органу країни – ВСУ – можна виділити такі види консультування, що є застосовними в діяльності ВСУ:

а) наукове консультування, яке є різновидом НКЗ діяльності ВСУ, яке полягає в наданні науково обґрунтованих висновків з питань застосування та/або тлумачення норм національного та/або міжнародного права, що ґрунтуються на аналітичних умовиводах фахівців в галузі права;

б) інформаційне консультування, яке полягає в підборі, аналізі та узагальненні актуальних фактичних даних, відомостей, оперування якими забезпечує ефективну реалізацію функціональних повноважень ВСУ;

в) методичне консультування, яке є це різновидом НКЗ діяльності ВСУ, яке полягає у забезпеченні суддівського корпусу ВСУ належною сукупністю методичних рекомендацій щодо застосування інформаційно-аналітичних даних та способів і методів розповсюдження позитивного досвіду їх застосування всіма суб'єктами реалізації судової влади в Україні.

Процес консультування як основна змістовна складова НКЗ діяльності ВСУ проходить поступово такі етапи: формулювання проблеми та/або завдання; збирання необхідної інформації; аналіз інформації; надання пропозицій і рекомендацій; організація зв'язків та звітності; етап впровадження.

Системний метод дослідження дозволяє стверджувати, що складовими елементами науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України є: мета, засади, функції та гарантії системи НКЗ діяльності ВСУ.

Відсутність законодавчо-правового закріплення системи НКЗ діяльності ВСУ, дає підстави для наступної пропозиції: викласти ст. 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в наступній редакції:

«Стаття 47. Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України

1. Діяльність Верховного Суду України забезпечується сукупністю науково-консультативних заходів, що реалізуються на постійній основі з метою здійснення Верховним Судом України правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом, та формування ним єдиної судової практики.

2. Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України здійснюється на засадах законності, професійності, системності, оперативності, повноти та об'єктивності.

3. Заходи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України здійснюються науковими консультантами Судових палат Верховного

Суду України та колегіальним консультативним органом – Науково-консультативною радою при Верховному Суді України.

4. Порядок організації та діяльності Науково-консультативної ради визначається положенням, що затверджується Пленумом Верховного Суду України.

5. Верховний Суд України має офіційний друкований орган, в якому публікуються матеріали судової практики Верховного Суду України та інших судів загальної юрисдикції, матеріали з питань організації діяльності судів загальної юрисдикції та інші матеріали. Офіційний друкований орган може видаватися в електронному вигляді».

Основними суб'єктами НКЗ діяльності ВСУ можна визначити наукових консультантів та НКР при ВСУ. Згадані суб'єкти повинні мати певне коло обов'язків щодо здійснення НКЗ діяльності ВСУ, який розраховуватиме на певні обов'язки цих суб'єктів щодо нього. Встановлений на нормативному рівні правовий статус суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ забезпечить системність наукових, консультативних, інформаційних та організаційних заходів та належний рівень відповідальності цих суб'єктів.

Адміністрування НКЗ діяльності ВСУ, так само, як і адміністрування загалом функціонування ВСУ, створює необхідні умови для ефективної реалізації останнім своїх повноважень як вищого судового органу країни. Успішне адміністрування НКЗ дає можливість визначати стратегічні та тактичні цілі системи НКЗ та розробляти ефективну організаційну структуру системи НКЗ діяльності ВСУ, яка, в свою чергу, передбачає запровадження належного моніторингу та контролю за діяльністю суб'єктів НКЗ. Ефективне адміністрування системи НКЗ також має результатом визначення масштабів та причин відхилень фактичних показників результативності функціонування системи НКЗ від планових; використання професійно-профільованих знань й практичних навичок суб'єктів НКЗ з метою реалізації нормативно визначених функцій ВСУ.

Важливою гарантією ефективного функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ є також і належна матеріально-технічна підтримка. Матеріально-технічні заходи підтримки НКЗ діяльності ВСУ складаються з широкого кола правових

інструментів, в тому числі прав та обов'язків суб'єктів владних повноважень, які здійснюють матеріально-технічні заходи НКЗ діяльності ВСУ; правовідносин, які виникають у сфері здійснення матеріально-технічних заходів НКЗ діяльності ВСУ; нормативно-правових актів відповідних суб'єктів владних повноважень, тощо.

Загалом, всі структурні елементи системи НКЗ діяльності ВСУ підпорядковані меті функціонування цієї системи та утворюють надійний механізм забезпечення ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень шляхом проведення комплексу наукових, аналітичних, статистичних, консультативних, інформаційних та методичних заходів.

МЕХАНІЗМ НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

2.1. Правовий статус суб'єктів науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України

2.1.1. Правовий статус наукових консультантів у Верховному Суді України

Верховний Суд України не може нормально функціонувати і розвиватися без належного науково-консультативного забезпечення. Це зумовило необхідність створення кваліфікованого і ефективно функціонуючого апарату ВСУ, який характеризується багатоманітністю цілей, завдань і функцій, від професійного і чіткого виконання яких залежить ефективність здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень. Процеси, що проходять в цій сфері, вимагають залучення осіб, які володіють глибокими професійними знаннями у сфері юриспруденції, управління, правозастосування, вміють об'єднуватись на злагоджену роботу, підтримувати ініціативу, брати на себе відповідальність за прийняття рішень, осіб принципів, вимогливих та чесних. Таким особами є наукові консультанти судових палат ВСУ.

Наукові консультанти судових палат ВСУ належить до категорії державних службовців. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне перш ніж безпосередньо досліджувати правовий статус наукових консультантів судових палат ВСУ, проаналізувати поняття державної служби, її специфіку, принципи та правовий статус державного службовця.

Так, відповідно до статті 1 ЗУ «Про державну службу», державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів.

Наприклад, на думку В.І. Бурдяк, держслужба є державним правовим і

соціальним інститутом, який здійснює в рамках своєї компетенції реалізацію цілей та функцій органів влади й правління шляхом професійного виконання службовцями своїх посадових обов'язків і повноважень, що забезпечують взаємодію держави і громадян у реалізації їх інтересів, прав і обов'язків [25, с.141].

Як зазначає Л.С. Стельмашук, державна служба на сьогодні має першочергово розглядатись як інститут влади, тобто сукупність організаційних, правових та соціальних норм, розроблених відповідно до потреб суспільства та постійних змін, що відбуваються у державі. Таким чином, інститут державної служби покликаний реагувати на постійні суспільні перетворення, особливо у сучасних умовах швидкого розвитку інформаційних технологій [203, с. 86].

Ю.П. Битяк під поняттям державна служба пропонує розуміти здійснювану на основі Конституції, законів України діяльність по формуванню апарату державних органів та інших державних організацій, професійна діяльність осіб, що займають посади в державних органах та державних організаціях, з практичного виконання функцій та соціально важливих завдань держави, забезпечення прав і свобод громадян, яка оплачується за рахунок державних коштів [15, с. 56].

Власне кажучи, на сьогодні найбільш поширеними є чотири підходи до визначення державної служби, які сформувались еволюційно у різні періоди розвитку суспільства. Першим за періодом виникнення вважається діяльнісний підхід відповідно до якого акцентується увага на державній службі як процесі реалізації завдань держави. Дещо пізніше на його основі формується функціональний підхід. З середини ХХ ст. розвивається ще два підходи: інституціональний (державна служба розглядається як політичний, правовий, соціальний, економічний, організаційний та культурний інститут) і системний (державна служба є системою, що складається із взаємопов'язаних елементів, водночас виступає частиною більш складної системи державного управління) [203, с. 85]. Ми є прихильниками інституціонального підходу до визначення державної служби.

С.Д. Дубенко вказує на ряд підходів до усвідомлення державної служби як багатоаспектного явища. По-перше, у процесуальному аспекті держслужбу розглядають: як професійну діяльність працівників органів щодо виконання

покладених на них посадових функцій (ця діяльність проявляється подвійно – як реалізація функцій держави і потреб громадян у державі); як процес функціонування держорганів у межах їх компетенції; як здійснення цілей, функцій і законів держави, тобто це об'єктивне суспільне явище, яке не можна розглядати лише як діяльність держслужбовців і органів управління (при цьому держапарат виступає як єдине ціле, як інститут громадянського суспільства. По-друге, у структурному аспекті держслужба – це система органів держави, де кожний, згідно з компетенцією можна назвати службою (митна служба, служба безпеки, служба експортного контролю, служба зайнятості населення, дипломатична служба тощо). По-третє, в організаційному аспекті держслужба це – система державних посад і посад за контрактом, які відрізняються статусом, повноваженнями, підпорядкованістю, кваліфікаційними вимогами. державні посади об'єднані в систему не лише ієрархічними схемами, а й посадового просування, тобто щоб стати механізмом реалізації функцій держуправління, держслужба повинна бути дієвим інструментом упорядкування самого держапарату. По-четверте, в інституціональному аспекті держслужба – це правова й етична нормативна система, що забезпечує реалізацію цілей, функцій, законів держави. Завдяки етичній стороні, держслужба набуває загальнокультурного, у т.ч., історичного, традиційного, соціального статусу. по-п'яте, соціальний аспект держслужби – інтегруючий фактор щодо всіх попередніх. об'єктивна природа держслужби як соціального інституту зумовлена зміною призначення нової держави громадянського типу, в якій держслужба – це вже не апарат класового насильства, а чинник консолідації суспільства [171, с. 199-200].

Правовий статус державного службовця похідний від змісту державної служби як правового і організаційного інституту, особливостей державної служби, яка забезпечує нормальне функціонування кожного державного органу чи організації, і складається з певного персоналу-спеціально професійно підготовлених державних службовців [15, с. 112].

Основи правового статусу державного службовця визначаються ЗУ «Про державну службу», конкретизується в законах та підзаконних актах, положеннях та інструкціях, що розробляються на основі типових професійно-кваліфікаційних

характеристик посад і затверджуються керівниками відповідних органів.

Хомишин І.Ю. правовий статус державних службовців визначає як особливий вид спеціально визначених і гарантованих державою норм, що характеризують місце державного службовця в суспільстві. При цьому сутність статусу державного службовця, на думку науковця, полягає в тому, що це закріплена в нормах права спеціальна соціальна роль особи як представника держави, що виступає суб'єктом управлінської діяльності [232, с. 199].

На думку Ю.П. Битяк, правовий статус державних службовців відображає сутність і зміст державно-службових відносин. У свою чергу характер цих відносин зумовлює соціально-правове положення їх учасників від моменту виникнення правовідносин, наділення та реалізації прав і обов'язків, гарантій службової діяльності, службової кар'єри, відповідальності до припинення державної служби [15, с. 144].

Ю.М. Старілов доходить висновку стосовно того, що статус державних службовців – це диференційована та комплексна система, яка має вертикальну й горизонтальну структури. Вертикальний поділ полягає в розмежуванні видів державних службовців залежно від рівня державної служби. Горизонтальний поділ вказує на безліч спеціальних напрямів у державній службі [202, с. 146].

Серед основних елементів статусу державного службовця законодавець, зокрема, у розділі III «Правовий статус державних службовців державних органів та їх апарату» ЗУ «Про державну службу» виділяє: обов'язки, права та відповідальність державних службовців, а також, обмеження, пов'язані з прийняттям на державну службу.

Разом з цим, науковці виділяють й інші елементи правового статусу державного службовця. Так, В.Я. Малиновський вважає, що елементами, які складають основу правового статусу державних службовців є права, обов'язки, свободи, обмеження, відповідальність, що встановлені законами і гарантовані авторитетом держави [102, с. 41].

Ю.М. Старілов до елементів правового статусу державного службовця включає: способи заміщення державних посад; нормування і організацію праці; вимоги, що висуваються до державних службовців; права і обов'язки, обмеження і

заборони за посадою; проходження державної служби (атестація, підвищення по службі, присвоєння кваліфікаційного розряду, рангу, спеціального звання та ін.); засоби стимулювання і відповідальності» [202, с. 503].

Ю.П. Битяк зазначає, що правовий статус державних службовців поєднує елементи інституту державної служби від вступу на державну службу до її завершення. Він являє собою сукупність правил проходження державної служби – прав, обов'язків, обмежень, заборон, гарантій, соціального захисту, відповідальності [15, с. 144].

В свою чергу, виходячи з аналізу літератури у сфері державної служби та теорії права, вважаємо, що структуру правового статусу державного службовця формують такі елементи: права, обов'язки та відповідальність. Що ж стосується таких елементів як гарантії, принципи, соціальний захист, обмеження та заборони за посадою, засоби стимулювання і тому подібні, як слушно зазначає О.Ф. Скакун [193, с. 379] і ми його повністю підтримуємо, є або передумовами правового статусу, або його умовами, супроводжують його, примикають до нього, але не складають його структуру.

Таким чином, ознайомившись зі структурою правового статусу державного службовця у загальних рисах вважаємо за можливе перейти до безпосереднього дослідження правового статусу наукових консультантів судових палат ВСУ.

Структура правового статусу наукового консультанта судової палати Верховного Суду України, так само як і будь-якого іншого державного службовця в Україні, включає такі елементи: професійні права, професійні обов'язки та відповідальність.

Перш за все варто відмітити, що основними нормативно-правовими актами, які регулюють правовий статус наукових консультантів судових палат ВСУ є: ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», ЗУ «Про державну службу», Кодекс законів про працю України та відповідні посадові інструкціями, що затвердженими керівником апарату ВСУ у межах закону та його компетенції (наприклад, Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах ВСУ [140]; Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати у господарських

справах ВСУ [141]; Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах ВСУ [142]; Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах ВСУ [143]).

Правовий статус наукового консультанта судової палати ВСУ виникає з моменту призначається на посаду керівником апарату ВСУ в порядку, передбаченому законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», Кодексом законів про працю України та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють ці правовідносини.

Науковий консультант безпосередньо підпорядкований начальнику відповідного відділу ВСУ.

На посаду наукового консультанта може бути призначена особа, яка має вищу юридичну освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра та науковий ступінь кандидата або доктора юридичних наук, стаж роботи в галузі права не менше трьох років, є професійно підготовленим спеціалістом і володіє державною мовою.

Не можуть бути призначеними на посаду наукового консультанта судової палати ВСУ особи, які: визнані у встановленому порядку недієздатними; мають не зняту або не погашену судимість за вчинення злочину; у разі призначення на посаду будуть безпосередньо підпорядковані близьким їм особам; в інших випадках, встановлених законами України.

Особа, яка претендує на зайняття посади наукового консультанта судової палати ВСУ, а також науковий консультант судової палати ВСУ подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави, в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII.

Професійні права наукових консультантів судових палат ВСУ – це сукупність визначених та гарантованих чинним законодавством України повноважень та правових можливостей, необхідних для здійснення консультативних, організаційних та інформаційних заходів направлених на

створення необхідних умов для ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень.

Професійні права наукових консультантів судових палат ВСУ умовно поділимо на загальні (визначені у ст.11 ЗУ «Про державну службу») та спеціальні закріплені у відповідних посадових інструкціях.

Загальними професійні правами наукових консультантів судових палат ВСУ є наступні: користуватися правами і свободами, які гарантуються громадянам України Конституцією і законами України; брати участь у розгляді питань і прийнятті в межах своїх повноважень рішень; одержувати від державних органів, підприємств, установ і організацій, органів місцевого та регіонального самоврядування необхідну інформацію з питань, що належать до їх компетенції; на повагу особистої гідності, справедливе і шанобливе ставлення до себе з боку керівників, співробітників і громадян; вимагати затвердження керівником чітко визначеного обсягу службових повноважень за посадою службовця; на оплату праці залежно від посади, яку він займає, рангу, який йому присвоюється, якості, досвіду та стажу роботи; безперешкодно ознайомлюватись з матеріалами, що стосуються проходження ним державної служби, в необхідних випадках давати особисті пояснення; на просування по службі з урахуванням кваліфікації та здібностей, сумлінного виконання своїх службових обов'язків, участь у конкурсах на заміщення посад більш високої категорії; вимагати службового розслідування з метою зняття безпідставних, на думку службовця, звинувачень або підозри; на здорові, безпечні та належні для високопродуктивної роботи умови праці; на соціальний і правовий захист відповідно до його статусу; захищати свої законні права та інтереси у вищестоящих державних органах та у судовому порядку.

Спеціальними професійними правами наукового консультанта судової палати у цивільних справах ВСУ є: 1) за дорученням представляти Суд у державних органах влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях із питань, що належать до його компетенції; брати участь у засіданнях, нарадах, семінарах, які проводяться в Суді, інших державних органах, установах та організаціях; 2) готувати запити на отримання необхідних інформації та документів

з питань, що стосуються діяльності відділу, і отримувати їх у встановленому порядку для виконання своїх обов'язків від органів державної влади, судів України, установ, підприємств, організацій, громадських об'єднань, а також від структурних підрозділів апарату Суду; 3) вносити пропозиції щодо вдосконалення роботи відділу, управління; 4) користуватися в установленому в Суді порядку інформаційною базою даних останнього, системами зв'язку та телерадіокомунікацій, матеріально-технічним обладнанням.

Спеціальними професійними правами наукового консультанта судової палати у господарських справах ВСУ є: 1) представляти в установленому законодавством України порядку Суд в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, в установах, організаціях з питань, що належать до компетенції відділу та управління; 2) брати участь у засіданнях, нарадах, семінарах, які проводяться в Суді, інших державних органах, установах та організаціях; 3) отримувати в установленому порядку від структурних підрозділів апарату Суду, судів України інформацію та документи, необхідні для виконання ним своїх обов'язків; 4) використовувати отриману інформацію, статистичні та оперативні дані, звіти та довідкові матеріали з питань, що належать до сфери його повноважень, для виконання своїх функціональних обов'язків; 5) вносити пропозиції щодо удосконалення роботи відділу, управління; 6) користуватися в установленому в Суді порядку інформаційною базою даних останнього, системами зв'язку та телерадіокомунікацій, матеріально-технічним обладнанням.

Спеціальними професійними правами наукового консультанта судової палати в адміністративних справах ВСУ є: 1) представляти в установленому законодавством України порядку Суд в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, в установах, організаціях з питань, що належать до компетенції відділу, управління; 2) брати участь у засіданнях, нарадах, семінарах, які проводяться в Суді, інших державних органах, установах та організаціях; 3) вносити пропозиції щодо вдосконалення роботи відділу, управління; 4) отримувати в установленому порядку від структурних підрозділів апарату Суду інформацію та документи, необхідні для виконання ним своїх обов'язків; 5) користуватися в

установленому в Суді порядку інформаційною базою даних останнього, системами зв'язку та телерадіокомунікацій, матеріально-технічним обладнанням.

Спеціальними професійними правами наукового консультанта судової палати у кримінальних справах ВСУ є: 1) представляти в установленому законодавством України порядку Суд в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, в установах, організаціях з питань, що належать до компетенції відділу, управління; 2) брати участь у засіданнях, нарадах, семінарах, які проводяться в Суді, інших державних органах, установах та організаціях; 3) вносити пропозиції щодо вдосконалення роботи відділу, управління; 4) отримувати в установленому порядку від структурних підрозділів апарату Суду інформацію та документи, необхідні для виконання ним своїх обов'язків; 5) користуватися в установленому в Суді порядку інформаційною базою даних останнього, системами зв'язку та телерадіокомунікацій, матеріально-технічним обладнанням.

Професійні обов'язки наукового консультанта судової палати ВСУ – це законодавчо визначена необхідність професійної поведінки наукового консультанта, що обумовлена необхідністю забезпечення ВСУ комплексом консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

Професійні обов'язки наукового консультанта судової палати ВСУ, так само як і професійні права, умовно можна поділити на загальні (закріплені у ст.10 ЗУ «Про державну службу») та спеціальні визначені у відповідних посадових інструкціях.

Так, *загальними професійними обов'язками наукового консультанта судової палати ВСУ як державного службовця є:* додержання Конституції України та інших актів законодавства України; забезпечення ефективної роботи та виконання завдань державних органів відповідно до їх компетенції; недопущення порушень прав і свобод людини та громадянина; безпосереднє виконання покладених на них службових обов'язків, своєчасне і точне виконання рішень державних органів чи посадових осіб, розпоряджень і вказівок своїх керівників; збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома під час виконання обов'язків державної служби, а також іншої інформації, яка згідно з законодавством не підлягає розголошенню; постійне вдосконалення організації своєї роботи і

підвищення професійної кваліфікації; сумлінне виконання своїх службових обов'язків, ініціатива і творчість в роботі; державний службовець повинен діяти в межах своїх повноважень; у разі одержання доручення, яке суперечить чинному законодавству, державний службовець зобов'язаний невідкладно в письмовій формі доповісти про це посадовій особі, яка дала доручення, а у разі наполягання на його виконанні - повідомити вищу за посадою особу.

Спеціальними професійними обов'язками наукового консультанта судової палати у цивільних справах ВСУ є: 1) здійснення науково-експертної діяльності, консультацій та своєчасного забезпечення суддів необхідною та повною інформацією щодо вітчизняного та зарубіжного досвіду, робіт провідних учених із метою постановлення законного та обґрунтованого судового рішення в окремих складних судових справах; розроблення та обґрунтування пропозиції до різних варіантів проектів відповідних рішень, організація їх експертизи; 2) участь у розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань реформування судової системи, судоустрою, судочинства, статусу суддів, їх соціального захисту та матеріального забезпечення; 3) участь у проведенні правової і наукової експертизи та надання висновків на проекти законів і підзаконних актів, що надходять до Суду на погодження від суб'єктів законодавчої та нормотворчої ініціативи; 4) збирання, систематизація, вивчення та оцінка результатів проведення наукових розробок, аналогів думок учених для проведення кваліфікованих консультацій; 5) надання науково-методичної допомоги суддям, помічникам суддів, працівникам управління із питань застосування норм законодавства; 6) вивчення, аналіз судової практики та створення банку даних спірних питань, які виникають при розгляді цивільних справ, підготовка відповідних пропозицій; використання при виконанні цієї роботи комп'ютер та іншої офісної техніки; 7) участь у підготовці пропозицій щодо вдосконалення законодавства України; 8) на підставі судової практики систематизація правових позицій та підготовка відповідних матеріалів для друку у «Віснику Верховного Суду України», щорічнику «Рішення Верховного Суду України» і для розміщення на веб-сайті Суду; 9) підготовка необхідних довідок та аналітичних матеріалів для представлення позиції Суду в комітетах

Верховної Ради України та Конституційному Суді України з питань матеріального та процесуального права; 10) виконання інших доручень керівництва Суду та начальника управління; 11) постійна робота над удосконаленням організації своєї роботи і підвищенням професійної кваліфікації; 12) виконання інших доручень начальника управління, начальника відділу та керівництва Судової палати у цивільних справах.

Спеціальними професійними обов'язками наукового консультанта судової палати у господарських справах ВСУ є: 1) здійснення науково-експертної діяльності, консультування та своєчасне забезпечення суддів Судової палати необхідною та повною інформацією щодо вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері судоустрою та судочинства, робіт провідних вчених у галузі права з метою постановлення законного та обґрунтованого судового рішення в окремих складних судових справах; 2) за дорученням керівництва або судді Судової палати розроблення та обґрунтовування пропозиції до різних варіантів проектів відповідних рішень, організація їх експертизи; 3) збирання, систематизація, вивчення та оцінка результатів проведення наукових розробок у галузі права, аналогів думок вчених для проведення кваліфікованої правової експертизи; 4) вивчення, аналіз судової практики та у разі необхідності підготовка відповідних пропозицій; 5) участь у підготовці проектів постанов Пленуму Суду, пропозицій щодо удосконалення законодавства України; 6) підготовка необхідних довідок та аналітичних матеріалів для представництва позиції Суду, Судової палати в комітетах Верховної Ради України та Конституційному Суді України з питань матеріального та процесуального права; 7) постійна робота над удосконаленням організації своєї роботи й підвищенням професійної кваліфікації шляхом участі у конференціях, колоквиумах, круглих столах тощо; 8) виконання інших доручень начальника управління та начальника відділу.

Спеціальними професійними обов'язками наукового консультанта судової палати в адміністративних справах ВСУ є: 1) забезпечення вирішення питань, спрямованих на реалізацію завдань управління; 2) здійснення науково-експертної діяльності; своєчасного забезпечення суддів Судової палати необхідною й повною

інформацією щодо вітчизняного та зарубіжного законодавства, наукових робіт, періодичних видань з питань, внесених на розгляд Судової палати; надання наукових висновків з цих питань; 3) за дорученням керівництва та суддів Судової палати письмово обґрунтовує пропозиції щодо застосування методологій тлумачення норм права з метою усунення розбіжностей неоднакового застосування касаційною інстанцією одних і тих самих норм матеріального права; 4) збирання, вивчення, систематизація результатів наукових розробок у галузі адміністративного права, аналогії думок учених з метою проведення кваліфікованої науково-правової експертизи; 5) надання науково-методичної допомоги суддям Судової палати, їхнім помічникам, працівникам управління із питань застосування норм чинного законодавства; 6) вивчення та аналіз судової практики у справах, розглянутих Судовою палатою; у разі необхідності підготовка аналітичних довідок та звітів; 7) вивчення і накопичення інформації про судові рішення та спірні питання, що виникають при розгляді адміністративних справ; підготовка відповідних пропозицій для їх вирішення; 8) за дорученням керівництва Судової палати надання пропозицій та зауважень до проектів законодавчих актів; підготовка довідкових та аналітичних матеріалів з питань, що стосуються діяльності Судової палати; 9) здійснення перевірки відповідності змісту електронної копії знеособленого судового рішення його оригіналу; 10) у межах своєї компетенції участь у виконанні доручень начальника управління, керівництва та суддів Судової палати; 11) постійна робота над удосконаленням організації своєї роботи й підвищення рівня професійної кваліфікації; участь у конференціях, колоквиумах, круглих столах тощо; 12) участь в організації роботи з підвищення професійної кваліфікації та навчання працівників відділу, управління; 13) виконання інші доручення начальника відділу, управління, керівництва та суддів Судової палати.

Спеціальними професійними обов'язками наукового консультанта судової палати у кримінальних справах ВСУ є: 1) здійснення науково-експертної діяльності, консультацій та своєчасного забезпечення суддів Суду необхідною та повною інформацією щодо вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері судоустрою та судочинства, робіт провідних учених в галузі права з метою постановлення

законного та обґрунтованого судового рішення по справам, які переглядаються Судовою палатою у кримінальних справах; 2) збирання та аналіз інформації для проведення узагальнень судової практики; 3) за дорученням заступника Голови Суду – секретаря Судової палати у кримінальних справах, начальника управління, керівника апарату Суду участь у проведенні узагальнень судової практики з питань застосування законодавства; 4) збирання необхідних матеріалів для проведення правової експертизи проектів законів і підзаконних нормативних актів з питань кримінального права та кримінального процесу, його вивчення, систематизація; 5) на підставі судової практики з розгляду кримінальних справ систематизація правових позицій та готує відповідні матеріали для друку в офіційних виданнях «Вісник Верховного Суду України» та «Рішення Верховного Суду України», а також для розміщення на веб-сайті Суду; 6) підготовка необхідних довідок та аналітичних матеріалів для представлення позиції Суду в комітетах Верховної Ради України та Конституційному Суді України з питань кримінального права та процесу; 7) за дорученням керівництва Суду підготовка зауважень та пропозицій щодо спірних питань застосування законодавства.

Достатньо дивним, на наш погляд, є той факт, що обсяг обов'язків наукових консультантів різних судових палат в межах єдиного органу – ВСУ являється не однаковим. Як вбачається з наведеного вище найбільш детально визначено професійні обов'язки наукового консультанта судової палати в адміністративних справах ВСУ, найменш детально – консультанта судової палати у кримінальних справах ВСУ.

Так, наприклад до переліку обов'язків наукового консультанта Судової палати у кримінальних та господарських справах ВСУ належить підготовка необхідних довідок та аналітичних матеріалів для представлення позиції ВСУ в комітетах Верховної Ради України та Конституційному Суді України з питань матеріального та процесуального права з відповідних галузей права, тоді як наукові консультанти судової палати у цивільних справах та судової палати в адміністративних справах відповідно до посадових інструкцій не зобов'язані виконувати вказані дії. В свою чергу, науковий консультант судової палати в адміністративних справах

зобов'язаний брати участь в організації роботи з підвищення професійної кваліфікації та навчання працівників відділу, управління, тоді як на наукових консультантів інших палат такий обов'язок не покладається.

Наукові консультанти судової палати у цивільних справах та судової палати у кримінальних справах, на відміну від наукових консультантів судової палати у господарських справах та судової палати в адміністративних справах, зобов'язані на підставі судової практики систематизувати правові позиції та готувати відповідні матеріали для друку у «Віснику Верховного Суду України», щорічнику «Рішення Верховного Суду України» і для розміщення на веб-сайті Суду.

Крім того, наукові консультанти судової палати у кримінальних справах, на відміну від наукових консультантів інших палат, не зобов'язані виконувати інші доручення (не передбачені його посадовою інструкцією) начальника відділу, управління, керівництва та суддів Судової палати.

На наш погляд це може свідчити, що посадові інструкції наукових консультантів судових палат ВСУ не є уніфікованими та приведеними у відповідність між собою. В свою чергу, така невідповідність не може йти на користь ефективному здійсненню ВСУ своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів. Ми вважаємо, що це є суттєвою прогалиною в управлінській діяльності керівника апарату ВСУ. Адже, саме від обсягу обов'язків залежить й обсяг відповідальності. Так, наприклад, у разі невиконання чи неналежного виконання науковим консультантом судової палати у кримінальних справах обов'язку щодо участі у підготовці проектів постанов Пленуму Суду, пропозицій щодо удосконалення законодавства України або участі у проведенні правової і наукової експертиз та надання висновків на проекти законів і підзаконних актів, що надходять до Суду на погодження від суб'єктів законодавчої та нормотворчої ініціативи, притягнення його до дисциплінарної відповідальності може виявитися проблематичним. Таке твердження обумовлено тим, що дані обов'язки не визначені у посадовій інструкції, крім того даний нормативний акт не містить положення стосовно того, що науковий консультант зобов'язаний виконувати інші доручення (не передбачені його

посадовою інструкцією) начальника відділу, управління, керівництва та суддів Судової палати. Отже, у зв'язку із недосконалістю посадової інструкції науковий консультант може й не понесе відповідальність, однак авторитет ВСУ може бути підірваним.

Детально проаналізувавши посадові інструкції, уніфікувавши та узгодивши їх положення ми розробили власний удосконалений варіант посадової інструкції наукового консультанта судової палати ВСУ (див. Додаток _____).

При цьому, варто зауважити, що опитані судді найбільше висловили потребу в таких видах допомоги зі сторони наукових консультантів як: забезпечення довідковою правовою інформацією, необхідною для здійснення повноважень судді (86 %), підготовка аналітичних довідок щодо судових рішень ЄСПЛ з окремих питань (94 %) та підготовка узагальнень судової практики з окремих питань (87 %). Водночас, певне занепокоєння викликає висловлена позиція 3 % опитаних суддів щодо очікування від наукових консультантів допомоги у вигляді підготовки проектів судових рішень. Таке розуміння НКЗ звісно вступає в конфлікт із засадою незалежності суддів при прийнятті судових рішень.

Відповідальність наукового консультанта судової палати ВСУ також є дієвим механізмом забезпечення належного та якісного виконання останнім взятих на себе обов'язків, зокрема, здійснення консультативних, організаційних та інформаційних заходів направлених на створення необхідних умов для ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень.

Як зазначає Витрук Н.В., дисциплінарна відповідальність неоднорідна. Її особливості залежать від виду дисципліни, що обмовлений специфікою предмета регулювання суспільних відносин, на захист яких і спрямоване дотримання вимог дисципліни. Видові особливості дисциплінарної відповідальності проявляються у визначення складу дисциплінарного проступку, дисциплінарних стягнень, порядку їх накладення та реалізації. Крім того дисциплінарну відповідальність можна поділяти на види, виходячи з особливостей правового становища тих суб'єктів права на яких вона поширюється [35, с.120-121].

У теорії трудового права дисциплінарну відповідальність прийнято розділяти на загальну і спеціальну. Такий поділ, на думку Ю. Адушкіна, обумовлений трьома підставами: по-перше, включенням особи в той чи інший тип колективу; по-друге, належністю громадянина до організації певного виду (наприклад, особливо регулюється відповідальність працівників підприємств і установ систем різних транспортних міністерств, працівників прокуратури, суддів та ін.); по-третє, характером функцій, виконуваних особою в даній організації [3, с. 28-29].

Характерними рисами спеціальної дисциплінарної відповідальності є: обмежена сфера підприємств, установ, організацій, де вона застосовується; обмежене коло суб'єктів, до яких застосовуються ці норми; специфічні заходи дисциплінарного впливу (як правило, більш жорсткі стягнення); особливий характер проступку; визначене коло осіб, які можуть застосовувати ці норми; особливий порядок накладення та оскарження дисциплінарних стягнень; наявність спеціальних нормативних актів, за якими може наступати цей вид дисциплінарної відповідальності [55, с. 354-355].

Дисциплінарна відповідальність наукових консультантів судових палат ВСУ як державних службовців за своїм змістом є спеціальною.

Науковий консультант несе персональну відповідальність у порядку, встановленому чинним законодавством України, зокрема, статтями 147-152 КЗпП України та статтею 14 ЗУ «Про державну службу», за: 1) невиконання чи неналежне виконання без поважних причин покладених на нього службових обов'язків; 2) порушення обмежень, пов'язаних із проходженням державної служби; 3) перевищення своїх повноважень; 4) за порушення правил професійної етики, інший вчинок, який порочить його як державного службовця або дискредитує державний орган, в якому він працює; 5) недотримання Загальних правил поведінки державного службовця, правил з охорони праці та пожежної безпеки.

Підставою відповідальності наукового консультанта є вчинення останнім проступку. Для того, щоб визначитись із поняттям проступку наукового консультанта, треба розглянути кожний з елементів його складу та визначити їх особливості. Так, професійний проступок, як і будь-який інший вид правопорушення, характеризується

наявністю чотирьох елементів, які розглядаються у сукупності, а саме: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Загальним об'єктом дисциплінарного проступку наукового консультанта виступає дисципліна праці, котра являє собою систему правових норм, що регулюють внутрішній трудовий розпорядок, встановлюють повноваження сторін трудового договору, а також передбачають заохочення за успіхи в роботі та відповідальність за неналежне виконання трудових обов'язків [55, с. 341].

Разом з тим, у зв'язку з тим, що дисциплінарні проступки стосуються різних сторін службової діяльності, доцільно виділяти ще їх *безпосередні об'єкти*. Так, Д. Гавриленко розрізняє три групи таких об'єктів: а) службові обов'язки, визначені за посадою, порушення яких може спричинити обмеження прав, інтересів, честі, гідності, особистої недоторканності окремих громадян, інтересів і прав державних і громадських організацій; б) правила додержання службової дисципліни (режим робочого часу, розпорядок дня працівників, правила поведінки зі службовими документами); в) загальні правила поведінки державних службовців поза службою, а також етичні вимоги, що ставляться до них [37, с. 277-278].

Об'єктивна сторона проступку наукового консультанта складається з протиправної поведінки, шкідливих наслідків та причинного зв'язку між ними. Протиправним є діяння (дія або бездіяльність) наукового консультанта, яке порушує вимоги законодавства України про працю та державну службу. Під шкідливими наслідками, у контексті відповідальності наукового консультанта, варто розуміти, по-перше, матеріальну шкоду та збитки, завдані ВСУ внаслідок протиправної поведінки наукового консультанта; по-друге, підрив авторитету ВСУ як найвищого судового органу у системі судів загальної юрисдикції. Причинний зв'язок – це об'єктивний зв'язок між дією (бездіяльністю) наукового консультанта та шкідливим наслідком. Разом з тим, наявність шкідливих наслідків та причинного зв'язку між протиправною поведінкою та шкідливими наслідками не завжди є обов'язковою складовою об'єктивної сторони проступку, як правило, достатньо лише протиправної поведінки суб'єкта проступку.

Суб'єктом проступку наукового консультанта є державний службовець призначений на посаду наукового консультанта відповідної судової палати ВСУ у встановленому законом порядку.

Суб'єктивна сторона проступку наукового консультанта характеризує внутрішнє психологічне ставлення останнього до вчиненого проступку та його наслідків. Таке ставлення знаходить свій вияв у понятті вини, котра виражається у формі умислу чи необережності.

*Отже, під **проступком наукового консультанта судової палати ВСУ** слід розуміти *протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність наукового консультанта судової палати ВСУ, яка полягає у невиконанні чи неналежному виконанні професійних обов'язків, перевищенні своїх повноважень, недотриманні обмежень, пов'язаних із проходженням державної служби та загальних правила трудової дисципліни за вчинення якої він має понести несприятливі для себе наслідки з боку уповноваженого суб'єкта, що виражаються у стягненнях.**

Дисциплінарні стягнення застосовуються керівником апарату ВСУ безпосередньо за виявленням проступку, але не пізніше одного місяця з дня його виявлення, не рахуючи часу звільнення наукового консультанта від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або перебування його у відпустці.

Дисциплінарне стягнення не може бути накладене пізніше шести місяців з дня вчинення проступку.

За вчинення проступку до наукового консультанта може бути застосовано тільки один з таких заходів стягнення: 1) догана; 2) попередження про неповну службову відповідність; 3) затримка до одного року у присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду; 4) звільнення.

Якщо протягом року з дня накладення дисциплінарного стягнення наукового консультанта не буде піддано новому дисциплінарному стягненню, то він вважається таким, що не мав дисциплінарного стягнення. Якщо науковий консультант не допустив нового порушення трудової дисципліни і до того ж проявив себе як сумлінний працівник, то стягнення може бути зняте до закінчення одного року.

Стосовно державних службовців відповідно до Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. № 950 [153], може бути проведено службове розслідування. Службове розслідування – це комплекс заходів, що здійснюються з метою уточнення причин та умов, котрі сприяли вчиненню правопорушення, відповідальність за яке передбачено законодавством України, та ступеня вини особи (осіб), яка вчинила це правопорушення. Воно провадиться: у разі невиконання або неналежного виконання ними службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, що призвело до людських жертв або заподіяло значну матеріальну чи моральну шкоду громадянину, державі, підприємству, установі, організації чи об'єднанню громадян; у разі недодержання ними законодавства про державну службу, антикорупційного законодавства; на вимогу особи, уповноваженої на виконання функцій держави, з метою зняття безпідставних, на її думку, звинувачень або підозри; з метою виявлення причин та умов, що призвели до вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи невиконання вимог Закону України «Про запобігання корупції» в інший спосіб, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства з питань запобігання корупції за рішенням керівника органу, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення.

За анонімними повідомленнями, заявами та скаргами службове розслідування не проводиться, крім випадків, коли анонімне повідомлення стосується порушення вимог ЗУ «Про запобігання корупції» та наведена в ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

Службове розслідування проводиться з відстороненням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, від виконання повноважень за посадою або без такого відсторонення. Рішення про відсторонення приймається за поданням голови комісії з проведення службового розслідування керівником органу державної влади, в якому працює особа. Керівник органу державної влади (посадова особа), своїм рішенням затверджує склад комісії з

проведення службового розслідування. Керівник органу державної влади (посадова особа) контролює роботу цієї комісії і у разі потреби дає обов'язкові для виконання доручення. За результатами службового розслідування члени комісії складають акт. У разі прийняття рішення щодо притягнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави, до відповідальності комісія пропонує вид дисциплінарного стягнення, передбаченого законодавством. Члени комісії мають право викласти свою окрему думку, про що до акта додається відповідний документ. Рішення за результатами службового розслідування може бути оскаржено особою, уповноваженою на виконання функцій держави згідно із законодавством.

Припинення державно-службових відносин та втрата статусу державного службовця настає за підстав, передбачених у статті 36 КЗпП України та статті 30 ЗУ «Про державну службу». Так, згідно зі статтею 36 КЗпП України підставами припинення трудового договору є: 1) угода сторін; 2) закінчення строку, крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна з сторін не поставила вимогу про їх припинення; 3) призов або вступ працівника на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу, крім випадків, коли за працівником зберігаються місце роботи, посада відповідно до частин 3,4 статті 119 КЗпП України; 4) розірвання трудового договору з ініціативи працівника, з ініціативи власника або уповноваженого ним органу або на вимогу профспілкового чи іншого уповноваженого на представництво трудовим колективом органу; 5) переведення працівника, за його згодою, на інше підприємство, в установу, організацію або перехід на виборну посаду; 6) відмова працівника від переведення на роботу в іншу місцевість разом з підприємством, установою, організацією, а також відмова від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці; 7) набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено (крім випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням) до позбавлення волі або до іншого покарання, яке виключає можливість продовження даної роботи; 7-1) укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам ЗУ «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування,

протягом року з дня її припинення; 7-2) з підстав, передбачених ЗУ «Про очищення влади»; 8) підстави, передбачені контрактом.

Відповідно до статті 30 ЗУ «Про державну службу» крім загальних підстав, передбачених КЗпП України, державна служба припиняється у разі: 1) порушення умов реалізації права на державну службу; 2) недотримання пов'язаних із проходженням державної служби вимог, передбачених статтями 16 і 16-1 цього Закону; 3) досягнення державним службовцем граничного віку проходження державної служби; 4) відставки державних службовців, які займають посади першої або другої категорії; 5) виявлення або виникнення обставин, що перешкоджають перебуванню державного службовця на державній службі; 6) відмови державного службовця від прийняття або порушення Присяги державного службовця.

Розглядаючи питання стосовно правового статусу наукового консультанта судової палати ВСУ, не можна до кінця розкрити його суть, не з'ясувавши його характерні ознаки та не сформувавши визначення поняттю «правового статусу наукового консультанта судової палати ВСУ».

Підсумовуючи наведене вище, а також беручи за основу аналіз наукової літератури та законодавства з означеного питання вважаємо за можливе визначити характерні риси правового статусу наукового консультанта судової палати ВСУ. Так, **характерними рисами правового статусу наукового консультанта судової палати ВСУ** є: 1) призначається на посаду і звільняється з неї керівником апарату Суду в порядку та з підстав передбачених Законом України «Про державну службу», Кодексом законів про працю України та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють ці правовідносини; 2) їх права та обов'язки поділяються на загальні (визначені у законодавстві України про державну службу) та спеціальні (передбачені відповідними посадовими інструкціями); 3) професійна діяльність наукового консультанта судової палати ВСУ підпорядкована виконанню завдань, покладених на відповідний відділ і носить офіційний характер; 4) мають право на просування по службі, тобто на службову кар'єру; 5) передбачено ряд обмеження його громадських прав з метою забезпечення більшої ефективності та якості службової діяльності; 6) посада є базою для характеристики правового статусу наукового консультанта судової

палати ВСУ, оскільки саме у посаді виражається його функціональна роль, місце в ВСУ та в судовій системі; 7) підлягає спеціальній дисциплінарній відповідальності в порядку передбаченому чинним законодавством за вчинення проступку.

Отже, дослідивши правовий статус наукового консультанта судової палати ВСУ як державного службовця та визначивши характерні риси даного статусу, вважаємо, що під терміном *правовий статус наукового консультанта судової палати ВСУ* варто розуміти *систему професійних прав, обов'язків та відповідальності, передбачених нормативними правовими актами, що визначають особливу соціальна роль наукового консультанта судової палати ВСУ як державного службовця, котра полягає у здійсненні консультативних, організаційних та інформаційних заходів направлених на створення необхідних умов для ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень.*

Варто зазначити, що проанкетовані нами судді відзначили потребу в збільшенні кількості наукових консультантів (34 %) та необхідності вдосконалення нормативної правової бази, що регулює питання науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ (19 %). Таким чином, підбиваючи підсумок, варто зазначити, що належне врегулювання (в першу чергу на рівні посадових інструкцій) правового статусу наукових консультантів судових палат ВСУ має стати одним з першочергових завдань керівника апарату ВСУ. Адже, від якості реалізації професійних обов'язків здійснюваних науковими консультантами судових палат ВСУ суттєво залежить ефективність здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

2.1.2. Науково-консультативна рада при Верховному Суді України як колегіальний консультативний орган

Науково-консультативна рада при Верховному Суді України (далі – НКР) була утворена в результаті процесів демократизації державного механізму в складний історичний період десталінізації, переосмислення ролі та значення суду як гаранта

прав і свобод громадян, прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій, внаслідок судової реформи, проведеної в Українській РСР у 1960-х роках [31, с. 124].

Метою утворення НКР, як вказувалося у тексті Постанови № 5 Пленуму Верховного Суду Української РСР від 15 червня 1963 року, було поліпшення підготовки питань, пов'язаних із узагальненням і вивченням судової практики та проектів керівних роз'яснень про застосування законів при розгляді і вирішенні судових справ, а також зміцнення зав'язків судових органів із науковими юридичними установами.

13 липня 1963 року наказом № 108 Голови Верховного Суду Української РСР В.Г. Зайчука було затверджено персональний склад першої НКР. 23 травня 1968 року Постановою Пленуму Верховного Суду УРСР № 4 було затверджено другий склад НКР.

Постановою Пленуму Верховного Суду УРСР від 7 січня 1969 року № 2 було затверджено Положення про Науково-консультативну раду, яке зі змінами діяло до 7 лютого 2003 року, коли було визнано таким, що втратило чинність на підставі Постанови Пленуму № 1 «Про визнання такими, що втратили чинність деяких постанов Пленуму Верховного Суду України». Відповідно до зазначеного Положення (пункти 1 і 2) НКР при Верховному Суді УРСР набула статусу дорадчого органу на громадських засадах, який утворюється на строк повноважень Верховного Суду даного складу з числа вчених, суддів та інших юристів-практиків, що за своєю діяльністю пов'язані з роботою судів, для розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій із принципів питань судової практики, зміцнення законності при здійсненні правосуддя.

З часу затвердження Постановою Пленуму Верховного Суду УРСР від 7 січня 1969 року № 2 Положення про НКР зазнало змін, обумовлених проведенням «малої судової реформи» в Україні в 2001 році, коли було передбачено утворення Судової палати Суду в господарських справах. До цього у складі НКР функціонували лише секції з кримінально-правових та цивільно-правових питань. Згодом також були

утворені секції за господарською та адміністративною (після набуття чинності КАС України у вересні 2005 року) спеціалізаціями.

2 березня 1973 року Постановою Пленуму Верховного Суду УРСР № 5 затверджено третій склад НКР. 24 березня 1978 року Постановою Пленуму Верховного Суду УРСР № 1 затверджено четвертий склад НКР. 21 листопада 1980 року Постановою Пленуму Верховного Суду УРСР № 8 затверджено п'ятий склад НКР. 12 квітня 1985 року Постановою Пленуму Верховного Суду УРСР № 5 затверджено шостий склад НКР. 8 липня 1994 року Постановою Пленуму №8 Верховного Суду вже незалежної України затверджено сьомий склад НКР. 25 вересня 1998 року Постановою Пленуму Верховного Суду України № 7 затверджено восьмий склад НКР. 14 січня 2003 року Постановою Президії Верховного Суду України № 2 затверджено дев'ятий склад НКР. 5 жовтня 2007 року Постановою Президії Верховного Суду України № 34 затверджено десятий склад НКР.

До 7 липня 2010 року (дати прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів») до головних функцій НКР належало вивчення питань, що виникають у судовій діяльності, і на підставі вимог законодавства й наукового аналізу судової статистики, розробка й подання Верховному Суду рекомендацій щодо проектів постанов пленуму з питань застосування законів судами при здійсненні правосуддя, по матеріалах узагальнень судової практики і даних судової статистики, а також щодо звернення до Верховної Ради з питань, які потребують законодавчого врегулювання, та до компетентних на відповідний час органів (Президії Верховної ради УРСР, а 1997 року – до Конституційного Суду України) щодо тлумачення основного та інших республіканських законів, перевірки останніх (після прийняття Конституції України) на конституційність тощо.

Продовження проведення судово-правової реформи в Україні, прийняття і набрання чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року, яким було суттєво переглянуті роль і повноваження ВСУ, по суті запроваджено розвиток згідно з європейською практикою рішень найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції в Україні в якості прецедентів (вони у разі їх прийняття за наслідками розгляду заяв про перегляд судових рішень з

підстав неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, стали обов'язковими (набули преюдиційного характеру) для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначені норми права, та для всіх судів України), скасовано право Суду надавати шляхом прийняття постанов Пленуму роз'яснення судам з питань застосування законодавства, зумовило зміни й у завданнях діяльності та функціях НКР.

З огляду на вищезазначене, 16 вересня 2011 року Пленумом ВСУ було прийнято Постанову № 5, якою було затверджене нове Положення про НКР при ВСУ та склад НКР.

Чинний (одинадцятий) склад НКР було сформовано за спеціалізацією судових палат ВСУ (адміністративно-правовою, господарсько-правовою, кримінально-правовою та цивільно-правовою).

Роль НКР у конституційній діяльності ВСУ є надзвичайно важливою. Завдяки науково дорадчому забезпеченню здійснення правосуддя ВСУ її членами відбувається формування єдиного правозастосування в державі, виявляються та у спосіб судового тлумачення (там, де це можливо) усуваються колізії у правовій системі, забезпечується конституційність (шляхом звернення до єдиного органу конституційної юрисдикції) законів та інших правових актів вищих суб'єктів державної влади в Україні (обставини чого практично виявляються у процесі здійснення судочинства судами загальної юрисдикції), гарантується справедливе і неупереджене правосуддя на національному рівні, як того вимагає Статут та інші документи Ради Європи і її органів.

Дослідження питання стосовно сутності Науково-консультативна рада при Верховному Суді України (далі – НКР) як колегіального консультативного органу має принципове значення, оскільки дозволяє, з одного боку, на рівні науково-теоретичних узагальнень більш повно вивчити особливості її побудови та функціонування, а з іншого – розробити та надати пропозиції стосовно удосконалення чинного законодавства України з метою забезпечення найбільш ефективної діяльності НКР.

Разом з тим, розглядаючи сутність НКР при ВСУ як колегіального консультативного органу, необхідно зупинитися на змісті поняття «правовий статус», без розуміння якого неможливо усвідомити роль, місце та значення даного органу в структурі ВСУ. Також, чітке визначення усіх елементів правового статусу сприяє зміцненню законності та дисципліни у сфері адміністрування у ВСУ взагалі та НКР, зокрема.

Серед науковців немає єдності думок стосовно тлумачення терміну «правовий статус» державного органу. На підставі аналізу літератури юридичної спрямованості можливо виділити два основні підходи до тлумачення «правового статусу» державного органу, які умовно можна назвати «обмежувальним» та «розширювальним». Відповідно до «обмежувального» підходу визначення правового статусу державного органу зводиться, здебільшого, до визначення його компетенції, встановленого законодавством кола прав та обов'язків. Так, наприклад, О.П. Угровецький під правовим статусом державного органу розуміє певну сукупність повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 95].

Тоді, як до «розширювального» підходу правовий статус суб'єктів права розглядається через їх правосуб'єктність. Б. Гук зазначає, що правовий статус державного органу охоплює різні аспекти його організації та діяльності, має досить складний зміст, що містить не тільки елементи повноважень, а й ряд інших складових, що визначають організаційні та функціональні засади діяльності державного органу. До таких елементів можна віднести нормативне призначення органу та визначення його місця в системі органів виконавчої влади, формулювання завдань і функцій, встановлення повноважень і наділення правом приймати необхідні управлінські рішення тощо [50, с. 87].

В.Я. Малиновський вказує, що правовий статус державного органу складається з таких основних елементів: завдання та цілі, компетенція, відповідальність, порядок формування та процедури діяльності цих органів [102, с. 498].

В.Т. Комзюк стверджує, що для з'ясування сутності статусу органу виконавчої влади необхідно: визначити місце органу в загальній системі виконавчої влади, його рівень; визначити «межі відання» органу виконавчої влади, тобто окреслити сферу суспільних відносин, які регулюються даним органом, а також перелічити об'єкти, безпосередньо йому підлеглі; визначити коло завдань, покладених державою на даний орган виконавчої влади; перелічити управлінські функції, покладені державою на даний орган виконавчої влади; визначити сукупність обов'язків і прав (правомочностей) органу та його посадових осіб при виконанні покладених на орган функцій [83, с. 9].

На думку Б.М. Ринажевського серцевину правового статусу державного органу утворюють такі елементи: призначення, завдання, функції, конкретні владні повноваження й відповідальність [176, с. 16].

С.П. Пономарьов пропонує у структурі адміністративно-правового статусу державного органу, виділяти наступні блоки: функціонально-цільовий; структурно-організаційний; компетенційний (компетенція); піднаглядність і відповідальність правоохоронного органу, а також гарантії його діяльності [138, с. 123].

Отже, проаналізувавши наведені вище підходи до тлумачення правового статусу державного органу та дослідивши спеціальну юридичну літературу з даного питання вважаємо, що правовий статус державного органу повинен містити наступні елементи, а саме: нормативність; порядок формування; завдання та цілі; компетенцію; процедури діяльності органів та відповідальність.

Таким чином, ознайомившись з елементами правового статусу державного органу у загальних рисах, вважаємо за можливе перейти до безпосереднього дослідження правового статусу НКР при ВСУ як колегіального консультативного органу.

Варто відмітити, що НКР не є самостійним органом державної влади, а являється структурною складовою ВСУ. Разом з тим, ми не вважаємо це перешкодою для аналізу правового статусу даного органу крізь призму елементів правового статусу державного органу.

Нормативність, тобто система різноманітних правових норм чи нормативно-правових актів, що регулюють відносини формування та діяльності будь-якого суб'єкта права [50, с. 88].

Основу означеної системи складає Конституція України, хоча на перший погляд у ній відсутні норми, що регулюють питання діяльності НКР. Разом з тим, Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ч. 2 ст. 8 КУ). Крім того, частина 1 статті 8 Конституції України закріплює принцип верховенства права. Згідно з частиною 2 статті 6 КУ органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України. Дане конституційне положення поширюється на всі без виключення сфери, в тому числі й на діяльність НКР.

Правові засади організації та діяльності НКР визначається ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» та Положенням про НКР при ВСУ, затвердженим Постановою Пленуму ВСУ від 16 вересня 2011 року № 5 [137] (далі – Положення про НКР).

Порядок формування НКР. У ВСУ відповідно до частини 1 статті 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» діє НКР у складі висококваліфікованих фахівців у галузі права для підготовки наукових висновків з питань діяльності Верховного Суду України, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

НКР утворюється строком на п'ять років. Її повноваження припиняються в день затвердження Пленумом ВСУ нового складу НКР.

НКР формується із числа висококваліфікованих фахівців у галузі права в кількості, яка забезпечуватиме виконання НКР покладених на неї завдань. Членом НКР може бути обраний фахівець, який має науковий ступінь доктора або кандидата юридичних наук. Персональний склад НКР за поданням Голови ВСУ затверджується Пленумом ВСУ шляхом відкритого голосування. Пропозиції щодо персонального складу Ради можуть надавати Голові ВСУ судді ВСУ, керівник апарату ВСУ, керівники юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ за погодженням із кандидатом у члени НКР. Голова НКР, заступник голови і вчений секретар обираються з числа суддів та працівників апарату ВСУ, які мають

науковий ступінь доктора або кандидата юридичних наук, та звільняються Пленумом ВСУ шляхом відкритого голосування.

Згідно з частинами 4 та 5 статті 2 Положення про КНР повноваження члена НКР припиняються у разі: закінчення строку, на який його обрано; складання повноважень за його особистою заявою; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; його смерті. Повноваження члена НКР можуть бути також достроково припинені за рішенням Пленуму ВСУ в разі невиконання обов'язків члена НКР понад шість місяців.

Разом з тим, порядок формування НКР залишається незрозумілим, оскільки жодним чином не врегульовується на нормативному рівні. У свою чергу це є суттєвою прогалиною у нормативно-правовому регулюванні діяльності НКР, що негативно позначається на якості та ефективності діяльності НКР як консультативного органу при ВСУ.

У зв'язку зі сказаним пропонуємо розроблений нами порядок призначення членів НКР при ВСУ.

По-перше, мають встановлюватися чіткі вимоги до кандидатів у члени НКР.

У члени НКР може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти років, який проживає в Україні не менш як десять останніх років, володіє державною мовою, має науковий ступінь доктора або кандидата юридичних наук, стаж роботи у галузі права не менше п'яти років, є визнаним фахівцем у галузі права та має бездоганну професійну репутацію.

Не можуть бути членами НКР: особи, визнані судом недієздатними або обмежено дієздатними; особи, які мають судимість, не погашену або не зняту в установленому законом порядку; особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення; будуть прямо підпорядковані або підлеглі близьким особам; позбавлені права займати відповідні посади в установленому законом порядку на визначений термін; в інших випадках, установлених законами.

Добір кандидатів для призначення членами НКР здійснюється на основі принципів верховенства права, гласності та публічності, політичної нейтральності.

По-друге, має бути чітко визначений порядок призначення у члени НКР.

Призначення у члени НКР має здійснюватися на конкурсній основі шляхом таємного голосування. Для проведення відбору кандидатів у члени НКР наказом (розпорядженням) голови ВСУ утворюється конкурсна комісія у складі голови, секретаря і членів комісії. Очолює конкурсну комісію голова ВСУ. До складу конкурсної комісії входять заступник голови ВСУ, керівник апарату ВСУ та судді ВСУ.

Конкурс проводиться поетапно: 1) публікація оголошення ВСУ про проведення конкурсу в пресі або розміщення на офіційному веб-сайті; 2) прийом документів від осіб, які бажають взяти участь у конкурсі, та їх попередній розгляд на відповідність встановленим кваліфікаційним вимогам; 3) голосування відбіркової комісії.

ВСУ зобов'язаний опублікувати оголошення про проведення конкурсу в пресі або розмістити на офіційному веб-сайті не пізніше ніж за місяць до початку конкурсу та довести його до відома суддів ВСУ та працівників апарату суду. В оголошенні про проведення конкурсу повинні міститися такі відомості: основні вимоги до кандидатів у члени НКР; термін прийняття документів (протягом 30 календарних днів з дня оголошення про проведення конкурсу); адресу за якою буде здійснюватися прийом документів. В оголошенні може міститися додаткова інформація, що не суперечить чинному законодавству України.

Особи, які бажають взяти участь у конкурсі, подають до конкурсної комісії ВСУ, не пізніше ніж за п'ять робочих днів до дня проведення голосування, такі документи: 1) автобіографію; 2) мотиваційний лист, в якому викладаються мотиви бути призначеним членом НКР; 3) копію документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України; 4) копію трудової книжки; 5) декларацію про майновий стан і доходи фізичної особи; 6) копію диплома про вищу юридичну освіту (з додатками), здобуту в Україні, та/або копії документів про вищу юридичну освіту, здобуту за кордоном, разом із копіями документів, що підтверджують їх визнання в Україні, а також копії документів про науковий ступінь, вчене звання (за наявності); 7) довідку медичної установи про стан здоров'я кандидата із висновком щодо його придатності до роботи; 8) копію військового квитка (для

військовослужбовців або військовозобов'язаних); 9) письмову згоду на обробку персональних даних та оприлюднення копій документів, визначених цією статтею, крім копій документів, передбачених пунктами 3, 7, 8; 10) довідку про відсутність судимості та інших обмежень; 11) документ, що підтверджує відповідний статус (наприклад, адвокатів та прокурорів).

Прийом документів кандидатів завершується о 24 годині останнього дня строку (за п'ять робочих днів до дня проведення голосування). Відбіркова комісія ВСУ не має права відмовити у прийнятті документів з інших підстав, ніж закінчення зазначеного строку. Не пізніше наступного дня після завершення прийому документів секретар відбіркової комісії ВСУ формує перелік кандидатів у члени НКР. Цей перелік невідкладно оприлюднюється на офіційному веб-сайті ВСУ.

Відбіркова комісія призначає членів НКР шляхом таємного голосування.

Кожен із кандидатів на призначення членом НКР має право виступити перед відбірковою комісією до початку голосування. Рішенням комісії може бути встановлено розумне обмеження часу виступу, однакове для всіх кандидатів. Кандидат надає членам комісії за їх запитом будь-яку інформацію про себе, крім інформації, яка стосується його приватного життя і щодо якої немає розумних підстав вважати, що вона може бути важливою для визначення здатності кандидата належним чином виконувати повноваження члена НКР, а також інформації, що становить державну таємницю.

Після виступів кандидатів та обговорення кандидатур проводиться таємне голосування. Голосування проводиться «ЗА» чи «ПРОТИ» кожного з кандидатів у члени НКР. Рішення про призначення конкретного кандидата у члени НКР приймається простою більшістю голосів. За результатами голосування головуєчим і секретарем відбіркової комісії ВСУ підписуються рішення про призначення членів НКР, який затверджується Пленумом ВСУ шляхом відкритого голосування.

На нашу думку, такий порядок формування НКР відповідатиме принципам верховенства права, законності, гласності та публічності, політичної нейтральності та конституційної рівності. Крім того, чітко визначений порядок призначення членів НКР буде сприяти підвищенню якості здійснення НКР покладених на неї завдань та цілей.

В межах питання стосовно формування НКР важливим видається питання стосовно оплати за здійснення науково-консультативної діяльності членів НКР. Так, відповідно до частини 3 статті 7 Положення про НКР члени НКР виконують свої обов'язки на безоплатній основі. Ми вважаємо, що це не є правильним. Згідно з частиною 4 статті 43 Конституції України кожен має право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу (ч.1 ст. 94 КЗпП України, ч.1 ст. 1 ЗУ «Про оплату праці»). Враховуючи, що член НКР виконує достатньо складні завдання наукового характеру, які вимагають значних витрат часу та сил з метою надання ВСУ консультативних та організаційно-інформаційних заходів, вважаємо, що така діяльність повинна бути оплатною. Як приклад можна навести досвід Польської Республіки. При Верховному Суді Польської Республіки діє Управління дослідження та аналізу. Відповідно до частини 3 параграфу 70 Ату «Про Верховний Суд» від 23 листопада 2002 року [253] винагорода членів Управління дослідження та аналізу при Верховному Суді Польської Республіки, котрі не є суддями, має відповідати винагороді суддів апеляційного суду та бути прирівняної до її базової ставки. Крім того, у даній статті передбачено можливість збільшення винагороди за рахунок обов'язкового соціального страхування та премії. Разом з тим, враховуючи, що здійснення повноважень члена НКР є не основним родом діяльності, а роботою за сумісництвом, вважаємо, що оплата може здійснюватися, наприклад, за виконану роботу чи за відповідні години втрачені на дослідження та надання відповідного наукового висновку та участь у засіданнях НКР. У будь-якому випадку, діяльність членів НКР, на нашу думку, має бути оплачуваною, а оплата має бути розумною та враховувати витрачений членом НКР час та сили.

Завдання та цілі, що покладаються на НКР. Основним завданням НКР є надання комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів з метою забезпечення ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень.

Ключовими цілями діяльності НКР є: 1) підготовка наукових висновків та рекомендацій стосовно питань віднесених до повноважень НКР та на прохання голови НКР члени НКР, а також стосовно інших питань діяльності ВСУ, підготовка яких потребує наукового забезпечення; 2) надання правової та методичної допомоги у підготовці проектів висновків постанов Пленуму ВСУ; 3) вироблення пропозицій щодо спірних питань застосування законодавства у судовій практиці; 4) розробка методичних рекомендацій щодо окремих питань організації судової діяльності; 5) забезпечення ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень; 6) забезпечення додержання принципів законності, верховенства права, єдності судової практики та правової визначеності ВСУ під час реалізації своїх функціональних повноважень.

Компетенція. Єдність позиції щодо визначення сутності поняття «компетенція» серед науковців відсутня, що обумовлено складністю самого поняття та різнобічністю елементів, що його характеризують.

Так, можливо виділити три основні підходи до розуміння сутності поняття «компетенція». Відповідно до позиції одних науковців складовими елементами поняття «компетенції» є: повноваження, предмет відання, функції, завдання органу та відповідальність. Наприклад, С.Л. Лисенков вказує на те, що сукупність функцій відповідного органу становить його компетенцію [98, с. 17]. В свою чергу, В.Я. Малиновський зазначає, що юридичне закріплення функцій управління є необхідною умовою та засобом виникнення такого правового явища як компетенція, яка через закріплення у відповідних правових актах завдань і необхідних для їх виконання повноважень дає можливість установити місце кожного органу в загальній структурі системи влади, створити основи їх правової відповідальності [102, с. 498]. О.Ф. Скакун під компетенцією державного органу розуміє закріплену законом або підзаконним актом сукупність його владних повноважень (прав і обов'язків), юридичної відповідальності й предметів відання (функціонального призначення) [192, с. 594]. М.М. Потіп доходить висновку, що за своєю структурою компетенція складається з основних (повноваження та предмет ведення) та організаційних (призначення органу, цілі та задачі, професіоналізм посадових осіб)

елементів, які у своєму взаємозв'язку дають можливість якісного виконання покладених на органи державної виконавчої влади та місцевого самоврядування функцій [145, с. 35].

Згідно з позицією інших фахівців у галузі права зміст компетенції становлять права та обов'язки (повноваження). Тобто, окремі вчені співвідносять компетенцію з повноваженнями. Наприклад, на думку Б.М. Лазарева, компетенція включає в себе обов'язок (перед державою) і право (по відношенню до об'єктів управління) здійснювати певні завдання та функції [96, с. 102].

Окрім розглянутих вище підходів, в юридичній літературі існує позиція відповідно до якої ключовими елементами змісту поняття компетенція державного органу є повноваження та предмет відання. А.О. Ткаченко вважає, що компетенція характеризується сукупністю закріплених юридично прав і обов'язків (повноважень) органів влади (органів державної влади та органів місцевого самоврядування), їхніх посадових осіб з приводу вимоги певної поведінки від фізичних і юридичних осіб та предметів відання, закріплених Конституцією України, законами України та підзаконними нормативними актами (компетенційними законодавчими актами) [219, с. 196].

В свою чергу ми є прихильниками третього з окреслених підходів та вважаємо, що компетенція як державного органу, так і його структурного підрозділу має визначатися шляхом аналізу двох її елементів у сукупності, а саме предмета відання та повноважень.

При цьому під предметом відання як структурного елементу загального поняття «компетенція» варто розуміти спосіб юридичного визначення тих сфер діяльності, які визначаються як предмет власних дій органу чи його структурного підрозділу.

Повноваження державного органу (структурного підрозділу) – це юридично закріплені за відповідним органом чи його структурним підрозділом права та обов'язки.

Отже, предметом відання НКР при ВСУ є наукові висновки щодо відповідної норми права; проекти висновків Пленуму ВСУ щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень

та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України; проекти конституційних подань ВСУ до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; а також інші питання діяльності ВСУ, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

Відповідно до статті 1 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України до повноважень НКР належать:

- підготовка наукових висновків щодо відповідної норми права;
- попередній розгляд проектів висновків Пленуму ВСУ щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України;
- попередній розгляд проектів конституційних подань ВСУ до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України;
- попередній розгляд інших питань діяльності ВСУ, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

Згідно зі статтею 3 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України, члени НКР відповідно до визначеної судової спеціалізації за зверненням суддів ВСУ надають наукові висновки, стосовно питань віднесених до повноважень НКР. Разом з тим, на прохання голови НКР члени НКР також вивчають питання, що виникають у судовій практиці, і подають до ВСУ рекомендації щодо: проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України; попередній розгляд проектів конституційних подань ВСУ до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; інших питань діяльності ВСУ, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

Досліджуючи компетенцію НКР при ВСУ вважаємо за доцільне звернутися до міжнародного досвіду. Так, наприклад, при Верховному Суді Республіки Білорусь діє Науково-консультативна рада. Відповідно до Положення про науково-консультативну раду при Верховному Суді Республіки Білорусь, затверджене постановою Пленуму Верховного Суду Республіки Білорусь від 27 березня 2014 року № 8 [136] за результатами обговорення питань, що виносяться на його розгляд, НКР вправі: виносити рішення про ступінь підготовленості та відповідності законодавству проектів постанов, які вносяться на розгляд Пленуму, розроблених на підставі матеріалів узагальнення судової практики та аналізу судової статистики; вносити пропозиції про вдосконалення підготовлених проектів і усунення недоліків; давати наукові рекомендації з питань застосування законодавства; давати висновки про відповідність законодавству розроблюваних Верховним Судом Республіки Білорусь інструкцій, методичних листів та інших документів; обговорювати матеріали узагальнення судової практики і давати консультації з питань правового характеру, що виникають при аналізі судової практики.

Члени НКР при Верховному Суді Республіки Білорусь можуть надавати допомогу в підготовці науково-практичних конференцій, семінарів, нарад і беруть участь у їх проведенні. Також, НКР при Верховному Суді Республіки Білорусь взаємодіє з науковими організаціями, вузами, експертними радами.

На наш погляд, слушним є закріплення за НКР при Верховному Суді Республіки Білорусь повноваження щодо взаємодіє з науковими організаціями, вузами та експертними радами, оскільки наукова взаємодія сприяє зміцненню контактів Верховного Суду з науковою громадськістю та висвітлення діяльності Верховного Суду в наукових публікаціях.

У Латвійській республіці повноваження колегіального консультативного органу при Верховному Суді виконують Загальні збори суддів Судової палати і департаменту Сенату. Згідно із статтею 49-1 Закону Латвійської Республіки «Про судову систему» від 15 грудня 1992 року [254] загальні збори суддів Судової палати і департаменту Сенату є колегіальним органом, котрий для обговорення актуальних правових питань скликається головою Верховного суду. Загальні збори суддів

Судової палати і департаменту Сенату обговорюють актуальні питання інтерпретації правових норм з метою забезпечення однаковості в застосуванні правових норм та формулюють власну думку з питань інтерпретації і застосування правових норм, які підлягають опублікуванню у постановах.

Процедура діяльності НКР. Організацію і забезпечення роботи НКР здійснюють її голова, заступник голови і вчений секретар.

До повноважень голови НКР належать: визначення порядку денного засідання НКР; організація підготовки проектів рекомендацій та рішень НКР; головування на засіданнях НКР; внесення пропозицій керівнику апарату ВСУ щодо організаційного, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення діяльності НКР апаратом ВСУ; здійснення інших повноважень, передбачених Положенням.

У разі відсутності голови НКР його повноваження виконує заступник голови НКР, а в разі відсутності заступника голови НКР - вчений секретар НКР.

Вчений секретар НКР здійснює організаційно-методичне, документальне та інформаційне забезпечення роботи НКР та її членів. До повноважень вченого секретаря НКР належать: організація направлення поштовим або електронним зв'язком членам Ради матеріалів з питань повноважень НКР; підготовка матеріалів на засідання НКР; повідомлення членів НКР про дату, час, місце, порядок денний засідання НКР; підготовка проектів документів НКР з урахуванням рекомендацій, наданих членами НКР; у разі необхідності забезпечення членів НКР офіційними виданнями ВСУ, іншою юридичною літературою та матеріалами.

Відповідно до частини 2 статті 3 Положення про НКР у разі необхідності голова НКР може скликати засідання НКР. Засідання НКР вважається повноважним за умови присутності на ньому більше половини членів НКР. До засідання членам НКР заздалегідь надсилаються поштовим або електронним зв'язком порядок денний і матеріали з питань, що виносяться на обговорення. За результатами розгляду науково-консультаційних питань НКР більшістю голосів присутніх на засіданні приймає мотивовані рекомендації, а з питань організації роботи НКР - рішення. У разі відсутності на засіданні члена НКР він може у письмовому вигляді подати свою пропозицію щодо прийняття чи неприйняття рекомендації (рішення) НКР, яка

підлягає врахуванню під час ухвалення цієї рекомендації (рішення) (стаття 8 Положення про НКР). З числа членів НКР, у разі необхідності, можуть утворюватися робочі групи для вивчення та обговорення окремих питань застосування законодавства в судовій практиці, надання висновків на законопроекти, які стосуються судової системи і діяльності ВСУ, тощо (ч.2 ст.7 Положення про НКР).

Разом з тим, залишається неврегульованим питання стосовно того у яких конкретно випадках голова НКР повинен чи може скликати засідання та утворювати робочі групи з числа членів НКР. Ми вважаємо, що це є суттєвим недоліком, який негативно позначається на діяльності НКР як консультативного органу при ВСУ.

Однак, ми вважаємо, що варто не визначати випадки у яких голова НКР повинен чи може скликати засідання НКР, а необхідно на нормативному закріпити положення згідно з яким НКР буде діяти виключно як колегіальний орган. Мається на увазі, що всі рішення, висновки та рекомендації з питань діяльності НКР мають прийматися на засіданнях НКР і бути втіленням загальної позиції фахівців, які є членами НКР, а не відображати погляди одного з членів НКР, котрий надасть відповідний висновок. Як приклад з практики можна навести ситуації коли суддя ВСУ звертається до НКР з метою отримати науковий висновок стосовно певної норми права, як результат декілька членів НКР надають свої висновки, однак дані висновки різняться за своєю суттю і суперечать один одному. За такої ситуації виникає логічні питання «як має повести себе суддя?», «які з висновків прийняти до уваги, а які ні?» і тому подібні. Саме з метою уникнення таких ситуацій, усі питання в межах повноважень НКР має розглядати на засіданнях та за результатами їх розгляду більшістю голосів присутніх на засіданні приймати відповідні висновки, рекомендації чи рішення. Разом з тим, якщо член НКР не погоджується з загальним висновком, рекомендацією чи рішенням він повинен мати право викласти письмово окрему думку, яка є відкритою для ознайомлення.

Проте, варто враховувати, що до НКР входять фахівці з різної спеціалізації (адміністративно-правової, господарсько-правової, кримінально-правової, цивільно-правової), тому спочатку мають формуватися робочі групи з урахуванням

спеціалізації для дослідження та обговорення відповідних питань, а вже потім проводити загальне засідання НКР з метою прийняття наукових висновків, рекомендацій чи рішень.

Розглядаючи питання стосовно процедури діяльності НКР, вважаємо за доцільне проаналізувати порядок діяльності НКР при Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Відповідно до Положення про Науково-консультативну раду Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, затвердженого Постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 вересня 2011 року № 6 [137] НКР організовує свою роботу згідно із затвердженими на її засіданні планами роботи на перше та друге півріччя, які формуються на підставі пропозицій її членів і суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, які не є її членами. Про необхідність розгляду питань, не передбачених планом роботи, членам НКР повідомляється не пізніше 20 днів до засідання.

Основною формою діяльності НКР є пленарні засідання та засідання секцій. Пленарні засідання НКР скликаються в разі потреби, але не рідше одного разу на рік; засідання секцій – у разі потреби, але не рідше одного разу на півріччя. За 15 днів до засідання НКР або її секції членам НКР (секції) має бути надіслано порядок денний і матеріали, що підлягають обговоренню. До участі в засіданні НКР можуть бути запрошені вчені та практики, спеціалісти з різних галузей знань, які не є її членами. На пленарних засіданнях НКР та засіданнях її секцій забезпечується всебічне й творче обговорення питань, що розглядаються.

За результатами розгляду правових і методичних питань НКР приймає мотивовані рекомендації, а з питань організації роботи НКР або її секцій – рішення. Рішення НКР приймається більшістю голосів її членів.

На пленарних засіданнях НКР та засіданнях її секцій ведеться протокол. Протокол пленарного засідання НКР підписується головуючим на засіданні та вченим секретарем НКР, який за доручення Голови чи його заступника брав участь у цьому засіданні. Протокол засідання секції підписується головуючим на засіданні секції.

Голова НКР або за його дорученням – заступник Голови чи вчений секретар повідомляє її членів про результати розгляду у Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ підготовлених радою рекомендацій. Про роботу НКР її Голова у разі потреби інформує Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Рекомендації та рішення НКР оприлюднюються на офіційному веб-сайті Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ не пізніше ніж через п'ять робочих днів із дня їх прийняття.

Забезпечення діяльності НКР здійснює Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Таким чином, є очевидним, що процедура діяльності НКР при Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ врегульована набагато краще ніж процедура діяльності НКР при Верховному Суді України. У зв'язку з цим вважаємо, що до Положення про НКР при Верховному Суді України мають бути внесені відповідні зміни, зокрема, закріплено, що: основною формою діяльності НКР є пленарні засідання та засідання секцій; пленарні засідання НКР скликаються в разі потреби, але не рідше одного разу на рік, засідання секцій – у разі потреби, але не рідше одного разу на півріччя; а також у загальному вигляді доопрацьований порядок діяльності НКР.

Відповідальність. Питання відповідальності членів НКР взагалі залишилось поза увагою розробників Положення про НКР. У Положенні про НКР лише поверхово згадується про те, що повноваження члена НКР можуть бути достроково припинені за рішенням Пленуму ВСУ в разі невиконання обов'язків члена НКР понад шість місяців. При цьому, зазначаються, що повноваження не повинні, а лише можуть бути достроково припинені за рішенням Пленуму ВСУ. Однак, це є суттєвою проблемою, оскільки саме відповідальність є дієвим механізмом забезпечення належного та якісного виконання взятих на себе обов'язків, в тому числі й членами НКР. Отже, вважаємо, що у Положенні про НКР обов'язково мають бути закріплені норми стосовно відповідальності членів НКР. У зв'язку з цим, пропонуємо доповнити Положення нормою такого змісту:

«член Науково-консультативної ради несе персональну відповідальність у порядку, встановленому чинним законодавством.

Повноваження члена Науково-консультативної ради повинні бути достроково припинені за рішенням Пленуму ВСУ, у випадку: 1) невиконання чи неналежне виконання без поважних причин покладених на нього обов'язків; 2) невиконання чи неналежне виконання без поважних причин завдань, поставлених перед ним в межах його повноважень Головою НКР та його заступником; 3) перевищення своїх повноважень; 4) неналежне використання майна та документів ВСУ; 5) недотримання правил охорони праці та пожежної безпеки, Правил внутрішнього трудового розпорядку в апараті ВСУ».

Проте, для того щоб закріпити положення щодо відповідальності члена НКР також необхідно визначити його обов'язки. У Положенні про НКР при ВСУ (ст. 3) передбачено, що члени НКР відповідно до визначеної судової спеціалізації за зверненням суддів ВСУ надають наукові висновки, щодо питань віднесених до повноважень НКР. На прохання голови НКР члени НКР також вивчають питання, що виникають у судовій практиці, і подають до ВСУ рекомендації щодо: а) проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України; б) попередній розгляд проектів конституційних подань Суду до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; в) інших питань діяльності Суду, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

Разом з тим, даний перелік обов'язків члена НКР є неповним, тому пропонуємо внести зміни до даної норми та викласти у новій редакції, а саме:

«Члени НКР зобов'язані:

- за зверненням суддів ВСУ, відповідно до визначеної судової спеціалізації, надавати у визначені суддею ВСУ строки наукові висновки, щодо питань, визначених пунктом 1 цього Положення;

- за дорученням голови НКР вивчати питання, що виникають у судовій практиці, і подавати у визначені головою НКР строки до ВСУ рекомендації щодо: а)

проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України; б) попередній розгляд проектів конституційних подань Суду до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; в) інших питань діяльності Суду, підготовка яких потребує наукового забезпечення;

- бути присутнім на пленарних засіданнях та засіданнях секцій;
- якісно і своєчасно виконувати обов'язки, передбачені цим Положенням;
- виконувати інші доручення Голови НКР та його заступників у межах своєї компетенції».

На підставі аналізу положень ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» Положенням про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України, затвердженим Постановою Пленуму Верховного Суду України від 16 вересня 2011 року № 5 ми можемо виділити наступні характерні риси притаманні НКР, а саме: 1) НКР є структурною складовою ВСУ; 2) НКР є зібранням висококваліфікованих фахівців у галузі права, які мають науковий ступінь доктора або кандидата юридичних наук; 3) голова НКР у разі необхідності може скликати засідання НКР та утворювати з числа членів НКР робочі групи для вивчення та обговорення окремих питань застосування законодавства в судовій практиці, надання висновків на законопроекти, які стосуються судової системи і діяльності ВСУ, тощо; 4) з обговорюваних питань більшістю голосів членів НКР приймаються колективні мотивовані рекомендації (за результатами розгляду науково-консультаційних питань НКР) та рішення (з питань організації роботи НКР); 5) є незалежним як від зовнішнього впливу з боку органів виконавчої та законодавчої влади і громадськості, так і від внутрішнього впливу, зокрема судів ВСУ; 6) існування НКР у складі ВСУ є однією з гарантій забезпечення самостійності ВСУ та незалежності суддів.

Таким чином, дослідження сутності НКР при ВСУ як колегіального консультативного органу дає підстави стверджувати, що діяльність даного структурного підрозділу не врегульована на належному рівні. В свою чергу даний

факт негативно впливає на ефективність та якість виконання ВСУ своїх функціональних повноважень взагалі та діяльність суддів ВСУ зокрема. Варто зазначити, що переважна більшість опитаних суддів (82 %) вважає можливим підвищення ефективності науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ шляхом запровадження спільних обговорень судьями ВСУ та членами НКР при ВСУ проблемних питань здійснення повноважень ВСУ. Також, значна кількість суддів (79 %) підтримує ідею запровадження оплатних засад отримання науково-консультативних висновків з проблемних питань здійснення повноважень ВСУ. Переважна більшість опитаних суддів (98 %) очікує від НКР при ВСУ допомоги у вигляді підготовки наукових висновків з окремих питань. Крім того, велика кількість опитаних очікує від НКР участі в підготовці проектів нормативних актів (67 %) чи хоча б методичної допомоги з організації та здійснення нормотворчої діяльності ВСУ (58 %), та у проведенні наукових семінарів (87 %). І знов таки, досить неочікувано судді висловлюють думки щодо можливості участі НКР в підготовці проектів судових рішень (8 %). Вважаємо за потрібне наголосити на необхідності проведення роз'яснювальної роботи із судьями щодо мети та завдань, які поставлені перед НКЗ діяльності ВСУ, та наголошені на самостійності здійснення судової влади лише тими суб'єктами, які визначені нормативно.

Саме тому, належне врегулювання діяльності НКР при ВСУ, поряд із врегулюванням правового статусу наукових консультантів судових палат ВСУ, має стати одним з першочергових завдань керівника апарату ВСУ.

2.2. Форми науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України

При дослідженні механізму науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України, одне з пріоритетних місць належить вивченню питання стосовно форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ. Саме у формах, знаходить відображення діяльність наукових консультантів судових палат ВСУ та членів Науково-консультативної ради при ВСУ. У формах Науково-

консультативного забезпечення діяльності ВСУ фіксуються результати наукових досліджень, узагальнення наукових підходів, новел законодавства та статистичних даних, аналіз теорії та практики застосування законодавства, пропозиції та рекомендації щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України, а також інша науково-консультативна інформація, яка необхідна апарату та суддівському корпусу ВСУ для забезпечення здійснення та безпосереднього здійснення ВСУ ефективного судочинства.

Під *форми Науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України*, на нашу думку, варто розуміти зовнішній вираз діяльності наукових консультантів судових палат ВСУ на членів Науково-консультативної ради при ВСУ щодо забезпечення ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

Таким зовнішнім виразом діяльності наукових консультантів судових палат ВСУ на членів Науково-консультативної ради при ВСУ щодо забезпечення ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів є документ.

Слово «документ» у перекладі з латинської мови (*documentum*) означає «зразок», «доказ», «повчальний приклад», «свідчення» і походить від дієслова «*docere*» – «вчити», «навчати». Згідно з однією з версій, коріння цього слова в індоєвропейській мові, де воно означало «жест витягнутих рук», пов'язаний із передачею, прийомом або отриманням чогось. За іншою версією, слово «*des*» походить від числа «десять» і пов'язане з тим, що на розкритих долонях витягнутих рук нараховується десять пальців. Поступово корінь «*des*» був замінений на «*doc*» в слові «*docere*» – вчу, навчаю, від якого були утворені слова “*doctor*” – вчений, «*doctrina*» – вчення, «*documentum*» – те, що вчить, повчальний приклад. Пізніше це слово набуло юридичного значення і стало означати «письмовий доказ», «доказ, почерпнутий із книг, що підтверджують записи, офіційні акти». У значенні

письмового свідчення слово «документ» вживалося з середньовіччя до XIX ст. З латинської воно запозичено в усі європейські мови [183, с. 314].

На законодавчому рівні сутність поняття «документ» розкрита у таких нормативно-правових актах, зокрема, ЗУ «Про інформацію» [156], ЗУ «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [150], ЗУ «Про обов'язковий примірник документів» [163].

Варто відмітити, що у Законі України «Про інформацію» № 2657-ХІІ в редакції від 2 жовтня 1992 року, зокрема у статті 27, документ визначався як передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носіїві. Згідно з чинною редакцією ЗУ «Про інформацію» під поняттям документ розуміється матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі (ст. 1).

Відповідно до статті 1 ЗУ «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 року № 32/95-ВР документом є матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носіїві.

ЗУ «Про обов'язковий примірник документів» від 9 квітня 1999 року № 595-ХІV у статті 1 визначає документ як матеріальну форму одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носіїві.

Разом з тим, визначення поняття «документ» надається в державних стандартах: ДСТУ 2392-94. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення [57]; ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види. Терміни та визначення [59]; ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять [58].

Так, згідно п.4.2.3. ДСТУ 2392-94 документом є записана інформація, яка може розглядатися як одиниця в ході здійснення інформаційної діяльності. У примітці 1 до п.3.1. ДСТУ 3017-95 зазначається, що під документом слід розуміти матеріальний об'єкт, що містить інформацію, закріплену створеним людиною способом для її передавання в часі та просторі. Відповідно до п.3.3. ДСТУ 2732:2004

документ – це інформація, зафіксована на матеріальному носії, основною функцією якого є зберігати та передавати її в часі та просторі.

Таким чином, керуючись наведеними вище визначеннями та спеціальною літературою з даного питання можемо визначити ознаки притаманні документу а саме: 1) є матеріальним об'єктом, тобто має сталу матеріальну (речову) форму; 2) основна складова документа – інформація; 3) інформація повинна бути змістовною; 4) основне призначення документа – передача, зберігання, використання і поширення інформації для використання в соціальних комунікаційних каналах.

Водночас, Н.Н. Кушнарєнко [95, с. 22-23] виділяє наступну специфіку документа, а саме: 1) документ є носієм соціальної інформації, створеної людиною для використання в суспільстві; 2) документ передбачає наявність семантичної (змістовної) інформації, що є результатом інтелектуальної діяльності людини; 3) інформація передається дискретно, тобто, у вигляді повідомлення. Повідомлення, зафіксоване на якому-небудь матеріальному носії (папірусі, папері, пластмасі, фотоплівці), стає документом. Для документа характерним є завершеність повідомлення; 4) як будь-який об'єкт, що має знакову природу, повідомлення є закодованим текстом. Значення або зміст закодованого тексту можна зрозуміти, лише знаючи знакову систему кодування і декодування інформації; 5) документ – це інформація, яка зафіксована на матеріальному носії способом, створеним людиною (за допомогою листа, графіки, фотографії, звукозапису та ін.); 6) документ має субстанціональний (речовий) характер. Для документа важлива стабільна матеріальна форма. Матеріальний об'єкт, спеціально призначений для запису, зберігання та передачі інформації, прийнято називати матеріальним носієм або носієм інформації. Існування документа поза матеріального носія неможливо.

Отже, як слушно зазначає Н.Н. Кушнарєнко, матеріальний об'єкт стає документом тільки за умови єдності матеріального носія і наявної в ньому інформації. Двоєдина природа документа - одна з основних особливостей його як відомої системи. При відсутності однієї з перерахованих характеристик немає єдності, а отже, і документа [95, с. 23].

Таким чином, визначившись із розумінням сутності форм Науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України можемо перейти до безпосереднього дослідження та аналізу їх видів.

Так, серед *основних форм діяльності наукових консультантів судових палат ВСУ* можна виділити такі: 1) аналітичний звіт за результатами вивчення наукових підходів; 2) аналітичний огляд; 3) аналітична записка; 4) доповідна записка; 5) довідка-довідь; 6) методичні рекомендації тощо.

Аналітичний звіт за результатами вивчення наукових підходів – це, по-перше, звіт про виконану роботу з вивчення та узагальнення інноваційного досвіду, по-друге, це аналітичний звіт, що передбачає не простий перелік виконаної роботи, а перш за все аналіз матеріалів, отриманих в результаті її виконання.

Умовами використання такої форми науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ є: а) використання в процесі збору матеріалу про досвід різних джерел і методів дослідження, що дозволяє отримувати різнохарактерний матеріал, що вимагає встановлення зав'язків і співвідношень; б) недостатня доведеність продуктивності узагальненого досвіду, що вимагає подальшого більш глибокого вивчення; в) недостатня наукова обґрунтованість існуючих наукових підходів стосовно питання яке досліджується. Аналітичний звіт дозволяє зберігати проблемність матеріалу і його відкритість для подальшого наукового дослідження.

У аналітичному звіті головне полягає у виборі виду аналізу матеріалу, зібраного при вивченні наукового досвіду. Це може бути порівняльний, проблемний, критичний, кореляційний, системний та інші види аналізу. Важливо, щоб науковий консультант, який розробляє відповідний звіт досконало володів обраним видом і даний вид допомагав розуміти отриманий матеріал.

Приблизний план написання аналітичного звіту за результатами вивчення наукових підходів: 1) коротка характеристика наукового досвіду; 2) теоретичне обґрунтування (пояснення) наукового досвіду; 3) опис використовуваних методів (видів) аналізу; 4) аналіз матеріалу та його результатів.

Аналітичний звіт за результатами вивчення наукових підходів розробляється в офіційно-діловому стилі мови, в ньому використовуються таблиці, графіки, схеми,

що не тільки є засобом опису відповідного наукового досвіду, а й засобом його аналізу та доказовості продуктивності результатів.

Аналітичний огляд – це документ в якому дається аналітична оцінка стану конкретного питання за певний проміжок часу. Аналітичний огляд містить аргументовану характеристику аналізованого матеріалу, аналіз, порівняння різних точок зору і формування обґрунтованих оцінок, а також надає обґрунтовані практичні рекомендації з конкретного питання. Такий документ призначений для швидкого ознайомлення та комплексного вивчення складних питань.

Виділяють 3 основні види аналітичних оглядів, зокрема: 1) огляд-обґрунтування; 2) підсумковий огляд; 3) прогностичний огляд.

Методика підготовки аналітичного огляду включає: 1) вибір і/або уточнення теми огляду; 2) обрання конкретного виду огляду; 3) пошук інформації; 4) складання плану огляду; 5) аналіз первинних документів за темою огляду (використовувати формалізовану методику аналізу тексту; якщо текст слабо структурований і його складно формалізувати, то необхідно виділити основні смислові положення, результати, висновки); 6) написання тексту огляду (синтез інформації); 7) редагування та форматування тексту огляду (наукове (оцінка новизни і актуальності, повноти та достовірності), літературне (стилістика, логіка, граматики), технічне (перевірка помилок, форматування і т.д.).

Розрізняють три основні способи викладу оглядового матеріалу:

1) індуктивний – передбачає виклад матеріалу від конкретних фактів і точок зору до їх узагальнень (від часткового до загального);

2) дедуктивний – припускає спочатку виклад загальних положень, правил, закономірностей, а потім на фактичному матеріалі (прикладі) розкривається і конкретизується тема (від загального до конкретного);

3) інструктивно-методичний – припускає виклад матеріалів в послідовності: історичний аспект дослідження відповідного питання, загальна характеристика та аналіз даного питання, висновки.

Аналітичний огляд має складну структуру, серед елементів такого огляду виділяють обов'язкові та факультативні: 1) назва огляду (має точно відображати

предмет, розглянутий в огляді) - обов'язковий елемент; 2) довідкова анотація - факультативний елемент; 3) план огляду - в процесі створення огляду виступає як обов'язковий елемент, але в чистовому варіанті огляду може бути відсутнім; 4) текст огляду - обов'язковий елемент, який повинен містити: а) вступну частину (містить обґрунтування написання огляду, актуальності теми огляду, може містити характеристику використаних джерел, як правило, вона дається в тому випадку, коли було використано досить велику кількість джерел для написання огляду), б) основну частину (виклад матеріалу), в) висновок (в ньому підводяться підсумки, теми взятої для огляду, надаються власні зауваження та пропозиції); 5) список використаних джерел - обов'язковий елемент; 6) допоміжні покажчики - факультативний елемент; 7) список умовних позначень - факультативний елемент; 8) додатки - факультативний елемент;.

В оглядовому матеріалі важливо співставити різні точки зору з питання, що досліджуючи, відобразити власне ставлення до поглядів, тверджень, що висловлюються в огляді. Якісний аналітичний огляд обов'язково повинен містити фактичні відомості, що аналізуються у вихідних (первинних) документах.

Аналітична записка за результатами дослідження відповідних наукових питань – це документ, що містить узагальнений матеріал стосовно вивчення конкретного наукового питання. Це стислий виклад матеріалу, що поєднує в собі особливості службового та науково-дослідного документа. Службовий характер аналітичної записки проявляється в досить сухому, формалізованому стилі викладу матеріалу, жорсткій логіці його розподілу, концентрації уваги на основних результатах. Дослідницька специфіка виражається в тому, що всі висновки і пропозиції, сформульовані в ній, ґрунтуються на результатах аналізу.

Жорстких вимог до структури і обсягу аналітичної записки не встановлено. Базовий варіант структури аналітичної записки може складатися з наступних частин:

- анотація. В анотації коротко викладається суть документа, причини та обставини його появи, цілі і завдання об'єкта, методи дослідження, обґрунтування

та отримані результати. В анотації вказуються використовувані джерела інформації. Розмір анотації не повинен перевищувати 2/3 сторінки формату А4;

- зміст (план) включає в себе найменування всіх структурних частин документа із зазначенням номерів сторінок, на яких розміщується початок кожної частини;

- вступ містить кілька складових частин, які не виділяються підзаголовками, але наявні в обов'язковому порядку. Вступ включає в себе постановку проблеми, мету та завдання дослідження, методи дослідження, практичне значення одержаних результатів, структуру та обсяг;

- в основній частині викладається суть дослідження. У логічній послідовності дається виклад досліджуваних питань теми на основі самостійного вивчення нормативно-правових і наукових джерел та іншої літератури. Поетапний аналіз та узагальнення. Висування гіпотез, версій і їх обґрунтування. Складається з розділів і підрозділів.

- висновок. В кінці аналітичної записки даються висновки, прогнози, пропозиції та рекомендації. Будуються вони на підставі результатів аналізу матеріалів, наведених у розділах, але не повторюють їх, а узагальнюють.

Основні вимоги до висновків: несуперечливість і логічний взаємозв'язок з основним текстом записки; відсутність прямих повторень тексту записки; неприпустимість висновків, не обґрунтованих основним текстом; висновки повинні характеризувати розглянутий період або явище; в обов'язковому порядку висновки повинні містити загальні прогностичні оцінки перебігу процесів на найближчу перспективу; підводиться загальний підсумок досліджень із зазначеної тематики; текст висновків повинен бути коротким (обсяг підсумкового висновку не повинен перевищувати однієї сторінки).

Доповідна записка - це документ, адресований керівникові структурного підрозділу, його заступнику, судді, голові суду, його заступникам, керівникові апарату суду, його заступникам, у якому викладається інформація про факти, події, ситуацію, що склалася, виконану роботу тощо, а також наводяться свої висновки й пропозиції.

Укладається з власної ініціативи або ж за вказівкою керівництва чи суддів.

Текст доповідної записки складається з двох або трьох змістовних частин: в першій викладають факти і події, причини, що стали приводом до написання документа. У другій дається аналіз ситуації, що склалася, можливі варіанти розвитку подій або виходу з цієї ситуації, в третій робляться висновки і пропозиції стосовно конкретних дій, які, на думку наукового консультанта, необхідно здійснити керівництву чи судді в зв'язку з викладеними фактами

За змістом доповідні записки поділяються на: ініціативні; інформаційні; звітні. Ініціативна доповідна записка складається з метою спонукати адресата прийняти певне рішення, тому в тексті записки викладаються факти, містяться конкретні пропозиції, рекомендації або висновки. Інформаційна доповідна записка являє собою стислий виклад відомостей цифрового і графічного характеру, необхідних для підготовки інших матеріалів, уточнення деталей найбільш важливих проблем, а також аргументації виступів відповідних керівників. Найчастіше записка складається з таблиць і коментарів до них. Іншою особливістю інформаційної записки є відсутність в ній висновків і пропозицій. Це означає, що право інтерпретації і використання залишається за адресатом. Звітна доповідна записка інформує про завершення роботи, її етапу, виконання вказівок, розпоряджень і тощо.

Довідка-довідь є інформаційно-аналітичним документом, у якому відображаються загальніші висновки з аналізу досліджуваної проблематики. Обсяг довідки-довіді не повинен перевищувати двох-трьох сторінок, а її структура нагадує аналітичну записку, але в більш стислому, реферативному вигляді. Для підтвердження зроблених висновків використовують найвагоміші підсумкові дані. Іноді складаються таблиці і графіки. Текст повинен бути гранично ясним, а висновки конкретними, щоб їх основі можна було прийняти певні рішення, підготувати документи.

Методичні рекомендації являють собою особливим чином структуровану інформацію, яка визначає порядок, логіку і акценти вивчення будь-якої теми.

Методичні рекомендації містять в собі розкриття однієї або декількох методик, вироблених на основі позитивного досвіду. Їх завдання - рекомендувати

найбільш ефективні, раціональні варіанти, зразки дій стосовно до певного виду діяльності (в тому числі до заходу).

У методичних рекомендаціях обов'язково міститься вказівка щодо організації і проведенню одного або декількох конкретних заходів, що ілюструють методику на практиці.

Методичні рекомендації повинні мати точну адресу (вказівка на те, кому вони адресовані: суддям, нищестоящим судам тощо). Відповідно до цього регламентується термінологія, стиль, обсяг методичних рекомендацій.

Умовно структуру методичних рекомендацій можна відобразити наступним чином: - титульний лист; - анотацію; - відомості про автора (авторів); - пояснювальна записка; - зміст; - список рекомендованої літератури по даній темі; - додатки (при необхідності).

Разом з тим, варто відмітити, що наведений перелік форм діяльності наукових консультантів судових палат ВСУ не є вичерпним та є значно ширшим.

Форми діяльності Науково-консультативної ради при ВСУ визначені у Положенні про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України, затвердженого постановою Пленуму Верховного Суду України від 16 вересня 2011 року № 5. Так, основними формами діяльності НКР є: 1) наукові висновки; 2) рекомендації; 3) рішення.

Наукові висновки. Відповідно до пунктів 1 та 3 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України, затвердженого постановою Пленуму Верховного Суду України від 16 вересня 2011 року № 5 члени НКР відповідно до визначеної судової спеціалізації за зверненням суддів ВСУ надають наукові висновки щодо відповідної норми права.

Наукові висновки щодо відповідної норми права являють собою з'ясування сутності та змісту відповідної норми права особливостей її застосування, а також її роз'яснення.

Тобто, за своєю суттю підготовка та надання наукових висновків за зверненням суддів ВСУ відповідно до визначеної судової спеціалізації є своєрідним тлумаченням норм права.

Водночас, у спеціалізованій літературі єдність підходів до розуміння поняття «тлумачення норм права» відсутня. Так, наприклад, на думку С. Лисенкова тлумачення норм права це діяльність суб'єктів щодо усвідомлення і роз'яснення дійсного змісту правових норм з метою забезпечення обґрунтованої і повної реалізації їх приписів [97, с. 200].

А. Піголкін зазначає, що «тлумачення норм права» є складним комплексним поняттям, яке має дві тісно пов'язані, але самостійні сторони. На його думку, під тлумаченням, по-перше, необхідно розуміти внутрішній процес мислення, що відбувається у свідомості особи, яка застосовує норму права. Це необхідний підготовчий етап, передумова для правильного вирішення конкретної справи. По-друге, тлумачення - це зовнішнє вираження роз'яснення змісту норми. Воно виступає як діяльність певних органів та осіб, що має самостійне, спеціальне значення [65, с. 44].

Як підкреслює В. Козлов, за своїм змістом тлумачення права являє собою перш за все внутрішню, логічну, інтелектуальну дію осіб щодо аналізу та з'ясування конкретних правових приписів [56, с. 336].

Д. Березовський розглядає тлумачення норм права як інтелектуально-вольову діяльність по з'ясуванню і роз'ясненню змісту норм права з метою найбільш правильної реалізації [217, с. 212].

Таким чином, дослідивши спеціалізовану літературу та проаналізувавши наукові висновки НКР, можемо виділити основні риси характерні для процесу підготовки наукових висновків щодо відповідної норми права, а саме: 1) являє собою окремий різновид науково-юридичної діяльності уповноважених суб'єктів; 2) надання наукових висновків щодо відповідної норми права є логічною, аналітичною інтелектуально-вольовою діяльністю уповноважених суб'єктів; 3) основу даного процесу становить розгляд правових норм у їх єдності й у взаємозв'язку, тому і зміст однієї норми права буде розумітися у системному зв'язку з іншими нормами права; 4) являє собою сукупність прийомів тлумачення правових норм; 5) необхідність володіння суб'єктом тлумачення знаннями юридичного характеру, умінням швидко й результативно їх застосовувати в процесі зіставлення двох або

більшого числа норм права; б) спрямованість на досягнення певної мети, а саме надання наукового висновку судді на прохання якого він і був розробленим.

Отже, науковий висновок члена (членів) НКР щодо відповідної норми права – це інформаційно-аналітичний документ, котрий є комплексною формою завершення дослідження стосовно з'ясування сутності та змісту відповідної норми права, особливостей її застосування, її співвідношення та взаємозв'язок з іншими нормами права.

Рекомендації. Відповідно до пунктів 1, 3, 8 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України, затвердженого постановою Пленуму Верховного Суду України від 16 вересня 2011 року № 5 на прохання голови НКР члени НКР вивчають питання, що виникають у судовій практиці, і подають до ВСУ рекомендації щодо: а) проектів законодавчих актів, що стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України; б) проектів конституційних подань ВСУ до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; в) інших питань діяльності ВСУ, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

Рекомендації членів НКР (від лат. *recommendatio* – порада) – це інформаційно-аналітичний документ, що містить вказівки, настанови або пропозиції члена (членів) НКР стосовно проектів законодавчих актів, що стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України, проектів конституційних подань ВСУ до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України та інших питань діяльності ВСУ, підготовка яких потребує наукового забезпечення, який містить дорадчий характер.

Рішення. Відповідно до пункту 8 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України, затвердженого постановою Пленуму Верховного Суду

України від 16 вересня 2011 року № 5 за результатами розгляду питань організації роботи НКР більшістю голосів присутніх на засіданні приймає рішення.

Рішення членів НКР – це нормативний акт прийнятий більшістю голосів присутніх членів на засіданні НКР, що виданий у межах їхньої компетенції та стосується організаційних питань роботи НКР.

До форми Науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України пред'являються вироблені наукою і практикою вимоги. До них слід віднести: достовірність, ясність змісту, точність змісту, логічна послідовність, об'єктивність і наукову обгрунтованість, повнота інформації, свобода від суперечностей, переконливість та інформаційну ємність, своєчасність, грамотність.

Достовірність – це відповідність інформації, яка міститься у документі, дійсності та чинному національному та зарубіжному законодавству.

Ясність змісту залежить від вдалого добору понять, термінів, речень, їхнього правильного і послідовного розташування у тексті юридичного документа. Основними критеріями ясності юридичного документа є: 1) використання в тексті юридичного документа загальновідомих термінів в їх загальновідомому значенні; 2) обов'язковість розшифровки значення найбільш важливих термінів, які використовуються в юридичному документі; 3) використання простих і зрозумілих термінів, відомих і широкоживаних зворотів.

Отже, ясність мови тексту юридичного документа виражається в однаковому розумінні адресатами значень різних одиниць літературної мови (термінів, словосполучень, зворотів тощо), що використані в юридичному документі.

Точність змісту документа необхідно розуміти як ступінь відповідності тексту правового акту тій думці, яка в нього закладалася особою, що створила юридичний документ (наприклад, законодавцем). З огляду на це, можна виділити такі критерії точності юридичного документа: 1) чіткість, недвозначність дефініції (визначення) термінів; 2) відсутність в тексті юридичного документа двозначних та багатозначних термінів; 3) позитивність використовуваних формул, тобто використання не більше одного заперечення в разі викладення однієї думки.

Логічна послідовність. Серед найбільш характерних ознак логічної послідовності можливо назвати такі: 1) тісний логічний зв'язок усіх компонентів документа; 2) чітко виявлені причинно-наслідкові зв'язки між повідомлюваними фактами в межах одного речення і в межах усього документа, повним його текстом; 3) протиставлення, яке виражається словами «проте», або «однак»; 4) логічне підкреслення черговості (одночасно, спочатку, потім), мети (з цією метою, для цього, тому), результативності (отже, таким чином, в результаті, загалом), констатація якогось місця в документі (наприклад, зокрема, як-то).

Логічна послідовність викладу тексту досягається також за рахунок чіткого розподілу тексту документа на окремі пункти (нумерація, буквені позначення, абзаци тощо), а також виділення головного, основного, найважливішого серед фактів, що повідомляються.

Об'єктивність і наукова обґрунтованість передбачає надання аналітичної інформації відповідно до реальної дійсності, ретельність відбору та аналізу, точність висновків і рішень.

Повнота інформації. Повний – це документ, зміст якого вичерпує всі обставини, пов'язані з вирішенням питання, що розглядається. Важливо також, щоб у тексті не було недомовок, двозначностей.

Свобода від суперечностей. Це вимога є дуже важливою, оскільки суперечності в тексті документа проявляються у невідповідності фактів один одному або взаємно виключаються. Суперечність може проявитись і в тому, що зміст тексту не відповідає формі документа.

Переконливість та інформаційна ємність викладу забезпечується обґрунтуванням висловленої думки, доказовістю матеріалу, точністю фактів і цифрових даних. Текст документа повинен бути коротким, у ньому мають бути лише основні, найважливіші положення й аргументи, а конкретні докази та розрахунки, таблиці оформляються в додатку. Переконливий, аргументований текст документа може прискорити прийняття правильного рішення та ін.

Своєчасність зумовлює дієвість відомостей, які містяться в документах.

Грамотність передбачає дотримання правил граматики, орфографії та стилістики.

До форми Науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України, як і до інших документів, пред'являються вимоги щодо мови і стилю викладу. На них поширюються правила складання службових текстових документів так званого офіційно-ділового стилю мови.

Основними ознаками ділового стилю є: 1) нейтральний тон викладу, відсутність емоційності. Особистий суб'єктивний момент не повинен проявлятися у діловому тексті; 2) виразна логічність тексту; 3) точність. Вона досягається вживанням слів тільки в словниковому значенні, широким використанням термінів, цифрових даних. Не допускається двозначність тлумачення слів; 4) одноманітність викладу, яка означає, що всі документи одного виду мають однакову композицію, в них використовуються речення однакової побудови. Навіть слова нерідко використовуються одні й ті ж самі — це сприяє кращому, швидкому сприйняттю документа; 5) лаконічність.

Системний аналіз форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ забезпечує більш глибоке розуміння особливостей їх змісту, структури та призначення. Класифікація форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ дозволяє систематизувати такі форми, визначити їх взаємозв'язок і взаємозалежність.

Під класифікацією форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ розуміється поділ їх складу на окремі групи за певним критерієм. Ми вважаємо, що *поділ форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ* можливо здійснити за наступними критеріями класифікації, а саме:

1) *за суб'єктом розробки:*

- науковими консультантами судових палат ВСУ;
- членами НКР;

2) *залежно від кількості суб'єктів розробки:*

- індивідуальні (розробляються науковим консультантом відповідної наукової палат ВСУ чи членом НКР при ВСУ самостійно, наприклад, науковий висновок щодо відповідної норми права, аналітичний звіт, довідка-довідь тощо);

- колективні (розробляються декількома науковими консультантами відповідної наукової палат ВСУ або членами НКР при ВСУ спільно, наприклад, рішення за результатами розгляду питань організації роботи та рекомендації з науково-консультативних питань НКР, методичні рекомендації тощо);

3) за характером адресату:

- внутрішнього призначення (матеріали науково-консультативного характеру, які розробляються для суддівського корпусу та апарату ВСУ, документи з питань організації роботи діяльності ВСУ);

- зовнішнього призначення (інформаційно-аналітичні документи розроблені для інших органів судової, виконавчої, законодавчої влади, їх службових та посадових осіб);

4) за змістом:

- з науково-консультативних питань (аналітичний звіт, аналітична записка, інформаційна доповідна записка, довідка-довідь, методичні рекомендації, наукові висновки тощо);

- з організаційної роботи (наприклад, рішення НКР, індивідуальні та звітні доповідні записки тощо);

5) за ступенем складності:

- прості – відображають одне питання, факт;

- складні – відображають два й більше питань, фактів;

б) за терміном виконання:

- звичайні – виконуються (опрацьовуються) в порядку загальної черги;

- термінові – укладаються за завчасно визначеним терміном виконання.

Класифікація форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ виконує низку функцій, а саме: 1) пізнавальну функцію, тобто, класифікація орієнтована на глибоке вивчення форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ, а також на здобуття і поширення наукових знань про них; 2)

інформаційну функцію, яка полягає у тому, що класифікація форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ містить значний обсяг інформації про їх зміст, структуру, призначення, тощо; 3) аналітичну функцію, яка дає змогу зробити на основі порівняння висновки про можливість застосування певної форми Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ у конкретному випадку; 4) евристичну функцію, яка спрямована на пізнання закономірностей функціонування та використання різних форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ.

Таким чином, дослідження, аналіз та класифікація форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ дозволяє більш глибоко вивчити механізм науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України. Проте, не варто забувати, що наведена вище класифікація форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ має умовний характер.

Дослідивши основні форми Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ, охарактеризувавши основні вимоги, яким вони мають відповідати та здійснивши їх класифікацію маємо можливість визначити характерні риси притаманні для таких форм. Так, *серед характерних рис притаманних формам Науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України можемо виділити наступні:*

- відповідають положенням чинному законодавству України;
- відповідають своєму призначенню, назві та оформляються за встановленою формою згідно з реквізитами;
- видаються лише уповноваженими суб'єктами згідно з їх компетенцією;
- відповідають низці вимог, зокрема таких як: достовірність, ясність змісту, точність змісту, логічна послідовність, об'єктивність і наукову обґрунтованість, повнота інформації, свобода від суперечностей, переконливість та інформаційну ємність, своєчасність, грамотність.
- відповідають меті та завданням, на виконання яких вони були розробленим (базуючись на фактах, містити конкретні й змістовні пропозиції та вказівки);
- повинні бути придатними до тривалого зберігання.

Таким чином, підбиваючи підсумок, варто відмітити, що повне, всебічне та об'єктивне вивчення форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ має важливе теоретичне та практичне значення для дослідження науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України в цілому, оскільки відображає діяльність наукових консультантів судових палат ВСУ на членів Науково-консультативної ради при ВСУ щодо забезпечення ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

Висновки до розділу 2

В даному розділі досліджено механізм науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України, а саме: правовий статус суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ та форми НКЗ. До суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ віднесено наукових консультантів та НКР при ВСУ.

Структура правового статусу наукового консультанта судової палати Верховного Суду України, так само як і будь-якого іншого державного службовця в Україні, включає такі елементи: професійні права, професійні обов'язки та відповідальність.

Правовий статус наукового консультанта судової палати ВСУ виникає з моменту призначається на посаду керівником апарату ВСУ в порядку, передбаченому законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», Кодексом законів про працю України та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють ці правовідносини.

Професійні права наукових консультантів судових палат ВСУ – це сукупність визначених та гарантованих чинним законодавством України повноважень та правових можливостей, необхідних для здійснення консультативних, організаційних та інформаційних заходів направлених на створення необхідних умов для ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень.

Професійні обов'язки наукового консультанта судової палати ВСУ – це законодавчо визначена необхідність професійної поведінки наукового консультанта, що обумовлена необхідністю забезпечення ВСУ комплексом консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

Професійні права та обов'язки наукового консультанта судової палати ВСУ, так само як і професійні права, умовно можна поділити на загальні (закріплені у ст.10 ЗУ «Про державну службу») та спеціальні визначені у відповідних посадових інструкціях.

Детально проаналізувавши посадові інструкції, уніфікувавши та узгодивши їх положення розроблено удосконалений варіант посадової інструкції наукового консультанта судової палати ВСУ.

Дисциплінарна відповідальність наукових консультантів судових палат ВСУ як державних службовців за своїм змістом є спеціальною та настає за скоєння дисциплінарного проступку. Під проступком наукового консультанта судової палати ВСУ слід розуміти протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність наукового консультанта судової палати ВСУ, яка полягає у невиконанні чи неналежному виконанні професійних обов'язків, перевищенні своїх повноважень, недотриманні обмежень, пов'язаних із проходженням державної служби та загальних правила трудової дисципліни за вчинення якої він має понести несприятливі для себе наслідки з боку уповноваженого суб'єкта, що виражаються у стягненнях.

Під терміном правовий статус наукового консультанта судової палати ВСУ варто розуміти систему професійних прав, обов'язків та відповідальності, передбачених законодавчими та локальними правовими актами, що визначають особливу соціальна роль наукового консультанта судової палати ВСУ як державного службовця, котра полягає у здійсненні консультативних, організаційних та інформаційних заходів направлених на створення необхідних умов для ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень.

Зроблено висновок, що роль НКР у діяльності ВСУ є надзвичайно важливою. Завдяки науково дорадчому забезпеченню здійснення правосуддя ВСУ її членами

відбувається формування єдиного правозастосування в державі, виявляються та у спосіб судового тлумачення (там, де це можливо) усуваються колізії у правовій системі, забезпечується конституційність (шляхом звернення до єдиного органу конституційної юрисдикції) законів та інших правових актів вищих суб'єктів державної влади в Україні (обставини чого практично виявляються у процесі здійснення судочинства судами загальної юрисдикції), гарантується справедливе і неупереджене правосуддя на національному рівні.

Разом з тим, порядок формування НКР залишається незрозумілим, оскільки жодним чином не врегульовується на нормативному рівні. У свою чергу це є суттєвою прогалиною у нормативно-правовому регулюванні діяльності НКР, що негативно позначається на якості та ефективності діяльності НКР як консультативного органу при ВСУ. Запропоновано розроблений порядок призначення членів НКР при ВСУ.

Враховуючи, що член НКР виконує достатньо складні завдання наукового характеру, які вимагають значних витрат часу та сил з метою надання ВСУ консультативних та організаційно-інформаційних заходів, доведено, що така діяльність повинна бути оплатною.

Відповідальність є дієвим механізмом забезпечення належного та якісного виконання взятих на себе обов'язків, в тому числі й членами НКР. Отже, у Положенні про НКР обов'язково мають бути закріплені норми стосовно відповідальності членів НКР, а саме: «член Науково-консультативної ради несе персональну відповідальність у порядку, встановленому чинним законодавством.

Повноваження члена Науково-консультативної ради повинні бути достроково припинені за рішенням Пленуму ВСУ, у випадку: - невиконання чи неналежне виконання без поважних причин покладених на нього обов'язків; - невиконання чи неналежне виконання без поважних причин завдань, поставлених перед ним в межах його повноважень Головою НКР та його заступником; - перевищення своїх повноважень; - неналежне використання майна та документів ВСУ; - недотримання правил охорони праці та пожежної безпеки, Правил внутрішнього трудового розпорядку в апараті ВСУ».

Під формами Науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України варто розуміти зовнішній вираз діяльності суб'єктів НКЗ щодо забезпечення ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

Класифікацію форм Науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ можливо здійснити за наступними критеріями, а саме: 1) за суб'єктом розробки: науковими консультантами судових палат ВСУ; членами НКР; 2) залежно від кількості суб'єктів розробки: індивідуальні, колективні; 3) за характером адресату: внутрішнього та зовнішнього призначення; 4) за змістом: з науково-консультативних питань (аналітичний звіт, аналітична записка, інформаційна доповідна записка, довідка-довідь, методичні рекомендації, наукові висновки тощо), з організаційної роботи (наприклад, рішення НКР, індивідуальні та звітні доповідні записки тощо); 5) за ступенем складності: - прості та складні; 6) за терміном виконання: звичайні та термінові.

Серед характерних рис притаманних формам Науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України можемо виділити наступні: відповідають положенням чинному законодавству України; відповідають своєму призначенню, назві та оформляються за встановленою формою згідно з реквізитами; видаються лише уповноваженими суб'єктами згідно з їх компетенцією; відповідають низці вимог, зокрема таких як: достовірність, ясність змісту, точність змісту, логічна послідовність, об'єктивність і наукову обґрунтованість, повнота інформації, свобода від суперечностей, переконливість та інформаційну ємність, своєчасність, грамотність; відповідають меті та завданням, на виконання яких вони були розробленими; повинні бути придатними до тривалого зберігання.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

3.1. Адміністрування системи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України

Забезпечення законності і правопорядку, захист прав і свобод людини і громадянина, охорона законних прав та інтересів держави і суспільства - це функції правової демократичної держави, котрі визначають основне призначення повсякденної діяльності органів державної влади в тому числі і судової влади, яка діє як самостійна і незалежна гілка державної влади. Водночас, постійно діючим фактором, від якого прямо залежить ефективність роботи суду, і без якого правосуддя взагалі не може здійснюватися є належне організаційне забезпечення судової діяльності (адміністрування у суді). Враховуючи, що система НКЗ діяльності ВСУ є неодмінною складовою загальної системи забезпечення діяльності вищого судового органу країни, вважаємо за необхідне розпочати з дослідження загального поняття судового адміністрування.

Вітчизняний законодавець не дає однозначного визначення поняття судового адміністрування. Однак, ґрунтовний аналіз положень, що містяться в законі, дає можливість зробити висновок, що, по-перше, основне завдання судового управління – усіляко сприяти здійсненню цілей правосуддя і завдань суду; по-друге, органи юстиції, що здійснювали досі функції судового управління, повинні не тільки захищати суди від різних місцевих впливів та втручань у їх діяльність із здійснення правосуддя, але й самі повинні чітко дотримуватись принципу незалежності суддів і підпорядкування їх тільки закону, не допускаючи будь-якого втручання в розгляд судами конкретних судових справ. При здійсненні правосуддя не існує відносин підпорядкування між нижчестоящими судами і вищестоящими, так само як і між судами й іншими державними і громадськими органами [148, с. 329-330].

Головна мета судового адміністрування, на думку П. Соломона молодшого, полягає в забезпеченні належних умов для справедливого відправлення правосуддя та винесення суддями своєчасних, чітких і добре обґрунтованих вироків, які є зрозумілими як для учасників справ, так і для широкого загалу. Досягнення цієї мети передбачає послідовне виконання менш масштабних завдань, кожне з яких заслуговує окремого розгляду. Ці завдання охоплюють: 1) зведення до мінімуму обсягу несуддівських (або суто адміністративних) функцій, які виконують судді, шляхом забезпечення належного виконання цих функцій працівниками апарату суду. Не менш важливим аспектом цього завдання є те, що роботою працівників апарату суду мають керувати професійні судові адміністратори (керівники апарату), в той час як голова суду здійснює тільки загальний нагляд за роботою адміністративного апарату суду, а не займається вирішенням всіх управлінських та адміністративних питань особисто; 2) забезпечення максимальної доступності суду для користувачів та відвідувачів, у тому числі за рахунок запровадження такої моделі, згідно з якою відвідувачі суду розглядаються як клієнти, які звертаються до суду з метою отримання необхідних їм послуг правосуддя; 3) забезпечення максимально ефективної роботи всіх підрозділів та служб судів шляхом реорганізації та автоматизації робочих процесів. Як ми згодом побачимо, кроки, спрямовані на досягнення однієї цілі, дуже часто наближають нас до втілення іншої, а це означає, що кумулятивний ефект від реалізації всього комплексу заходів може бути дуже значним [201, с. 74].

Разом з тим, попри широке використання поняття «адміністрування в суді» вітчизняна юридична наука та практика ще не виробили загальноприйнятих підходів до розуміння його змісту. Поряд з означеним терміном використовувались та продовжують використовуватись наступні поняття: «судове управління», «організаційне керівництво судами», «організаційне забезпечення діяльності судів». О.Ю. Дудченко, досліджуючи окреслену проблематику, зазначає, що термін «судове управління» вперше вжито в статті 8 Основ законодавства СРСР і союзних республік про судоустрій від 29 жовтня 1924 року. Потім його було замінено на «організаційне керівництво судами», а наприкінці 80-х років – на «організаційне

забезпечення діяльності судів». Однак незважаючи на те, що ці терміни виникли за різних часів та за своєю природою мали змінювати один одного, вони і сьогодні продовжують використовуватися в юридичній літературі [61, с. 139].

Такий стан справ може негативно позначитись на якості наукових досліджень, у рамках яких використовується поняття «адміністрування в суді». Тому розкриття змісту таких понять, як «організаційне забезпечення діяльності судів» та «судове управління», з'ясування їх значення та співставлення з поняттям «адміністрування в суді» сприятиме більш чіткому формулюванню понятійно-категоріального апарату та розумінню сутності адміністративної діяльності в судовій системі.

Значення слова організаційне є похідним від організація. Поняття «організація» (з англ. - organization) походить від грецького слова «органон», що означає знаряддя або інструмент. Сформувалася організація як об'єднання людей, суспільних груп, виходячи із потреб кооперації зусиль для досягнення конкретних цілей у зв'язку з наявністю ряду фізичних, біологічних, психологічних і соціальних обмежень [126, с. 209]. Поняття «організація» широко вживається в багатьох науках і в практичній діяльності. За змістом воно багатозначне й найчастіше означає внутрішню упорядкованість, узгодженість взаємозалежних елементів цілого [22, с. 58].

Енциклопедичні довідкові джерела тлумачать термін «організація» досить широко: 1) як властивість будь-якого матеріального об'єкта, що виявляється в упорядкованості структури, внутрішньої будови; 2) як сукупність пов'язаних складових частин (елементів) відповідного об'єкта, а також зв'язків (взаємовідносин) між ними та іншими об'єктами, в результаті чого утворюється певне організаційне середовище; 3) як суб'єктивне явище, притаманне всім керованим соціальним об'єктам; 4) як одна з універсальних функцій соціального (зокрема державного) управління [29, с. 569].

Глуценко С.В. характеризує поняття «забезпечення» у загальнотеоретичному аспекті як: а) сукупність заходів різного спрямування, б) створення умов для здійснення тієї чи іншої діяльності [43, с. 45].

На думку А.Л. Борко, організаційне забезпечення адміністративних судів полягає в сукупності певних заходів, здійснення яких дозволяє створити належні

умови відправлення правосуддя. Таке забезпечення складається із заходів, спрямованих на створення умов для повного, усебічного, об'єктивного та незалежного здійснення правосуддя – фінансового, кадрового матеріально-технічного, інформаційно-методичного, організаційно-технічного характеру [22, с. 61-62].

Приймаченко Д. та Ігонін Р. організаційне забезпечення органів судової влади визначають як сукупність адміністративних, фінансових, інформаційних, організаційних та матеріально-технічних заходів, що реалізуються Державною судовою адміністрацією, мають позапроцесуальний характер впливу і спрямовані на створення та підтримання належних умов для ефективного функціонування органів судової влади [146, с. 60]. Водночас, науковці зазначають, що організаційне забезпечення діяльності органів судової влади полягає у створенні, підтриманні, гарантуванні необхідних умов для належного функціонування судової системи України [146, с. 59].

Обрусна С.Ю. на підставі аналізу положень закону та існуючих наукових поглядів вказує, що судове управління – це діяльність, що безпосередньо не поширюється на сферу правосуддя, хоча спрямована сприяти його здійсненню, забезпечує вирішення питань організаційно–правового, кадрового, матеріально-технічного, фінансового забезпечення функціонування судової системи [120, с. 341]. Під терміном «судове управління» С.Ю. Обрусна пропонує розуміти особливий вид соціального управління, що поєднує в собі ознаки державного управління та самоуправління і включає діяльність з організаційного керівництва судами, організаційного забезпечення функціонування судів, здійснення відповідними державними органами установчих функцій щодо судової влади відповідно до Конституції і законів України за неухильного дотримання принципу незалежності суддів, їх підзвітності і підкорення тільки закону. Крім поняття «судове управління» науковець також виділяє таке поняття як «управління в суді» яке являє собою підзаконну цілеспрямовану організуючу діяльність, спрямовану на задоволення потреб суду як організації, що здійснює юрисдикцію, не втручаючись у вирішення питань підготовки і процесу розгляду конкретних судових справ [120, с. 7].

Схожу точку зору має М. Запорожець. На його думку, сутність терміну «організаційне забезпечення діяльності судів» полягає у непроцесуальному порядку супроводження судочинства, що безпосередньо не пов'язано з розглядом кримінальних, цивільних, господарських справ чи справ про адміністративні правопорушення. Дана діяльність охоплює питання створення судів, багатопланову кадрову роботу — добір кадрів на посади суддів, формування складу народних засідателів та присяжних, проведення навчання, підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату судів [66, с. 74].

Стрижак А.А. вважає, що поняття «судове управління» за своїм змістом є найбільш об'ємним та включає в себе поняття «організаційне керівництво в судах» та «організаційне забезпечення». Категорія «судове управління» застосовується в юридичній науці для характеристики діяльності державного управління в галузі правосуддя, має комплексний характер і включає на сучасному етапі розвитку судової системи України як діяльність з організаційного керівництва судами, так і організаційне забезпечення судів, а також здійснення відповідних установчих (кадрових) щодо судової влади функцій Верховною Радою України та Президентом України [209, с. 29].

Приймаченко Д. та Ігонін Р. вважають, що термін «судове управління» має застосовуватися лише у позапроцесуальному значенні, тобто може вживатися винятково у ракурсі реалізації суддівськими органами чи судьями, що перебувають на адміністративних посадах, адміністративно-організаційних повноважень у сфері організації діяльності суду. Науковці вважають, що поняття «судове управління» та «організаційне керівництво в судах» є тотожними та виражають «внутрішній» управлінський процес, який реалізується органами чи посадовими особами судової влади у рамках системи органів судової влади. В той же час поняття організаційного забезпечення органів судової влади є зовнішнім управлінським процесом, який скеровується у сферу створення і підтримання необхідних умов для функціонування суду, а не на сам суд [146, с. 64-65].

Д.М. Притика стверджує, що судове управління поєднує елементи державного управління і самоуправління, де суди постають і як суб'єкти управління щодо

учасників економічного обігу, і як об'єкти управління всередині судової системи [148, с. 326]. Під судовим управлінням науковець розуміє сукупності управлінських впливів, спрямованих на забезпечення високої ефективності діяльності судів, належне функціонування системи правосуддя. Разом з тим, не здійснюючи розмежування окреслених понять, замість поняття «судове управління» Д.М. Притика пропонує використовувати поняття «судове адміністрування», оскільки останнє більш адекватно відображає правову природу цього явища [148, с. 8].

З цього приводу М. Мельник зазначає, що застосування терміну «судове управління» стосовно діяльності органів судової влади, порівняно із терміном «організація», дозволяє акцентувати увагу не лише на внутрішньоорганізаційних відносинах, а й на відносинах у сфері здійснення суддівського самоврядування з позицій їх цілеспрямованого впливу на діяльність судів, а також на відносинах, які складаються у зв'язку із законодавчим визначенням меж забезпечення та напрямів упорядкування діяльності судів, зовнішнього контролю та нагляду за законністю здійснення правосуддя [109, с. 143]. Саме тому, акцентуючи увагу на специфіці управлінської діяльності у сфері правосуддя, М. Мельник пропонує використовувати щодо неї таке поняття як «управління діяльністю органів судової гілки влади», розуміючи під ним цілеспрямовані, організуючі та регулюючі дії, здійснювані уповноваженими суб'єктами управління з метою створення умов та забезпечення діяльності органів судової влади [109, с. 144].

В свою чергу О.Ю. Дудченко обґрунтовує необхідність розмежування поняття «судове управління» і «адміністрування в суді». Під судовим управлінням науковець розуміє цілеспрямоване упорядкування суспільних відносин, яке здійснюється судом шляхом застосування впливу на зміст та характер відносин між окремими суб'єктами, дії яких не відповідають встановленим правовим нормам, що діють у цьому суспільстві, з метою захисту законних прав і свобод громадян, законних інтересів юридичних осіб, суспільства та держави, а також забезпечення однакового застосування і дотримання норм права всіма членами суспільства та оптимізації функціонування суспільства в цілому [61, с. 141-142]. При цьому, О.Ю. Дудченко наголошує, що природу управлінських процесів, що протікають у суді,

більш точно передає поняття «адміністрування в судовій системі», якому можна надати визначення як цілеспрямована діяльність осіб певного судового органу, що передбачає керування конкретним, окремим елементом судової системи (судом). Це власне практична діяльність осіб, що займають адміністративні посади в судовій системі, яка полягає в технологічному процесі підготовки прийняття і виконання управлінських рішень спрямованих на забезпечення належного функціонування суду з метою забезпечення ефективного здійснення правосуддя [62]. Тобто, управління – це упорядкування системи, а адміністрування – це керування конкретними, окремими елементами цієї системи, це власне практична діяльність, технологічний процес підготовки, прийняття і виконання управлінських рішень [61, с.140].

Н.І. Глазунова, досліджуючи проблематику державного управління, також, розмежовує поняття «державне управління» і «державне адміністрування». Державне управління - це цілеспрямований організуючо-регулюючий вплив держави (через систему її органів і посадових осіб) на суспільні процеси, відносини і діяльність людей. Тоді як, державне адміністрування – це власне практична діяльність державних органів, технологічний процес підготовки, прийняття і виконання управлінських рішень у сукупності методів і засобів, за допомогою яких вирішуються завдання держави і її структур різного рівня, здійснюється прямий, систематичний і цілеспрямований вплив органів управління на підвідомчі їм органи і об'єкти на основі адміністративної відповідальності за виконання рішень. Тобто, державне адміністрування – це широка сфера практичної діяльності державних органів, установ, посадових осіб і особливий вид занять на державній службі, і особливе мистецтво професіоналів-управлінців, що набувається за допомогою практики, знань і таланту [40, с. 11, 14-15].

Дослідивши дане питання, можемо констатувати, що у вітчизняній юридичній науці питання стосовно використання термінів «організаційне забезпечення діяльності судів», «судове управління» та «адміністрування в суді» є дискусійним. При цьому можна виділити два основні підходи до співвідношення означених понять. Так, одні науковці є прихильниками підходу згідно з яким означені поняття

є тотожними і вживаються як синоніми. Відповідно до іншого підходу вказані поняття різняться за своїм змістом.

Ми є прихильниками першого з підходів і вважаємо, що ці поняття є тотожними, оскільки термін «адміністрування» у перекладі з латинської «administratio» означає «управління». Крім того, на нашу думку, усі вказані вище поняття за своєю суттю являють сукупність адміністративних, фінансових, матеріально-технічних, інформаційних та організаційних заходів спрямованих на забезпечення діяльності ВСУ.

Беручи до уваги євроінтеграційні прагнення України та враховуючи вітчизняні спроби реформувати судову систему та привести її у відповідність до європейських стандартів, вважаємо, що звернення до міжнародного досвіду з приводу адміністрування у судах буде доцільним та цікавим.

Так, наприклад, вивчення сучасної системи управління роботою судів, що діє в США, дає змогу виокремити основні елементи судового адміністрування: 1) суд вищої інстанції, що виробляє адміністративну політику відповідної судової вертикалі, відображає основні її напрями у судових рішеннях, директивах чи наказах; 2) голова суду, як правило, здійснює контроль за реалізацією основних напрямів діяльності суду; 3) адміністратор суду штату здійснює адміністративну підтримку голови суду і суду в цілому в реалізації основного курсу діяльності суду, а також у здійсненні інших різноманітних адміністративних заходів, використовуючи при цьому людські і матеріально-технічні ресурси відповідного підрозділу (відділу); 4) голови судів першої інстанції та проміжних апеляційних судів спрямовують діяльність своїх судів відповідно до основного курсу, визначеного Верховним Судом, виконуючи при цьому певні адміністративні функції; 5) адміністратори й адміністративні відділи судів першої інстанції надають основну допомогу головам судів у виконанні ними своїх адміністративних обов'язків. Основою управлінської структури є інформаційна система, що надає статистичні дані й іншу інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень, якість яких прямо залежить від якості адміністративної інформації [148, с.347-348]. Визначальною рисою американського судового управління є й те, що на

законодавчому рівні було прийнято рішення провести поділ між нормами матеріального права, що приймаються законодавчими органами, і нормами та правилами управління роботою судів, прийняття яких є прерогативою суду [119, с. 66].

У Законі Польщі «Про організацію загальних судів» від 27 липня 2001 року (*Prawo o ustroju sądów powszechnych*) йдеться про контроль над судовою діяльністю, який поділяється на два види. Контроль над судовою діяльністю, що полягає у здійсненні правосуддя, здійснюється Верховним Судом відповідно до законних процедур. Але також окремо виділяється адміністративна діяльність судів, яка поєднує в нашому розумінні діяльність суддівського самоврядування (у Польщі воно не так активно виражене й представлене, як в Україні) й організаційне забезпечення судів і полягає у гарантуванні судам відповідних умов для виконання завдань, що покладаються на судову владу суспільством і державою. Адміністративна діяльність судів здійснюється як судовими органами, так і несудовими. У деяких випадках закон встановлює обов'язок виконання деяких видів адміністративної діяльності тільки суддями. Контроль над адміністративною діяльністю судів здійснюється Міністром юстиції особисто й компетентними органами. Якщо мова йде про контрольні функції над діяльністю, що пов'язана з відправленням правосуддя, такий контроль може здійснюватися тільки суддями, тимчасово делегованими до Міністерства юстиції для виконання зазначених функцій. Адміністративні повноваження у суді розподілено між головою суду та директором. Голова суду відповідно до своїх повноважень: керує та представляє суд, за винятком тих питань, що належать до компетенції директора суду; виконує обов'язки щодо адміністрування у суді; є професійним лідером серед суддів відповідного суду; видає накази про призначення та звільнення суддів з посад у суді у передбаченому законом порядку. Головний обов'язок директора суду – ефективне управління бюджетом суду. Найбільш впливовим несудовим органом, що має управлінські повноваження щодо організації і роботи судів Польщі, є Міністр юстиції країни. Водночас, повноваження Міністром юстиції можуть бути реалізовані тільки за умови обов'язкової попередньої консультації з відповідного

питання з Національною судовою радою. Крім того, пам'ятаймо, що Міністр юстиції призначає на посади голів судів та директорів судів [117, с.11-13].

Система судового управління Канади взагалі та робота судового адміністратора в судах першої інстанції зокрема мають три характерні риси, які заслуговують на особливу увагу: концепція партнерства на рівні керівництва; першочергова пріоритетність мети надання суспільних послуг; системний підхід до організації управління проходженням справ, спрямований на забезпечення ефективного та справедливого розгляду справ [214, с. 22].

У країнах так званого «ближнього зарубіжжя» склалися власні системи судового управління. Так, у Республіці Казахстан організаційне та матеріально технічне забезпечення діяльності Верховного суду здійснюється його апаратом, а місцевих судів – уповноваженим державним органом (Комітетом із судового адміністрування при Верховному суді Республіки), що створюється Президентом. До єдиної системи уповноважених органів входить відповідний центральний державний орган і адміністратори судів у областях, столиці та містах республіканського значення. Діяльність уповноваженого органу здійснюється при дотриманні принципів незалежності суду і невторчання у його діяльність. У Республіці Таджикистан судово організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності судів здійснюється апаратом судів, а також Радою юстиції Республіки [76, с. 217].

У Республіці Білорусь питання судового управління регулюються законодавчими актами і, зокрема, Кодексом Республіки Білорусь «Про судоустрій і статус суддів» від 29 червня 2006 р. із внесеними змінами і доповненнями та здійснюються відповідно до їх спеціалізації і територіального розташування: секретаріатом Конституційного Суду Республіки Білорусь щодо Конституційного Суду Республіки, апаратом Верховного Суду щодо Верховного Суду Республіки Білорусь; апаратом Вищого господарського суду щодо Вищого господарського суду, міністерством юстиції щодо обласних, районних і спеціалізованих судів, управліннями юстиції – щодо районних і спеціалізованих судів. Вказані органи в межах своєї компетенції розробляють і вносять пропозиції з питань удосконалення організації роботи судів республіки, здійснюють підбір і підготовку кандидатів на

посаду суддів, підвищення їх кваліфікації, організують роботу щодо матеріально-технічного забезпечення судів, створення належних умов їх діяльності, розробляють заходи, спрямовані на зміцнення незалежності суддів тощо [119, с. 66-67].

Визначившись із суттю адміністрування видається необхідним з'ясувати суб'єктний склад адміністрування у суді.

На підставі аналізу положень чинного законодавства України та діяльності ВСУ, ми вважаємо, що суб'єктами адміністрування у ВСУ є:

- збори суддів ВСУ (зібрання суддів ВСУ, на якому вони обговорюють питання внутрішньої діяльності суду та приймають колективні рішення з обговорюваних питань). Адміністративні повноваження зборів суддів ВСУ закріплені у частині 5 статті 126 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів», а саме: 1) обговорюють питання щодо внутрішньої діяльності суду чи роботи конкретних суддів або працівників апарату суду та приймають з цих питань рішення, що є обов'язковими для суддів та працівників цього суду; 2) визначають спеціалізацію суддів з розгляду конкретних категорій справ; 3) приймають рішення про обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад; 4) визначають рівень навантаження на суддів відповідного суду з урахуванням виконання ними адміністративних або інших обов'язків; 5) заслуховують звіти суддів, які обіймають адміністративні посади в цьому суді, та керівника апарату суду; 6) здійснюють інші повноваження, передбачені цим Законом;

- голова суду та його заступники (на голову та його заступників одночасно покладається виконання як адміністративних повноважень, так і процесуальних повноважень стосовно здійснення правосуддя) – адміністративні повноваження голови ВСУ та його заступників закріплені у статті 40, частині 3 статті 44 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів»;

- керівник апарату ВСУ (це основний суб'єкт в структурі судового адміністрування, який забезпечує здійснення взаємодії між суддівським корпусом та апаратом ВСУ та організацію здійснення процесуальної функції ВСУ);

- апарат суду ВСУ, який складається з технічних працівників та державних службовців (здійснює організаційне забезпечення діяльності ВСУ).

Діяльність апарату суду спрямована на належне організаційне забезпечення функціонування судового органу. Саме від його діяльності залежить ефективність роботи суду, адже без правильно організованої роботи всіх підрозділів апарату суду неможливо виконати весь обсяг роботи, що покладається на судову систему України. Як відзначає А.А. Стрижак, суд, для реалізації такої важливої державної функції як судочинство, наділяється необхідним рухомим і нерухомим майном (організаційною технікою, меблями, засобами зв'язку, приміщеннями) і, що головне, потрібною кількістю державних службовців – працівників апарату (помічників суддів, секретарів судових засідань, діловодів, судових розпорядників, архіваріусів, тощо). Суд, як і будь-яка організація (самостійна юридична особа), не може існувати без властивостей керівництва, адміністрування, вертикальних посадових взаємовідносин, формулювання прав і обов'язків співробітників, визначення форм і методів їх професійної діяльності» [208, с. 132].

Слід зазначити, що у сучасній юридичній літературі, на жаль, немає чіткого визначення поняття апарату суду. У найзагальнішому вигляді він може бути розглянутий як спеціальний орган, що здійснює організаційне забезпечення діяльності судів [14, с. 165]. Відповідно до цього визначення, головним завданням апарату суду є створення організаційних умов забезпечення правосуддя по конкретних справах [14, с. 175]. В.В. Сердюк на рівні організаційно-штатної структури визначає апарати судів як сукупність відповідних підрозділів суду, працівниками яких є державні службовці [188, с. 20]. Згідно з основним завданням апарату суду, яким, на думку дослідника, є організаційно-методичне та інформаційне забезпечення діяльності суду, вчений пропонує розглядати апарат як невід'ємну складову частину суду, що утворюється відповідно до закону з метою інформаційно-методичного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного, соціально-побутового, медичного, транспортного та іншого забезпечення його діяльності [188, с. 24]. Найбільш змістовне, на наш погляд, визначення апарату суду дає В.М. Бевзенко. На думку вченого, апарат суду являє собою єдину, чітко визначену систему організаційно-штатних одиниць (відділів, посад), наділених виконавчо-розпорядчими повноваженнями для організації належного

функціонування суддівського корпусу відповідного суду з метою забезпечення повного, всебічного, обґрунтованого і законного вирішення ними конкретних юридичних справ [10, с. 66].

Таким чином, апарат суду розглядається як допоміжний орган суду, один із його структурних підрозділів, що покликаний сприяти безперебійній роботі суду, здійснюючи діяльність, яка безпосередньо не стосується відправлення правосуддя. У свою чергу, апарат суду може стати посередником у взаєминах судів з виконавчою й законодавчою гілками влади. Крім того, апарат повинен відгородити суд від впливу з боку інших органів державної влади. Відповідно до свого завдання, на апарат суду покладається здійснення організаційного, науково-аналітичного, довідково-інформаційного та іншого забезпечення діяльності суду загальної юрисдикції. Він покликаний також сприяти його матеріально-технічному, ресурсному й соціально-побутовому забезпеченню [107, с. 230].

Досліджуючи питання стосовно сутності апарату суду, неможливо оминати питання основних функцій, які він виконує. Так, А. Осетинський, керуючись змістом правового статусу Вищого господарського суду України та враховуючи нормативне кореспондування приписів Закону України «Про судоустрій і статус суддів», виокремлює такі основні функції, здійснення яких покладається на апарат цього суду, а також на відповідні його структурні підрозділи: організаційне забезпечення роботи суду, міжнародно-правове співробітництво та зв'язки зі ЗМІ, кадрове забезпечення, а також антикорупційний моніторинг; документальне забезпечення здійснення господарського судочинства; інформаційно-комп'ютерне забезпечення здійснення господарського судочинства; фінансове, матеріально-технічне та інше забезпечення здійснення господарського судочинства [124, с. 10-11].

І. Марочкін, узагальнюючи норми чинного законодавства про судоустрій та положення актів ДСА України, пропонує виділяти такі основні функції, які здійснюють апарати судів загальної юрисдикції: інформаційно-методичне забезпечення здійснення правосуддя; документальне забезпечення роботи суду; інформаційно-комп'ютерне забезпечення здійснення правосуддя; фінансове, матеріально-технічне та соціально-побутове забезпечення роботи суду; кадрове

забезпечення роботи суду; забезпечення інформаційної діяльності суду; забезпечення міжнародно-правового співробітництва судів [122, с.60-63].

Згідно з Положенням про апарат Верховного Суду України, апарат суду виконує такі основні функції: 1) організаційно-методичне та правове забезпечення діяльності Верховного Суду України; 2) документальне забезпечення діяльності Верховного Суду України; 3) інформаційно-технічне забезпечення діяльності Верховного Суду України; 4) фінансове, кадрове, матеріально-технічне та соціально-побутове забезпечення діяльності Верховного Суду України.

Безумовно, всі ці функції є тісно пов'язаними, тому їх виділення в окремі групи має досить умовний характер.

Отже, діяльність ВСУ забезпечується встановленням чіткої організаційної структури суду, а також визначенням компетенції, умов та порядку діяльності підрозділів і посадових осіб. Організаційну інфраструктуру апарату ВСУ складають: Керівник апарату; Приймальня Голови ВСУ; Управління забезпечення діяльності керівництва ВСУ (Відділ забезпечення діяльності Голови та керівника апарату ВСУ; Сектор контролю документів, Відділ взаємодії з державними органами); Управління забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах (Канцелярія (на правах відділу), Відділ організаційного забезпечення); Управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах (Канцелярія (на правах відділу), Відділ організаційного забезпечення); Управління забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах (Канцелярія (на правах відділу), Відділ організаційного забезпечення); Управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах (Канцелярія (на правах відділу), Відділ організаційного забезпечення); Служба судових розпорядників (на правах відділу); Управління документального забезпечення (Відділ опрацювання вхідної і вихідної кореспонденції та внутрішньої документації, Сектор загального діловодства, Відділ редагування і коректури документів та архівного діловодства, Сектор редагування та коректури документів, Секретаріат Пленуму ВСУ, зборів суддів та НКР при ВСУ (на правах сектору); Правове управління (Відділ нормативно-правової роботи, Сектор з питань конституційного права та взаємодії з Конституційним Судом

України, Юридичний відділ); Відділ систематизації законодавства та історико-бібліотечної роботи; Відділ аналізу судової статистики та узагальнення судової практики; Управління кадрової роботи (Відділ організаційного забезпечення проходження державної служби та антикорупційного моніторингу, Відділ кадрового забезпечення персонального складу та апарату ВСУ); Перший відділ; Відділ мобілізаційної роботи (Сектор забезпечення функціонування системи оповіщення та організаційно-безпекової роботи); Управління інформаційних технологій (Відділ комп'ютерної техніки та мереж, Відділ програмних засобів та баз даних, Сектор забезпечення функціонування автоматизованої системи документообігу, Сектор системного забезпечення, Сектор захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах, Сектор копіювання і тиражування документів); Фінансово-економічне управління (Відділ планово-фінансової діяльності, Сектор обліку судового збору, Відділ бухгалтерського обліку та оплати праці, Сектор обліку матеріальних цінностей); Управління забезпечення взаємодії із засобами масової інформації та видавничої діяльності (Відділ взаємодії із засобами масової інформації, Відділ забезпечення видавничої діяльності, Сектор організаційного забезпечення внутрішніх комунікацій); Відділ міжнародного співробітництва (Сектор співробітництва з міжнародними організаціями та протоколу, Сектор перекладів); Відділ прийому громадян (Сектор прийому громадян, Довідково-інформаційний сектор); Господарське управління (Відділ матеріального та соціально-побутового забезпечення, Відділ експлуатації, ремонту та утримання будинків).

Означений вище перелік сфер діяльності та підрозділів організаційної інфраструктури апарату ВСУ доводить значущість виконуваних ним функцій та свідчить про органічну єдність усіх функцій, що здійснюються ВСУ. За таких обставин обґрунтованим є твердження про те, що апарат ВСУ є невід'ємною його частиною.

У процесі здійснення адміністрування у суді між його суб'єктами виникають правовідносини котрі у юридичній літературі мають назву «внутрішньоорганізаційні відносини». Науковці пропонують різний перелік видів внутрішньоорганізаційних відносин. Так, В.В. Шуба наводить перелік

внутрішньоорганізаційних відносин, які виникають в діяльності органів прокуратури, серед яких: прийняття управлінських рішень; організаційно-штатна робота (визначення структури органів прокуратури, повноважень їх працівників; документообіг; організація роботи колегій, нарад; організація методичної та аналітичної роботи); адміністративно-правові відносини під час проходження служби в органах прокуратури (професійний добір (відбір), призначення на посаду (ротація), формування кадрового резерву, атестування, присвоєння і позбавлення класних чинів, застосування заохочень та дисциплінарних стягнень, здійснення внутрішньовідомчого контролю та нагляду за поведінкою підлеглих, професійне навчання) [246, с. 99].

С.Г. Стеценко окремими видами внутрішньоорганізаційної управлінської діяльності апаратів усіх державних органів та адміністрацій державних підприємств, установ та організацій визначає: розподіл повноважень між керівником, його заступниками, структурними підрозділами, внесення змін до штатного розпису; забезпечення службової діяльності працівників; проходження державної служби та служби в органах місцевого самоврядування [205, с. 19-20].

В.Б. Авер'янов до таких правовідносин відносить проходження державної служби та служби в органах місцевого самоврядування [2, с.101].

Д.М. Притика до предмету судового управління (адміністрування) відносить: питання організації судових органів, відбір суддів і народних засідателів; управління кадрами судових органів; перевірка організації роботи судових органів; вивчення та узагальнення судової практики; організація роботи з ведення судової статистики. Об'єктом судового управління є відносини, що формуються в судовій системі у вигляді трьохступеневого зв'язку: суддя-закон, суддя-суд і суддя-людина [148, с. 331, 329].

С.О. Бондар пропонує виокремити окремі групи внутрішньоорганізаційної діяльності адміністративних судів, а саме: прийняття управлінських рішень; організаційно-штатна робота; документообіг; планування; здійснення внутрішнього контролю за поведінкою підлеглих; організаційне забезпечення службової діяльності суддів; вивчення і узагальнення судової практики; організація роботи з

ведення судової статистики та звітності; організація взаємодії [20, с.139-140]. Разом з тим, науковець зазначає, що різновидом організаційних дій у суді є створення належного психологічного клімату в колективі, нормування праці, культура поведінки в суді [20, с. 138].

С.Г. Штогун до видів внутрішньоорганізаційної діяльності місцевих судів відносить: планування роботи суду, підбір та розстановку кадрів, матеріальне та моральне стимулювання працівників суду, створення належного психологічного клімату в колективі, нормування праці, культуру поведінки в суді [244, с. 13].

М.П. Запорожець усі позапроцесуальні відносини у судах поділяє на такі групи: кадрового забезпечення; державно-службові; контрольні; охоронні; щодо розгляду звернень громадян; інші (статистика, діловодство, архівна справа) [67, с. 33].

На нашу думку найбільш вдалим та повним є підхід А.А. Стрижака. Так, А.А. Стрижак за функціональною спрямованістю виділяє такі організаційні дії у сфері забезпечення діяльності судів: професійно-кадрове забезпечення функціонування судів; розподіл навантаження між судьями, обов'язків працівників апарату суду; проведення колективних обговорень і сумісне вирішення певних управлінських проблем судьями; розподіл і використання фінансово-матеріальних ресурсів; встановлення порядку забезпечення і користування організаційно-технічними засобами і канцелярським приладдям; узгодження і підпорядкування діяльності підрозділів і служб секретаріату суду; інформаційне, нормативно-правове і наукове забезпечення процесу відправлення правосуддя; вирішення соціально-побутових і санітарно-курортних проблем суддів та службовців апарату суду; залучення до відправлення правосуддя народних (присяжних) засідателів [208, с. 107].

Вищенаведене дає змогу зробити висновок про різноманітність внутрішньоорганізаційної діяльності у суді.

Водночас, досліджуючи питання стосовно адміністрування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ, варто відмітити, що наукові консультанти судових палат ВСУ виконують далеко не всі з названих вище видів внутрішньоорганізаційної діяльності судів. Так, наукові консультанти судових палат ВСУ в силу своїх функціональних повноважень є важливою та невід'ємною

частиною апарату ВСУ, разом з тим вони не приймають участь у вирішенні питань стосовно професійно-кадрового забезпечення функціонування судів; розподілу навантаження між суддями, обов'язків працівників апарату суду; розподілу фінансово-матеріальних ресурсів; встановлення порядку забезпечення і користування організаційно-технічними засобами і канцелярським приладдям; узгодження і підпорядкування діяльності підрозділів і служб секретаріату суду; вирішення соціально-побутових і санітарно-курортних проблем суддів та службовців апарату суду.

Як ми з'ясували у попередньому розділі, основною метою діяльності наукових консультантів судових палат ВСУ є забезпечення ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів. Так, науковий консультант відповідної Судової палати ВСУ: здійснює науково-експертну діяльність, консультації та своєчасне забезпечення суддів Суду необхідною та повною інформацією щодо вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері судоустрою та судочинства, робіт провідних учених в галузі права з метою ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення по справам, які переглядаються Судовою палатою; бере участь у розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань реформування судової системи, судоустрою, судочинства, статусу суддів, їх соціального захисту та матеріального забезпечення; бере участь у проведенні правової і наукової експертизи та надання висновків на проекти законів і підзаконних актів, що надходять до Суду на погодження від суб'єктів законодавчої та нормотворчої ініціативи; за дорученням керівництва Судової палати надає пропозиції та зауваження до проектів законодавчих актів; бере участь у підготовці проектів постанов Пленуму Суду; бере участь у підготовці пропозицій щодо удосконалення законодавства України; за дорученням керівництва та суддів Судової палати письмово обґрунтовує пропозиції щодо застосування методологій тлумачення норм права з метою усунення розбіжностей неоднакового застосування касаційною інстанцією одних і тих самих норм матеріального права; збирає, систематизує, вивчає та оцінює результати проведення наукових розробок, аналогів

думок учених для проведення кваліфікованих консультацій; збирає та аналізує інформацію для проведення узагальнень судової практики; готує довідкові та аналітичні матеріали з питань, що стосуються діяльності Судової палати; готує необхідні довідки та аналітичні матеріали для представництва позиції Суду, Судової палати в комітетах Верховної Ради України та Конституційному Суді України з питань матеріального та процесуального права; на підставі судової практики систематизує правові позиції та готує відповідні матеріали для друку у «Віснику Верховного Суду України», щорічнику «Рішення Верховного Суду України» і для розміщення на веб-сайті Суду; вивчає та аналізує судову практику у справах, розглянутих Судовою палатою; надає науково-методичну допомогу суддям, помічникам суддів, працівникам управління із питань застосування норм законодавства; вивчає, аналізує судову практику і накопичує інформацію про судові рішення та спірні питання, а також створює банк даних спірних питань, які виникають при розгляді цивільних справ, готує відповідні пропозиції для їх вирішення; забезпечує вирішення питань, спрямованих на реалізацію завдань управління; постійно працює над удосконаленням організації своєї роботи й підвищенням професійної кваліфікації шляхом участі у конференціях, колоквиумах, круглих столах тощо; бере участь в організації роботи з підвищення професійної кваліфікації та навчання працівників відділу, управління; здійснює перевірку відповідності змісту електронної копії знеособленого судового рішення його оригіналу.

Отже, наукові консультанти судових палат ВСУ як складова апарату ВСУ в силу своїх функціональних обов'язків приймають активну участь в інформаційному, нормативно-правовому і науковому забезпеченні процесу відправлення правосуддя суддями ВСУ.

У своїй діяльності наукові консультанти судових палат ВСУ безпосередньо підпорядковуються начальнику відповідного відділу (наприклад, наукові консультанти Судової палати ВСУ у цивільних справах підпорядковуються начальнику відділу організаційного забезпечення Управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах). Наукові консультанти судових

палат ВСУ повинні якісно, на належному рівні та у визначені строки виконувати доручення та розпорядження начальника відповідного відділу.

Водночас, виходячи з принципу лінійного підпорядкування, згідно з яким вищі керівники наділяються правом давати розпорядження підлеглим співробітникам з усіх питань, що впливають з їхньої діяльності, наукові консультанти судових палат ВСУ у своїй діяльності, окрім начальника відповідного відділу, підпорядковуються начальнику відповідного управління, керівнику апарату ВСУ та його заступникам та Голові ВСУ та його заступників. За невиконання чи не належне виконання доручень та розпоряджень вказаних суб'єктів науковий консультант судової палати може понести дисциплінарне стягнення.

Таким чином, ми можемо прийти до висновку, що наукові консультанти судових палат ВСУ, як суб'єкти НКЗ діяльності ВСУ, адмініструються на загальних умовах як штатні працівники апарату ВСУ.

В межах даного підрозділу також надзвичайно важливим видається дослідження питання стосовно адміністрування функціонування Науково-консультативної ради ВСУ.

Так, відповідно до частини 1 статті 47 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» НКР утворюється при ВСУ. Згідно пункту 11 Положення про НКР, фінансове, матеріально-технічне забезпечення діяльності Ради здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, передбачених для забезпечення здійснення правосуддя ВСУ.

Таким чином, можемо констатувати, що НКР є елементом структури ВСУ. У своїй діяльності члени НКР виконують доручення голови НКР та його заступника, також за зверненням суддів ВСУ відповідно до визначеної судової спеціалізації надають наукові висновки щодо питань віднесених до їх повноважень. Крім того, члени НКР підконтрольні Пленуму ВСУ, оскільки саме Пленум ВСУ затверджує персональний склад НКР та може достроково припинити повноваження члена ради.

Водночас, члени НКР (окрім голови, заступника голови і вченого секретаря НКР, які обираються з числа суддів та працівників апарату ВСУ) у своїй діяльності не підпорядковані ані Голові ВСУ та його заступникам, ані керівнику апарату ВСУ та його заступникам. Члени НКР не є ані державними службовцями, ані технічними

працівниками ВСУ. Отже, Науково-консультативна рада не є ні структурним елементом апарату ВСУ, ні частиною суддівського корпусу ВСУ.

Ми вважаємо, що такий стан речей (коли НКР не є ні структурним елементом апарату ВСУ, ні частиною суддівського корпусу ВСУ) є незадовільним. Така позиція обумовлюється тим, що НКР утворюється при ВСУ з метою забезпечення ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень шляхом підготовки наукових висновків з питань діяльності ВСУ, підготовка яких потребує наукового забезпечення, а тому від належної діяльності НКР залежить ефективність та якість виконання ВСУ своїх функціональних повноважень взагалі та діяльність суддів ВСУ зокрема. Тобто, головним призначенням діяльності НКР є здійснення інформаційного, нормативно-правового та наукового забезпечення процесу відправлення правосуддя суддями ВСУ. У зв'язку з цим, на нашу думку, НКР при ВСУ повинна буди складовим елементом апарату ВСУ і входити до нього на правах управління.

Розглядаючи питання стосовно адміністрування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ, на нашу думку, важливим та актуальним питанням є дослідження його механізму та визначення його складових елементів.

Так, Радченко О.В. висунув припущення, що механізму як такому (від найпростіших на кшталт підойми до найскладніших механізмів державного управління) мають бути обов'язково притаманні такі ознаки: 1) є продуктом організованої діяльності; 2) має мету або функцію; 3) містить послідовність дій, певний вид руху; 4) передбачає переважно однобічний вплив з чітко визначеним вектором впливу; 5) має суб'єкт і об'єкт; 6) характеризується жорстким взаємозв'язком, усталеністю процесу, правил взаємодії; 7) його функціонування в ідеалі націлене на автоматизм; 8) його побудова має структурно-функціональний характер; 9) має ознаки відкритої або закритої системи [169, с. 20-22]. Водночас, набута в процесі розвитку інституту держави складність соціальних процесів обумовила й певні додаткові характерні риси механізмів державного управління, серед яких варто відзначити наступні: по-перше, механізми державного управління мають регуляторний вимір – саме за їх допомогою держава регулює суспільні

відносини в тій чи іншій сфері; по-друге, механізми державного управління мають ціннісний вимір; по-третє, механізми державного управління мають проблемний вимір – за їх допомогою держава вирішує ту чи іншу проблему суспільного розвитку [169, с. 22-23].

Разом з тим, Радченко О.В. дає інтегральне визначення категорії «механізм державного управління» у широкому розумінні відповідно до якого механізм державного управління – це системна сукупність інституцій, структур, послідовних дій, форм, станів і процесів в державі як продукт організованої людської діяльності, що має за мету реалізацію інтересів і потреб людей та вирішення нагальних суспільно-політичних проблем за рахунок державного впливу й регулювання суспільної життєдіяльності на основі усталених суспільних цінностей, норм і правил; є формою реалізацію функцій держави та має в якості суб'єкта органи державного управління [169, с. 24].

Рудницька Р.М., Сидорчук О.Г., Стельмах О.М. визначають механізм державного управління як штучно створену складну систему, призначену для досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, сукупність правових норм, методи, засоби, інструменти державного впливу на об'єкт управління [180, с.15].

Федорчак О.В. під механізмом державного управління розуміє механізм як систему, призначену для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену правову структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [228].

Л. Приходченко вважає, що механізм державного управління є багаторівневою єдиною системою, що складається з конкретних управлінських механізмів [149, с. 110].

Єдність підходів стосовно структури механізмів державного управління відсутня, різними науковими школами та науковцями дане питання висвітлюється по різному. Наприклад, Л. Приходченко вважає, що кожний із суб'єктів управління будь-якого рівня є керуючою системою і за внутрішнім своїм складом розглядається як сукупність таких компонентів: процес управління, що характеризує її в динаміці (розробка, прийняття і реалізація управлінських рішень, або здійснення всіх стадій

управлінського циклу); механізм управління (принципи, цілі, функції, методи); сукупність елементів, які характеризують керуючу систему у відносній статиці (кадри, інформація, структура, техніка, технологія); механізм розвитку (самовдосконалення) системи управління. Разом з цим автор зазначає, що оскільки в практичній управлінській діяльності вищезгадані компоненти так чітко неможна розмежувати через їх безперервний рухливий стан, постійну взаємодію, то доцільним видається їх умовний поділ відповідно до специфіки застосування за наступними типами: пов'язаність із процесами розробки та прийняття раціональних рішень; забезпеченість їх практичного втілення (впливу на об'єкти управління); активізація реалізації властивостей суб'єктів управління як систем, здатних до саморозвитку [149, с. 110-111].

Водночас, ми вважаємо, що О.В. Федорчак [228] найбільш вдало та повно представляє структуру механізму державного управління. О.В. Федорчак виділяє наступні структурні елементи механізму державного управління, а саме: правове забезпечення; нормативне забезпечення; інформаційне забезпечення; інструменти; важелі; методи; політика.

На нашу думку, структура механізму адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ за своїм змістом є подібною до загальної структури механізму державного управління, оскільки поєднує елементи державного управління і самоуправління. Отже, беручи за основу запропоновані О.В. Федорчак елементи структури механізму державного управління спробуємо дослідити структуру механізму адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ.

Таким чином, структура механізму адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ являє собою:

- правове забезпечення адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ: Конституція України, Цивільний процесуальний кодекс України, Цивільний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Господарський кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства

України, Кодекс законів про працю України, ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»; ЗУ «Про доступ до судових рішень», ЗУ «Про інформацію», ЗУ «Про звернення громадян», ЗУ «Про доступ до публічної інформації», ЗУ «Про захист персональних даних», ЗУ «Про державну службу», ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції» та інші нормативно-правові акти;

- нормативне забезпечення адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ: Положення про НКР при ВСУ затверджене постановою Пленуму ВСУ від 16 вересня 2011 року № 5, Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах ВСУ: Додаток 5 до Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах ВСУ, затвердженого наказом керівника апарату ВСУ від 26.03.2013 р. № 183/0/16-13, Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах ВСУ: Додаток 5 до Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах ВСУ, затвердженого наказом керівника апарату ВСУ від 26.03.2013 р. № 183/0/16-13, Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах ВСУ: Додаток 4 до Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах ВСУ, затвердженого наказом керівника апарату ВСУ від 26.03.2013 р. № 183/0/16-13, Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах ВСУ: Додаток 4 до Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах ВСУ, затвердженого наказом керівника апарату ВСУ від 26.03.2013 р. № 183/0/16-13, накази голови та заступників голови Державної судової адміністрації України, Положення про апарат ВСУ, постанови Пленуму ВСУ, рішення зборів суддів ВСУ, накази і розпорядження голови та заступників голови ВСУ, накази керівника апарату та заступника апарату ВСУ, Правила внутрішнього трудового розпорядку ВСУ затверджені загальними зборами

колективу ВСУ, Правила поведінки працівника суду затверджені рішенням Ради суддів України та інші нормативні акти;

- інформаційне забезпечення адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ: засоби масової інформації, інтернет, наукова юридична література, аналітично-статистичні збірники та звіти, засоби поштового зв'язку тощо;

- інструменти забезпечення адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ: технології та програми;

- важелі забезпечення адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ: економічні, матеріально-технічні, правові;

- методи забезпечення адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ: організаційні - заходи фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційно-аналітичного та організаційно-технічного характеру, спрямованих на створення належних умов для повного і незалежного здійснення функціональних повноважень; економічні – оплата праці наукових консультантів; психологічні – створення сприятливої атмосфери між членами колективу ВСУ.

У спеціальній літературі окрім загального механізму державного управління прийнято виділяти ще й організаційний механізм державного управління. Серед елементів організаційного механізму державного управління слід виділити об'єкти та суб'єкти управління, організаційну інфраструктуру, цілі, завдання та результати управління.

Керуючись названими вище структурними елементами організаційного механізму державного управління розглянемо організаційний механізм адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ. Отже, організаційний механізм адміністрування системою науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ являє собою:

- об'єкт адміністрування: відносини, які виникають у ВСУ з приводу ефективного здійснення останнім своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів;

- суб'єкти адміністрування: збори суддів ВСУ, Пленум ВСУ, голова та заступники голови ВСУ, керівник апарату ВСУ та його заступник, апарат ВСУ;
- організаційна інфраструктура науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ: наукові консультанти судових палат ВСУ (як працівники апарату ВСУ) та Науково-консультативна рада;
- цілі та завдання адміністрування: здійснення інформаційного, нормативно-правового та наукового забезпечення процесу відправлення правосуддя суддями ВСУ;
- результати адміністрування: ефективне здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

Таким чином, дослідивши питання щодо поняття та сутності адміністрування у судах загалом, розглянувши питання стосовно сутності та функцій апарату суду, в тому числі й ВСУ, проаналізувавши види внутрішньоорганізаційної діяльності суду, визначивши елементи структури загального та організаційного механізму адміністрування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ, видається за можливе безпосередньо визначити характерні риси притаманні адмініструванню системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ.

Отже, характерними рисами адміністрування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ є: 1) його побудова має структурно-функціональний характер; 2) поєднує елементи державного управління і самоуправління; 3) має ознаки відкритої системи, характеризуються відкритим характером зав'язків із зовнішнім середовищем і певною залежністю від нього; 4) є продуктом організованої діяльності усіх суб'єктів адміністрування; 5) суб'єктами адміністрування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ є: збори суддів ВСУ, Пленум ВСУ, Голова та заступники голови ВСУ, керівник апарату та заступник керівника апарату ВСУ, апарат ВСУ; 6) його суб'єкти здатні до саморозвитку; 7) його цілями та завданням є здійснення інформаційного, нормативно-правового та наукового забезпечення процесу відправлення правосуддя суддями ВСУ; 8) його результат – це ефективне здійснення ВСУ своїх

функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

Підбиваючи підсумок, варто відмітити, що адміністрування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ є надзвичайно важливим, оскільки від якості надання науковими консультантам судових палат ВСУ та НКР при ВСУ комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів залежить ефективність здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень, зокрема здійснення правосуддя ВСУ як найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції.

3.2. Інформаційне забезпечення функціонування аналітичних підрозділів Верховного Суду України

Проведене дослідження функцій системи НКЗ діяльності ВСУ дозволило нам виділити такі функції як консультативна, аналітична, інформаційна, статистична та нормотворча. Кожна з вказаних функцій може бути реалізована лише за умови належного організаційного забезпечення функціонування аналітичних підрозділів ВСУ, тобто суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ. При цьому, саме інформаційне забезпечення функціонування аналітичних підрозділів ВСУ є дуже важливою складовою організаційного забезпечення. Вимоги сьогодення, а саме значна кількість судових справ, потреба в належному відправленні правосуддя, забезпеченні доступу до публічної інформації в судах є незаперечними підставами для застосування сучасних досягнень інформаційних технологій системою НКЗ діяльності ВСУ. Впровадження новітніх технологій у роботу аналітичних підрозділів ВСУ підвищить рівень інформатизації найвищого судового органу країни. В свою чергу, означене забезпечить належні умови для функціонування інноваційних судових пілотних проєктів. Адже результати проведеного нами опитування свідчать, що, великий відсоток (57 %) суддів відчуває недостатню інформаційну підтримку. При цьому, 68 % відмічають, інформація наявна, але вона не систематизована, також 26 % скаржаться на застарілість наявної інформації. Переважна більшість опитаних суддів відмітила недостатність

інформації щодо наявного зарубіжного досвіду, а також брак аналітичної підтримки в процесі здійснення ними повноважень судді. Хоча, певна кількість також зазначила і недостатність статистичної (21 %), прогностичної (12 %) та нормативної (23 %) інформації.

Важко уявити без належної інформаційної підтримки виконання системою НКЗ навіть власної інформаційної функції, яка реалізується шляхом оцінки ефективності запропонованої для використання системи інформаційних ресурсів, позитивних та негативних аспектів кожного компоненту системи інформаційних ресурсів, інформаційних потоків, отриманих від кожного компоненту інформаційної системи; а також шляхом аналітичного співставлення інформаційних потоків, що виходять від кожного компонента системи інформаційних ресурсів, та формулювання на основі отриманої інформації комплексних аналітичних висновків. Саме тому одним з завдань системи НКЗ діяльності ВСУ слід вважати трансформацію досягнень науки і техніки у практику діяльності ВСУ (суддів, апарату суду і т.ін.). Тож аналіз сучасних тенденцій інформатизації суспільства і підвищення ефективності діяльності інформаційно забезпечувальних підрозділів сприятиме покращенню результатів функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ.

Варто зазначити, що сучасне суспільство і всі існуючі в ньому інститути тяжіють до процесу інформатизації за для задоволення інформаційних потреб. Процеси розвитку і модернізації державних і недержавних структур також схильні до збільшення своїх інформаційних потреб і переведення процесів виконання своїх функцій на більш сучасні рейки. Інформатизація – це перехід суспільства в якісно новий стан, вихід на нові технологічні кордони, що визначають інформаційне суспільство. Тож, як справедливо зауважує Ю.М. Канигін, інформаційне суспільство – об'єктивно виникаюча в ході історичного процесу стадія суспільного розвитку [73, с. 11].

Відповідний процес інформатизації проникає в усі сфери державного устрою і створює тенденцію до зміни стандартних процедур і процесів через збільшення інформаційних потреб. Не можна не погодитись із М.І. Цурканом про те, що інноваційні досягнення є одним із шляхів об'єктивної діяльності суду й, безперечно,

забезпечення доступу до належного судочинства [236]. Як слушно зазначає В.М. Сурник, в умовах реформування судової системи одним із перспективних напрямків державної політики у цій сфері вбачається інформатизація судів [213, с. 130].

Згідно з Концепцією Національної програми інформатизації, інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, створених на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [159]. В основі здійснення процесів інформатизації лежить збільшення в сучасному суспільстві ціни інформації і потреби такої.

Основним об'єктом інформаційного суспільства є інформація. Як зазначає Д.С. Черишкін, інформаційний вплив на державу, суспільство, громадянина зараз є ефективнішим, ніж політичний, економічний і навіть військовий. Інформація стає реальною, майже фізично відчутною силою [238, с. 13].

Для того, щоб зрозуміти зсередини такий процес як інформатизація, і те, як він впливає на інформаційне забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ, необхідним є провести дослідження його «ядра», а саме поняття інформації і його змісту.

Так, А.В. Абрамов вважає, що інформацією в загальному вигляді необхідно вважати факти, відомості, дані, що знімають невизначеність з будь-якого питання, пов'язаного з пізнанням реального процесу, у якого є безпосередній або потенціальний споживач [1, с. 40]. На думку автора, під інформацією розуміються відомості, повідомлення, що містять дані про навколишній світ, про внутрішній стан системи і зовнішніх умов, котрі керуюча система використовує в здійсненні управлінських процесів [1, с. 20].

У більш загальному сенсі під інформацією розуміють відомості про навколишній світ і процеси, що протікають у ньому, сприймаються людиною або спеціальним пристроєм. Інформація завжди була найважливішою, невід'ємною складовою частиною життя людини [121, с. 98].

Як пише Н.С. Польовий, під інформацією розуміються дані, які характеризують об'єкт пізнання і можуть бути виділені суб'єктом в тому чи іншому відображенні пізнаваного об'єкта [134, с. 45]. На думку В.Г. Афанасьєва, інформація - результат відображення різноманітної дійсності, повідомлення, відомості про неї [6, с.12-13].

Ю.В. Уманський обґрунтовано вважає, що інформацією є дані, які виділяються суб'єктом пізнання з процесів навколишнього середовища. Інформація у будь-якій діяльності відіграє орієнтаційну роль, допомагає правильно оцінити обставини й умови, усвідомити ціль майбутньої роботи, виділити проміжні цілі, сформулювати задачі і вибрати або відшукати нові шляхи, способи і засоби їхнього розв'язання [226, с. 84].

Відповідна інформація стає життєво необхідною для функціонування сучасних державних чи приватних інститутів. Сучасні тенденції розвитку цивілізації все більше змушують до тісної взаємодії з навколишнім світом і збільшенню потреби у пізнанні навколишньої середовища.

Інформація стає однією з основних складових сучасного суспільства. Цей факт насамперед пов'язаний з ускладненням соціального життя і підвищенням його динамічності, що призвело до збільшення потреби в інформації, необхідної для прийняття оптимальних рішень. В результаті інформація отримує ринкову оцінку і перестає бути безкоштовним товаром - виникає інформаційний ринок. Інформація перетворюється в реальний стратегічний ресурс суспільства [48, с. 44].

Тож, враховуючи збільшення цінності інформації, складаються умови, за яких утворення або система будь-якого рівня для ефективного виконання своїх функцій повинна взаємодіяти з інформаційним простором та бути його частиною. Саме завдяки інформаційним процесам система здатна здійснити доцільну взаємодію з оточуючими умовами, координувати і субординувати відносини власних компонентів, спрямовувати їх рух, так само, як і рух себе самої, до заздалегідь запрограмованої мети [7, с. 13].

А.В. Абрамов наголошує, що для того, щоб конкретна діяльність була безперервною та ефективною, суб'єкт управління повинен бути поінформований про

сутність і конкретні прояви об'єктивних закономірностей, які діють в сфері його функціонування; про механізми їх дії; про конкретні цілі, що стоять перед сферою функціонування на даному етапі її розвитку, прикладні задачі, які покликаний вирішувати суб'єкт управління, щоб сприяти досягненню загальних цілей [1, с. 19].

Схожу позицію займає і О. Воронько, який зауважує, що тільки у випадку повного інформування усіх суб'єктів діяльності можливим є досягнення найкращого результату. Інформація дає можливість досягти більшої визначеності, точності при прийнятті рішень, узагальненні досвіду діяльності тих чи інших державних органів, організацій та установ, при підготовці необхідних документів [36, с. 32].

А.В. Будрявичюс виокремлює нові елементи інформаційного обігу і вказує про наявність інформаційної потреби і споживача інформації. Необхідність у інформуванні, на думку автора, являється інформаційною потребою, а суб'єкт, у якого існує потреба в інформуванні, є споживачем інформації. Інформаційна потреба - це властивість споживача інформації, що відображає необхідність отримання інформації, що відповідає характеру виконуваних дій або робіт; споживач інформації - це особа або колектив, які отримують і використовують інформацію в науковій чи практичній роботі. [24, с. 32].

Метою відповідного інформаційного споживача є отримання необхідної інформації чи спожиття конкретного інформаційного продукту. Основою створення інформаційних продуктів є безпосередньо інформаційні ресурси. Поділяючи цю точку зору Ю.В. Уманський пише, що за своєю суттю будь-який інформаційний продукт відображає інформаційну модель його виробника і втілює його власне уявлення про конкретну предметну сферу, для якої він створений. Інформаційний продукт, є результатом інтелектуальної і інформаційної діяльності людини, представленої на ринку у вигляді інформаційних товарів і послуг [226, с. 50].

Очевидним є, що так само, як ВСУ є споживачем науково-консультативної допомоги, система НКЗ є споживачем інформаційних ресурсів. Задовольнити потреби споживача інформації у інформаційних ресурсах чи інформаційних продуктах покликане інформаційно-аналітичне забезпечення. Інформаційно-

аналітичне забезпечення складається з двох основних компонентів: інформаційного забезпечення та аналітичного забезпечення.

Кожний вид забезпечення інформаційних потреб має свої особливості, складові і характеристику. Але мета таких забезпечень є спільною, а саме: задоволення інформаційних потреб споживача інформації. Нами вважається необхідним дослідити кожен вид забезпечення окремо і в сукупності.

На думку науковців, поняття інформаційного забезпечення є поєднанням усієї інформації, що використовується, специфічних засобів і методів її обробки, а також діяльності фахівців щодо ефективного використання даних, відомостей, знань в організації управління конкретною соціальною системою [69, с. 40].

Представленою є також дещо інша позиція, відповідно до якої інформаційне забезпечення — це сукупність форм документів, нормативної бази і реалізованих рішень щодо обсягу, розміщення і форм організації інформації, яка циркулює в системі автоматизованого оброблення економічної інформації чи в інформаційній системі. При цьому, основними принципами створення інформаційного забезпечення є: цілісність; достовірність; контроль; захист від несанкціонованого доступу; єдність і гнучкість; стандартизація та уніфікація; адаптивність; мінімізація помилок введення-виведення інформації [70].

Загалом, варто відмітити, що сучасне поняття "інформаційне забезпечення" великою мірою сформувалося у зв'язку з розвитком автоматизованих систем управління. Саме тому, іноді під інформаційним забезпеченням розуміють динамічну систему одержання, оцінки, зберігання та переробки даних, створену з метою вироблення управлінських рішень. Інформаційне забезпечення можна розглядати і як процес забезпечення інформацією, і як сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі у процесі її функціонування [239]. Однак, ми не можемо повною мірою підтримати цю позицію, і вважаємо, що виникнення інформаційного забезпечення напряму не пов'язане з існуванням автоматизованих систем управління.

Загалом можна зазначити, що інформаційне забезпечення є процесом накопичення, систематизації та доставки інформації (конкретного інформаційного продукту) до інформаційного споживача. Таким чином, інформаційне забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ полягає у накопиченні, систематизації та доставці функціонально важливої інформації суб'єктами НКЗ діяльності ВСУ інформаційним споживачам (суддям, Пленуму ВСУ та інше).

Під аналітичним забезпеченням діяльності слід розуміти таку, що має дослідницький характер, пізнавальну, творчу роботу. Аналітичний супровід інформаційного забезпечення, його інтелектуальна підтримка є однією з умов успішної організації функціонування суспільного інституту.

Л.Т. Маслова підкреслює, що аналітична інформація дає підстави перевести управлінські рішення на мову практики, втілити їх в реальні справи. В ході реалізації функції організації, як вірно відзначають дослідники, здійснюється і організація (упорядкування) самих відомостей, даних, їх відбір і аналітичне насичення, взаємодія між різними потоками інформації і видами, її систематизація, тобто встановлення та відпрацювання форм інформації, її змісту і обсягу, періодичності надходження [105, с. 76-77].

Під аналізом досить часто розуміють процедуру вивчення статистичних даних та іншої інформації, що характеризує обстановку, з метою виявлення причинно-наслідкових зв'язків між її окремими елементами [231, с. 5].

Виходячи із вказаного, можна зробити висновок, що аналітичне забезпечення, окремо від інформаційного, складає процес осмислення, очищення та обробки наявної інформації. Однак, варто зауважити, що кожна з відповідних форм забезпечення (інформаційне, аналітичне) є водночас самостійною і взаємопов'язаною. Самостійними вони є тому, що кожна з форм забезпечення має свої функції, методи, принципи. А взаємопов'язаними вони є тому, що мають спільну мету і об'єкт, особу чи організацію, яка є споживачем інформації і потребує такої.

Ю.В. Уманський нагадує, що організація ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення не може обмежуватися лише запитами перших осіб на одержання інформації, оскільки інформаційні інтереси осіб, що приймають рішення

в органах державного управління, визначаються лише, як правило, колом питань їх компетенції. Необхідність інтеграції інформаційної, аналітичної, експертної, прогнозової складових роботи всіх служб і регіональних органів державної влади та координація їхньої діяльності очевидні з погляду управління і ресурсної забезпеченості. Така інтеграція, на думку автора, вимагає системного підходу до формування інформаційної інфраструктури, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємств, використовуючи сучасні інформаційні технології [227, с. 233].

Таким чином, інформаційно-аналітична робота є важливою допоміжною діяльністю (відносно управлінської діяльності), що забезпечує стадії визначення проблем системи управління та їх аналіз; підготовки та прийняття управлінського рішення; контролю за його виконанням та оцінки ефективності. І саме тому рівень інформаційного забезпечення повинен відповідати рівню забезпечення аналітичного. Необхідно відмітити, що аналітична робота не може вестися окремо від інформаційної. В процесі аналізу інформації постійно виникають нові обставини та необхідність додаткового отримання інформації. Інформація є основою, фундаментом для аналітики. Саме тому, наприклад Д.Я. Семир'янов пропонує використовувати терміни інформаційно-аналітичне забезпечення, інформаційно-аналітична робота [185, с. 20]. Взаємопов'язане, автономне і ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення спроможне задовольнити потреби сучасного інформаційного споживача і надати коректну і необхідну інформацію, якої потребує споживач для ефективного виконання своїх функцій.

Слушною в цьому контексті є думка Д.Я. Семир'янова, який наголошує на необхідності для будь-якої форми діяльності в державній сфері створення інформаційного базису у поєднанні з інформаційно-аналітичним забезпеченням заходів по досягненню внутрішніх і зовнішніх цілей функціонування держави [185, с. 116].

Отже, без належної організації інформації неможливо ефективно керувати системою, забезпечувати її успішний розвиток, важко досягти поставлених цілей і потім гарантувати збереження досягнутих результатів. З цього погляду, інформація виконує в управлінні три рівні завдань: 1) вона є специфічною формою

взаємозв'язку компонентів усієї системи управління з навколишніми її компонентами зовнішнього світу; 2) інформація обслуговує всі рівні, функції управління – від підготовки й ухвалення рішення до підведення підсумків його виконання; 3) вона є безпосередньою причиною, що визначає вибір системою іншого варіанту поведінки; переведення системи в новий стан, який забезпечує її рух до заданої мети [68, с. 19].

Як справедливо відмітив В.Е. Краснянський, пріоритетним завданням сьогодні має стати забезпечення управління на основі максимально повної інформації про оперативну обстановку, тенденції та перспективи її розвитку [91, с. 35]. І саме оперативний пошук і обробка значних за обсягами інформаційних ресурсів може слугувати ключовим моментом у досягненні поставлених цілей.

Вирішення завдання обробки значних обсягів інформаційних потоків в процесі управління є найважливішим чинником удосконалення всієї системи управління. Між інформаційною й організаційною структурами управління існує нерозривний зв'язок. Обсяг та характер потоків інформації визначають склад і взаємодію структурних підрозділів систем управління. І як слушно в цьому контексті зазначає Д.Я. Семир'янов, зайва або недостовірна інформація спричиняє ускладнення структури й дублювання функцій відповідальних осіб [185, с. 15].

Як ми вже зазначили, обробка, очищення, систематизація, корегування і доставлення інформації складає інформаційно-аналітичне забезпечення. Але кожен вид інформаційно-аналітичного забезпечення має свої особливі риси і методи виконання власних завдань. І основною відмінною рисою кожного типу інформаційно-аналітичного забезпечення є різновид інформації, інформаційного продукту, яка є об'єктом діяльності інформаційно-аналітичного забезпечення. Так як метою даного підрозділу є дослідження інформаційного забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ, вважаємо за необхідне проаналізувати такий тип інформації як правова інформація, яка і є тим інформаційним продуктом, який споживає ВСУ в процесі своєї діяльності як об'єкт НКЗ.

Варто відмітити, що одним з перших застосував відповідний термін В.А. Шабалін, який розглядав в якості правової інформації правосвідомість, а її

функціонування визначав як рух інформації по каналах керованої правової системи [240, с. 125]. Цікаву позицію висловлюють Н.Г. Беляєва та В.І. Іванов, які розглядають інформацію в рамках правової системи не тільки як сукупність свідчень і даних про право, практику його реалізації, але і як сукупність даних про правотворчість, про науково-теоретичні розробки в галузі правової дійсності [12, с. 19]. Наприклад, В.І. Хабалов взагалі розуміє під правовою інформацією «сукупність відомостей, даних нормативно-правового характеру, які стосуються уявлень, ідей, концепцій, почуттів, що виражають суб'єктивне ставлення людей до правових норм і пов'язаних з ними явищ, що безпосередньо впливають на поведінку людей» [229, с. 60].

Нами вважається недостатньо обґрунтованим твердження про те, що правову інформацію складають суб'єктивні теорії і почуття відносно права, а також явища, пов'язані з такими елементами. Доцільно такі складові визначати скоріш предметом дослідження наук соціології чи психології, можливо і юридичної психології.

На думку Р.А. Коваль, правова інформація - це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо [79, с. 18]. Ю.В. Кудрявцев слушно під правовою інформацією розуміє інформацію, що міститься в нормах права [94, с. 17]. На думку цього автора, норми права з інформаційної точки зору - це відомості про належне, дозволене, заборонене в поведінці людей, про умови, за яких така поведінка може або повинна здійснюватися, про несприятливі наслідки невиконання вимог держави. Ю.В. Кудрявцев проте вказує, що «нерідко під правовою інформацією розуміється правова пропаганда, відомості про різні правові явища і т.д».

В цілому, можна сказати, що правова інформація – це інформація, яка стосується діючого законодавства, прав людини, будь-якого юридичного аспекту діяльності кожної людини окремо чи людських утворень.

Варто зауважити, що власну точку зору на таке питання має і законодавець. Відповідно до ЗУ "Про інформацію", правова інформація - будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо [156].

Таке визначення нам видається дещо розмитим та політизованим. Однак, щодо джерел інформації, ми не можемо не погодитись із законодавцем. Так, нормативно визначено, що джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань [156].

Особливість правової інформації, як слушно зауважує А.В. Червяковський, полягає не тільки у її змісті і джерелах, характерними також є способи її пізнання. Правова інформація може сприйматися шляхом читання офіційного і неофіційного тексту нормативного правового акта, а також читання текстів роз'яснень, коментарів; крім того, інформація може бути передана і іншими способами (спілкуванням з фахівцями, знайомими, передача інформації за допомогою аудіовізуальних засобів та ін.) [237, с. 23]. Г.Н. Горшенков пише, що метод правового інформування обумовлюється характером цілей, спрямованих на повідомлення суб'єктам права нормативних знань, повідомлення їм суто управлінських рішень, вимог, програмних положень держави для орієнтування в правовому житті, вибору правомірної поведінки та ін. [46, с. 257-258].

Тобто одна і та ж правова інформація може бути подана зовсім по різному, залежно від цілей, для яких вона необхідна. Однією з важливих форм методу правового інформування є опублікування через засоби масової інформації законопроектів, прийнятих законів, підзаконних актів, офіційних повідомлень про державно-правове життя країни, яке називають офіційним правовим інформуванням [63, с. 38].

Згідно із національним законодавством, основними видами інформаційно-правової діяльності є: 1) Одержання інформації - це набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою; 2) Використання інформації - це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави; 3) Поширення інформації - це розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законом порядку

документованої або публічно оголошеної інформації; 4) Зберігання інформації - це забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв [79, с. 16-17].

Доцільно наголосити, що тип інформації є не єдиним критерієм розмежування різних форм інформаційно-аналітичного забезпечення. Не менш значущим є розмежування за інституційною ознакою. Адже специфіка джерел інформації і спосіб їх аналізу безпосередньо залежить від інформаційного споживача, яким може бути і окремих посадовець, і ціла організація. Для виділення особливостей інформаційного забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ необхідним є проведення дослідження характерних рис інформаційно-аналітичного забезпечення інших державних інституцій, різного рівня і напряму діяльності.

Так, Д.Я. Семир'янов зазначає, що інформаційно-аналітичне забезпечення управління підрозділами податкової міліції України можна визначити як функціонально та структурно виділену спеціально організовану діяльність податкової міліції, що передбачає збір, накопичення й обробку даних; пошук, аналіз й узагальнення інформації; отримання спеціальних знань, та спрямована на якісне забезпечення управлінської діяльності на різних рівнях в структурі податкової міліції [185, с. 33]. Відповідно, однією з головних цілей інформаційно-аналітичної роботи податкової міліції є виявлення загальних властивостей і ознак податкових злочинів в окремих сферах та напрямках підприємницької діяльності, на підставі яких здійснюється прогнозування криміногенної ситуації, що дозволяє визначити найбільш оптимальні управлінські рішення [185, с. 18]. Семир'янов Д.Я. визначив особливість інформаційно-аналітичного забезпечення управління підрозділами податкової міліції в наявності закладеного системного принципу циклічно замкнutoї інформаційної підготовки рішень, прийнятих на всіх основних стадіях оперативно-розшукової, документально-перевірочної і кримінально-процесуальної діяльності підрозділів податкової міліції. Принципове значення має організація інформаційного пошуку потенційних порушників податкового законодавства на основі застосування комп'ютерних технологій і методів системного аналізу [185, с. 86].

На думку А.В. Абрамова, зміст аналітичної роботи в органах попереднього слідства направлений на своєчасне виявлення виникаючих проблем (протиріч,

невідповідностей), правильну їх оцінку, встановлення причинних зв'язків між фактами, подіями і їх наслідками, висування гіпотез, постановку об'єктивно необхідних цілей і зважених реально виконуваних завдань, вибір найбільш доцільних шляхів і засобів їх вирішення, пошук відповідей на питання, що виникають в процесі організації оперативно-службової діяльності [1, с. 46]. Адже, як зазначає науковець, керівникам для вжиття дієвих заходів потрібен не просто вал відомостей, а необхідні інформаційні матеріали, аналітично вивірені, з передбаченням можливого розвитку кримінальної ситуації в доступному для огляду майбутньому, висновками і пропозиціями щодо вдосконалення діяльності слідчих підрозділів [1, с. 37].

Загалом, як справедливо зауважує В.В. Єльцов, інформаційне забезпечення судової діяльності є невід'ємною частиною комплексу проблем, що пов'язані з вивченням та використанням закономірностей виявлення і збирання джерел інформації для формування судових доказів [248, с. 48]. Інформаційне забезпечення є базою, на якій будується процесуальна діяльність судової влади. Відомості збираються, систематизуються, набувають придатної для використання форми та відіграють у судочинстві виняткову роль. Головна мета системи інформаційного забезпечення діяльності судів, вважає автор, полягає в тому, щоб на базі зібраних початкових даних отримати вторинну, оброблену інформацію, яка становить основу для прийняття процесуальних рішень [248, с. 157].

Підсумовуючи викладене, можемо прийти до висновку, що інформаційне забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ являє собою процеси накопичення, обробки, очищення, систематизації та корегування функціонально важливої правової інформації суб'єктами НКЗ діяльності ВСУ, результатом яких є створення інформаційно-аналітичних даних, що можуть бути використані з метою ефективної реалізації ВСУ своїх повноважень.

Для об'єкта нашого дослідження накопичення і систематизування даних у певну інформаційну базу, якою можливо ефективно і оперативно користуватися, є одною з найголовніших цілей інформаційного забезпечення. Однак, досить часто система НКЗ діяльності ВСУ стикається із несистематизованим і непридатним для

використання потоком інформації, який необхідно своєчасно та якісно систематизувати та класифікувати за необхідністю. Це свідчить про те, що інформаційне забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ має спільні риси та характеристики з інформаційно-аналітичним забезпеченням багатьох державних установ і організацій, що надає нам можливість припускати наявність у всіх зазначених видах інформаційного забезпечення спільних проблем і шляхів їх розв'язання.

Наприклад, Р.А. Коваль зазначає, що практично у всіх органах державної влади в Україні забезпечується інформаційна підтримка поточної роботи на рівні окремих персональних комп'ютерів з набором типових програмних продуктів. Більшість органів виконавчої влади застосовують локальні обчислювальні мережі. Разом з тим, органи державної влади гостро відчують недостатність інформаційного забезпечення своєї діяльності [79, с. 76].

Доцільно окремо наголосити, що інформаційне забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ великою мірою має бути підтримано Державною судовою адміністрацією України. Нормативно-правовою базою для здійснення інформаційного забезпечення Державною судовою адміністрацією України судових органів є Закон України «Про Національну програму інформатизації» [162], Указ Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» [158], Концепція створення Єдиної судової інформаційної системи [88], Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи [86] та ін. Так, на основі чинного законодавства робочою групою з питань інновацій Державної судової адміністрації України у 2012 р. було розроблено Проект Стратегічного плану інформатизації судів України (далі – Стратегічний план). Основними завданнями якого є: 1) підвищення рівня інформаційно-телекомунікаційної системи судів; 2) якісного поліпшення рівня судового захисту прав і свобод громадян та юридичних осіб; 3) гарантування прозорості, доступності, збільшення довіри до органів правосуддя, покращення думки населення про суди, їх ролі, а також соціальної значимості; 4) формування позитивного іміджу судової системи в цілому, в тому числі й Державної судової

адміністрації України; 5) вдосконалення правових гарантій щодо інформованості населення, їх ділової активності з питань забезпечення захисту своїх прав, свобод і законних інтересів у судовому порядку та ін. [206].

Відповідно до цього Стратегічного плану, першочерговими завданнями, що стоять перед судовою владою України щодо іноваційного використання технологій та вдосконалення судових процедур, були визначені такі: - визначити показники ефективності роботи суду, відобразити їх у статистичній звітності, проаналізувати процедури діловодства, описавши процеси та порядок роботи з документами, в разі необхідності удосконалити їх; - забезпечити відповідність програмного забезпечення удосконаленим процедурам роботи з документами та забезпечити інтеграцію програмних продуктів, які використовуються в судовій системі; - розробити План інформатизації судів, який визначив би, зокрема, принципи, стандарти, часові рамки та бюджетні розрахунки, необхідні для функціонування єдиної судової інформаційної системи; - удосконалити програмне забезпечення автоматизованої системи діловодства в судах та забезпечити системний контроль за її функціонуванням.

Ще 28.08.2013 року Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації була схвалена запропонована Державною судовою адміністрацією Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи (далі – Концепція), в якій між іншим, зазначалось, що на 1 січня 2013 року загальна потреба у придбанні судами комп'ютерної техніки становила близько 14, 5 тисяч одиниць, оргтехніки – близько 12 тисяч одиниць [87]. Для створення технічного та технологічного оснащення судів на рівні, що забезпечує можливість функціонування Єдиної судової інформаційної системи ДСА України були здійснені заходи з побудови локальних обчислювальних мереж в судах. Так, у рамках Спільної Програми Європейської Комісії та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України» здійснено реалізацію заходів зі створення корпоративної мережі за рахунок коштів міжнародної допомоги, а саме: проведено роботи з побудови сертифікованої локальної комп'ютерної мережі в 403 судах. При цьому, за інформацією, отриманою від територіальних управлінь Державної судової адміністрації України в 2012 році, на балансі знаходилось 13 899

персональних комп'ютерів. Потреба станом на 1 січня 2013 р. становила 11 413 шт., тобто 45 % від кількості персональних комп'ютерів, необхідної для повного забезпечення судів [131].

Відповідно до спільного Наказу Державної судової адміністрації та Міністерства фінансів України від 19.02.2016 року № 32/114 затверджено паспорт бюджетної програми на 2016 рік щодо організаційного забезпечення діяльності судів та установ судової системи. Згідно цього документа, на заходи з інформатизації передбачено 45157,4 тис. грн., а на легалізацію комп'ютерних програм – 420,8 тис. грн. Ці кошти мають бути направлені на придбання 283 одиниць комп'ютерної та оргтехніки, 5 одиниць програмних продуктів із супроводом, 41 комплекту легалізованого програмного забезпечення [129]. При цьому, згідно бюджетного запиту на 2016 -2018 роки загального (форма 2016-1), рівень задоволення сервісом в судах в 2016 році має сягнути – 20 %, а рівень впровадження електронного суду – 50 % [26].

В Стратегії розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки зазначається, що інформаційні технології - ключовий інструмент для поліпшення доступу до правосуддя, підвищення ефективності судів та управління судовими справами. Зусилля щодо впровадження можливостей електронного правосуддя необхідно спрямувати на вдосконалення внутрішніх (системи управління судовими справами) і зовнішніх (сайтах) інформаційних систем (ІС) судів. Також ці зусилля мають бути націлені на підвищення взаємодії з ІС інших органів у сфері юстиції. Важливим кроком у цьому напрямку буде реорганізація та консолідація структур управління ІС шляхом аутсорсингу більшості інформаційних послуг судів на основі договорів про сервісне обслуговування [207].

Дослідження показують, що вирішення проблеми створення умов для функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності ВСУ складається з ряду взаємопов'язаних завдань: - матеріально-технічне та фінансове забезпечення, результатом вирішення якого має стати приведення електронних, технічних, програмних засобів збору, обробки, зберігання та циркуляції правової інформації у ВСУ у відповідність з досягненнями науково-технічного прогресу; -

кадрове забезпечення, рішення якого передбачає підвищення рівня інтелектуальної діяльності керівників і співробітників підрозділів, зайнятих збором, обробкою, перетворенням інформації, розробкою прогнозів, програм, планів та інших рішень у ВСУ.

Р. А. Коваль справедливо наголошує, що необхідною умовою оптимізації діяльності державних службовців в умовах інтелектуалізації та зокрема освоєння ними глобальних інформаційних технологій є подолання певної інертності, обумовленої традиціями та стереотипами, сформованими в межах існуючої національної системи державного управління [79, с. 32]. А.В. Дюков підтримує подібну точку зору і зазначає, що традиційними методами отримання правової інформації, такими як використання періодичних друкованих видань або інших джерел, неможливо адекватно вирішити поставлену задачу. Практика показала, що найбільш повне і послідовне рішення даних проблем, як і ряду інших, знаходиться на шляху впровадження комп'ютерних довідкових правових систем [63, с. 55].

В.Ю. Єльцов також є прибічником шляху створення єдиної бази даних, але він зазначає, що це має бути не просто зіставлення показників або одноманітний підхід до аналізу статистичних даних різними органами, а єдине джерело інформації, оброблення, зберігання і передавання якої відповідали б рівню сучасних технологій [248, с. 161].

Ми вважаємо обґрунтованим необхідність створення єдиної бази даних, яка буде включати в себе як нормативну базу законів та підзаконних нормативних актів так і загальну статистику звернень, юридичних дій чи юридичних фактів.

Крім того, варто зазначити, що проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління значною мірою залежать від таких важливих складових, як: особливості інформаційних процесів, що визначають характер обміну інформаційними ресурсами; стан національного інформаційного простору [165].

Слід зауважити, що проблеми кадрового забезпечення здебільшого потребують незначної кількості матеріальних ресурсів, що мають бути направлені на інструктування та підвищення кваліфікації держслужбовців. Водночас, навіть

незначне підвищення рівня фінансування виглядає досить нереалістичним у період сучасного економічного стану країни. Але ми вважаємо, що при належному інноваційному підході до вирішення проблем і міжнародному співробітництві відповідні перешкоди можуть бути усунені з шляху реалізації державної інформаційної програми підтримки діяльності ВСУ.

Але міжнародні інвестиції є не єдиним, що Україна може отримати від цивілізованої спільноти. Найціннішою підтримкою, що в змозі надати Європейська спільнота Україні, є досвід використання інформаційних технологій у роботі державного апарату. Адже розвиток суспільної інформатизації в Європі знаходиться на досить високому рівні, що підтверджується великою кількістю успішних проектів у відповідній сфері в країнах Євросоюзу.

Прикладом інтенсивного використання інформаційних технологій в сфері державної діяльності є Франція. За рівнем впровадження інформаційно-аналітичного забезпечення в державних установах поряд із Францією провідні позиції займає Німеччина. У Великобританії політика уряду спрямована на те, щоб не тільки органи центральної влади, а й і місцеві органи самоврядування і державного сектору в широкому сенсі, включаючи позавідомчі структури, громадські організації, і навіть Національна служба охорони здоров'я, рухались у напрямку інтенсивного впровадження інформаційних технологій [23].

Важливою є участь наукових центрів у інформаційному забезпеченні функціонування органів державної влади. Наприклад, у Німеччині розробкою нових інформаційних технологій і застосуванням їх у державно-управлінській діяльності займаються провідні наукові центри і фірми. Так, Німецький національний центр з математики і обробки даних, що включає в себе п'ять головних дослідницьких інститутів із загальною кількістю співробітників близько 1200 осіб, забезпечує наукові дослідження у сфері інформаційних технологій (при цьому основне значення мають розробка і впровадження методів для створення інформаційних систем), науково-методичну підтримку інтелектуальних систем, консультації у сфері технології мультимедіа і організації телеконференцій [79, с. 84].

У Литві у середині 2001 року було створено Комітет з питань розвитку інформаційного суспільства, який об'єднав науковців, урядовців, представників приватного сектору та провідних бізнесменів. Головним завданням даної структури було визначено здійснення управління політикою розвитку інформаційних процесів в країні. Також даний комітет виконує функції управління та нагляду за діяльністю органів сертифікації електронних підписів. Комітет з питань розвитку інформаційного суспільства при Парламенті Литви забезпечує нормативне регулювання усіх процесів ІКТ всередині держави. При Прем'єр-Міністрі було створено Комісію з питань розвитку інформаційного суспільства, яка відповідає за розробку стратегії Електронного уряду та за регулювання діяльності агентства з питань реалізації ініціатив е-уряду. До складу цього органу входять урядові представники з 5 міністерств, Міністерство внутрішніх справ і Прем'єр-Міністр [79, с. 87]. Приклад співучасті професіоналів різних сфер діяльності у Литві надає конкретний приклад можливого реформування систем інформатизації в Україні.

Процес інформатизації суспільства у Європі здійснюється не лише окремими державами-членами Європейського союзу. Існують міждержавні проекти інформатизації, які надають можливість виконувати свої функції і покращувати результат не тільки державним установам, але і звичайним громадянам. Така можливість для суспільства існує завдяки доступності відповідних проектів через мережу інтернет, яка в тому числі забезпечує гласний контроль громадян Європи.

Наприклад, існуюча система CELEX є універсальним джерелом розповсюдження і зберігання джерел права Європейського Союзу. Її можна розглядати як електронний аналог Офіційного журналу. У банку даних CELEX містяться повні тексти всіх документів, прийнятих Європейськими співтовариствами і Союзом починаючи з 1951 р. Система CELEX сьогодні функціонує сьома офіційними мовами ЄС (англійською, німецькою, французькою, грецькою, італійською, данською і голландською), а доступ до її ресурсів можливий як шляхом під'єднання телекомунікаційних мереж передачі інформації (on-line), так і з використанням CD-ROM. Серед користувачів даної системи багато юридичних фірм, приватних підприємств, державних і освітніх установ.

Системи SCAD (scad.utdallas.edu), ECLAS (European Commission Library Automated Catalogue) містять автоматизований каталог Бібліотеки Комісії в Брюсселі і дозволяють ознайомитися з науковими монографіями, дисертаціями і статтями в періодичних виданнях, присвяченими різним аспектам європейської інтеграції і права Європейського Союзу.

Свою інформаційну систему і базу даних має і Європарламент - EUROQUE (europa.eu.int/) (European Parliament Online Query). Разом із повною інформацією про діяльність представницького органу Європейського Союзу вона включає матеріали, що розміщуються національними парламентами країн - учасниць ЄС. У даний час створюється нова інформаційна система, що містить банк даних про діяльність усіх інститутів та органів Європейського Союзу, їх підрозділів, - VIAS [248, с. 143].

Вимоги до роботи державних інституцій збільшуються щорічно і те, що було інноваційними новинками вчора, сьогодні є життєвою необхідністю. Як ми вже визначили, без використання нових інформаційно-аналітичних технологій неможливо належним чином підвищити ефективність та якість НКЗ діяльності ВСУ. Загалом, під технологією (technology) розуміють будь-який засіб перетворення вихідних матеріалів, будь то люди, інформація або фізичні матеріали, - для отримання бажаної продукції або послуг [110, с. 593].

Ю.В. Уманський справедливо наголошує, що в сучасних умовах інформаційні системи і інформаційні технології, які є технологічними процесами, що охоплюють інформаційну діяльність управлінських працівників, пов'язаних з підготовкою і прийняттям управлінських рішень, які включають процеси збору, передачі, зберігання і обробки інформації, у всіх її можливих формах і проявах виступають необхідним інструментом успішного управління [227, с. 49].

Вважаємо, що інноваційні технології як першоджерела вдосконалення функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ являють собою систематизовану, упорядковану сукупність відомостей про практичну діяльність суду, апарату суду, суддів та спрямовані на спрощення процесу діяльності ВСУ та підвищення ефективності реалізації ним своїх повноважень.

В період сучасного технічного прогресу знайти необхідний технологічний інструмент не створює складнощів. Більш важкою і відповідальною роботою є визначення таких напрямів, де покращення або зміна матеріального або технологічного забезпечення надасть можливість покращити рівень ефективності.

Одним із основних напрямів вдосконалення інформаційного забезпечення є утворення систем інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) для інформаційної підтримки аналітичних підрозділів ВСУ з використанням інформаційних технологій. СІАЗ є розподіленою системою, що складається з ядра та галузевих підсистем, що взаємодіють за допомогою комп'ютерних мереж. Реалії поточного розвитку зовнішнього середовища обумовлюють необхідність адекватності сучасних інформаційних систем двом взаємозв'язаним тенденціям в структурах ВСУ, виступаючим одночасно основними факторами, що впливають на їх еволюцію: – зростання кількості і збільшення варіативності факторів, що вимагають обов'язкової реакції і адаптації з боку ВСУ; – переважання змінних, що відносяться до зовнішнього середовища, по кількості і значущості над змінними, що описують внутрішнє середовище ВСУ.

На нашу думку, до шляхів посилення інформаційного забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ слід віднести: 1) запровадження технології єдиної судової інформаційно-аналітичної системи, яка створювала б умови для оперативного використання масиву статистичної та аналітичної (узагальнюючої) інформації з метою формування єдиної судової практики ВСУ; 2) технічна модернізація систем інформаційного забезпечення; 3) запровадження технології формування базових систем впливу, які б передбачали інформаційні інструменти розповсюдження правових позицій ВСУ серед судів нижчих ланок; 4) створення баз правових знань і експертних систем, які б містили систематизовану інформацію щодо наявних наукових, експертних позицій та, крім того, надавали можливість ефективного використання судової практики міжнародних судових установ та правових документів інших міжнародних інституцій. Разом з тим, необхідно зазначити, що перелік пропонованих технологій не є вичерпним, що обумовлено

тим фактором, що процес становлення і розвитку інноваційних технологій перебуває у постійній динаміці й прогресі.

Всі відповідні рекомендації і запропоновані шляхи модернізації інформаційного забезпечення діяльності ВСУ потребують детального плану реалізації, оновлення, перекваліфікації персоналу і фінансової підтримки.

Висновки до розділу 3

В даному розділі досліджено організаційні засади функціонування системи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України.

На підставі аналізу положень чинного законодавства України та діяльності ВСУ, встановлено, що суб'єктами адміністрування у ВСУ є: - збори суддів ВСУ; - Пленум ВСУ; - Голова ВСУ та його заступники; - керівник апарату ВСУ; - апарат ВСУ. Запропоновано вважати НКР при ВСУ складовим елементом апарату ВСУ.

Структура механізму адміністрування системою НКЗ діяльності ВСУ за своїм змістом є подібною до загальної структури механізму державного управління, оскільки поєднує елементи державного управління і самоуправління. Таким чином, структура механізму адміністрування системою НКЗ діяльності ВСУ являє собою: - правове забезпечення адміністрування системою НКЗ діяльності ВСУ; - нормативне забезпечення адміністрування системою НКЗ діяльності ВСУ; - інформаційне забезпечення адміністрування системою НКЗ діяльності ВСУ; - інструменти забезпечення адміністрування системою НКЗ діяльності ВСУ; - важелі забезпечення адміністрування системою НКЗ діяльності ВСУ; - методи забезпечення адміністрування системою НКЗ діяльності ВСУ.

Отже, організаційний механізм адміністрування системою НКЗ діяльності ВСУ являє собою: - об'єкт адміністрування: відносини, які виникають у ВСУ з приводу ефективного здійснення останнім своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів; - суб'єкти адміністрування: збори суддів ВСУ, Пленум ВСУ, Голова та заступники голови ВСУ, керівник апарату ВСУ та його заступник, апарат ВСУ; - організаційна

інфраструктура НКЗ діяльності ВСУ: наукові консультанти судових палат ВСУ (як працівники апарату ВСУ) та НКР; - цілі та завдання адміністрування: здійснення інформаційного, нормативно-правового та наукового забезпечення процесу відправлення правосуддя судьями ВСУ; - результати адміністрування: ефективно здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

Адміністрування системи НКЗ діяльності ВСУ є надзвичайно важливим, оскільки від якості надання науковими консультантам судових палат ВСУ та НКР при ВСУ комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів залежить ефективність здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень, зокрема здійснення правосуддя ВСУ як найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції.

Водночас, інформаційне забезпечення функціонування аналітичних підрозділів ВСУ також є дуже важливою складовою організаційного забезпечення. Очевидним є, що так само, як ВСУ є споживачем науково-консультативної допомоги, система НКЗ є споживачем інформаційних ресурсів. Задовольнити потреби споживача інформації у інформаційних ресурсах чи інформаційних продуктах покликане інформаційно-аналітичне забезпечення. Інформаційно-аналітичне забезпечення складається з двох основних компонентів: інформаційного забезпечення та аналітичного забезпечення.

Кожен вид інформаційно-аналітичного забезпечення має свої особливі риси і методи виконання власних завдань. І основною відмінною рисою кожного типу інформаційно-аналітичного забезпечення є різновид інформації, інформаційного продукту, яка є об'єктом діяльності інформаційно-аналітичного забезпечення. Правова інформація є тим інформаційним продуктом, який споживає ВСУ в процесі своєї діяльності як об'єкт НКЗ. В цілому, правова інформація – це інформація, яка стосується діючого законодавства, прав людини, будь-якого юридичного аспекту діяльності кожної людини окремо чи людських утворень.

Дослідження показує, що вирішення проблеми створення умов для функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності ВСУ

складається з ряду взаємопов'язаних завдань: - матеріально-технічне та фінансове забезпечення, результатом вирішення якого має стати приведення електронних, технічних, програмних засобів збору, обробки, зберігання та циркуляції правової інформації у ВСУ у відповідність з досягненнями науково-технічного прогресу; - кадрове забезпечення, рішення якого передбачає підвищення рівня інтелектуальної діяльності керівників і співробітників підрозділів, зайнятих збором, обробкою, перетворенням інформації, розробкою прогнозів, програм, планів та інших рішень у ВСУ.

Обґрунтованою є необхідність створення єдиної бази даних, яка буде включати в себе як нормативну базу законів та підзаконних нормативних актів так і загальну статистику звернень, юридичних дій чи юридичних фактів.

Слід зауважити, що проблеми кадрового забезпечення здебільшого потребують незначної кількості матеріальних ресурсів, що мають бути направлені на інструктування та підвищення кваліфікації держслужбовців. Водночас, навіть незначне підвищення рівня фінансування виглядає досить нереалістичним у період сучасного економічного стану країни. Але при належному інноваційному підході до вирішення проблем і міжнародному співробітництві ці перешкоди можуть бути усуненні з шляху реалізації державної інформаційної програми підтримки діяльності ВСУ.

Доведено, що інноваційні технології як першоджерела вдосконалення функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ являють собою систематизовану, упорядковану сукупність відомостей про практичну діяльність суду, апарату суду, суддів та спрямовані на спрощення процесу діяльності ВСУ та підвищення ефективності реалізації ним своїх повноважень.

Одним із основних напрямів вдосконалення інформаційного забезпечення є утворення систем інформаційно-аналітичного забезпечення для інформаційної підтримки аналітичних підрозділів ВСУ з використанням інформаційних технологій. Разом з тим, перелік технологій не є вичерпним, що обумовлено тим фактором, що процес становлення і розвитку інноваційних технологій перебуває у постійній динаміці й прогресі.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, що полягає в дослідженні теоретичних, правових та праксеологічних засад науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України, а також вироблені пропозицій щодо вдосконалення законодавства, яке регламентує функціонування системи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України, зокрема:

1. Верховний Суд України як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції діє для забезпечення кожному права на судовий захист його прав, свобод та законних інтересів незалежним і безстороннім судом, справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки і виступає засобом реалізації права учасників судового процесу та інших осіб на перегляд судового рішення у випадках і порядку, встановлених процесуальним законом. Повноваженнями ВСУ є правомочності суду, встановлені законом з метою реалізації завдань, що ставляться перед найвищим судовим органом країни. Підвищити ефективність виконання ВСУ своїх завдань можливо шляхом розширення повноважень ВСУ щодо здійснення науково-аналітичної та консультативно-дорадчої роботи, аби ВСУ, реалізуючи свій конституційний статус вищого судового органу у системі судів загальної юрисдикції, міг виступити гарантом єдності судової практики з метою забезпечення дієвого та ефективного правосуддя в Україні.

2. НКЗ діяльності ВСУ – це комплексна діяльність, направлена на створення необхідних умов для ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень, яка являє собою сукупність консультативних, організаційних та інформаційних заходів, що реалізуються на постійній основі спеціально визначеними суб'єктами. Процес консультування є невід'ємною та основною змістовною складовою НКЗ діяльності ВСУ, який має такі характерні ознаки: - здійснюється на постійній основі; - може бути декількох видів, а саме: наукове, інформаційне та методичне НКЗ; - є поліфункціональним; - може мати як стратегічну мету, так і оперативне значення; - може здійснюватись внутрішніми

резервами ВСУ та залучати зовнішні джерела консультування; - використовуються методи діагностики, інформування, навчання, аналізу та узагальнення; - стандартні ролі суб'єктів консультування: діагностик, аналітик, експерт, тренер; - специфічні консультант-клієнтські відносини.

3. Метою НКЗ діяльності ВСУ є створення необхідних умов для ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень за допомогою запровадження сукупності консультативних, організаційних та інформаційних заходів. Принципами НКЗ діяльності ВСУ є законність, професійність, системність, оперативність, повнота та об'єктивність. Серед функцій НКЗ діяльності ВСУ можна виділити такі як: консультативна, аналітична, інформаційна, статистична та нормотворча функції. До гарантій НКЗ діяльності ВСУ можна віднести правову форму закріплення НКЗ діяльності ВСУ, правовий статус суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ, адміністрування системи НКЗ діяльності ВСУ та систему матеріально-технічної підтримки НКЗ діяльності ВСУ.

4. Структура правового статусу наукового консультанта Судової палати ВСУ включає такі елементи: професійні права, професійні обов'язки та відповідальність. Характерними рисами правового статусу наукового консультанта судової палати ВСУ є: 1) призначається на посаду і звільняється з неї керівником апарату суду в порядку та з підстав передбачених Законом України «Про державну службу», Кодексом законів про працю України та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють ці правовідносини; 2) їх права та обов'язки поділяються на загальні (визначені у законодавстві України про державну службу) та спеціальні (передбачені відповідними посадовими інструкціями); 3) професійна діяльність наукового консультанта судової палати ВСУ підпорядкована виконанню завдань, покладених на відповідний відділ і носить офіційний характер; 4) мають право на просування по службі, тобто на службову кар'єру; 5) передбачено окремі обмеження його громадських прав з метою забезпечення більшої ефективності та якості службової діяльності; 6) посада є базою для характеристики правового статусу наукового консультанта судової палати ВСУ, оскільки саме у посаді виражається його функціональна роль, місце в ВСУ та в судовій системі; 7) підлягає спеціальній

дисциплінарній відповідальності в порядку передбаченому чинним законодавством за вчинення проступку.

5. Основним завданням НКР є здійснення комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів з метою забезпечення ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень. Характерними рисами НКР є: 1) НКР є структурною складовою ВСУ; 2) НКР є зібранням висококваліфікованих фахівців у галузі права, які мають науковий ступінь доктора або кандидата юридичних наук; 3) голова НКР у разі необхідності може скликати засідання НКР та утворювати з числа членів НКР робочі групи для вивчення та обговорення окремих питань застосування законодавства в судовій практиці, надання висновків на законопроекти, які стосуються судової системи і діяльності ВСУ, тощо; 4) з обговорюваних питань більшістю голосів членів НКР приймаються колективні мотивовані рекомендації (за результатами розгляду науково-консультаційних питань НКР) та рішення (з питань організації роботи НКР); 5) є незалежним як від зовнішнього впливу з боку органів виконавчої та законодавчої влади і громадськості, так і від внутрішнього впливу, зокрема судів ВСУ; 6) існування НКР у складі ВСУ є однією з гарантій забезпечення самостійності ВСУ та незалежності суддів.

6. Форми НКЗ діяльності ВСУ – це зовнішній вираз діяльності суб'єктів НКЗ щодо забезпечення ефективного здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів. Серед основних форм діяльності наукових консультантів судових палат ВСУ можна виділити такі: аналітичний звіт за результатами вивчення наукових підходів; аналітична записка; доповідна записка; довідка-довідь; методичні рекомендації тощо. Форми діяльності НКР при ВСУ: наукові висновки; рекомендації; рішення.

7. Характерними рисами адміністрування системи НКЗ діяльності ВСУ є: 1) його побудова має структурно-функціональний характер; 2) поєднує елементи державного управління і самоуправління; 3) має ознаки відкритої системи, характеризуються відкритим характером зав'язків із зовнішнім середовищем і

певною залежністю від нього; 4) є продуктом організованої діяльності усіх суб'єктів адміністрування; 5) суб'єктами адміністрування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ є: збори суддів ВСУ, Пленум ВСУ, Голова та заступники голови ВСУ, керівник апарату та заступник керівника апарату ВСУ, апарат ВСУ; 6) його суб'єкти здатні до саморозвитку; 7) його цілями та завданням є здійснення інформаційного, нормативно-правового та наукового забезпечення процесу відправлення правосуддя суддями ВСУ; 8) його результат – це ефективне здійснення ВСУ своїх функціональних повноважень за допомогою комплексу консультативних та організаційно-інформаційних заходів.

8. Інформаційне забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ являє собою процеси накопичення, обробки, очищення, систематизації та корегування функціонально важливої правової інформації суб'єктами НКЗ діяльності ВСУ, результатом яких є створення інформаційно-аналітичних даних, що можуть бути використані з метою ефективної реалізації ВСУ своїх повноважень. До шляхів посилення інформаційного забезпечення аналітичних підрозділів ВСУ слід віднести:

- 1) запровадження технології єдиної судової інформаційно-аналітичної системи, яка створювала б умови для оперативного використання масиву статистичної та аналітичної (узагальнюючої) інформації з метою формування єдиної судової практики ВСУ;
- 2) технічна модернізація систем інформаційного забезпечення;
- 3) запровадження технології формування базових систем впливу, які б передбачали інформаційні інструменти розповсюдження правових позицій ВСУ серед судів;
- 4) створення баз правових знань і експертних систем, які б містили систематизовану інформацію щодо наявних наукових, експертних позицій та, крім того, надавали можливість ефективного використання судової практики міжнародних судових установ та правових документів інших міжнародних інституцій.

9. З метою вдосконалення чинного законодавства України щодо НКЗ діяльності ВСУ запропоновано: - зміни до ст. 46 та нову редакцію ст. 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»; - зміни до Положення про НКЗ при ВСУ; - авторський проект типової посадової інструкції наукового консультанта Судової палати ВСУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов А. В. Информационно-аналитическое обеспечение деятельности органов предварительного следствия в системе Министерства внутренних дел Российской Федерации: дисс.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / А. В. Абрамов; Академия управления МВД России. – М., 2009. – 259 с.
2. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / за заг. ред. О.М. Пасенюка. – К.: Істина, 2007. – 608 с.
3. Адушкин Ю. С. Дисциплинарное производство в СССР / Ю. С. Адушкин. – Саратов, 1986. – 128 с.
4. Алехина О. М. Парадигма правового суда как носителя самостоятельной и независимой судебной власти / О. М. Алехина. // Право и образование. – 2006. – № 1. – С.170-183.
5. Атаманчук Г. М. Теория государственного управления / Г. М. Атаманчук. – М.: Юрид. лит., 1997. – 400 с.
6. Афанасьев В. Г. Социальная информация / В. Г. Афанасьев. – М., 1994. – 200 с.
7. Афанасьев В. Г. Социальная информация и управление обществом / В. Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1975. – 111 с.
8. Бахин В. П. Научно-методическое обеспечение практики расследования преступлений / В. П. Бахин, В. К. Лисиченко // Актуальные проблемы судебной экспертизы и криминалистики. – К., 1993. – С. 84-86.
9. Бахрах Д. Н. Административное право: учебник / Д. Н. Бахрах. – М.: Изд-во БЕК, 1993. – 301 с.
10. Бевзенко В. М. Адміністративні суди України: навч. посіб. / В. М. Бевзенко. – К.: Алерта, КНТ, 2006. – 271 с.
11. Безлепкина О. В. Административно-правовая организация деятельности Судебного департамента при Верховном Суде РФ на системной основе (по материалам Дальневосточного федерального округа): дисс.... докт. юрид. наук: спец. 12.00.14 / О. В. Безлепкина. – Хабаровск, 2012. – 186 с.

12. Беяева Н. Г. Информационное обслуживание в области права / Н. Г. Беяева, В. И. Иванов // Сов. государство и право. – 1969. – № 12. – С. 18-27.

13. Бететто Н. Підтримка цілісності судової практики Верховним Судом Республіки Словенія – прецедентний характер його рішень / Н. Бететто // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 189-195.

14. Бибило В. Н. Судостроительство: учебник / В. Н. Бибило. – Минск: Изд-во «Право и экономика», 2001. – 328 с.

15. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія / Ю. П. Битяк. – Х.: Право, 2005. – 304 с.

16. Білоус В. Т. Координація боротьби з економічною злочинністю: монографія / В. Т. Білоус. – Ірпінь, Академія державної податкової служби України, 2002. – 449 с.

17. Білошицька Т. Ю. Педагогічне консультування як наукова проблема / Т. Ю. Білошицька / Т. Ю. Білошицька // Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2014. – С. 11-15.

18. Бічковічс І. Роль Верховного Суду латвійської республіки у формуванні єдиної судової практики / І. Бічковічс // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 181-185.

19. Блинов А. О. Управленческий консалтинг корпоративных организаций: учебник / А. О. Блинов, Г. Н. Бутырин, Е. В. Добренёва. – М.: Инфра-М, 2002. – 192 с.

20. Бондар С. О. Адміністративно-правове забезпечення діяльності адміністративних судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / С. О. Бондар. – Х., 2010. – 202 с.

21. Борденюк В. І. Судова влада як складова механізму держави та державного управління / В. І. Борденюк // Вісник господарського судочинства. – 2005. – № 2. – С. 151-163.

22. Борко А. Л. Організаційно-правове забезпечення діяльності адміністративних судів України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / А. Л. Борко. – Л., 2009. – 220 с.

23. Брожик Л. Інформаційні технології та ефективність державного / Л. Брожик // Персонал. – 2007. – № 8. – С. 17-21: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.personal.in.ua/article.php?id=563>.

24. Бурдявичюс А. В. Разработка метода определения информационной потребности / А. В. Бурдявичюс. – Вильнюс, 1982. – 182 с.

25. Бурдяк В. І. Державна служба як особливий різновид суспільно-корисної праці / В. І. Бурдяк // Публічне управління: теорія та практика. – 2011. – № 1 (5). – С. 140-147.

26. Бюджетний запит на 2016-2018 роки загальний (форма 2016-1): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dsa.court.gov.ua/userfiles/form_1_PDF_rotated.pdf.

27. Валанчус В. Навіщо потрібна уніфікована судова практика / В. Валанчус // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 137-143.

28. Валевський О. Л. Держава і реформи в Україні: аналіз державної політики в умовах трансформації суспільства: монографія / О. Л. Валевський. – Київ: Видавництво “НАДУ”, 2007. – 350 с.

29. Великий юридичний енциклопедичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.

30. Верба В. А. Організація консалтингової діяльності: навч. посібник / В. А. Верба, Т. І. Решетняк. – К.: КНЕУ, 2000. – 228 с.

31. Верховний Суд України – 90 років / упоряд. А. Б. Бень; ред. кол.: П. П. Пилипчук та ін. – К.: Істина, 2012. – 231 с.

32. Вильдхабер Л. Прецедент в Европейском суде по правам человека / Л. Вильдхабер // Государство и право. – 2001. – № 12. – С. 5-17.

33. Висновок № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів від 1 січня 2001 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a52.

34. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0>

037c014/58f4a4dd76aacfd0c2257d87004971a6/\$FILE/%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA%20%E2%84%96%2011%20%282008%29.pdf

35. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности: монография / Н. В. Витрук. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Норма, 2009. – 259 с.

36. Воронько О. Інформація, вміння працювати з документами – важливі складові ефективності виконавчої влади / О. Воронько // Вісник УАДУ. – 2003. – № 1. – С. 31-41.

37. Гавриленко Д. А. Государственная дисциплина: сущность, функции, значение / под ред. А. П. Шергина. – Минск: «Наука и техника», 1988. – 326 с.

38. Галаєвський Ю. Надання Верховному Суду права законодавчої ініціативи швидше завдасть шкоди незалежності судової системи, ніж принесе користь / Ю. Галаєвський // Закон і бізнес. – 2014. – №7 (1149): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/71391-nadannya_verhovnomu_sudu_prava_zakonodavchoi_iniciativi_zavd.html.

39. Гаміна Т. С. Технології соціальної роботи з різними категоріями населення / Т. С. Гаміна // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 11 (270). – Ч. II. – С. 124-132.

40. Глазунова Н. И. Система государственного управления: учебник для вузов / Н. И. Глазунова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 551 с.

41. Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень: монографія / Н. В. Глинська. – К.: Вид-во «Істина», 2014. – 586 с.

42. Глущенко С. В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України: монографія / С. В. Глущенко. – Чорнобай: Вид-во ЧКПП, 2015. – 352 с.

43. Глущенко С. В. Проблемні питання організаційного забезпечення Вищого спеціалізованого суду / С. В. Глущенко // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 1 (7). – С. 43-51.

44. Гончарова М. Л. Сучасні моделі консультування у практиці менеджерів організацій / М. Л. Гончарова, О. А. Розкошна // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – Вип. 258. – Т. IV. – С. 976-982.
45. Горбановська О. Консалтинг без таємниць, або як обрати консультанта? / О. Горбановська // Синергія. – 2004. – № 3. – С. 32-41.
46. Горшенков Г. Н. Криминология массовых коммуникаций: науч.-учеб. изд. / Г. Н. Горшенков; М-во образования РФ, Нижегород. гос. ун-т им. Н. И. Лобачевского. – Нижний Новгород: Издательство Нижегород. гос. университета, 2003. – 331 с.
47. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 6. – Ст. 56.
48. Григорьев А. А. Механизмы принятия решения в современной политике: структурный анализ и информационное обеспечение: дисс. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 / А. А. Григорьев; Государственный Университет им. М. В. Ломоносова. – Москва, 2002. – 120 с.
49. Грищенко А. В. Правовий закон: питання теорії та практики в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / А. В. Грищенко. – Х., 2002. – 19 с.
50. Гук Б. Особливості адміністративно-правового статусу Державної виконавчої служби України в умовах адміністративної реформи / Б. Гук // Публічне право. – 2011. – № 3. – С. 86-92.
51. Гуценко К. Ф. Уголовная юстиция США: критический анализ правовых институтов обеспечивающих уголовную репрессию: учеб. пособие для студ. высш. учеб. зав. / К. Ф. Гуценко. – М.: Юридическая литература, 1979. – 207 с.
52. Державне управління: навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна та ін.; за ред. А. Ф. Мельник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 343 с.
53. Державний службовець в Україні (пошук моделі): наук. вид / кол. авт.: Н. Р. Нижник, В. В. Цветков, Г. І. Леліков та ін.; за заг. ред. Н.Р. Нижник. – К.: Вид. дім «ІнЮре», 1998. – 272 с.

54. Дегтяр А. О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення: монографія / А. О. Дегтяр. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». – 224 с.
55. Дмитренко Ю. П. Трудове право України: підручник / Ю. П. Дмитренко. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 624 с.
56. Дробязко С. Г. Общая теория права: учеб. пособ / С. Г. Дробязко, В. С. Козлов. – Мн.: Амалфея, 2005. – 464 с.
57. ДСТУ 2392-94. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення. – Київ: Держстандарт України, 1994. – 54 с.
58. ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. – Київ: Держспоживстандарт України, 2005. – 36 с.
59. ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види. Терміни та визначення. – Київ: Держстандарт України, 1996. – 47 с.
60. Дубенко С. Д. Державна служба в Україні: навчальний посібник / С. Д. Дубенко. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 168 с.
61. Дудченко О. Ю. Адміністрування в судовій системі: поняття та перспективи реформування / О. Ю. Дудченко // Юрист України. – 2013. – № 2 (23). – С. 138-143.
62. Дудченко О. Ю. Про понятійний апарат у сфері адміністрування в судовій системі Електронний ресурс / О. Ю. Дудченко // Теорія і практика правознавства. – 2011. – Вип. 1: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.nulau.org.ua/download/el_zbirnik/1/Dudchenko.pdf.
63. Дюков А. В. Организация системы информационно-правового обеспечения деятельности органов внутренних дел: дисс. канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / А. В. Дюков; Академия управления МВД России. – М., 2009. – 371 с.
64. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред.: М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 584 с.
65. Закон: создание и толкование / Под ред. А. С. Пиголкина. – М.: Спарк, 1998. – 283 с.

66. Запорожець М. Основні ознаки судової влади / М. Запорожець // Право України. – 2004. – № 2. – С. 72-76.
67. Запорожець М. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / М. П. Запорожець. – Х., 2004. – 179 с.
68. Информация в государственном управлении: научно-аналитический обзор. – М.:ИНИОН, 1980. – 48 с.
69. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії і практики: монографія / Р. А. Калюжний, В. О. Шамрай, М. Я. Швець та ін.; за ред. Р. А. Калюжного та В. О. Шамрая. – Київ, 2002. – 296 с.
70. Інформаційні системи і технології в статистиці: навч. посібн. / за ред. д-ра екон. наук, проф. В. Ф. Ситника. – К.: КНЕУ, 2003. – 267 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/80/5658.html>.
71. Іщенко А. В. Теорія і практика криміналістичного забезпечення процесу доказування в розслідуванні злочинів: навч. посібник / А. В. Іщенко, І. О. Ієрусалімов, Ж. В. Удовенко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.
72. Калініченко В. В. Правовий статус Вищого господарського суду України: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 / В. В. Калініченко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2015. – 20 с.
73. Каныгин Ю. М. Информатизация управления: социальные аспекты / Ю. М. Каныгин // АН УССР. Ин-т социологии. – К.: Наук. думка, 1991. – 156 с.
74. Кириченко А. В. Современные психологические технологии влияния на личность в профессиональных целях / А. В. Кириченко. – Минск: Тесей, 2003. – 224 с.
75. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму / В. К. Кіптенко: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/18340719/turizm/funktsiyi_printsipi_metodi_menedzhmentu_turizmu.
76. Клеандров М. И. Судебные системы государств – участников СНГ: законодательное обеспечение / М. И. Клеандров. – М.: Юристь, 2002. – 579 с.

77. Кліменко М. Посилення Ролі Верховного Суду України у забезпеченні однакового застосування норм права судами кримінальної юрисдикції / М. Кліменко // Слово національної школи суддів України. – 2013. – № 4 (5). – С. 104-110.

78. Ковалев В. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебник / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – М.: ТК “Велби”; Проспект, 2006. – 424 с.

79. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів влади: дис канд. юрид. наук: спец. 25.00.02 / Р. А. Коваль; Харківський регіональний інститут державного управління. – Х., 2008. – 197 с.

80. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.

81. Козюбра М. Система судів України та місце в ній Верховного Суду України: стан та перспективи реформування / М. Козюбра // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 15-28.

82. Колтунович Т. А. Етичний кодекс психолога: навч.-метод. посіб. / Т. А. Колтунович // Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці: Рута, 2007. – 232 с.

83. Комзюк В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / В. Т. Комзюк. – Х., 2003. – 20 с.

84. Конституційне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вузів / ред. В. Ф. Погорілко. – К.: Наукова думка, 1999. – 733 с.

85. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

86. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/tu16/info_suddi/conzepcia/.

87. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/userfiles/concept.pdf>.

88. Концепція створення Єдиної судової інформаційної системи: Наказ Державної судової адміністрації України від 28 вересня 2007 р. № 105: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/dsa/14/n57/>.

89. Коростельов В. А. Управлінське консультування: навч. посіб / В. А. Коростельов. – К.: МАУП, 2003. – 104 с.
90. Краснейчук А. О. Становлення і розвиток консультаційної діяльності в державному управлінні України: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 25.00.02 / А. О. Краснейчук; Академія муніципального управління. – К., 2008. – 210 с.
91. Краснянский В. Е. Правовая информация в системе государственного и хозяйственного управления / В. К. Краснянский. – Л.: ЛГУ, 1985. – 105 с.
92. Крижявічюс Г. Компетенція і функції Верховного Суду литовської республіки / Г. Крижявічюс // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 105-109.
93. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Голос України. – 2012. – № 90-91. – 63 с.
94. Кудрявцев Ю. В. Нормы права как социальная информация / Ю. В. Кудрявцев. – М., 1981. – 144 с.
95. Кушнарєнко Н. П. Документоведение: учебник / Н. П. Кушнарєнко. – 8-е изд., стер. – К.: Знання, 2008. – 459 с.
96. Лазарев Б. М. Компетенция органов управления / Б. М. Лазарев. – М.: «Юридическая литература», 1972. – 280 с.
97. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / С. Л. Лисенков. – Київ: Юрисконсульт: КНТ, 2006. – 355 с.
98. Лисенков С. Л. Основи правознавства: підручник / С. Л. Лисенков. – Київ: Либідь, 2000. – 391 с.
99. Луць Л. Уніфікація судової практики – важливий засіб забезпечення належного правосуддя / Л. Луць // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 144-150.
100. Луць Л. А. Перспективи становлення судового прецеденту як джерела права України / Л. А. Луць // Вісник Центру суддівських студій. – 2006. – №6. – С. 9-15.
101. Маврин С. П. Понятие должностного лица в советском трудовом праве / С. П. Маврин, И. П. Плиев // Правоведение. – 1983. – № 4. – С. 18-24.
102. Малиновський В. Я. Державна служба: теорія і практика: навч. посіб. / В. Я. Малиновський. – К.: Атіка, 2003. – 160 с.

103. Маркерт Т. Роль Верховного Суду України в механізмі виконання зобов'язань держави у сфері захисту прав людини / Т. Маркерт // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 207-211.

104. Марченко М. Н. Проблемы общей теории государства и права: учеб. в 2-х / М. Н. Марченко. – М., 2007. – Т. 1. Государство. – 752 с.

105. Маслова Л. Т. Информационно-аналитическое обеспечение государственного управления в контексте политической модернизации современного российского социума: дисс. ... канд. полит. наук: спец. 23.00.02 / Л. Т. Маслова. – Саратов, 2005. – 187 с.

106. Маффей П. Функції та повноваження Верховного Суду Бельгії як вищого судового органу / П. Маффей // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 110-113.

107. Мащук В. Ю. Аппараты судов общей юрисдикции как субъекты административного права / В. Ю. Мащук // Юридическая наука и практика. – 2013. – № 24. – С. 228-232

108. Мелашенко В. Ф. Основи конституційного права України / В. Ф. Мелашенко. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.

109. Мельник М. Г. Управління діяльністю органів судової гілки державної влади як адміністративно-правова категорія / М. Г. Мельник // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія: Право та державне управління. – 2011. – № 2. – С. 142-145.

110. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М., 1992. – 702 с.

111. Мицкевич А. В. О гарантиях прав и свобод граждан РФ / А. В. Мицкевич // Российская юстиция. – 1997. – № 8. – С. 26-28.

112. Молодцов О. Муніципальний консалтинг: визначення та перспективи розвитку / О. Молодцов // Управління сучасним містом. – 2004. – № 1/3. – С. 179-186.

113. Москвич Л. М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз: монографія / Л. М. Москвич. – Х.: Вид-во «ФІНН», 2011. – 384 с.

114. Назаров І. В. Органи судової влади України / І. В. Назаров // Вісник Верховної суду України. – 2007. – № 10. – С. 9-12.

115. Назаров І. В. Принципи побудови судової системи: монографія / І. В. Назаров. – Х.: ФІНН, 2009. – 142 с.
116. Назаров І. Завдання та повноваження вищого судового органу (на прикладі європейських країн) / І. Назаров // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 73-81.
117. Назаров І. Реалізація судового адміністрування на прикладі Польщі / І. Назаров // Вісник Вищої Кваліфікаційної комісії суддів України. – 2014. – № 2. – С. 9-13.
118. Оболенський О. Ю. Державна служба: навч. посібник / О. Ю. Оболенський. – К.: КНЕУ, 2003. – 344 с.
119. Обрусна С. Ю. Зарубіжний досвід судового управління та можливості його використання при реформуванні судової системи України / С. Ю. Обрусна // Вісник Вищої ради юстиції». – 2010. – № 4. – С. 52-73.
120. Обрусна С. Ю. Теоретико-методологічні засади судового управління: щодо постановки проблеми / С.Ю. Обрусна // Форум права. – 2010. – №2. – С. 339–342: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10ocjcpp.pdf>.
121. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 4-е изд., дополненное. – М., 1997. – 250 с.
122. Організація роботи суду: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, О. М. Овчаренко та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. – Х.: Право, 2012. – 256 с.
123. Осадько О. Ю. Технології психологічного консультування / О. Ю. Осадько. – К., 2005. – 128 с.
124. Осетинський А. Актуальність підвищення ефективності та якості організації роботи господарських судів в Україні / А. Осетинський // Вісник Державної судової адміністрації України. – 2012. – № 4 (25). – С. 9-24.
125. Основні форми і типи політичного консультування: [Електроні ресурс режимом доступу]. – Режим доступу: http://studies.in.ua/poltichn_tehnologyi/2722-osnovn-formi-tipi-poltichnogo-konsultuvannya.html.

126. Осовська Г. В. Основи менеджменту: навч. посібн. / Г. В. Осовська. – К.: Кондор, 2003. – 556 с.
127. Офіційний веб-сайт Вінницького апеляційного адміністративного суду: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vaas.gov.ua/about/aparat-sudu/viddil-uzagalnennya-sudovo%D1%97-praktiki-ta-analitichno-statistichno%D1%97-roboti/>.
128. Павловский В. Л. Организация обеспечения деятельности судебной власти в Российской Федерации: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 / В. Л. Павловский; Московская гуманитарно-социальная академия. – М., 2003. – 209 с.
129. Паспорт бюджетної програми на 2016 рік щодо організаційного забезпечення діяльності судів та установ судової системи: Наказ Державної судової адміністрації та Міністерства фінансів України від 19 лютого 2016 р. № 32/114: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dsa.court.gov.ua/userfiles/1010_PDF_rotated.pdf.
130. Песімко О. Д. Сучасна особа юриста: монографія / О. Д. Песімко, С. С. Сливка, М. Й. Штангрет. – Л.: ЛІВС при УАВС, 1997. – 116 с.
131. Підсумки роботи територіальних управлінь Державної судової адміністрації України за 2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/dsa/1233/prtuDSA2>.
132. Погорецький М. Місце та повноваження Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції / М. Погорецький, О. Костюченко // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 35-41.
133. Погорілко В. Ф. Гарантії правові: в 6 т. / В. Ф. Погорілко; ред.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: Укр. Енциклопедія, 1998. – Т.1: А-Г. – 672 с.
134. Полевой Н. С. Правовая информатика и кибернетика / Н. С. Полевой. – М.: Юрид. лит., 1993. – 528 с.
135. Половенко Л. П. Аналітична компетентність – ключовий складник професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики / Л. П. Половенко // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2012. – № 1 – С. 82-91.

136. Положение о научно-консультативном совете при Верховном Суде Республики Беларусь: Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 27 марта 2014 г. № 8: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.court.by/sup_court/sovet/comp/.

137. Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 вересня 2011 р. № 5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-11>.

138. Пономарьов С. П. Адміністративно-правовий статус органів Служби безпеки України / С. П. Пономарьов // Право і Безпека. – 2012. – № 3 (45). – С. 121-125.

139. Попович М. М. Конституційні засади забезпечення єдності судової практики в Україні: дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / М. М. Попович. – Ужгород., 2015. – 193 с.

140. Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах ВСУ: Додаток 5 до Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України: Наказ керівника апарату Верховного Суду України від 26 березня 2013 р. №183/0/16-13: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/>.

141. Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах ВСУ: Додаток 5 до Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах Верховного Суду України: Наказ керівника апарату Верховного Суду України від 26 березня 2013 р. №183/0/16-13: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/>.

142. Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах ВСУ: Додаток 4 до Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України: Наказ керівника апарату

Верховного Суду України від 26 березня 2013 р. №183/0/16-13: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/>.

143. Посадова інструкція наукового консультанта відділу організаційного забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах ВСУ: Додаток 4 до Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України: Наказ керівника апарату Верховного Суду України від 26 березня 2013 р. №183/0/16-13: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/>.

144. Посадский А. Консультационные услуги в России / А. Посадский, С. Хайниш. – М.: Финстатинформ, 1995. – 171 с.

145. Потіп М. М. Щодо сутності компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування / М. М. Потіп // Право і Суспільство. – 2012. – № 6. – С.32-35.

146. Приймаченко Д. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове управління» / Д. Приймаченко, Р. Ігонін // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 1 (2). – С. 57-66.

147. Прилуцький С. Єдність судової влади і правовий статус Верховного Суду України: концептуальні засади та проблеми їх реалізації / С. Прилуцький // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 42-51.

148. Притика Д. М. Організаційно-правові засади становлення і діяльності господарських судів України: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.10 / Д. М. Притика. – Х., 2003. – 409 с.

149. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність / Л. Приходченко // Вісник Національної академії державного управління. – 2009. – Вип. 2. – С. 105-112.

150. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 7. – Ст. 45.

151. Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 52. – Ст. 490.

152. Про затвердження Положення про організацію і методику узагальнення судової практики: Рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 24 червня 2011 р. № 8: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/vr008740-11>.

153. Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. № 950: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950-2000-%D0%BF>.

154. Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) пунктів 6 і 7 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про забезпечення права на справедливий суд" у частині відсторонення суддів від здійснення правосуддя та звільнення їх за порушення присяги за результатами оцінювання положенням частини другої статті 19, частини першої та пункту 5 частини п'ятої статті 126, пункту 3 частини першої статті 131 Конституції України: Постанова Пленуму Верховного суду України від 09 листопада 2015 р. № 21: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0021700-15>.

155. Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) частини третьої статті 1, пунктів 7, 8, 9 частини першої, пункту 4 частини другої статті 3, пункту 2 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII "Про очищення влади" положенням частини третьої статті 22, статей 38, 58, частини другої статті 61, частини першої статті 62, частини першої статті 64 Конституції України: Постанова Пленуму Верховного суду України від 16 березня 2015 р. № 3: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-15>.

156. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.

157. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 49. – Ст. 272.

158. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.

159. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04 лютого 1998 р. № 76 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1998. – № 27-28. – Ст. 182.

160. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 24. – Ст. 170.

161. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

162. Про національну програму інформатизації: Закон України від 04 лютого 1998 р. № 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998. – № 27-28. – Ст. 181.

163. Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 09 квітня 1999 р. № 595-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 22-23. – Ст. 199.

164. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 41-42, № 43, № 44-45. – Ст. 529.

165. Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-commerce.ru/cgi/print.asp>.

166. Прокопенко О. Б. Роль Верховного Суду України в забезпеченні ефективності національної судової системи / О. Б. Прокопенко // Актуальні проблеми судового права: матеріали міжнар. наук.-прак. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкина (м. Харків, 30 жовт. 2015 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, каф. орг. суд. та прав. органів. – Харків: Право, 2015. – С. 86-88.

167. Проценко Т. Основні напрямки інформатизації державного управління в процесі становлення громадянського суспільства / Т. Проценко, В. Шамрай // Вісник УАДУ. – 2002. – № 1. – С. 339-344.
168. Пузанова Т. А. Поняття та значення принципів державної служби / Т. А. Пузанова // Право і Безпека. – 2009. – № 5. – С. 53-56.
169. Радченко О. В. Родові ознаки категорії «механізм» в соціальних науках / О. В. Радченко // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 3. – С. 19-25.
170. Райснер Г. Верховний Суд України і демократичне суспільство: витоки та перспективи / Г. Райснер // Вісник Верховного Суду України. – 2013. – № 4. (152). – С. 2-6.
171. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / колект. автор.: В. В. Цветков та ін. – К.: Оріони, 1998. – 364 с.
172. Ржевский В. А. Конституционные принципы организации и функционирования судебной власти: вопросы правового регулирования и практики / В. А. Ржевский, Н. М. Чепурнова // Конституционное и муниципальное право. – 2004. – № 2. – С. 11-17.
173. Ржевский В. А. Судебная власть в Российской Федерации: конституционные основы организации и деятельности / В. А. Ржевский, Н. М. Чепурнова. – М.: Юристъ, 1998. – 216 с.
174. Рзаєв Р. Верховний суд Азербайджанської Республіки в системі державної влади і судової влади / Р. Рзаєв // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 101-104.
175. Риальян П. Роль и значение судебной Власти в Системе Разделения Властей / П. Риальян // «Закон и жизнь». – 2010. – №11 (229). – С. 18-20.
176. Ринажевський Б. М. Компетенція та повноваження військової служби правопорядку (служби правопорядку) у Збройних Силах України / Б. М. Ринажевський // Право і Безпека. – 2010. – № 1. – С. 15-21.
177. Розин Н. Н. Судебная власть / Н. Н. Розин. // Вопросы права: журнал научной юриспруденции. – 1912. – Кн. IX (1). – С. 64-82.

178. Романюк Я. На рівні закону судова реформа не вирішить проблеми політичного впливу на суди / Я. Романюк // Офіційний веб-сайт Ради адвокатів Київської області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radako.com.ua/news/yaroslav-romanyuk-na-rivni-zakonu-sudova-reforma-ne-virishit-problemi-politichnogo-vplivu-na>.

179. Романюк Я. Правова природа обов'язковості рішень Верховного Суду України та вдосконалення механізму забезпечення єдності судової практики / Я. Романюк, І. Бейцун // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 122-136.

180. Рудницька Р. М. Механізми державного управління: сутність і зміст / Р. М. Рудницька, О. Г. Сидорчук, О. М. Стельмах; за ред. проф. М. Д. Лесечка, доц. А. О. Чемериса. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 28 с.

181. Румянцева З. А. Становление рынка управленческого консультирования / З. А. Румянцева, В. И. Алешникова. – М., 1993. – 233 с.

182. Рунішвілі В. Суть судового рішення касаційної інстанції (на матеріалах судової практики Грузії) / В. Рунішвілі // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 119-121.

183. Савицький В. Т. Документ як базове поняття документарного забезпечення управління / В. Т. Савицький // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4 (16). – С. 313-318.

184. Семенов Ю. Научно-методические аспекты управленческого консалтинга в условиях адаптации предприятий к рынку / Ю. Семенов // Персонал. – 1999. – № 4. – С. 135-137.

185. Семир'янов Д. Я. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підрозділами податкової міліції України дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Д. Я. Семир'янов; Національна Академія Державної податкової служби України. – Ірпінь, 2004. – 198 с.

186. Сердюк В. В. Верховний Суд України як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції / В. В. Сердюк // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 2 (18). – С. 138-141.

187. Сердюк В. В. Правовий статус Верховного Суду України в системі судової влади: дис... докт. юрид. наук: спец. 12.00.10 / В. В. Сердюк; Національна академія наук України, Інститут держави і права імені В.М. Корецького. – К., 2009. – 401 с.
188. Сердюк В. В. Функціонування апарату вищих судових органів у контексті судової реформи / В. В. Сердюк // Вісник Акад. адвокатури України. – 2010. – № 3 (19). – С. 20-26.
189. Сіменко І. Принципи економічного аналізу / І. Сіменко // Економічний аналіз. – 2008. – № 2 (18). – С. 23-27.
190. Сіренко В. До питання про місце і роль Верховного Суду в судоустрої України / В. Сіренко // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 29-34.
191. Сірий М. Значення та роль найвищого судового органу у правовій системі України / М. Сірий // Право України – 2012. – № 11-12. – С. 52-63.
192. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник / О. Ф. Скакун. – Х.: Эспада, 2005. – 840 с.
193. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / О. Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
194. Словарь русского языка: в 4 т. / под ред А. П. Евгеньевой. – М.: АН СССР; Ин-т рус. Яз, 1981. – Т. 1: А-Й. – 698 с.
195. Словник іноземних слів і виразів. – М., 1998. – 477 с.
196. Словник іншомовних слів / За ред. члена-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії Академії наук Української РСР, 1974. – 775 с.
197. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 3. – 765 с.
198. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 6. – 765 с.
199. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 4: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B0.

200. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1979. – Т. 10: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/funkcija>.

201. Соломон П. Судове адміністрування і якість правосуддя / П. Соломон // Судова апеляція. – 2009. – № 3 (16). – С. 73-83.

202. Старилов Ю. Н. Службное право: учебник / Ю. Н. Старилов. – М.: Издательство БЕК, 1996. – 698 с.

203. Стельмащук Л. С. Сутність інституту державної служби: аналіз наукової літератури державне управління / Л. С. Стельмащук // Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журн. – 2012. – № 3. – С. 82-86.

204. Стефанюк В. С. Судова система України та судова реформа / В. С. Стефанюк. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 175 с.

205. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. / С. Г. Стеценко. – К.: Атіка, 2008. – 624 с.

206. Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013-2015 роки: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/SP.pdf>.

207. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки: рішення Ради суддів України від 11 грудня 2014 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua>.

208. Стрижак А. А. Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / А.А. Стрижак. – К., 2005. – 183 с.

209. Стрижак А. А. Судове управління в Україні: теоретичні основи і правове регулювання: монографія / А. А. Стрижак. – Ужгород: Патент, 2004. – 120 с.

210. Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. – Х.: Право, 2015. – 792 с.

211. Судоустрій України: підручник / за ред. М. А. Погорецького, О. Г. Яновської. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 344 с.

212. Сурай І. Г. Державне управління аграрним сектором економіки України: функціонально-структурний аспект: дис... канд. юрид. наук: спец. 25.00.02 / І. Г. Сурай. – К., 2005. – 249 с.

213. Сурник В. М. Інноваційні технології у діяльності Державної судової адміністрації України: сучасний стан і перспективи / В. М. Сурник // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – № 2-1. – Том 26 (65). – Ч. 2. – С. 128-136.

214. Сучасне управління в суді: навч.-практ. посіб. / відп. ред.: проф. І. П. Голосніченко (Україна), проф. Г. Пітер Соломон молодший (Канада). – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 528 с.

215. Теліпко В. Е. Науково-практичний коментар до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” / В. Е. Теліпко, В. В. Молдован. – К., Центр учбової літератури, 2011. – 528 с.

216. Теория государства и права: учеб. / под ред. А. М. Васильева. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Юрид. лит., 1983. – 416 с.

217. Теория государства и права: учебник / отв.ред. А. В. Малько. – М.: КНОРУС, 2006. – 400 с.

218. Теребков А. В. Юридическая и логическая природа разъяснений Пленума Верховного Суда Российской Федерации: дисс... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / А. В. Теребков; Российская академия правосудия. – М., 2006. – 171 с.

219. Ткаченко А. О. Поняття компетенції державного органу / А. О. Ткаченко // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 192-197.

220. Токовенко В. Збалансування політичного керівництва і державного управління як оптимізація міжособистісної взаємодії політичного діяча і державного службовця / В. Токовенко // Вісник УАДУ. – 2000. – № 4. – С. 260-266.

221. Трофимова О. К. Методи забезпечення ефективності консалтингової діяльності на підприємствах промисловості: дис ... канд. екон. наук: спец. 08.07.01 / О. К. Трофимова; Національний аерокосмічний ун-т ім. М.Є. Жуковського “Харківський авіаційний ін-т”. – Х., 2002. – 222 с.

222. Трофимова О. К. Цель, задачи и этапы консультирования / О. К. Трофимова: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/consulting/mkintro-03.shtml>.

223. Тьорьок Ю. Забезпечення цілісності судової практики Верховного Суду Угорської Республіки і застосування ним рішень Європейського суду з прав людини / Ю. Тьорьок // Право України. – 2012. – № 11-12. – С. 186-189.

224. Угровецький О. П. Система оподаткування в Україні: становлення, адміністрування, реформування: монографія / О. П. Угровецький. – Х.: Золота миля, 2009. – 326 с.

225. Український Радянський енциклопедичний словник: в 3-х т. / А. В. Кудрицький (відп. ред.). – К.: Голов. ред. УРЕ, 1987. – Т. 3. – 736 с.

226. Уманський Ю. В. Інформаційне забезпечення системи державного управління: дис. ... канд. наук з держ. управл.: спец. 25.00.02 / Ю. В. Уманський; Класичний Приватний Університет. – Запоріжжя, 2008. – 189 с.

227. Уманський Ю. В. Організація інформаційної підтримки розвитку вітчизняних підприємств на державному та регіональному рівнях / Ю. В. Уманський // Актуальні проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України. Матеріали наук-практ. конф. м. Харків, 27 листопада 2007 р. / ХарРІ НАДУ. – 2007. – С. 232-235.

228. Федорчак О. В. Класифікація механізмів державного управління / О. В. Федорчак // Демократичне врядування. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 1: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/devr/2008-01/o_fedorchak.pdf.

229. Хабалов В. И. Правовая информация как фактор формирования социалистического правосознания: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / В. И. Хабалов. – М., 1988. – 227 с.

230. Хайниш С. В. Развитие организационной структуры управления промышленного предприятия (из опыта управленческого консультирования) / С. В. Хайниш, Ю. А. Гиттик. – М.: МНИПУ, 1989. – 42 с.

231. Хейло Л. Г. Компьютерная система анализа и оценки оперативной обстановки в регионе: методические рекомендации / Л. Г. Хейло, К. В. Аушев. – М.: ГОИУ МВД России, 2003. – 224 с.

232. Хомишин І. Ю. Зміст і сутність правового статусу державного службовця / І. Ю. Хомишин // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 2. – С. 198-201.

233. Хотинська-Нор О. З. Значення Концепції судово-правової реформи в Україні 1992 року у реформуванні судової системи. Погляд крізь час. / О. З. Хотинська-Нор // Вісник Академії адвокатури України. – 2015. – Том 12. – № 3. – С. 6-14.

234. Цал-Цалко Ю. Ю. Місце Верховного Суду України в системі перегляду судових рішень / Ю. Ю. Цал-Цалко // Правове життя сучасної України. – 2014. – Том I. – С. 86-89.

235. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 16. – Ст. 1088.

236. Цуркан М. Упровадження ІТ-технологій у судовій системі – один зі шляхів прозорості діяльності суду / М. Цуркан: [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://www.vasu.gov.ua/ua/news_vasu.html?_m=publications&_t=rec&id=2910.

237. Червяковский А. В. Информационная функция права и деятельность органов внутренних дел по ее реализации: дисс канд. юрид. наук. спец: 12.00.01 / А. В. Червяковский. – М., 2002. – 167 с.

238. Черешкин Д. С. Оружие, которое может быть опаснее ядерного / Д. С. Черешкин // Независимая газета. – 1995. – № 123. – С. 12-18.

239. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз: навч. посібн. / М. А. Болюх та ін.; за ред. М. Г. Чумаченко; Київський національний економічний ун-т. - 2.вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 555 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/BookEkAnaliz/part5.2.htm>.

240. Шабалин В. А. Системный анализ механизма правового регулирования / В. А. Шабалин // Сов. государство и право. – 1969. – № 10. – С. 124-125.

241. Шевченко С. М. Педагогічні умови формування аналітичного мислення студентів вищих технічних навчальних закладів / С. М. Шевченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 3. – С. 151-154.
242. Шевчук С. В. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні: монографія / С. В. Шевчук. – К.: Реферат, 2007. – 640 с.
243. Шицький І. Б. Правовий статус місцевих господарських судів: становлення і розвиток: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 / І. Б. Шицький; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Л., 2006. – 313 с.
244. Штогун С. Г. Правові проблеми організації і функціонування місцевих загальних судів в Україні / С. Г. Штогун. – Х.: Основа, 2004. – 125 с.
245. Штогун С. Г. Правові проблеми організації і функціонування місцевих загальних судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 / С. Г. Штогун. – Х., 2004. – 205 с.
246. Шуба В. В. Адміністративно-правові відносини в діяльності органів прокуратури України: загальнотеоретичні аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / В.В. Шуба. – Д., 2006. – 200 с.
247. Щедровицкий П. Г. Философия школы культурной политики / П. Г. Щедровицкий. – М.: ШКП, 1995. – 192 с.
248. Эльцов В. В. Правове регулювання інформаційного забезпечення діяльності судів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / В. В. Эльцов; Харківський Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2013. – 209 с.
249. Юксвярав Р. Х. Управленческое консультирование: теория и практика / Р. Х. Юксвярав, М. Я. Хабакук, Я. А. Лейман. – М.: Економіка, 1988. – 240 с.
250. Яновська О. Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства: монографія / О. Г. Яновська – К.: Прецедент, 2011. – 303 с.
251. Яновська О. Проблемні питання функціонування Верховного Суду України як найвищого судового органу в Україні / О. Яновська // Український адвокат. – 2012. – № 4 (68). – С. 36-37.

252. Янюк Н. Принципи державної служби як основа її професійності і стабільності / Н. Янюк // Вісник Львівського університету. Серія юрид. – 2009. – Вип. 48. – С. 119-127.

253. Act of the Republic of Poland on the Supreme Court of 23 November 2002 / Appendix to Announcement of the Speaker of the Sejm of the Republic of Poland of 8 February 2013 (item 499) // Journal of Laws. – P. 12-28: [Electronic resource]. – Access mode: http://www.sn.pl/en/about/SiteAssets/Lists/Status_prawny_EN/EditForm/consolidated_text_of_the_Act_on_the_Supreme_Court.pdf.

254. Latvijas Republikas Likums Par tiesu varu 15.12.1992 gada [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://likumi.lv/doc.php?id=62847>.

255. Supreme Court of Canada: [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.scc-csc.gc.ca/important/index-eng.asp>.

256. The Constitution of the United States and the Declaration of Independence // Commission on the Bicentennial of the Constitution. – N.Y. Washington, D.C., 2006. – 46 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРОЕКТ

Додаток ____
до Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати у _____
справах Верховного Суду України,
затвердженого наказом керівника апарату
Верховного Суду України
від « ____ » _____ 2016 року № _____

ПОСАДОВА ІНСТРУКЦІЯ

**Наукового консультанта
відділу організаційного забезпечення
Судової палати у _____ справах
Верховного Суду України**

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Науковий консультант відділу консультантів організаційного забезпечення діяльності Судової палати у _____ справах Верховного Суду України (далі – відповідно науковий консультант; відділ; управління; Суд) належить до категорії державних службовців, правовий статус яких визначено Законом України «Про державну службу».

1.2. Науковий консультант призначається на посаду і звільняється з неї керівником апарату Суду в порядку, передбаченому Законом України «Про державну службу», Кодексом законів про працю України та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють ці правовідносини.

1.3. Науковий консультант безпосередньо підпорядкований начальнику відділу.

1.4. Науковий консультант повинен мати глибокі теоретичні знання у сфері матеріального та процесуального права, знати: Конституцію України та закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», інші нормативно-правові акти, що регулюють питання судоустрою, статусу суддів, стосуються правосуддя, державної служби та боротьби з корупцією; Положення про апарат Верховного Суду України, Інструкцію з діловодства Верховного Суду України, Положення про управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України, цю посадову інструкцію; рішення зборів суддів Суду, накази і розпорядження Голови Суду, керівника апарату Суду; Загальні правила поведінки державного службовця, правила ділового етикету, а також мати навички роботи на комп'ютері, вміти користуватися відповідними комп'ютерними програмами.

1.5. На посаду наукового консультанта призначається особа, яка має вищу юридичну освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра, спеціаліста та науковий ступінь кандидата або доктора юридичних наук, стаж роботи у галузі права не менше трьох років, є професійно підготовленим спеціалістом та володіє державною мовою.

II. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ТА ОБОВ'ЯЗКИ

2.1. Науковий консультант:

2.1.1. здійснює науково-експертну діяльність, консультації та своєчасне забезпечення суддів Суду необхідною та повною інформацією щодо вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері судоустрою та судочинства, робіт провідних учених в галузі права з метою ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення по справам, які переглядаються Судовою палатою у _____ справах;

2.1.2. бере участь у розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань реформування судової системи, судоустрою, судочинства, статусу суддів, їх соціального захисту та матеріального забезпечення;

2.1.3. бере участь у проведенні правової і наукової експертиз та надання висновків на проекти законів і підзаконних актів, що надходять до Суду на погодження від суб'єктів законодавчої та нормотворчої ініціативи;

2.1.4. за дорученням керівництва Судової палати надає пропозиції та зауваження до проектів законодавчих актів;

2.1.5. бере участь у підготовці проектів постанов Пленуму Суду;

2.1.6. бере участь у підготовці пропозицій щодо удосконалення законодавства України;

2.1.7. за дорученням керівництва та суддів Судової палати письмово обґрунтовує пропозиції щодо застосування методологій тлумачення норм права з метою усунення розбіжностей неоднакового застосування касаційною інстанцією одних і тих самих норм матеріального права;

2.1.8. збирає, систематизує, вивчає та оцінює результати проведення наукових розробок, аналогів думок учених для проведення кваліфікованих консультацій;

2.1.9. збирає та аналізує інформацію для проведення узагальнень судової практики;

2.1.10. готує довідкові та аналітичні матеріали з питань, що стосуються діяльності Судової палати;

2.1.11. готує необхідні довідки та аналітичні матеріали для представництва позиції Суду, Судової палати в комітетах Верховної Ради України та Конституційному Суді України з питань матеріального та процесуального права;

2.1.12. на підставі судової практики систематизує правові позиції та готує відповідні матеріали для друку у «Віснику Верховного Суду України», щорічнику «Рішення Верховного Суду України» і для розміщення на веб-сайті Суду;

2.1.13. вивчає та аналізує судову практику у справах, розглянутих Судовою палатою;

2.1.14. надає науково-методичну допомогу суддям, помічникам суддів, працівникам управління із питань застосування норм законодавства;

2.1.15. вивчає, аналізує судову практику і накопичує інформацію про судові рішення та спірні питання, а також створює банк даних спірних питань, які виникають при розгляді цивільних справ, готує відповідні пропозиції для їх вирішення;

2.1.16. забезпечує вирішення питань, спрямованих на реалізацію завдань управління;

2.1.17. постійно працює над удосконаленням організації своєї роботи й підвищенням професійної кваліфікації шляхом участі у конференціях, колоквиумах, круглих столах тощо;

2.1.18. бере участь в організації роботи з підвищення професійної кваліфікації та навчання працівників відділу, управління;

2.1.19. здійснює перевірку відповідності змісту електронної копії знеособленого судового рішення його оригіналу;

2.1.20. у межах своєї компетенції бере участь у виконанні доручень Голови Суду, його заступників, керівника апарату Суду, його заступників, начальника відділу, керівництва та суддів Судової палати.

2.2. Науковий консультант зобов'язаний:

2.2.1. якісно і своєчасно виконувати посадові обов'язки, передбачені цією посадовою інструкцією.

2.2.2. дотримуватися Загальних правил поведінки державного службовця, правил охорони праці та пожежної безпеки, Правил внутрішнього трудового розпорядку в апараті ВСУ.

2.2.3. Виконувати інші доручення Голови Суду, його заступників, керівника апарату Суду, його заступників, начальника відділу, керівництва та суддів Судової палати.

III. ПРАВА

3.1. Науковий консультант має всі права державного службовця, визначені статтею 11 Закону України «Про державну службу».

3.2. Крім прав державного службовця, визначених статтею 11 Закону України «Про державну службу», науковий консультант має право:

3.2.1. за дорученням представляти Суд у державних органах влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях із питань, що належать до його компетенції;

3.2.2. брати участь у засіданнях, нарадах, семінарах, які проводяться в Суді, інших державних органах, установах та організаціях;

3.2.3. готувати запити на отримання необхідних інформації та документів з питань, що стосуються діяльності відділу, і отримувати їх у встановленому порядку для виконання своїх обов'язків від органів державної влади, судів України, установ, підприємств, організацій, громадських об'єднань, а також від структурних підрозділів апарату Суду;

3.2.4. використовувати отриману інформацію, статистичні та оперативні дані, звіти та довідкові матеріали з питань, що належать до сфери його повноважень, для виконання своїх функціональних обов'язків;

3.2.5. вносити пропозиції щодо вдосконалення роботи відділу, управління;

3.2.6. користуватися в установленому в Суді порядку інформаційною базою даних останнього, системами зв'язку та телерадіокомунікацій, матеріально-технічним обладнанням.

3.3. Науковий консультант має інші права передбачені Конституцією України, чинним законодавством України про працю та локальними нормативними документами.

IV. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

4.1. Науковий консультант несе персональну відповідальність у порядку, встановленому чинним законодавством, за:

4.1.1. невиконання чи неналежне виконання без поважних причин покладених на нього службових обов'язків;

4.1.2. невиконання чи неналежне виконання без поважних причин завдань, поставлених перед ним в межах його повноважень Голови Суду, його заступників, керівника апарату Суду, його заступників, начальника відділу, керівництва та суддів Судової палати;

4.1.3. порушення обмежень, пов'язаних із проходженням державної служби;

4.1.4. перевищення своїх повноважень;

4.1.5. скоєння вчинку, що порочить його як державного службовця;

4.1.6. порушення службової таємниці;

4.1.7. неналежне використання майна та документів ВСУ;

4.1.8. недотримання Загальних правил поведінки державного службовця, правил охорони праці та пожежної безпеки, Правил внутрішнього трудового розпорядку в апараті ВСУ.

Начальник управління забезпечення діяльності Судової палати у _____ справах Верховного Суду України

З посадовою інструкцією
ознайомлений(а)

« ____ » _____ 2016 року

(прізвище, ім'я, по батькові)

Анкета
опитування практичних працівників
за темою дисертаційного дослідження

Шановний респонденте!

Просимо Вас уважно і відверто відповісти на запропоновані питання.

Результати анкетування необхідні для об'єктивного з'ясування дискусійних питань удосконалення науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України і будуть обов'язково враховані при підготовці відповідних пропозицій.

Послідовно відповідаючи на запитання, необхідно чітко визначити своє ставлення до кожного з них, для чого треба відмітити ті із запропонованих варіантів відповіді, які є, на Ваш погляд, найбільш вдалими, або викласти свій варіант відповіді.

Підписувати анкету не обов'язково.

При заповненні анкети просимо по можливості відповісти на кожне запитання.

Дякуємо за допомогу !

Питання анкети:

1. Чи відчуваєте Ви потребу в науково-консультативній підтримці при здійсненні Вами повноважень судді?

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Важко відповісти

2. Яку функцію системи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України (далі – ВСУ) Ви вважаєте найбільш важливою?

- 1) Консультативна
- 2) Аналітична
- 3) Інформаційна
- 4) Статистична
- 5) Нормопроектна

3. Чи відчуваєте Ви недостатню інформаційну підтримку в процесі здійснення Вами повноважень судді?

- 1) Так

- 2) Ні
- 3) Інформація наявна, але вона не систематизована
- 4) Інформація наявна, але вона застаріла

4. Якщо Ви відчуваєте недостатню інформаційну підтримку в процесі здійснення Вами повноважень судді, то якої саме інформації Вам не вистачає? (можливо кілька варіантів відповідей)

- 1) Статистичної
- 2) Аналітичної
- 3) Прогностичної
- 4) Зарубіжного досвіду
- 5) Нормативної

5. Чи вважаєте Ви функціонування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ ефективним?

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Важко визначитись

6. Які причини недостатньо ефективного функціонування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ? (можливо кілька варіантів відповідей)

- 1) Недосконале нормативне врегулювання науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ
- 2) Погане організаційне забезпечення науково-консультативної підтримки діяльності ВСУ
- 3) Недостатнє фінансово-матеріальне забезпечення науково-консультативної підтримки діяльності ВСУ
- 4) Недосконале кадрове забезпечення науково-консультативної підтримки діяльності ВСУ

7. Які Ви бачите шляхи підвищення ефективності науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ? (можливо кілька варіантів відповідей)

- 1) Збільшення кількості наукових консультантів
- 2) Застосування автоматизованих інформаційних систем правового призначення
- 3) Вдосконалення нормативної правової бази, що регулює питання науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ
- 4) Запровадження оплатних засад отримання науково-консультативних висновків з проблемних питань здійснення повноважень ВСУ

5) Запровадження спільних обговорень судьями ВСУ та членами Науково-консультативної ради (далі – НКР) при ВСУ проблемних питань здійснення повноважень ВСУ

8. Яку допомогу Ви хотіли б отримувати від наукових консультантів? (можливо кілька варіантів відповіді)

- 1) Методичну допомогу з організації та здійснення нормотворчої діяльності
- 2) Забезпечення довідковою правовою інформацією, необхідною для здійснення повноважень судді
- 3) Підготовка проектів судових рішень
- 4) Підготовка аналітичних довідок щодо судових рішень ЄСПЛ з окремих питань
- 5) Підготовка узагальнень судової практики з окремих питань

9. Яку допомогу Ви хотіли б отримувати від НКР при ВСУ? (можливо кілька варіантів відповіді)

- 1) Методичну допомогу з організації та здійснення нормотворчої діяльності
- 2) Забезпечення довідковою правовою інформацією, необхідною для здійснення повноважень судді
- 3) Підготовка проектів судових рішень
- 4) Підготовка наукових висновків з окремих питань
- 5) Підготовка проектів нормативних актів
- 6) Проведення наукових семінарів

10. Яку допомогу щодо науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ Ви хотіли б отримувати від Національної школи суддів України? (можливо кілька варіантів відповіді)

- 1) Методичну допомогу з організації та здійснення нормотворчої діяльності
- 2) Забезпечення довідковою правовою інформацією, необхідною для здійснення повноважень судді
- 3) Підготовка наукових висновків з окремих питань
- 4) Підготовка проектів нормативних актів
- 5) Проведення наукових семінарів із судьями
- 6) Проведення підвищення кваліфікації наукових консультантів

ДЯКУЄМО!!!

Додаток В

**Результати анкетування практичних працівників
за темою дисертаційного дослідження**

№	Питання анкети	%
1	<p>Чи відчуваєте Ви потребу в науково-консультативній підтримці при здійсненні Вами повноважень судді?</p> <p>1) Так 2) Ні 3) Важко відповісти</p>	<p>73 19 8</p>
2	<p>Яку функцію системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ Ви вважаєте найбільш важливою?</p> <p>1) Консультативна 2) Аналітична 3) Інформаційна 4) Статистична 5) Нормопроектна</p>	<p>43 46 7 1 3</p>
3	<p>Чи відчуваєте Ви недостатню інформаційну підтримку в процесі здійснення Вами повноважень судді?</p> <p>1) Так 2) Ні 3) Інформація наявна, але вона не систематизована 4) Інформація наявна, але вона застаріла</p>	<p>57 41 68 26</p>
4	<p>Якщо Ви відчуваєте недостатню інформаційну підтримку в процесі здійснення Вами повноважень судді, то якої саме інформації Вам не вистачає? (можливо кілька варіантів відповідей)</p> <p>1) Статистичної 2) Аналітичної 3) Прогностичної 4) Зарубіжного досвіду 5) Нормативної</p>	<p>21 33 12 58 23</p>

5	<p>Чи вважаєте Ви функціонування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ ефективним?</p> <p>1) Так 2) Ні 3) Важко визначитись</p>	<p>34 54 12</p>
6	<p>Які причини недостатньо ефективного функціонування системи науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ? (можливо кілька варіантів відповідей)</p> <p>1) Недосконале нормативне врегулювання науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ 2) Погане організаційне забезпечення науково-консультативної підтримки діяльності ВСУ 3) Недостатнє фінансово-матеріальне забезпечення науково-консультативної підтримки діяльності ВСУ 4) Недосконале кадрове забезпечення науково-консультативної підтримки діяльності ВСУ</p>	<p>16 18 43 51</p>
7	<p>Які Ви бачите шляхи підвищення ефективності науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ? (можливо кілька варіантів відповідей)</p> <p>1) Збільшення кількості наукових консультантів 2) Застосування автоматизованих інформаційних систем правового призначення 3) Вдосконалення нормативної правової бази, що регулює питання науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ 4) Запровадження оплатних засад отримання науково-консультативних висновків з проблемних питань здійснення повноважень ВСУ 5) Запровадження спільних обговорень суддями ВСУ та членами НКР при ВСУ проблемних питань здійснення повноважень ВСУ</p>	<p>34 49 19 79 82</p>
8	<p>Яку допомогу Ви хотіли б отримувати від наукових консультантів? (можливо кілька варіантів відповіді)</p> <p>1) Методичну допомогу з організації та здійснення нормотворчої діяльності 2) Забезпечення довідковою правовою інформацією, необхідною для здійснення повноважень судді ВСУ</p>	<p>15 86 3</p>

	3) Підготовка проектів судових рішень	94
	4) Підготовка аналітичних довідок щодо судових рішень ЄСПЛ з окремих питань	87
	5) Підготовка узагальнень судової практики з окремих питань	
9	Яку допомогу Ви хотіли б отримувати від НКР при ВСУ? (можливо кілька варіантів відповіді)	
	1) Методичну допомогу з організації та здійснення нормотворчої діяльності	58 12
	2) Забезпечення довідковою правовою інформацією, необхідною для здійснення повноважень судді ВСУ	8 98
	3) Підготовка проектів судових рішень	67
	4) Підготовка наукових висновків з окремих питань	87
	5) Підготовка проектів нормативних актів	
	6) Проведення наукових семінарів	
10	Яку допомогу щодо науково-консультативного забезпечення діяльності ВСУ Ви хотіли б отримувати від Національної школи суддів України? (можливо кілька варіантів відповіді)	
	1) Методичну допомогу з організації та здійснення нормотворчої діяльності	31
	2) Забезпечення довідковою правовою інформацією, необхідною для здійснення повноважень судді	27
	3) Підготовка наукових висновків з окремих питань	36
	4) Підготовка проектів нормативних актів	61
	5) Проведення наукових семінарів із судьями	97
	6) Проведення підвищення кваліфікації наукових консультантів	94

ДОДАТОК Г

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правової політики та правосуддя

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-84

№ 04-29/18-414

"18" лютого 2016 р.

**Провідному спеціалісту
канцелярії управління
забезпечення діяльності Судової
палати у цивільних справах
Верховного Суду України
ВОЛОШИНІЙ В.А.
вул. П. Орлика, 4,
м. Київ, 01043**

Шановна Віто Анатоліївно!

У Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя розглянуто Ваше звернення від 14 січня 2016 року з пропозиціями щодо внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та повідомляємо, що зазначені пропозиції по можливості будуть враховані Комітетом у законотворчій діяльності.

З повагою

Голова Комітету

Р.П. КНЯЗЕВИЧ

ЗАТВЕРДЖУЮ

заступник Голови Верховного Суду
України, заслужений юрист України,
кандидат юридичних наук, голова
Науково-консультативної ради при
Верховному Суді України

В.П. Барбара

«26» березня 2016 р.

АКТ

впровадження в практичну діяльність Верховного Суду України результатів дисертаційного дослідження Волошиної Віти Анатоліївни на тему: «Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України» за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій, прокуратура та адвокатура

Комісія у складі:

1. Наукового консультанта відділу організаційного забезпечення управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах, кандидата юридичних наук Горбачова Д.М.;

2. Начальника канцелярії управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України Івженко Г.М.;

3. Начальника управління кадрової роботи Верховного Суду України Ругаєва Д.В., –

склала цей акт про те, що положення, висновки, пропозиції й рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні Волошиної Віти Анатоліївни на тему: «Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України» за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій, прокуратура та адвокатура є вагомим внеском в організацію функціонування науково-аналітичних підрозділів Верховного Суду України.

Сформульовані в дисертаційному дослідженні В.А. Волошиної висновки та пропозиції є науково обґрунтованими й впроваджені в практичну діяльність Верховного Суду України.

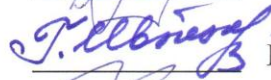
В практичній діяльності Верховного Суду України застосовуються результати дисертаційного дослідження В.А. Волошиної, викладені в наступних роботах:

1. Волошина В.А. Значення науково-консультативного забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду України / В.А. Волошина // Часопис Київського університету права. – 2014. - № 4. – С. 248 – 252.

2. Волошина В.А. Окремі питання науково-консультативного забезпечення реалізації повноважень Верховного Суду України / В.А. Волошина // Вісник Запорізького національного університету. – 2014. - № 4(1). – С. 71 – 78.
3. Волошина В.А. Наукове забезпечення юрисдикційної діяльності Верховного Суду України / В.А. Волошина // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (15–16 травня 2015 р., м. Київ) – К.: Центр правових наукових досліджень, 2015. – Ч. II. – С. 99 – 101.
4. Волошина В.А. Науково-консультативна рада як колегіальний консультативний орган Верховного Суду України / В.А. Волошина // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Юридична наука в ХХІ столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень» (15-16 травня 2015 р., м. Запоріжжя). / За заг. ред. Т.О. Коломoeць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – С. 148 – 150.
5. Волошина В.А. Поняття науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України / В.А. Волошина // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання» (м. Острог, 13–14 листопада 2015 року). – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – С. 244 – 245.
6. Волошина В.А. Правовий статус наукових консультантів судових палат Верховного Суду України / В.А. Волошина [Електронний текст] // Порівняльно-аналітичне право: електрон. наук. фах. видання. – 2015. - № 5. – Режим доступу: www.pap.in.ua.
7. Волошина В.А. Понятие, характерные признаки и виды научно-консультативного обеспечения деятельности Верховного Суда Украины / В.А. Волошина // Международный научно-практический правовой журнал «Legea si Viata». - 2015. - № 12/2. – С. 23 – 26.

Члени комісії:

Горбачов Д.М.

Івченко Г.М.

Ругаєв Д.В.

**ВИЩА КВАЛІФІКАЦІЙНА КОМІСІЯ СУДДІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ**

Адреса: вул. Жилянська, 120 А, м. Київ, 01032
Тел/факс: +38 044 597 09 30; e-mail: info@nsj.gov.ua
Код ЄДРПОУ 37451388

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Національної школи суддів України
Шукліна Н. Г.

« 19 » лютого 2016 р.

АКТ

впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Волошиної Віти Анатоліївни на тему: «Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України» за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій, прокуратура та адвокатура у навчальний і науковий процес Національної школи суддів України

Комісія у складі:

кандидата юридичних наук, начальника відділу науково-методичного забезпечення підготовки суддівського корпусу – Фулей Т.І.;

кандидата юридичних наук, начальника відділу науково-методичного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції та бібліотечно-видавничої діяльності – Шамрай О.В.;

кандидата юридичних наук, начальника відділу науково-методичного забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради юстиції – Іщенка О.П.

склала цей акт про те, що положення, висновки, пропозиції й рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні Волошиної В.А. є внеском у розвиток юридичної науки.

Сформульовані в ній положення й висновки є науково обґрунтованими і впроваджуються Національною школою суддів України при викладанні відповідних навчальних курсів з програм навчання суддів, спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, а також у науково-дослідній сфері.

З науковим доробком, що міститься у вказаній роботі, ознайомлені викладачі Національної школи суддів України, а також співробітники відділів науково-методичного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції та бібліотечно-видавничої діяльності, науково-методичного забезпечення підготовки суддівського корпусу, науково-методичного забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради юстиції, спеціальної підготовки кандидатів на посаду суддів, підготовки суддів.

У навчальному процесі Національної школи суддів України застосовуються результати дослідження Волошиної В.А., викладені в наступних роботах:

1. Волошина В.А. Значення науково-консультативного забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду України / В.А. Волошина // Часопис Київського університету права. – 2014. - № 4. – С. 248 – 252.
2. Волошина В.А. Окремі питання науково-консультативного забезпечення реалізації повноважень Верховного Суду України/ В.А. Волошина // Вісник Запорізького національного університету. – 2014. - № 4(1). – С. 71 – 78.
3. Волошина В.А. Наукове забезпечення юрисдикційної діяльності Верховного Суду України / В.А. Волошина // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (15–16 травня 2015 р., м. Київ) – К.: Центр правових наукових досліджень, 2015. – Ч. II. – С. 99 – 101.
4. Волошина В.А. Науково-консультативна рада як колегіальний консультативний орган Верховного Суду України / В.А. Волошина // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Юридична наука в XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень» (15-16 травня 2015 р., м. Запоріжжя). / За заг. ред. Т.О. Коломосьць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – С. 148 – 150.

5. Волошина В.А. Поняття науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України / В.А. Волошина // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання» (м. Острого, 13–14 листопада 2015 року). – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – С. 244 – 245.
6. Волошина В.А. Правовий статус наукових консультантів судових палат Верховного Суду України / В.А. Волошина [Електронний текст] // Порівняльно-аналітичне право: електрон. наук. фах. видання. – 2015. - № 5. – Режим доступу: www.pap.in.ua.
7. Волошина В.А. Понятие, характерные признаки и виды научно-консультативного обеспечения деятельности Верховного Суда Украины / В.А. Волошина // Международный научно-практический правовой журнал «Lege si Viata». - 2015. - № 12/2. – С. 23 – 26.

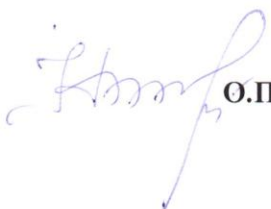
**Начальник відділу
науково-методичного забезпечення
підготовки суддівського корпусу
Національної школи суддів України,
кандидат юридичних наук**

 Т.І. Фулей

**Начальник відділу
науково-методичного забезпечення
діяльності судів загальної юрисдикції та
бібліотечно-видавничої діяльності
Національної школи суддів України,
кандидат юридичних наук**

 О.В. Шамрай

**Начальник відділу
науково-методичного забезпечення
діяльності Вищої кваліфікаційної комісії
суддів України та Вищої ради юстиції
Національної школи суддів України,
кандидат юридичних наук**

 О.П. Іщенко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник декана
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
д.ю.н. О. О. Отрадна

[Signature] 2016 р.

АКТ

впровадження у навчальний та науково-дослідний процеси юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка результатів дисертаційного дослідження Волошиної Віти Анатоліївни на тему: “Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України” за спеціальністю 12.00.10 – **судоустрій; прокуратура та адвокатура**

Комісія у складі:

1. Завідувача кафедри правосуддя, д.ю.н., проф. М. А. Погорецького
2. Професора кафедри правосуддя, д.ю.н., проф. О. П. Кучинської
3. Професора кафедри правосуддя, д.ю.н., проф. О.Г. Яновської

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Волошиної Віти Анатоліївни на тему: “Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України” за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура, є цілком обґрунтованими, мають належний науковий рівень та вагоме практичне значення для використання у навчальному процесі кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка при викладанні навчальних дисциплін “Судоустрій України”, “Судова влада в Україні”, а також у науково-дослідній роботі аспірантів та викладачів.

Завідувач кафедри правосуддя,
д.ю.н., проф.

М. А. Погорецький

Професор кафедри правосуддя,
д.ю.н. проф.

О. П. Кучинська

Професор кафедри правосуддя,
д.ю.н. проф.

О. Г. Яновська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор
 Національного університету
 "Одеська юридична академія"
 професор Завальнюк В.В.

впровадження у навчальний та науково-дослідний процес Національного Університету "Одеська юридична академія" результатів дисертаційного дослідження Волошиної Віти Анатоліївни на тему: «Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України» за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій, прокуратура та адвокатура

Комісія у складі:

1. М.Р.Аракеляна, першого проректора, проректора з навчальної роботи, к.ю.н., професора - голова комісії;
2. М.В.Афанасьєвої, проректора з наукової роботи, д.ю.н., професора - член комісії;
3. Н.М.Бакаянкової, завідуючої кафедрою організації судових та правоохоронних органів, к.ю.н., доцента - член комісії;
4. Д.Г.Михайленко, начальника науково-дослідної частини, кандидата юридичних наук, доцента - член комісії;
5. Г.І.Васильєва, начальника навчального відділу - член комісії

розглянула публікації основного змісту дисертаційного дослідження Волошиної Віти Анатоліївни на тему: «Науково-консультативне забезпечення діяльності Верховного Суду України» за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій, прокуратура та адвокатура:

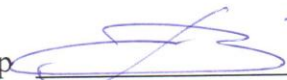
1. Волошина В.А. Значення науково-консультативного забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду України / В.А. Волошина // Часопис Київського університету права. – 2014. - № 4. – С. 248 – 252.
2. Волошина В.А. Окремі питання науково-консультативного забезпечення реалізації повноважень Верховного Суду України/ В.А. Волошина // Вісник Запорізького національного університету. – 2014. - № 4(1). – С. 71 – 78.
3. Волошина В.А. Наукове забезпечення юрисдикційної діяльності Верховного Суду України / В.А. Волошина // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (15–16 травня 2015 р., м. Київ) – К.: Центр правових наукових досліджень, 2015. – Ч. II. – С. 99 – 101.
4. Волошина В.А. Науково-консультативна рада як колегіальний консультативний орган Верховного Суду України / В.А. Волошина //

- Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Юридична наука в XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень» (15-16 травня 2015 р., м. Запоріжжя). / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – С. 148 – 150.
5. Волошина В.А. Поняття науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України / В.А. Волошина // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання» (м. Острог, 13–14 листопада 2015 року). – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – С. 244 – 245.
 6. Волошина В.А. Правовий статус наукових консультантів судових палат Верховного Суду України / В.А. Волошина [Електронний текст] // Порівняльно-аналітичне право: електрон. наук. фах. видання. – 2015. - № 5. – Режим доступу: www.pap.in.ua.
 7. Волошина В.А. Понятие, характерные признаки и виды научно-консультативного обеспечения деятельности Верховного Суда Украины / В.А. Волошина // Международный научно-практический правовой журнал «Legea si Viata». - 2015. - № 12/2. – С. 23 – 26.

Комісія вважає, що положення зазначених публікацій є достовірними та мають належний науковий рівень. Результати наукового дослідження В.А. Волошиної впроваджені в навчальний процес Національного університету "Одеська юридична академія" при викладанні навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи», а також в науково-дослідній роботі викладачів.

Члени комісії:

Перший проректор,
проректор з навчальної роботи,
кандидат юридичних наук, професор М.Р.Аракелян

Проректор
з наукової роботи,
доктор юридичних наук, професор М.В.Афанасьєва

Завідуюча
кафедрою організації судових
та правоохоронних органів,
кандидат юридичних наук, доцент Н.М.Бакаєнова

Начальник
науково-дослідної частини,
кандидат юридичних наук, доцент Д.Г.Михайленко

Начальник
навчального відділу Г.І.Васильєв